

Social tryghed i de nordiske lande 2010/11

Social tryghed i de nordiske lande 2010/11

Omfang, udgifter og finansiering

Social tryghed i de nordiske lande 2010/11

Omfang, udgifter og finansiering

Version 51:2012

© Nordisk Socialstatistisk Komité 2012

Udgivet af Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO)

Islands Brygge 67, DK 2300 København S

Tlf. +45 32 68 51 48

E-mail: mail@nom-nos.dk

Website: www.nom-nos.dk

Redaktør: Jesper Munk Marcussen

Omslag: Sisterbrandt designstue, København

Layout og grafik: Ditte Søndergaard & Gry Metz Meillier

ISBN 978-87-90248-56-7

Forord

Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO) er en permanent komité under Nordisk Ministerråd. Komitéen har til formål, dels at koordinere de nordiske landes statistik på det sociale område, dels at foretage sammenlignende udredninger og beskrivelser af de sociale tryghedsforanstaltningers indhold og omfang.

Komitéen er sammensat således, at hvert land har tre repræsentanter og et antal suppleanter. Formandskabet går på skift mellem landene hvert tredje år. I perioden 2011-2013 er det Finland der har formandskabet.

NOSOSKO offentliggør sine resultater vedrørende den løbende udvikling i de sociale forhold i rapporten Social tryghed i de nordiske lande. I 2005 blev Færøerne fuldyldigt medlem af komitéen, og data for Færøerne indgår i publikationen fra og med 2003-udgaven.

Da alle nordiske lande som følge af deres EU-medlemskab eller som deltagere i EØS-samarbejdet er forpligtet til at indrapportere data om social sikring til EUs statistiske kontor, EUROSTAT, har NOSOSKO valgt at følge opstillingerne og definitionerne i EUROSTATs nomenklatur, ESSPROS.

Rapportens data er de senest tilgængelige i foråret 2012, dvs. data fra 2011, hvor det er muligt, og ellers fra 2010. Lovgivningsmæssigt og med hensyn til satser for ydelserne refereres der til den gældende lovgivning og satserne i 2011.

I forbindelse med udfærdigelsen af rapporten har NOSOSKO nedsat en redaktionsgruppe til at bistå Komitéens sekretariat med arbejdet. Desuden har en arbejdsgruppe vedrørende typetilfælde og indkomstdistribution bidraget med beregninger. På www.nom-nos.dk findes en oversigt over NOSOSKOs medlemmer og arbejdsgrupper.

Denne udgave af rapporten er kun tilgængelig elektronisk på NOSOSKOs hjemmeside sammen med supplerende informationer.

Sekretariatsleder Jesper Munk Marcussen, NOSOSKOs sekretariat, er redaktør af Social tryghed i de nordiske lande, 2010/11.

Indholdsfortegnelse

Kort introduktion til begreber anvendt i bogen	7
Kapitel 1. Ændringer i den nordiske socialpolitik i 2011 og 2012	8
Kapitel 2. Befolkning og indkomstfordeling	19
Kapitel 3. Familier og børn	31
Kapitel 4. Arbejdsløshed	63
Kapitel 5. Sygdom	88
Kapitel 6. Ældre, funktionshæmmede og efterlevende	111
Kapitel 7. Boligydelser	169
Kapitel 8. Andre sociale ydelser	175
Kapitel 9. De sociale udgifter	189
Bilag 1. Metode	209
Bilag 2. Grundlaget for reguleringen af de sociale ydelser	219
Bilag 3. Den nordiske socialpolitik	222
Bilag 4. Yderligere informationer	226
Publikationer udgivet af NOSOSKO	228

Symboler anvendt i tabellerne:

Oplysninger foreligger ikke	..
Tal kan ifølge sagens natur ikke forekomme	..
Mindre end halvdelen af den anvendte enhed	0 eller 0,0
Nul	-

Kort introduktion til begreber anvendt i bogen

Denne introduktion er tænkt som en kort indføring i centrale begreber, der skal gøre det lettere at bruge bogen. En udførlig beskrivelse af metoder findes i Bilag 1.

Sociale hændelser

En stor del af bogen er opbygget omkring en række sociale hændelser – fødsel, arbejdsløshed, sygdom, funktionshæmmelse og alderdom. De enkelte kapitler beskriver regler og sociale ydelser i forbindelse med disse hændelser.

Kompensationsgrad i typetilfælde

For hver af de sociale hændelser er der beregnet kompensationsgrad i typiske tilfælde. Kompensationsgraden forstås som indkomst efter den sociale hændelse i procent af indkomst før den sociale hændelse – f.eks. hvor meget tjener man ved arbejdsløshed i forhold til hvor meget man tjente før man blev arbejdsløs.

Typetilfældene benævnes efter husstandens størrelse. Det kan således f.eks. være erstatningsniveau for en enlig uden børn ved arbejdsløshed, eller et par med to børn ved sygdom.

Ved fødsel anvendes ækvivaleret kompensationsgrad – her tages hensyn til husstandens størrelse, fordi husstanden er større efter fødslen.

AW

Typetilfældene er desuden gradueret efter indtjening før den sociale hændelse. Her anvendes begrebet *Average Wage earner*, forkortet AW. AW er defineret som den gennemsnitlige indkomst for en lønarbejder. Erstatninger beregnes ved indtjening af forskellige procentsatser af AW. Således er AW 67% en lønindkomst (før den sociale hændelse) på 67% af AW.

Disponibel indkomst i KKP

Kompensationsgraden kan anvendes til at sammenligne de sociale ydelser i forhold til lønindtjening. Men da det grundlæggende lønniveau varierer mellem landene, anvendes også købekraftpariteter, forkortet KKP. KKP er et udtryk for købekraften for hver enkelt valuta. Disponibel indkomst omregnet til KKP kan således bruges til at sammenligne købekraften i de sociale ydelser. Vi anvender EU-standardens KKP-Euro, hvor den samlede købekraft for EU er sat til 1.

Også her anvendes i visse tilfælde ækvivalerede data, hvor der tages hensyn til husstandens størrelse, for at kunne sammenligne forhold for forskellige husstandstyper.

Kapitel 1

Ændringer i den nordiske socialpolitik i 2011 og 2012

DANMARK: Dansk økonomi er stadig præget af den internationale afmatning. Væksten var i 2010 på 1,3 pct. mens den var på 1,0 pct. i 2011. I 2012 ventes BNP at vokse med 1,1 pct., mens den i 2013 ventes at vokse med 1,5 pct. Beskæftigelsen faldt fra 2010 til 2011 med 10.000 personer. I 2012 og 2013 ventes beskæftigelsen at stige svagt med 3-4.000 personer om året. Ledigheden målt i pct. af arbejdsstyrken (jf. EU-definition) steg fra 7,6 i 2010 til 7,7 pct. i 2011. Ledigheden ventes at være stort set uændret i 2012, mens der ventes et mindre fald i 2013 til 7,5 pct. Inflationen steg fra 2,3 pct. i 2010 til 2,8 pct. i 2011. I 2012 ventes en inflation på 2,5 pct., hvorefter det ventes, at inflationen falder til 1,7 pct. i 2013.

Underskuddet på de offentlige finanser faldt fra 46,5 mia. DKK i 2010 til 35 mia. DKK i 2011. Underskuddet ventes at udgøre 70 mia. DKK i 2012 og 32,5 mia. DKK i 2013. Stigningen i underskuddet fra 2011 til 2012 skal bl.a. ses i sammenhæng med efterlønsudbetalinger, der skønnes at øge underskuddet med 1 pct. af BNP i 2012.

På socialsikringsområdet vedtog Folketinget den 12. december 2011 en tilbagetrækningsreform. Tilbagetrækningsreformen indebærer, at den allerede vedtagne forhøjelse med 2 år af efterlønsalderen og folkepensionsalderen fremrykkes med 5 år. Efterlønsalderen forhøjes herefter med 2 år i periode 2014-17 og folkepensionsalderen forhøjes med 2 år i perioden 2019-22. Tilbagetrækningsreformen indebærer endvidere, at efterlønsperioden reduceres fra 5 til 3 år ved en forhøjelse af efterlønsalderen med 1/2 år om året i 2018-19 og 2022-2023. Endvidere indføres en seniorførtidspension for nedslidte. Seniorførtidspension skal sikre en hurtigere og enklere vej til førtidspension for personer med hidtidig tilknytning til arbejdsmarkedet, der når folkepensionsalderen inden for de følgende 5 år. Kriterierne for at tilkende førtidspension ændres ikke. Tilbagetrækningsreformen indebærer endvidere en lempet modregning i folkepensionen ved arbejdsindkomst og et lavere beskæftigelseskrav for at kunne opsætte folkepensionen.

Over perioden 1. oktober 2012 til 1. marts 2013 gennemføres en større administrativ samling af visse kommunale myndighedsopgaver på det sociale område. Med *lov nr. 324 af 11. april 2012 om Udbetaling Danmark* er fastsat regler om den fremtidige administration på sagsbehandlingsområder, hvor afgørelserne hovedsageligt træffes på baggrund af objektive kriterier. Samlingen i *Udbetaling Danmark* omfatter folkepension, boligstøtte, barseldagpenge, børnetilskud, børne- og ungedydelse samt udbetaling/opkrævning af forskudsvisse børnebidrag m.v. Dertil kommer udbetalinger af førtidspensioner, idet tilkendelser af førtidspensioner fortsat ligger i kommunerne.

Kommunerne vil fremover have en væsentlig opgave med at bistå borgere, der ikke har IT-kendskab - eller som har vanskeligt med dette, når de skal kommunikere med *Udbetaling Danmark*.

Den 1. januar 2012 blev de lave ydelser i kontanthjælpssystemet afskaffet som led i regeringens mål om, at færre mennesker skal leve i fattigdom. Det drejede sig om starthjælp, "loftet over kontanthjælpen", den såkaldte 500-kroners-nedsættelse, 225 timers reglen og introduktionsydelse.

Kontanthjælpsmodtagere er fra 1. april 2012 sikret ret til ferie som led i finanslovsaftalen for 2012. Der er ret til ferie i sammenlagt 5 uger for kontanthjælpsmodtagere, der har modtaget kontanthjælp i 12 sammenhængende måneder. I de 5 uger om året undtages kontanthjælpsmodtagere fra kravet om at stå til rådighed for arbejdsmarkedet. Feriens placering skal aftales nærmere mellem den enkelte og kommunen, og det er muligt at opholde sig i udlandet under ferien.

Fra den 1. juni 2012 er der som led i finanslovsaftalen for 2012 blevet indført en jobpræmie som en 2-årig forsøgsordning for at reducere risikoen for langvarig ledighed blandt kontanthjælpsmodtagere. Forsøgsordningen skal gælde i perioden fra 1. juni 2012 til og med 31. maj 2014. For at få ret til jobpræmie skal personen have fået udbetalt kontanthjælp mv. i 329 dage ud af 366 dage i opgørelsesperioden samt have modtaget kontanthjælp eller været ansat med løntilskud den 29. februar 2012. Jobpræmien udgør op til 600 kr. pr. måned for de personer i målgruppen, der får indtægter som lønmodtagere, ved selvstændig virksomhed mv.

På ældreområdet blev der pr. 1. juli 2011 gennemført en regulering af kommunernes adgang til at træffe afgørelse om besøgsrestriktioner i plejeboliger, plejehjem eller andre boligformer med tilknyttet personale og fællesboligarealer. Formålet med ændringen var at gøre det klart for såvel personale og kommunalbestyrelsen som beboere og besøgende, hvilke typer og grader af adfærd der betragtes som så uacceptabel, at de kan føre til regulering af den enkelte besøgendes tilstedeværelse.

Fra den 1. juli 2011 er kommunerne endvidere blevet forpligtet til at udarbejde og offentliggøre en tilsynspolitik med klare retningslinjer og faste procedurer for, hvordan kommunen tilrettelægger tilsyn og opfølgning med hjælpen til borgere, der modtager personlig og praktisk hjælp og madservice i eget hjem efter reglerne om frit valg af leverandør. Tilsynspolitikken skal revideres mindst en gang årligt.

Den 5. januar 2012 trådte en forenkling af kommunalbestyrelsens prisberegning af personlig og praktisk hjælp under frit valg af leverandør i kraft. Med ændringen afskaffedes lovkravet om, at kommunalbestyrelsen skal opgøre den faktisk leverede tid i borgerens hjem til brug for beregning af timeprisen, når kommunalbestyrelsen anvender den såkaldte godkendelsesmodel for at sikre det frie valg af personlig og praktisk hjælp. I stedet kan kommunalbestyrelsen i dag beslutte at foretage timeprisberegningen på baggrund af det forventede timeforbrug.

På det social serviceområde skete der en række redaktionelle konsekvensændringer fra d. 16. juni 2011, der fulgte af lovpakken Barnets Reform, i serviceloven. Samtidig skete der en sikring af, at kommunerne har lige adgang til at afbryde samvær og undlade at oplyse barnets/den unges anbringelsessted overfor hhv. forældre og netværk, samt sikring af kommunernes mulighed for mere lempelig regulering af barnets

samvær med forældre og netværk under en børnefaglig undersøgelse gennemført uden for hjemmet, svarende til de regler der gælder for en anbringelse uden for hjemmet.

Endvidere gennemføres en række initiativer fra den 1. juli 2012, der skal styrke kommunernes indsats over for udsatte børn og unge. Kommunerne får bl.a. bedre mulighed for at få adgang til udsatte familiers hjem, hvis der er alvorlig mistanke om mistrivsel med henblik på at sikre, at udsatte børn og unge får hjælp i tide. Endvidere styrkes reglerne for mellemkommunale underretninger, der sker en udvidelse af SSD-samarbejdet, hvor fagpersoner på tværs af afgrænsede sektorer har mulighed for at drøfte bekymringer om et konkret barn, der gennemføres en styrkelse af Folketingets Ombudsmand samt Børnerådets talsmandsfunktion og der indføres underretningspligt mellem Danmark og Grønland, når udsatte familier med børn flytter mellem de to lande.

Angående ledsagelse til børn og unge mellem 12 og 15 år med nedsat funktionsevne blev regeringens lovforslag vedtaget i marts 2012 med ikrafttræden den 15. marts 2012. Lovændringen giver børn og unge inden for målgruppen mulighed for ledsagelse i op til 15 timer om måneden til at deltage i selvvalgte aktiviteter uden for hjemmet. Hermed får de øgede muligheder for at leve et ungdomsliv på lige fod med andre børn og unge.

Fra 1. juli 2011 skal tosprogede børn, der ikke går i dagtilbud, og hvor mindst én af forældrene ikke er i beskæftigelse, modtage et sprogstimuleringsstilbud i form af et dagtilbud 30 timer om ugen, hvis en sprogvurdering af barnet viser, at barnet har behov for en sprogunderstøttende indsats. Dagtilbuddet er gratis for forældrene.

FÆRØERNE: På Færøerne havde man i 2011 et BNP på 13,1 mia. DKK, hvilket er en stigning på næsten 1 mia. DKK siden den økonomiske krise opstod i 2008. Færøerne havde ved krisens begyndelse i 2008 en meget lav arbejdsløshed. Efter en hurtig stigning til først 6 pct. i 2010 og 8 pct. i 2011, er arbejdsløsheden faldet til et niveau omkring 5,5 pct. foråret 2012. Arbejdsløsheden er lige fordelt mellem mænd og kvinder, og ungdomsarbejdsløsheden er på samme niveau som den generelle arbejdsløshed.

En af de største udfordringer på Færøerne er i øjeblikket udsigten til en stigende fraflytning af især unge kvinder og mænd. I mange år har der været et underskud af kvinder i befolkningen i forhold til mænd, og siden 2005 har det samlede befolkningstal ligget stabilt omkring 48.300 personer. Imidlertid dækker denne udvikling over en stigning i ældre over 67 år, modsvaret et fald i andelen af øvrige aldersgrupper. Efter lagtingsvalget i efteråret 2011 har udviklingen fået særlig politisk bevågenhed.

I foråret vedtog Lagtinget en arbejdsmarkedsreform, med en række tiltag der skal hjælpe folk ind på arbejdsmarkedet. Ønsket er at opnå et rummeligere arbejdsmarked, hvor der også er plads til folk med handicap, sygdom eller sociale udfordringer. Efterfølgende er det hensigten at gennemføre ændring af lægeerklæringer, så der i større grad bliver tale om mulighedserklæringer.

Socialforvaltningen har i relation til dette igangsat et arbejde, hvor faglige evner skal vurderes og godskrives, for at give bedre mulighed for tilbagevenden til arbejdsmarkedet i forbindelse med revalidering.

Et afledt projekt af denne reform er en ændring af forsorgsloven, således ydelserne fremover skal være udgjort af faste satser og skattepligtige ydelser. Satsniveauet kommer til at følge niveauet for sygedagpenge.

Der er også sket en udvikling på serviceområdet, hvor antallet af plejehjemspladser er blevet udvidet gennem opførelse af 4 nye plejehjem fordelt over hele landet. Samtidig er der sket en lovændring, således pensionister fra og med 2012 modtager fuld pension, og samtidig skal betale husleje og plejetillæg. Den gamle ordning med nedsat pension er således afskaffet.

Der er igangsat arbejde med at decentralisere ældreområdet, hvor det er hensigten at det skal overtages af kommunerne. Dette indebærer udformningen af en rammelov for ældreområdet. Samtidig er der også igangsat indsatser rettet mod forebyggelse og rehabilitering, ligesom der er stort fokus på demensområdet. Der er således fokus på etablering af dagtilbud og at de ældre skal være længst muligt i eget hjem.

Lovgivningen er ændret for Huslånsfonden, således det bliver muligt at etablere andelsboliger, almennyttige boliger, boliger til unge og beskyttede boliger.

Der er også sket en ændring af loven om børneværn, hvilket betyder at de regionale børneværn bliver samlet i større enheder. Der arbejdes også politisk med etablering af børnehuse, hvor indsatsen rettet mod udsatte børn, kan blive samlet. Samtidig er der også et politisk ønske om etablering af en børneombudsmand.

Der er igangsat et 5-årigt projekt, der skal have fokus på vold i nære relationer. Projektet bygger på en handlingsplan med en række forslag til konkrete indsatser.

Af strukturelle ændringer er der igangsat en sammenlægning af Socialforvaltningen og Hjemmeplejen. Der er tale om sammenlægning af de to største offentlige institutioner. Sammenlægningen forventes gennemført med udgangen af 2012.

Lagtingsvalg blev afholdt i efteråret 2011. Landsstyret består af samarbejde mellem Samhørighedsparti (liberale), Folkepartiet (konservativt), Centerpartiet (kristent midterparti) og Selvstyrepartiet (soc. liberal). Posten som socialminister gik fra Samhørighedspartiet til Folkepartiet.

En af de første ændringer, der blev gennemført af den ny regering, var en ændring af skattepolitikken, med en forhøjelse af bundfradraget og reduktion af beskatningsniveauer. Samtidig er der gennemført en ændring, hvormed beskatning af pensioner sker ved indbetaling til opsparing. Det har skabt en del debat i det færøske samfund om følgevirkningen for forholdet mellem nuværende og fremtidig skatteindtægter.

FINLAND: Bruttonationalproduktens volym ökade enligt preliminära uppgifter med 2,9 procent år 2011. Den relativt stora årliga tillväxten beror huvudsakligen på den låga utgångsnivån under det första kvartalet 2010. År 2011 nådde bruttonationalproduktens säsongrensade volym nivån vid ingången av 2007, men den är fortfarande betydligt lägre än år 2008. Bruttonationalprodukten väntas öka knappt en procent år 2012 och därefter i genomsnitt knappt två procent om året.

Arbetslösheten sjunkade år 2011. Arbetslöshetsgraden var 7,8 procent jämfört med 8,4 procent året innan. Arbetslösheten minskade och sysselsättningen ökade i alla åldersgrupper. Arbetslöshetsgraden för unga, dvs. 15-24 åriga, sjönk till 20,1 procent. Den är dock tydligt högre än i 2000-talets bästa år 2007 och 2008 då ar-

betsløshetsgraden for unga var under 17 procent. Antalet långtidsarbetslösa fortsatte att öka, men ökningen var tydligt mindre än år 2010.

Utgifterna för det sociala skyddet var uppskattningsvis 57 miljarder euro i 2011, dvs. en halv procent högre än året innan med hänsyn till inflationen. Även i förhållande till bruttonationalprodukten kvarstod utgifterna nästan oförändrade, dvs. på cirka 30 procent.

Försörjningen av pensionstagare med låga inkomster förbättrades genom att ta i bruk en lagstadgad garantipension 1.3.2011. Garantipensionens fulla belopp är cirka 714 euro per månad från och med 1.1.2012. Garantipensionen ökade pensionsinkomster i synnerhet för kvinnor med låga inkomster. I slutet av 2011 fick 104 649 personer garantipension.

Som en del av grundtrygghetens förbättring höjdes arbetslöshetsdagpenningarna och utkomststödet vid ingången av 2012. Grunddagpenningen enligt utkomstskyddet för arbetslösa och arbetsmarknadsstödet höjdes med 100 euro per månad. I och med indexförhöjningen steg grunddagpenningen och arbetsmarknadsstödet med 120 euro per månad från och med början av 2012. Grunddagpenningens förhöjning förbättrar även de inkomstrelaterade arbetslöshetsförmånerna.

Utkomstskyddets grunddel steg från och med 1.1.2012 med sex procent och grunddel som betalas till en ensamförsörjare med ytterligare 10 procent. Utkomststödet nivåer indexjusterades enligt lag från och med samma tidpunkt. Inkomstgränserna för bostadsbidraget höjdes så att de motsvarar arbetsmarknadsstödet förhöjning och bidraget höjdes så att det motsvarar förhöjningen av hyrorna.

Hälsö- och sjukvårdslagen trädde i kraft 1.5.2011 som en del av en totalreform av organiseringen och finansieringen av social- och hälsovården. Lagens syfte är att öka klientorienteringen i servicen samt förbättra samarbetet mellan aktörerna när det gäller att främja hälsa och välfärd och att ordna social- och hälsovården. Beredningen av reformen av servicestrukturen inom social- och hälsovården och revideringen av lagstiftningen om ordnande, utveckling och övervakning av social- och hälsovården fortsätter.

I samband med en totalreform av socialvårdslagstiftningen fortsätts beredningen av socialvårdslagen och lagen om service för äldre. Den viktigaste uppgiften i den andra fasen av samordningen av handikappservicelagarna är att bereda en plan som gäller tryggheten av individuellt boende för personer med utvecklingsstörning.

Hösten 2011 inleddes genomförandet av det nya regeringsprogrammet. Ett av regeringsprogrammets tre prioriteringsområden är bekämpning av fattigdom, ojämlikhet och utslagning. Ett tvärssektoriellt åtgärdsprogram för att minska utslagning, fattigdom och hälsoproblem har inletts. Beredningen av Kaste-programmet (ett nationellt utvecklingsprogram för social- och hälsovården) för 2012-2015 inleddes i bredbasigt samarbete. Programmet bereds som förvaltningsområdets huvudprogram och det består av sex delprogram och innefattar de centrala målen för social- och hälsovårdens utveckling och medlen för att uppnå målen.

ISLAND: I år 2011 gik den ekonomiske vækst opp i Island sammenlignet med år 2010 og inflasjonen gik ned på samme tid. Island har funnet seg i lavkonjunktur fra starten av den økonomiske krisen i oktober 2008, men i år 2011 var den økonomiske vækst 3.1

pct., sammenlignet med -4 pct. i år 2010 og -6.8 pct. i år 2009. Inflasjonen gik også ned i år 2011, var 4 pct. i gennemsnitt sammenlignet med 5.4 pct. i år 2010 og 12 pct. i år 2009.

Island har tradisjonelt haft høy arbeidsdeltaking og lav arbeidsløshet i befolkningen totalt, even i sammenligning med de andre nordiske land. Arbejdsløsheden endrede sig kolossalt ifølge finanskrisen, hvor den gik fra at være fra et pct. og lavere til 2.5 pct. i de siste ti årene før den krisen, til 8 pct. og lidt över år 2009 og 2010. I år 2011 mindskede arbejdsløsheden og var 7.4 pct. og i april 2012 var den gået ned til 6.5 pct. Arbejdsløsheden ser derfor ud til være på vej ned, selv om den er vældig høj set i sammenhæng med hvad man er vant ved i Island. Arbejdsløsheden har gået ned i alle aldersgrupper i år 2011, med undtagelse av den ældste aldersgruppen, 65-69 år, hvor den öker lidt. Selv om arbejdsløsheden endnu er höjest i aldersgruppen 24 år og yngre, er forskjellen mindre i år 2011, en den var i årene 2009 og 2010, mellem de yngste og de ældre aldersgrupperne. Mænd har været arbejdsløse i höjere grad en kvinder efter krisens start, men i år 2011 er der ikke stor kjönsforskjel i arbejdsløsheden. Arbejdsløsheden er endnu höjere i Reykjanes og hovedstadsregionen, en i andre deler av landet og det er folk med lav utdanning som er arbejdsløse til störst del, dette har ikke ændret sig efter krisen. Mange projekter og programmer er blitt lansjert i regi av regeringen, kommuner, fagforendinger, löntagernes förbund og arbeidslivets partnere for at modvirke arbejdsløshet. Her kan der nævnes programmer som satser på langtidsarbejdsledige, projekter som satser på støtte til folk ind på arbejdsmarkedet igen med hjælp av utdanning "I Utanning – Til Arbejd" (Í Náms – Til Vinnu) og "Utanning er Vejen til Arbejd" (Nám er vinnandi vegur) og projekter for att for att modvirke ungdomsarbejdsløshet, som f.ex. "Unge i aktivitet" (Ungir til Athafna) og "Jobtorv" (Atvinnutorg)

Velfærdevakten blev opsat efter at krisen indtraf, til at vokte om velfærden og følge med i krisens indflydelse på familier og individer. Den har en særlig fokus på börn og familier og at beskytte de svagest stiltes stilling i samfundet og den har en rådgivande rolle med hensyn til regeringen og kommuner. Velfærdevakten publiserte i år 2011 "Sociale Indikatorer", som skal give oplysninger om den sociale og helse-mæssige status i landet og være barometer på velfærd i Island. Hagstofa Islands (Statistics Iceland) skal være ansvarlig for vistelse og opdatering av indikatorerne men velfærdsministeriet publiserer dem på årlig basis og oftere hvor det er muligt. Man ser til de "Sociale Indikatorer" som et vigtigt socialpolitiskt redskab som skal publiseres regelmæssigt lige som økonomiske indikatorer.

Regjeringens handlingsplan om initiativer for å lette gjeldsbyrden av individer og familier efter finanskrisen og oppklare deres utestående gjeld består av en kombinasjon av generelle rettelser og nye spesielle løsninger. Et spesielt embæde Ombudsmann for Gjeldstyngede (Umboðsmaður skuldara), arbejder spesielt med individer og familier med stor gjeld. Der har vært satt i gang mangfoldige initiativer for å imøtekomme enkeltpersoner og familier som sliter med gjeld og økonomiske problemer. Disse initiativene inkluderer blant annet en bedre lovgivning om gjeldstilpasning og initiativer knyttet til boliger.

Sentret for Sosial Forskning i Islands Universitet har i år 2012 publisert resultater av en undersøkelse om Finanskrisens Effekter på Levekår i Landet (Áhrif fjármálakrepunnar á lífskjör þjóðarinnar) som blev gjort på vegne av Velfærdsdepartementet. Resultater viser at regeringens tiltak for att støtte og værne om lav- og medelindkomstgrupper har ført til 8% inkomstfald hos lavindkomstgrupperne, sammenlignet med 38% hos højdindkomstgrupperne.

Enligt EU-Silc undersøgelerne så er andelen av den samlede befolkning der lever i husstande med en inkomst på under 60 pct. af medianen af den ækvivalente disponible inkomst, 9.2% pct. i år 2011 og har ikke været lavere før. Denne andel har været rundt 10% fra begyndelsen av målingen i år 2004. De værste satte er arbejdsledige, ensamstående forældre med et barn eller flere og de som ikke ejer egen bolig og bor på hyresmarknaden.

Regjeringen har lagt stor vægt på forebyggende innsatser for børn og unge, specielt med hensyn til stof- og alkoholmisbruk. Resultater fra ESPAD undersøkelsen som gjøres i 36 lande i Europa viser at røyking har gått ned imellem ungdomer i Island og er det lægst i Europa i år 2011. Regeringen har i år 2012 lagt frem en betydelig sum til at styrke behandlingstilbud for børn og unge ute i samfundet, hvor man lægger vægt på støtten tilbydes i samfundet istedet for institutionsvistelse.

En samarbejdsgruppe på regeringens vegne lagde i år 2011 fram sine forslag om bostadspolitik, hvor der lægges bl.a. vægt på ændringer i Islands ensformige bostedspolitik, som har til størst del støttet egejnerbostedsformet. Forslagene vedrør bl.a. opbygning av en mere mangfoldig bostedsmarked med diverse løsninger, ikke mindst med hensyn til unge familier og lavindkomstfamilier. En arbejdsgruppe om boligpolitik har arbejdet videre efter 2011 og foreslår att til hver tid sættes der en fire årig boligplan som hör under Velfærdsdepartementet, men utføres i samarbejd mellem stat, kommuner og privata foretag.

En arbejdsgruppe på vegne av velfærdsministeren arbejder med forslag om reform av trygdeordningen og dermed hele den statlige Trygdeetaten. Formålet er bl.a. at gjøre systemet enklere og mere gennemsigtigt. Det pårør bl. a. eldretrygden, uføretrygden og trygder vedrørende børn.

Regeringen besluttede ifølge et løneavtal med arbeidsmarkedet i desember 2010 att alderspensjonister som får udbetalt hos Trygdeetaten skulle gradvis ligesættes med invalidpensjonister vedrørende inkomster man kan ha av lønsarbejd, eller fra pensjonsfonder uden att det påvirker Trygdeetatens udbetaling. I september 2011 blev der sat en ny lov som definerede hvilke indtægter alderspensjonister kan ha för de påvirker Trygdeetatens udbetalinger.

Den 1. Januar 2011 blev Helsedepartementet og Sosial- og trygdedepartementet slået sammen i ett nytt departement –Velfærdsdepartementet. Den 1. Januar 2011 blev handikappomsorgen overført fra stat til kommuner og det er på agendaen att eldreomsorgen overføres fra stat til kommune i år 2014. Disse forandringene er skritt i utviklingen mot at ansvaret for driften av velfærdstjenestene blir forankret i kommunene, mens ansvaret for lovgivning, regelverk, rettigheter, klager og tilsyn ligger hos staten.

NORGE: Gjennom de siste førti årene har aktiviteten i fastlandsøkonomien i Norge vokst med 2¾ pst. i gjennomsnitt per år. Dette er på linje med veksten i USA, og noe over resultatet for de vesteuropeiske EU-landene. Framveksten av oljevirkksomheten har bidratt til at BNP i alt har økt enda noe sterkere gjennom perioden. Etter det store tilbakeslaget på slutten av 1980-tallet har veksten i fastlandsøkonomien vært jevnere og inflasjonen lav og stabil.

Norsk fastlandsøkonomi har vokst sammenhengende siden 4. kvartal 2009, og verdiskapingen er nå høyere enn før finanskrisen. Konsumveksten dempet seg noe i første halvår i 2011, men økte bolig- og petroleumsinvesteringer har holdt veksten i fastlandsøkonomien oppe.

Også i årene før finanskrisen skilte Norge seg fra mange andre industriland, med sterk vekst i inntekter, produksjon og sysselsetting. Veksten i norsk økonomi har vært understøttet av stigende yrkesdeltakelse og etterspørselen etter arbeidskraft er på vei opp etter tilbakeslaget i slutten av 2008.

Arbeidsstyrken var i 2011 2,629 mill. personer, dvs. en økning på 27.000 personer fra 2010. Yrkesdeltakelsen i alderen 15-74 år ble endret fra 71,9 prosent i 2010 til 71,4 prosent i 2011. Arbeidsledigheten, slik den måles i Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse, har i gjennomsnittet blitt redusert fra 3,6 i 2010 til 3,3 pst. I 2011. Arbeidsledigheten har endret seg lite gjennom 2011 og til 2. kvartal 2012.

Noen grupperes deltakelse i arbeidslivet bestemmes i større grad av helsemessige årsaker enn av konjunkturer. Blant personer som oppgir å være funksjonshemmet har andelen som er sysselsatt vært relativt stabil over tid. Ifølge Statistisk sentralbyrå var andelen sysselsatte blant funksjonshemmede om lag 43,2 pst. i 2. kvartal 2012. 28,1 pst. av befolkningen i alderen 15-74 år, dvs. 1,051 mill. personer, deltok ikke i arbeidsstyrken i 2011. Dette innebar en liten økning fra året før. Personene utenfor arbeidsstyrken fordelte seg i følgende kategorier: 36 pst. førtidspensjonister eller uførepensjonister, 28 pst. under utdanning, 24 pst. alderspensjonister, 5 pst. hjemmearbeidende og 7 pst. annet.

Et sentralt mål for myndighetene er å legge til rette for et inkluderende arbeidsliv der alle kan delta. Fra 2012 ble det iverksatt en jobbstrategi for personer med nedsatt funksjonsevne for at flere skal komme i ordinært lønnet arbeid. Målgruppen for jobbstrategien er i hovedsak personer under 30 år. Jobbstrategien inngår som del av arbeidet om et mer inkluderende arbeidsliv (IA).

Samarbeidet om et mer inkluderende arbeidsliv er et viktig virkemiddel for å oppnå overordnede mål i sysselsettings-, arbeidsmiljø- og inkluderingspolitikken. 24. februar 2010 ble Regjeringen og partene enige om en forsterket intensjonsavtale om et mer inkluderende arbeidsliv for perioden 1. mars 2010 – 31. desember 2013, samt protokoll om felles innsats for å forebygge og redusere sykefraværet og styrke inkluderingen. Den nye IA-avtalen følges opp tettere og bredere enn de to foregående avtalene. Arbeidet er blitt mer målrettet og stiller tydeligere krav til aktivitet og rapportering. Avtalen bygger på det man vet virker; tett oppfølging av den sykmeldte fra sykmelder, Arbeids- og velferdsetaten og arbeidsgiver, samt økt tilrettelegging for nærvær. I tillegg understrekes i større grad betydningen av

forebyggende innsats og systematisk HMS-arbeid i virksomhetene. Gjennom samarbeidet skal de ulike partene aktivt bidra til at den enkelte arbeidsplass kan delta i et forpliktende løft for å nå de felles målene.

Arbeids- og velferdsforvaltningen ble i årene 2006-2009 reorganisert, kalt NAV-reformen. Hovedmålet for organisasjonsreformen var at flere skal være i arbeid eller aktiv virksomhet, og at færre skal ha trygd eller stønad som hovedkilde for forsørgelse. I tillegg var en mer brukervennlig, samordnet og effektiv forvaltning også sentrale mål med reformen. Etableringen av arbeids- og velferdsforvaltningen er slutført og forvaltningen er i en konsolideringsfase. Det er etablert til sammen 457 arbeids- og velferdskontor (NAV-kontorer) basert på en samarbeidsavtale mellom Arbeids- og velferdsetaten og den enkelte kommune. Det pågår i perioden 2007 til 2013 en evaluering av reformen, både en prosess- og effektevaluering. Resultater fra effektevalueringen vil først foreligge på slutten av evalueringsperioden.

Fra 1. februar 2010 ble det innført en ny arbeidsmetodikk i arbeids- og velferdsforvaltningen, arbeidsevnevurdering. Det skal foretas en arbeidsevnevurdering av brukere som søker bistand hos NAV for å komme i arbeid. Den nye arbeidsmåten gir et mer strukturert og tettere og tidlig oppfølging.

I januar 2010 ble det nedsatt et offentlig utvalg, Utvalg for arbeidsrettede tiltak (Brofoss-utvalget), som skal vurdere rollen skjermede virksomheter har i bistanden som gis til personer med nedsatt arbeidsevne. Utvalget skal foreslå endringer med sikte på å forbedre tilbudet med mål om overgang til ordinært arbeidsliv. Utvalget skal også vurdere fordelingen av deltakere i tiltak i skjermede og ordinære virksomheter, og foreslå endringer med sikte på å forbedre tilbudet til brukere som har behov for en varig tilrettelagt arbeidsplass. Utvalgets arbeid er nå slutført. Det er nå igangsatt arbeid for å følge opp forslagene i innstillingen.

God måloppnåelse og effektiv drift av Arbeids- og velferdsetatens virksomhet er avgjørende bidrag for å skape et velfungerende arbeidsmarked, et inkluderende arbeidsliv og et inkluderende samfunn. Arbeids- og velferdsetaten har mange og til dels gamle IKT-løsninger. Vesentlige forbedringer av effektivitet og kvalitet i saksbehandlingen i arbeids- og velferdsforvaltningen krever omfattende modernisering av IKT-systemene i etaten. Det er derfor igangsatt et større program for modernisering av IKT i etaten. Det anbefalte programmet vil bl.a. omfatte nye løsninger for uførepensjon og sykepenger, selvbetjeningsløsninger, økt automatisering av vedtaksbehandling og integrering med viktige fellesskapsløsninger. Programmet er planlagt gjennomført over seks år inndelt i tre faser.

Det er store langsiktige utfordringer i finanspolitikken som følge av en aldrende befolkning. Aldringen vil medføre betydelig økning i utgiftene til pensjoner, helse og omsorg i flere tiår framover.

Nytt pensjonssystem trådte i kraft fra 2011. Det nye systemet skal trygge framtidens pensjoner og bidra til å sikre bærekraften i den norske velferdsstaten. Reformen legger til rette for en individuelt tilpasset overgang mellom arbeid og pensjon. Man kan ta ut hel eller delvis pensjon fra 62 år til 75 år. I tillegg er det lagt fram forslag i mai 2011 til ny uføretrygd og alderspensjon til uføre og ble vedtatt av Stortinget i desember 2011. Det nye systemet skal etter planen iverksettes i 2015.

Forslaget sikrer nye uføre en uføretrygd om lag på nivå med dagens uførepensjon og det blir enklere å kombinere uføretrygd og arbeid. Uføre sikres i tillegg en god alderspensjon.

Utdanningsnivået i arbeidsstyrken fortsetter å øke. I perioden 2006-2011 økte antall personer i arbeidsstyrken med høyere utdanning med 20 prosent, og i 2011 hadde 36,4 prosent av arbeidsstyrken fullført utdanning på universitets- eller høghskolenivå.

Andelen unge som ikke fullfører videregående utdanning er relativt høy i forhold til andre OECD-land. Det er et viktig mål at flest mulig gjennomfører videregående skole. For å gjøre opplæringen mer praktisk, variert og utfordrende er det foreslått det å innføre valgfag for 8. trinn på ungdomsskolen fra høsten 2012.

Barn og unge. Målet om full barnehagedekning er oppnådd, og finansieringsansvaret for barnehagene er overført til kommunene. Kontantstøtten for ettåringer mellom 13 og 18 måneder økes fra 1. august 2012, mens kontantstøtten for toåringer avvikles fra samme tidspunkt. Foreldrebetalingen for barnehageplass reduseres reelt ved at maksimalprisen videreføres nominelt uendret. I tillegg er kommunalt barnevern i Norge styrket med midler i 2011.

SVERIGE: År 2010 återhämtade sig Sveriges ekonomi rekordsnabbt efter ett svagt år 2009. Återhämtningen har nu kommit av sig och konjunkturen vänder istället neråt igen på grund av skuldkrisen i euroområdet. BNP ökade dock med 3,9 procent 2011, jämfört med året innan. Utvecklingen hölls uppe av fasta bruttoinvesteringar och stark produktion i näringslivet. Tillväxten förväntas dock mattas av ordentligt under 2012 till följd av svaga konjunktursignaler från USA och de stora tillväxtekonomierna och BNP beräknas landa på 0,7 procent. BNP beräknas öka med 2,3 procent år 2013.

Sysselsättningen steg med 2,1 procent år 2011 och antalet sysselsatta i åldern 15-74 år var 4 642 000. Antal sysselsatta har ökat med nästan 100 000 och ökningen är i stort sett lika stor hos män som kvinnor. Trots svag orderingång och dämpad produktionsutveckling förväntas inte sysselsättningen falla under 2012. Företagen behåller sin personal i väntan på bättre tider. Om nedgången blir längre än väntat kommer dock företagen att snabbt behöva bli av med personal och sysselsättningen förväntas då sjunka. Prognoserna för sysselsättningen tyder på en stigande sysselsättning med 0,3 respektive 0,4 procent år 2012 och 2013.

Under 2011 uppgick antalet arbetslösa i genomsnitt till 378 000 personer, 200 000 män respektive 178 000 kvinnor. Detta motsvarar 7,5 procent av arbetskraften och är en minskning med 1,1 procent jämfört med 2010. Antalet långtidsarbetslösa minskade under 2011 till 113 000 personer, en minskning med 19 000 personer jämfört med 2010. Arbetslösheten beräknas öka till 7,6 procent år 2012 för att sedan sjunka till 7,3 procent under 2013.

Efter många år med minskande antal sjukpenningdagar, steg antalet ersättningsdagar med sjukpenning år 2011. Ökningen fortsätter år 2012, men därefter väntas antalet dagar minska igen. Att antalet sjukpenningdagar ökar år 2011 och 2012 är bland annat en följd av att tidsgränser har införts i sjukförsäkringen. Tidgränserna innebär att många lämnade sjukförsäkringen under 2010. En stor andel av de utför-

säkrade återgick till sjukskrivning med sjukpenning efter tre månader, vilket leder till att antalet personer med sjukpenning beräknas öka 2011 och 2012.

År 2009 började antalet helårsekvivalenter vilka försörjdes med sociala ersättningar och bidrag såsom sjukpenning, sjuk- och aktivitetsersättning, arbetsmarknadsstöd och ekonomiskt bistånd att öka. Detta efter flera år med sjunkande siffror. En helårsekvivalent motsvarar en person som försörjs med full ersättning ett helt år, dvs. två personer som varit arbetslösa i ett halvt år var blir en helårsekvivalent tillsammans.

Ökningen fortsatte år 2010 och det var den försämrade arbetsmarknaden som var den största bidragande orsaken till utvecklingen av antalet helårsekvivalenter med sociala ersättningar och bidrag.

År 2011-2012 väntas antalet helårsekvivalenter minska med 132 000 och minskningen förklaras av att antalet med sjuk- och aktivitetsersättning samt antalet personer med arbetsmarknadsersättningar minskar.

De totala transfereringarna till hushållen har minskat sedan 2009, men väntas öka igen 2012 med drygt 4,5 procent. Det är pensionsutbetalningarna som står för den kraftigaste ökningen på grund av hög inflation och ett högt inkomstindex, samtidigt som antalet pensionärer ökar. Utgifterna för arbetslöshet ökar något då de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna ökar. Antal personer med sjuk- och aktivitetsersättning har minskat sedan 2008 och fortsätter att minska. Transfereringarna till hushåller förväntas fortsätta att öka även 2013.

För att få fler i arbete och minska utanförskapet har skatten på förvärvsinkomster sänkts. Detta har dels skett genom ett jobbskatteavdrag i fyra steg och dels genom att den statliga inkomstskatten på förvärvsinkomster begränsats. Jobbskatteavdraget är konstruerat så att låg- och medelinkomsttagare får en större skattelättnad i förhållande till sin lön än höginkomsttagare.

År 2007 sänktes inkomstskatten med 40 miljarder kr, år 2008 och 2009 med 10 respektive 15 miljarder kr och år 2010 med ytterligare 10 miljarder kr. Det fjärde steget i jobbskatteavdraget innebar att jobbskatteavdraget höjdes för dem som inte har fyllt 65 år och vars arbetsinkomster överstiger cirka 38 600 kronor per år. För de allra flesta löntagare innebär förstärkningen av jobbskatteavdraget att de får mellan 200 och 250 kronor mer kvar i plånboken varje månad. Det fjärde steget i jobbskatteavdraget trädde i kraft 1 januari 2010. Regeringen planerade för ett femte jobbskatteavdrag till 1 januari 2012, men detta har ännu inte införts.

För att förbättra de ekonomiska villkoren för pensionärer, sänktes skatten i ett tredje steg för de som fyllt 65 år den 1 januari 2011. Skattesänkningen skedde genom att grundavdraget höjdes ytterligare för dessa personer. Utformningen av sänkningen är sådan att de med lägst inkomster gynnas mest. Vidare höjdes under 2010 höjdes bostadstilläggen för personer med sjuk- och aktivitetsersättning.

Kapitel 2

Befolkning og indkomstfordeling

Link til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[EU-SILC database](#)

Tabel 2.1 Samlet fertilitetskvotient i EU, Færøerne, Island og Norge 2010

Danmark	1,87	Belgien	..	Italien	1,41	Slovakiet	1,40
Færøerne	2,50	Bulgarien	1,49	Letland	1,17	Slovenien	1,57
Finland	1,87	Cypern	..	Litauen	1,55	Spanien	1,38
Island	2,20	Estland	1,63	Luxemburg	1,63	Storbritannien	..
Norge	1,95	Frankrig	2,03	Malta	1,38	Tjekkiet	1,49
Sverige	1,98	Grækenland	1,51	Polen	1,38	Tyskland	1,39
		Holland	1,79	Portugal	1,36	Ungarn	1,25
		Irland	2,07	Rumænien	..	Østrig	1,44

Kilde: EUROSTAT; Færøernes Statistik 5-årigt gennemsnit

Befolkning

Befolkningernes sammensætning er noget forskellig fra land til land, hvilket har betydning, både når det gælder pasningsbehovet for småbørn, aktiviteter for børn og unge, størrelsen og alderssammensætningen af de arbejdsløse, antallet af alderspensionister og behovet for omsorg og pleje i de ældste aldersklasser.

Den samlede fertilitetskvotient, som ses ovenfor i tabel 2.1, har været relativt stabil i de seneste år i de nordiske lande, med de højeste fertilitetskvotienter på Færøerne og i Island.

Samtidig er antallet af personer i de ældste aldersklasser øget i alle landene og dermed også behovet for omsorg og pleje. Der er dog markante forskelle både fra land til land og mellem de to køn. Det gælder for alle landene, at der i de ældste aldersklasser er flest kvinder, hvilket medfører at mange ældre kvinder lever alene i de sidste år af deres liv.

Blandt de nordiske lande har Sverige og Finland den ældste befolkning, mens Island og Færøerne har den yngste.

Udviklingen i fertiliteten, den forventede middellevetid og migrationen fremgår af tabel 2.3. Det skal bemærkes, at der er forskelle med hensyn til de forudsætninger, som de enkelte lande lægger til grund for beregningen af tallene i tabel 2.3. Af figur

2.1 fremgår udviklingen af de nordiske befolkninger frem til 2050 ud fra de nationale befolkningsfremskrivninger.

Tabel 2.2 Middelfolketallet efter køn og alder 2011

	Danmark		Færøerne		Finland		Island		Norge		Sverige	
	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.
<i>Mænd</i>												
0-6 år	233	8	2	10	206	8	17	10	221	9	379	8
7-17 "	385	14	4	16	323	12	24	15	352	14	554	12
18-24 "	246	9	3	10	229	8	17	11	233	9	440	9
25-49 "	933	34	8	32	842	31	55	35	878	35	1.521	32
50-64 "	537	19	5	18	581	21	28	18	464	19	878	19
65-79 "	344	12	3	11	390	14	14	9	254	10	655	14
80- "	83	3	1	3	178	6	4	3	79	3	313	7
I alt	2.760	100	25	100	2.749	100	160	100	2.480	100	4.740	100
<i>Kvinder</i>												
0-6 år	221	8	2	10	216	8	16	10	210	8	400	9
7-17 "	367	13	4	16	337	13	23	15	334	14	585	12
18-24 "	235	8	2	9	239	9	16	10	223	9	462	10
25-49 "	919	33	7	30	880	33	54	34	835	34	1.583	34
50-64 "	538	19	4	18	570	21	28	17	450	18	885	19
65-79 "	379	14	3	11	327	12	15	9	280	11	608	13
80- "	147	5	1	5	85	3	7	4	142	6	185	4
I alt	2.807	100	23	100	2.653	100	159	100	2.473	100	4.708	100
<i>Mænd og Kvinder</i>												
0-6 år	454	8	5	10	422	8	32	10	431	9	779	8
7-17 "	752	14	8	16	660	12	48	15	686	14	1.140	12
18-24 "	481	9	5	10	468	9	33	10	455	9	902	10
25-49 "	1.852	33	15	31	1.721	32	110	34	1.713	35	3.103	33
50-64 "	1.075	19	9	18	1.151	21	56	18	913	18	1.763	19
65-79 "	723	13	5	11	716	13	29	9	534	11	1.263	13
80- "	230	4	2	4	263	5	11	3	221	4	498	5
I alt	5.567	100	49	100	5.401	100	319	100	4.953	100	9.448	100

Tabel 2.3 Oversigt over forudsætningerne for befolkningsfremskrivningen for de nordiske lande

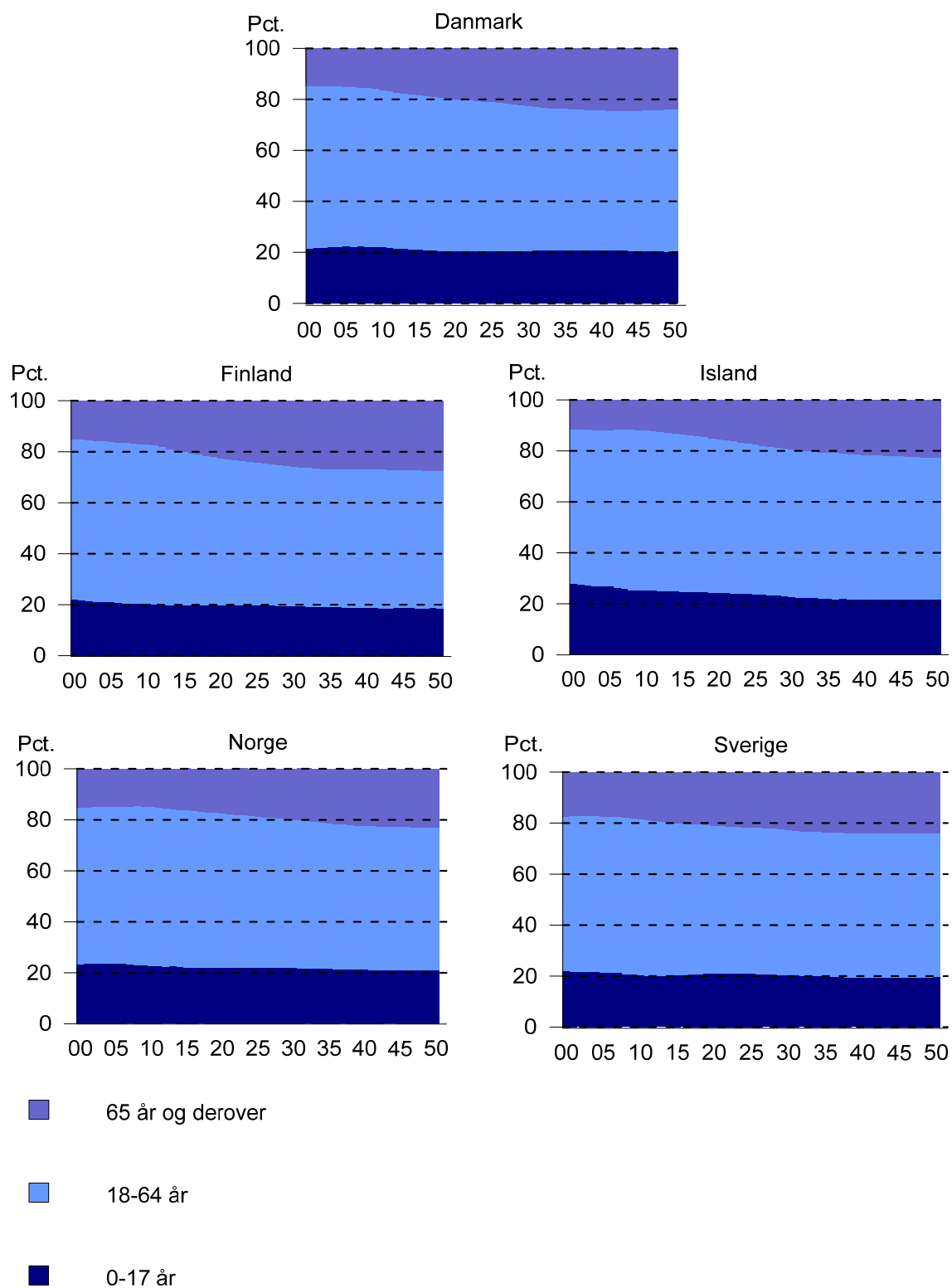
	Danmark ¹⁾		Færøerne		Finland		Island		Norge		Sverige	
	2011	2050	2011	2050 ²⁾	2011	2050	2011	2050	2011	2050	2011	2050
<i>Middellevetid</i>												
- Mænd	77,1	84,9	79,1	..	77,2	86,2	80,6	84,6	79,0	84,8	79,6	85,7
- Kvinder	81,2	87,1	84,9	..	83,5	90,3	84,0	86,9	83,5	88,1	83,5	87,9
Fertilitetskvotient	1	1	2,3	..	1,8	1,9	2,2	2,0	1,9	1,9	2,0	1,9
	,	,										
	9	9										
Antal fødte børn i 1.000	6	6	0	.	6	6	4	5	6	7	1	1
	2	9	,	.	0	2	,	,	0	7	1	0
	,	,	6		,	,	8	0	,	,	1	6
	7	2			0	5			0	2	,	,
											8	3

Netto migration i 1.000	1	9	-	1	1	-	0	4	8	3	1
	0	,	0	.	6	5	1	,	7	,	8
	,	1	,	.	,	,	,	8	,	9	,
	4		4		8	0	6		0		1
											0

1 Kun fertilitet for personer med dansk oprindelse

2 Datagrundlag under befolkningsfremskrivning er ikke tilgængeligt for Færøerne

Figur 2.1 Middelfolketalet procentvis fordelt på aldersgrupper 2000-2011 og fremskrivning 2012-2050

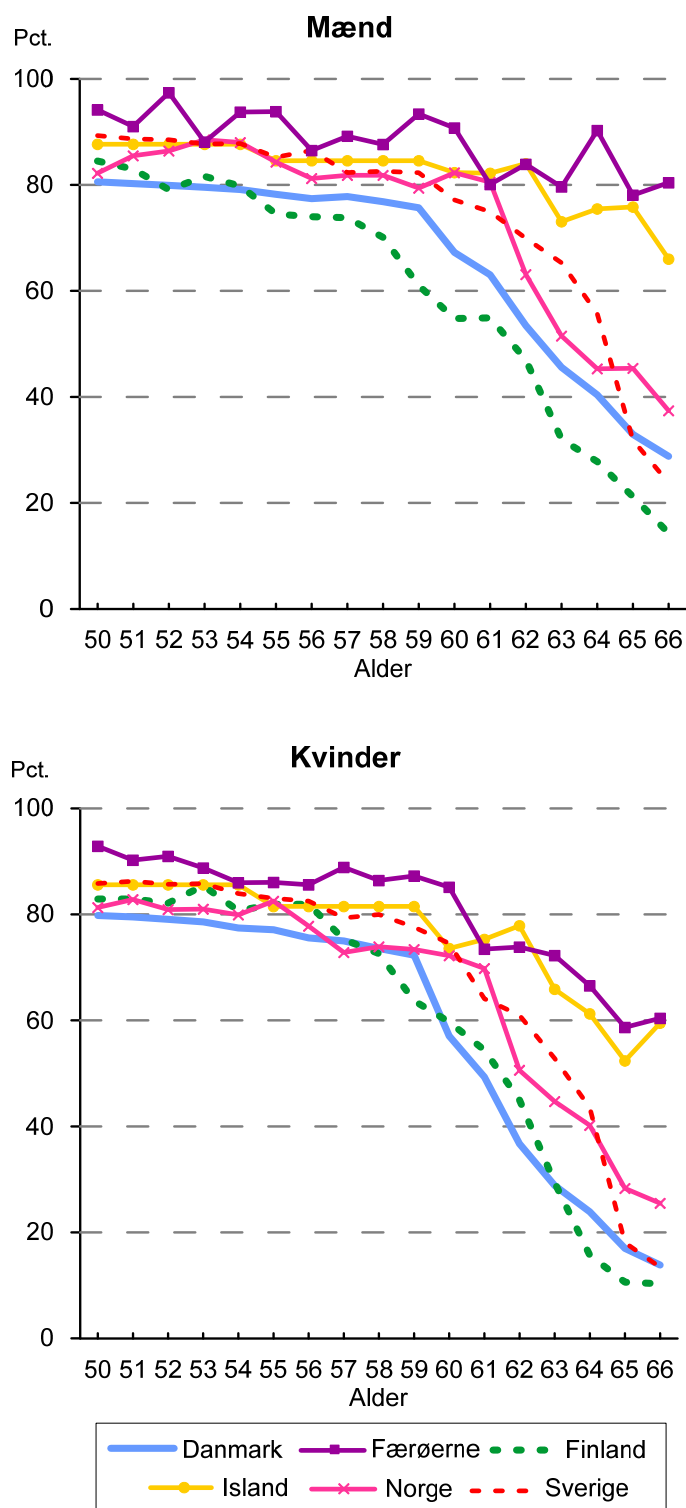
Tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet

Det som spiller en betydelig rolle i forhold til udgifterne til de ældre og de funktionshæmmede er især, hvor lang tid de erhvervsaktive forbliver på arbejdsmarkedet.

Figur 2.2 viser beskæftigelsesgraden for mænd og kvinder i alderen 50-66 år i 2011, og figur 2.3 og 2.4 viser udviklingen i beskæftigelsen for henholdsvis 60- og 64-årige mænd og kvinder i perioden 2000 til 2011.

Som det ses af Figur 2.2, har mændene generelt set en højere beskæftigelsesgrad end kvinderne. For både mænd og kvinder falder beskæftigelsesfrekvensen markant med alderen i alle de nordiske lande. Der er dog også store forskelle mellem landene. Forklaringer skal hovedsageligt søges i forskellige erhvervsstrukturer med deraf følgende konsekvenser for lønmodtagernes helbred, forskelle i arbejdsløsheden. Væsentligt er også forskelle i de muligheder der findes for at trække sig tidligt tilbage fra arbejdslivet med offentlige indkomsterstattende ydelser, herunder den gældende pensionsalder i de forskellige lande.

Figur 2.2 Personer i beskæftigelse i pct. af befolkningen. Fordeling efter alder og køn 2011¹⁾

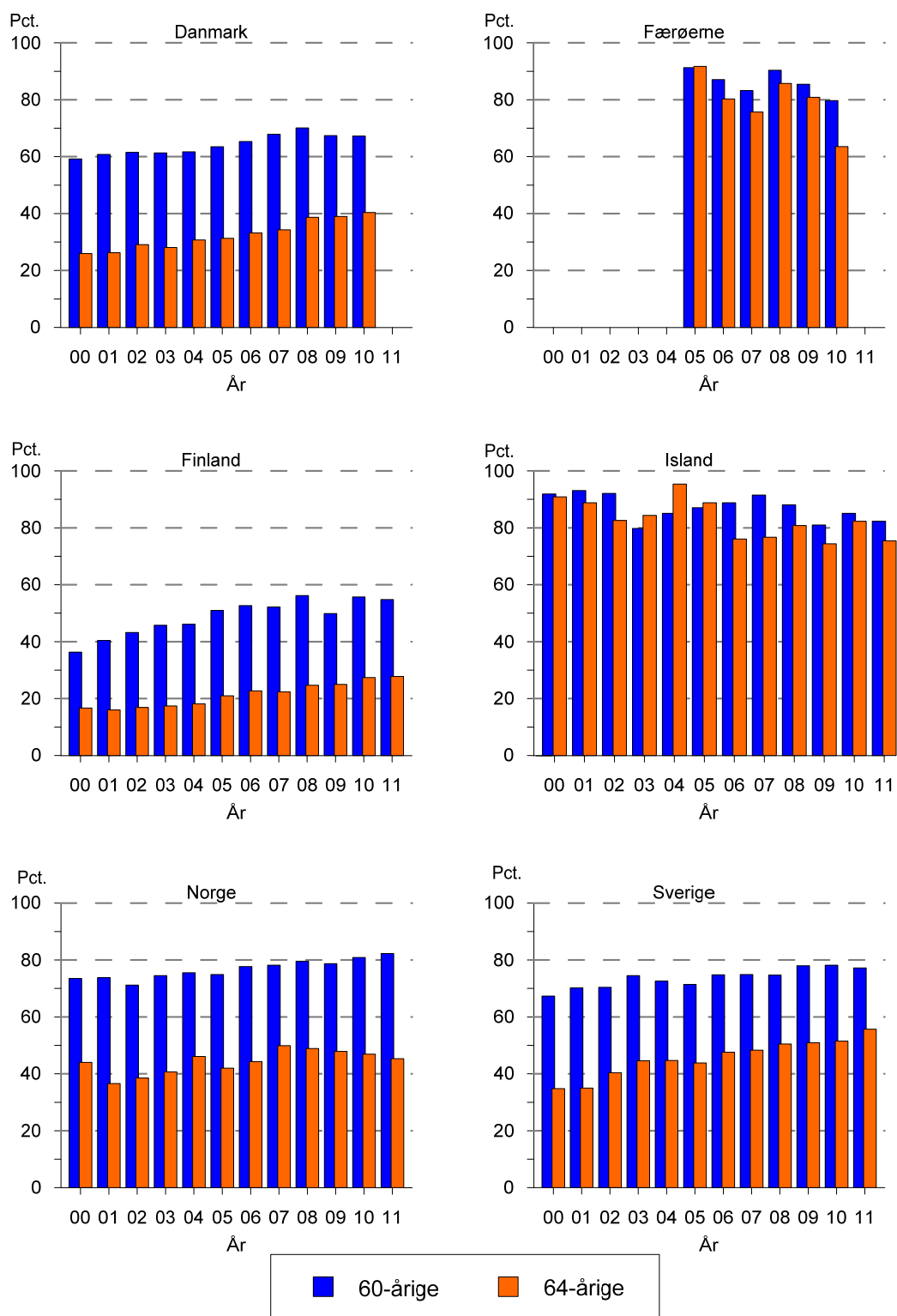

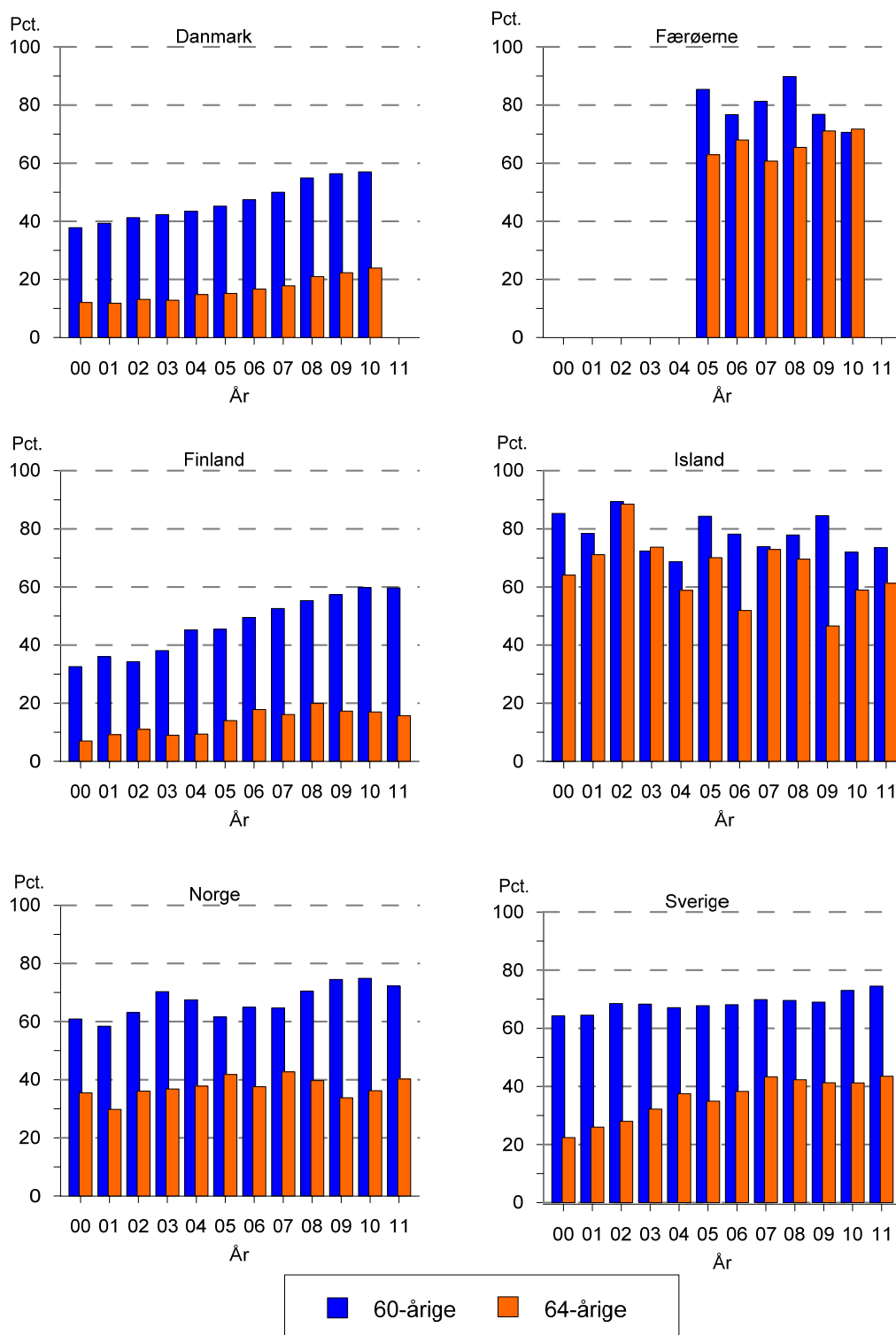
1) Danmark og Færøerne 2010

Den tidlige tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet er mest udbredt i Danmark og Finland. Disse to lande har de mest omfattende offentlige tilbagetrækningsordninger. På Færøerne er der ikke andre offentlige tilbagetrækningsordninger end helbredsbebet førtidspension. I Island er der ikke andre offentlige tilbagetrækningsordninger end helbredsbebet førtidspension, med undtagelse af sømænd der får offentlig pension fra 60 års alderen. Sverige indtager en midterposition, hvad angår tilbagetrækningsalderen.

Der er markante forskelle mellem landene i beskæftigelsesfrekvensen for de 60- og 64-årige mænd og kvinder. Udviklingen i løbet af perioden 2000-2011 varierer også mellem landene. Især i Finland og Danmark har der i de senere år været en stigende beskæftigelsesfrekvens for de 60-årige og i mindre grad for de 64-årige. Dette gælder for både mænd og kvinder.

Figur 2.3 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige mænd. Pct. 2000-2011

Figur 2.4 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige kvinder. Pct. 2000-2011

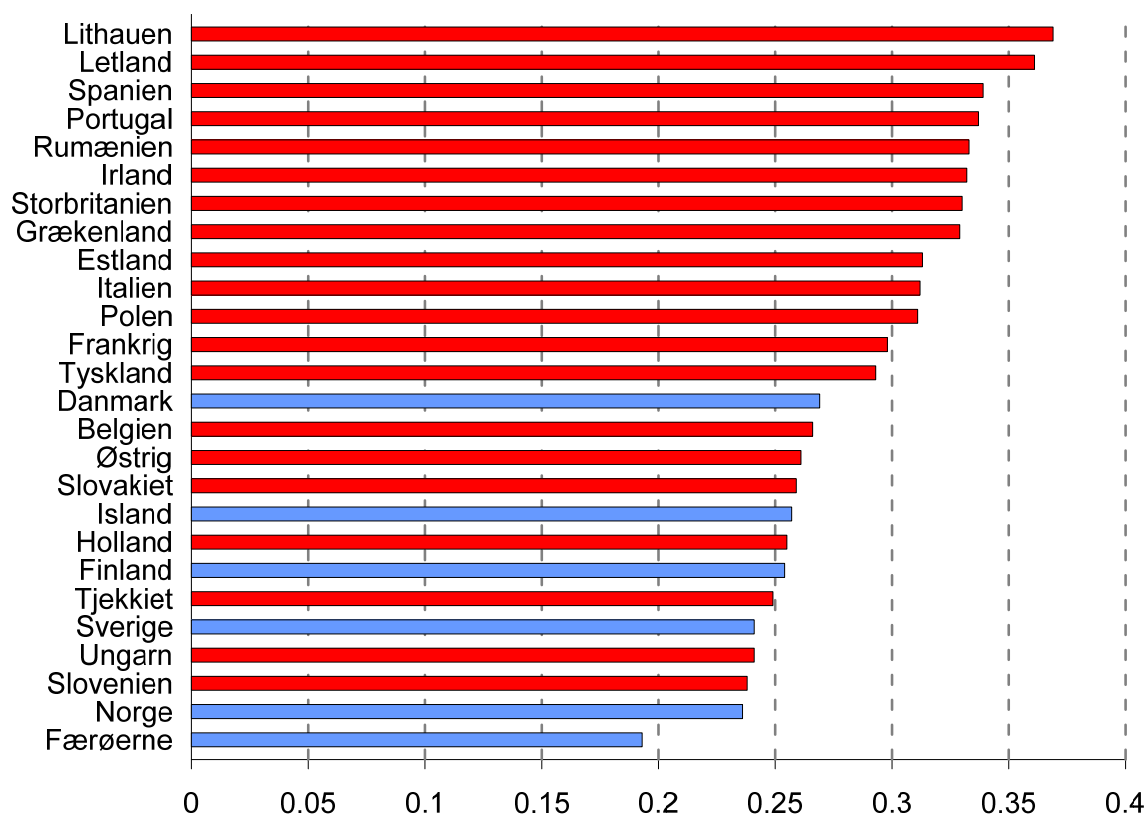
Indkomstfordeling

Figur 2.5 viser indkomstfordelingen udtrykt ved Gini koefficienter for de nordiske lande og udvalgte EU lande i 2010 (Gini koefficienten er et spredningsmål for graden af ulighed i f.eks. en indkomstfordeling. Ved en helt lige fordeling er værdien 0 og ved den mest ulige fordeling er værdien 1).

Sammenlignet med andre lande er indkomstforskellene i de nordiske lande små. Forskellene er mindst på Færøerne, i Norge og Sverige og noget større i Finland, Island og specielt i Danmark.

Ligheden i indkomstfordelingen i de nordiske lande er et resultat af mange faktorer. Indkomstoverførslerne og beskattningen har uden tvivl stor betydning for ligheden.

Figur 2.5 Gini koefficienter for de nordiske lande og udvalgte EU lande i 2010¹⁾

Kilde: EU- SILC, Færøernes Statistik

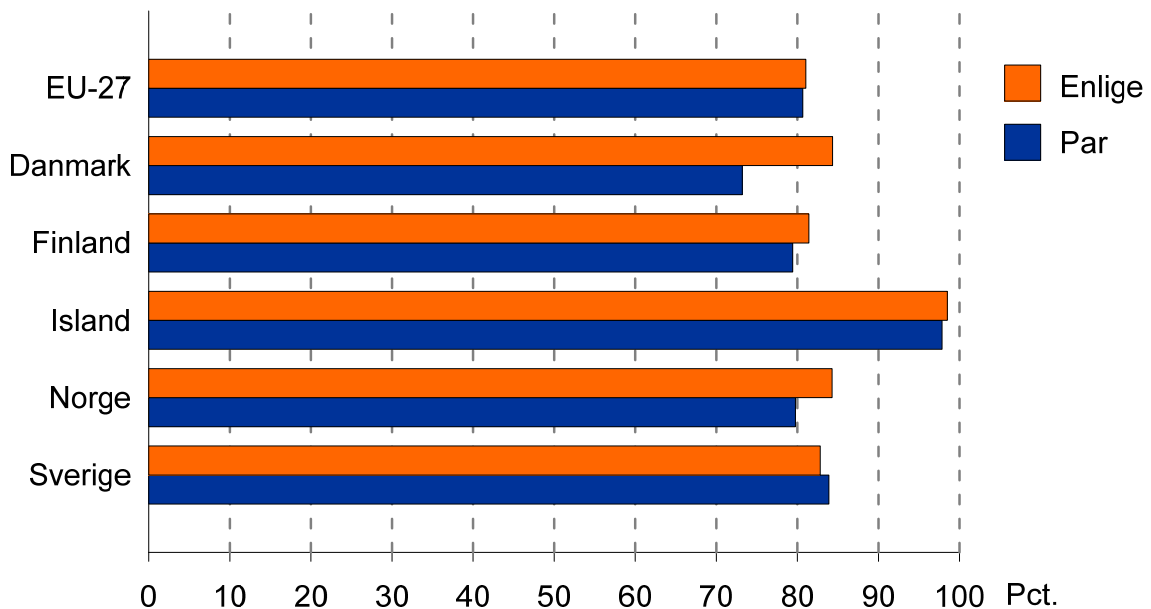
1 Den reelle indkomst er 2009, fordi 2010-tal er baseret på 2009-indkomst

Pensionisters indkomst sammenlignet med andre husstande

Figur 2.6 viser den disponible indkomst for familier, hvor mindst den ene i husstanden er 65 år eller derover. Indkomsten er vist i pct. af den disponible indkomst for enlige og par under 65 år.

Som det fremgår af figuren, har familier på 65+ år i alle de nordiske lande en lavere gennemsnitlig disponibel indkomst end familier, der er under 65 år. Dette gælder både for enlige og parfamilier, hvor enlige dog har en højere procentandel end par, på nær i Sverige, hvor de ligger tæt på hinanden.

Figur 2.6 Indkomster for enlige/par på 65+ år i pct. af indkomster for enlige/par under 65 år, 2010¹⁾

Kilde. EU- SILC

1 Den reelle indkomst er 2009, fordi 2010-tal er baseret på 2009-indkomst

Risiko for fattigdom

Tabellerne 2.4 og 2.5 viser andelen af befolkningen, der lever i husstande med en indkomst under henholdsvis 50 og 60 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst i 2010.

Det skal dog bemærkes, at beregninger af risiko for fattigdom er sensitive i forhold til de definitioner, der anvendes. Det er især for enlige med børn, for enlige ældre og for par, hvor mindst den ene er fyldt 65 år, der er de største forskelle mellem landene og i forhold til EU-gennemsnittet.

Tabel 2.4 Andel af den samlede befolkning der lever i husstande med en indkomst på under 50 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst, pct. 2010¹

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	EU27
Enlige med børn	8,7	8,5	18,3	15,3	19,4	21,2
Enlige under 65 år	21,5	17,7	14,8	18,3	18,9	18,2
Par under 65 år	4,3	4,0	4,7	3,5	5,1	6,8
<i>Par med børn:</i>						
- par med et barn	3,3	2,7	2,6	1,6	3,3	7,6
- par med to børn	4,0	2,9	3,7	1,9	3,7	9,0
Enlige 65+	7,4	10,6	4,9	5,7	9,3	11,6
Par hvor mindst den ene er 65+	4,6	0,6	0,9	0,1	1,3	5,8
Alle husstande	8,0	5,5	5,4	6,0	7,0	9,9

Kilde: EU-SILC

1 Den reelle indkomst er 2009, fordi 2010-tal er baseret på 2009-indkomst

Tabel 2.5 Andel af den samlede befolkning der lever i husstande med en indkomst på under 60 pct. af medianen af den ækvivalente disponible indkomst, pct. 2010¹

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige	EU27
Enlige med børn	20,0	22,0	30,1	28,7	33,1	36,8
Enlige under 65 år	29,1	28,1	23,2	26,3	26,7	25,9
Par under 65 år	6,0	8,2	6,8	5,0	7,1	10,4
<i>Par med børn:</i>						
- par med et barn	6,0	6,8	5,8	4,1	6,0	11,9
- par med to børn	5,1	7,4	5,8	3,2	6,9	14,9
Enlige 65+	22,7	37,8	12,7	29,6	31,3	23,7
Par hvor mindst den ene er 65+	13,1	5,2	1,1	0,8	4,9	12,4
Alle husstande	13,3	13,1	9,8	11,1	12,9	16,4

Kilde: EU-SILC

1 Den reelle indkomst er 2009, fordi 2010-tal er baseret på 2009-indkomst

Kapitel 3

Familier og børn

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[EU-SILC database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

Mens de nordiske lande anvender næsten samme andel af de sociale udgifter i pct. af BNP til familier og børn, er der en noget større forskel på EU-landenes udgiftsmønstre.

Tabel 3.1 Udgifter til familier og børn i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	4,2	Belgien	2,2	Italien	1,4 ^p	Slovakiet	1,7 ^p
Færøerne	6,1	Bulgarien	2,0	Letland	1,7 ^p	Slovenien	2,1 ^p
Finland	3,3	Cypern	2,2	Litauen	2,8 ^p	Spanien	1,5 ^p
Island	3,2	Estland	2,3	Luxemburg	4,0	Storbritannien	1,8 ^p
Norge	3,3	Frankrig	2,7 ^p	Malta	1,3	Tjekkiet	1,4
Sverige	3,2 ^p	Grækenland	1,8	Polen	0,8	Tyskland	3,2 ^p
		Holland	1,3 ^p	Portugal	1,5	Ungarn	3,0
		Irland	3,7	Rumænien	1,7	Østrig	3,1

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

De nordiske lande adskiller sig desuden fra de øvrige europæiske lande ved, at kvinder har en høj erhvervsfrekvens (jf. kapitel 4). Dette øger behovet for pasningstilbud til børnene, mens forældrene er på arbejde. Desuden er pasning af børn placeret under uddannelsessystemet i det øvrige Europa, og derfor er tallene i tabel 3.1 ikke helt sammenlignelige.

Et karakteristisk træk ved de nordiske familier er, at der er relativt mange enlige forældre med børn. I alle landene er der betydeligt flere enlige kvinder med børn end enlige mænd med børn. De mange enlige med børn skyldes de hyppigt forekommende opbrud i familieforholdene.

Tabel 3.2 Antal husholdninger fordelt efter familietype, 2011

	Danmark ⁴⁾	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige ^{2,3)}
<i>Antal husholdninger familier med børn i alderen 0-17 år (1.000)</i>	771	581	51	629	1.110
- i pct. af alle familier	27,1	19,6	41,2	27,5	19,7
Heraf (pct.):					
- Gifte	60,5	61,1	57,4	54,4	77,0
- Samboende	16,8	18,6	22,8	23,9	
- Enlige	22,7	20,3	19,9	21,7	23,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Fordelingen af børn (pct.)</i>					
- 1 barn	41,2	43,8	45,6	44,8	44,5
- 2 børn	42,6	38,2	33,3	39,0	41,4
- 3 eller flere børn	16,2	18,1	21,1	16,2	14,1
Gennemsnitligt antal børn pr. husholdning	1,8	1,8	1,6	1,8	1,7
<i>Antal husholdninger uden børn (1.000)</i>	2.080	2.387	73	1657	4.522
Heraf (pct.):					
- Gifte	27,2	25,5	42,5	30,3	27,0
- Samboende	8,4	8,8	4,5	6,9	
- Enlige	64,4	65,7	53,0	62,8	73,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Enlige med børn (pct.):</i>					
Mænd	17,6	13,5	8,6	19,2	77,6
Kvinder	82,4	86,5	91,4	80,8	22,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Enlige uden børn (pct.):</i>					
Mænd	50,2	48,7	51,3	49,7	49,1
Kvinder	49,8	51,3	48,7	50,3	50,9
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Gennemsnitligt antal personer pr. husholdning</i>	1,9	1,8	2,4	2,2	1,7

1 Tallene er hentet fra Hagstofa Islands udvalgsundersøgelse vedrørende levevilkår (EU-Silc)

2 Tallene er fremskrevet med hjælp af simuleringsmodellen FASIT og bygger på SCB's udvalgsundersøgelse vedrørende husstandenes økonomi

3 Samboende inkluderet i gifte

4 Herudover er der 16.545 familier bestående af ikke-hjemmeboende børn under 18 år. Hjemmeboende børn i alderen 0-24 år

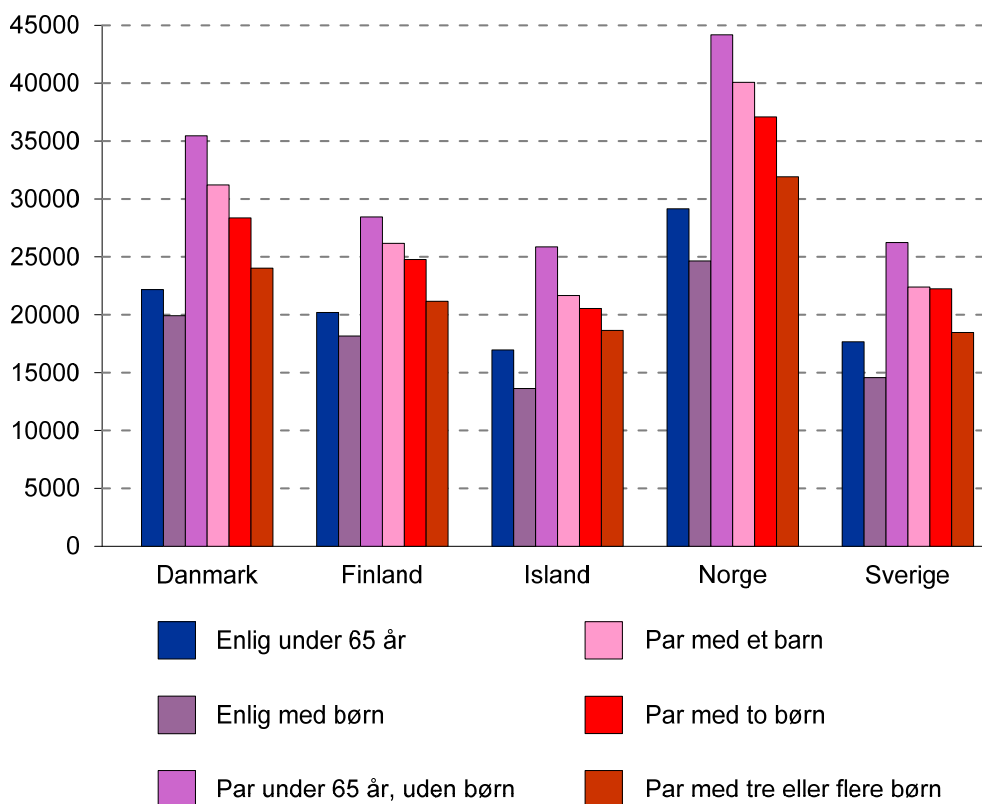
Figur 3.1 viser de gennemsnitlige disponible indkomster fordelt på familietyper målt i KKP-euro i 2010. Indkomsten er justeret (ækvivalent indkomst) i forhold til husstandens størrelse og sammensætning for at gøre de forskellige husholdningsstørrelser mere sammenlignelige (se bilag 1).

Formålet med figur 3.1 er at sammenligne forskellige husholdninger efter familietyper, hvor figuren viser den disponible indkomst for de voksne i husstanden, hvorfor husstande uden børn kun omfatter husstande uden ældre medlemmer. Især under enlige husstande er der mange studenter og andre, der ikke er i kontinuerligt arbejde. Dette forklarer delvist de relativt lave indkomster for enlige voksne husstande. I alle landene har enlige forsørgere de laveste indkomster.

I alle landene har par med mange børn en lavere indkomst end par uden børn eller et par med et barn. Antallet af børn forøger den divisor, der er anvendt til at beregne den ækvivalente indkomst.

Desuden er der adskillige andre faktorer, der bidrager til niveauet i indkomsterne for de forskellige husholdninger efter familietyper. Beskæftigelsesgraden og uddannelse vil variere for de forskellige husholdninger efter familietyper, ligesom den gennemsnitlige lønindtægt stiger med alderen.

Figur 3.1 Ækvivalente gennemsnitlige disponible indkomster fordelt på familietyper KKP-Euro 2010¹⁾

Kilde: EU-SILC data. Gennemsnitlig ækvivalent nettoindkomst i KKP.

1 Den reelle indkomst er 2009, fordi 2010-tal er baseret på 2009-indkomst

Kontantydelse til familier og børn¹

Dagpenge ved fødsel og adoption

I alle nordiske lande ydes der kompensation ved indkomstbortfald i forbindelse med fødsler de sidste uger før og mindst de første måneder efter fødslen. Der gives i alle landene en tilsvarende ydelse ved adoption.

I alle landene beror ydelsens størrelse på den tidligere løn, men ydelsen beror også på orlovsperiodens længde.

I alle lande kan der gives fuld løn i henhold til kollektive aftaler.

I Danmark er det en forudsætning for at opnå ydelsen, at man opfylder beskæftigelseskravet, dvs. at man enten har arbejdet i 120 timer inden for de seneste 13 uger, er berettiget til dagpenge, har afsluttet en erhvervsmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed inden for den sidste måned eller er elev i lønnet praktik.

På Færøerne er det også en forudsætning for at opnå ydelsen, at man er tilknyttet arbejdsmarkedet som lønmodtager eller selvstændig erhvervsdrivende, eller personen modtager arbejdsløshedsdagpenge. Andre personer modtager behovsprøvet socialhjælp.

I de øvrige nordiske lande modtager personer, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet, også en ydelse. I Finland, Island og Sverige er der dog tale om et mindre beløb (et grundbeløb) og i Norge om en éngangsydelse, som hovedsagelig udbetales til mødre. I 2011 er dette beløb på 35.263 NOK per barn.

I alle landene kan moderen få kompensation for indkomstbortfald, hvis hun på grund af arbejde, der giver risiko for svangerskabet, eller hvis graviditeten har et sygeligt forløb, bliver nødt til at afslutte arbejdsforholdet tidligt i svangerskabsperioden. Reglerne for dette varierer noget mellem landene, hvor der i nogle lande udbetales barselsdagpenge, i nogle tilfælde sygedagpenge og i andre en særlig ydelse.

¹ Ydelser der udbetales til børn som har mistet én eller begge forældre, omtales i kapitel 6.4. Særlige ydelser, der gives som supplerende sociale ydelser til familier og børn, er omtalt i kapitel 8

Tabel 3.3 Reglerne for udbetaling af indkomsterstattende kontantydelse ved fødsel 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>I erhverv (lønmodtagere)</i>						
Den maksimale periode (uger), hvori der kan ydes fødselsdagpenge	50 ¹⁾	52	44 (48) ²⁾	39	47/57 ⁴⁾	69
Fødselsdagpenge til mor før fødselen (i uger) *	4	4-8	5-8	4	3	9
Fødselsdagpenge (i uger):						
- Kun mor	18	14	18	13	9	8
- Kun far	.	4	(4) ²⁾	13	12	8
- Enten mor eller far	32 ¹⁾	30	26 ³⁾	13	26/36	52
Derudover:				-		
Far sammen med mor	2	2	3	Ja	2 ⁵⁾	2 ⁷⁾
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja		Ja	Ja
<i>Uden for erhverv</i>						
Det maksimale antal uger, hvori der kan ydes fødselsdagpenge	..	..	44	39	Engangs- gangs- beløb ⁶⁾	69
Er dagpengene skattepligtige?	..	..	Ja	Ja	Nej ⁵⁾	Ja
Kan orlovsperioden deles med faderen?	..	..	Ja for max. 26 uger	Ja		Ja

* Anm: De uger, moderen kan få dagpenge før fødselen, indgår i det samlede antal uger, moderen kan få fødselsdagpenge

- 1 Den fælles orlovsperiode på 32 uger kan forlænges med 8 eller 14 uger til 40 eller 46 uger. Den samlede orlovsperiode bliver hermed 58 eller 64 uger. Ved forlængelse af orlovsperioden sker der en nedsættelse af dagpengene, således at det samlede beløb for de 40 eller 46 uger svarer til dagpengene for de 32 uger
- 2 En far der modtager forældredagpenge i de sidste 12 hverdage af forældredagpengeperioden har ret til fædredagpenge i yderligere 24 hverdage (såkaldte bonus fridage)
- 3 Hvis flere børn fødes samtidigt forlænges fødselsdagpengene med 60 dage for det andet og hvert derpå følgende barn
- 4 46 uger med 100 pct. erstatning eller 56 uger med 80 pct. erstatning
- 5 Faderen har ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. De to ugers orlov kan enten holdes lige før barnet bliver født eller umiddelbart efter fødselen. Retten til 2 ugers ulønnet orlov gælder ikke ved adoption. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivaftaler der giver lønkomensation i de to uger
- 6 Engangsbeløbet på NOK 35.263 er skattefrit. Engangsbeløbet udbetales til mødre. Faderen har ret til et engangsbeløb hvis moderen er død og/eller han har overtaget forældreansvaret alene
- 7 Man kan ikke modtage fødselsdagpenge samtidigt, men faderen eller i nogle tilfælde en anden forsikret end moderen kan modtage 2 ekstra ugers ydelse i forbindelse med barnets fødsel

Tabel 3.4 Størrelsen af de indkomsterstøttende kontantydelse ved fødsel 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>I erhverv (lønmodtagere)</i>						
Fødselsdagpengenes størrelse (pr. uge) i pct. af tidligere indkomst	100 ²⁾	100	Normalt 70-90 ⁴⁾	75-80 ⁵⁾	80/100	77,6/80 ¹⁰⁾
Indkomstloft pr. uge for fuld Kompensation, national valuta ¹⁾	3.830	6.250	Intet loft	89.147		8.208
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation, KKP-Euro ¹⁾	376	613	.	483		709
Minimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.140	.	132,78	20.016 ⁶⁾	⁸⁾	1.260 ¹¹⁾
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	308	.	109	108		109
Maksimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.830	5.850 ³⁾	Intet loft	69.767	⁹⁾	6.370
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	376	574	.	378	.	551
<i>Uden for erhverv</i>						
Dagpengenes størrelse (pr. uge), national valuta	Samme som dagpenge		132,78	11.559 ⁷⁾	⁸⁾	1.260
Dagpengenes størrelse (pr. uge) i KKP-Euro	.	.	109	63	.	109

- 1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som fødselsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande
- 2 Ved forlængelse af den fælles orlovsperiode på 32 uger til 40 eller 46 uger sker der en nedsættelse af dagpengene, således at de i 40-ugersperioden svarer til 80 pct. og i 46-ugersperioden til ca. 70 pct.
- 3 Maksimumbeløb pr. uge er fraregnet bidrag til feriepenge på 12 pct.
- 4 For de 56 første dage moderen har orlov er det 90 pct. af arbejdsindkomsten op til 51.510 Euro per år. Indtægter over 51.510 Euro 32,5 pct. For de følgende 49 dage 70 pct. af arbejdsindkomsten op til 33.479 Euro per år
- 5 Indtægter de sidste 12 måneder før fødsel bestemmer kontantydelsen på følgende måde: de er 80 pct. af arbejdsindkomsten op til 46.512 ISK per uge, men 75 pct. af ugeløn over det og til indkomstloftet (69.767 ISK)
- 6 Minimumsbeløbet udbetales når beskæftigelsen har været 25 til 49 pct. Minimumsbeløbet når beskæftigelsen har været 50 til 100 pct. er 27.740 ISK pr. uge. Der udbetales 27.740 ISK pr. uge til hel-tidsstuderende.
- 7 Udbetales også når beskæftigelsen er mindre end 25 pct.
- 8 For mødre der ikke har oparbejdet ret til fødselsdagpenge kan der gives et engang beløb på 35.263 NOK per barn
- 9 Beregnet som fødselsdagpenge for erhvervsaktive bliver maksimalbeløbet 8.728 NOK per uge ved 100 pct. kompensation i 46 uger, eller 6.982 NOK ved 80 pct. kompensation i 56 uger
- 10 Kompensationsgraden er 80 pct., men omregningsfaktoren for den tilgrundliggende indkomst gør at kompensationen bliver 77,6 pct.
- 11 Ydelser på det laveste niveau (i alt 90 dage) gælder både for forældre i og uden beskæftigelse

I Danmark, Færøerne, Finland og Sverige kan faderen desuden modtage dagpenge i et antal dage umiddelbart efter fødslen, samtidig med at moderen modtager dagpenge. I Norge har faderen ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivaftaler, der giver lønkompensation i de to uger.

I Island er 13 uger af fødselsorloven forbeholdt faderen, 13 uger er forbeholdt moderen og derudover har forældrene 13 uger, som de frit kan dele mellem sig. I Norge er 12 uger forbeholdt faderen.

Den periode, hvori der kan modtages dagpenge ved fødsel og adoption, er generelt relativt lang i de nordiske lande. Barselsorloven er imidlertid betydeligt længere i Sverige end i de andre lande. Antal dage med forældredagpenge udgør 480 dage per barn. Hvis forældrene tager ligelig del i pasningen har hver af forældrene ret til halvdelen af disse.

I Danmark er barselsorloven på et år og meget fleksibel. Forældrene kan bl.a. frit fordele de sidste 32 ugers orlov mellem sig og holde orlov enten på skift, i forlængelse af hinanden eller samtidig. De 32 uger kan forlænges med 8 eller 14 uger, dog uden det samlede dagpengebeløb ændres. Forældrene kan endvidere udskyde dele af orloven til senere afholdelse inden barnet fylder 9 år.

Ækvivalent disponibel indkomst og kompensationsgrader ved modtagelse af fødselsdagpenge

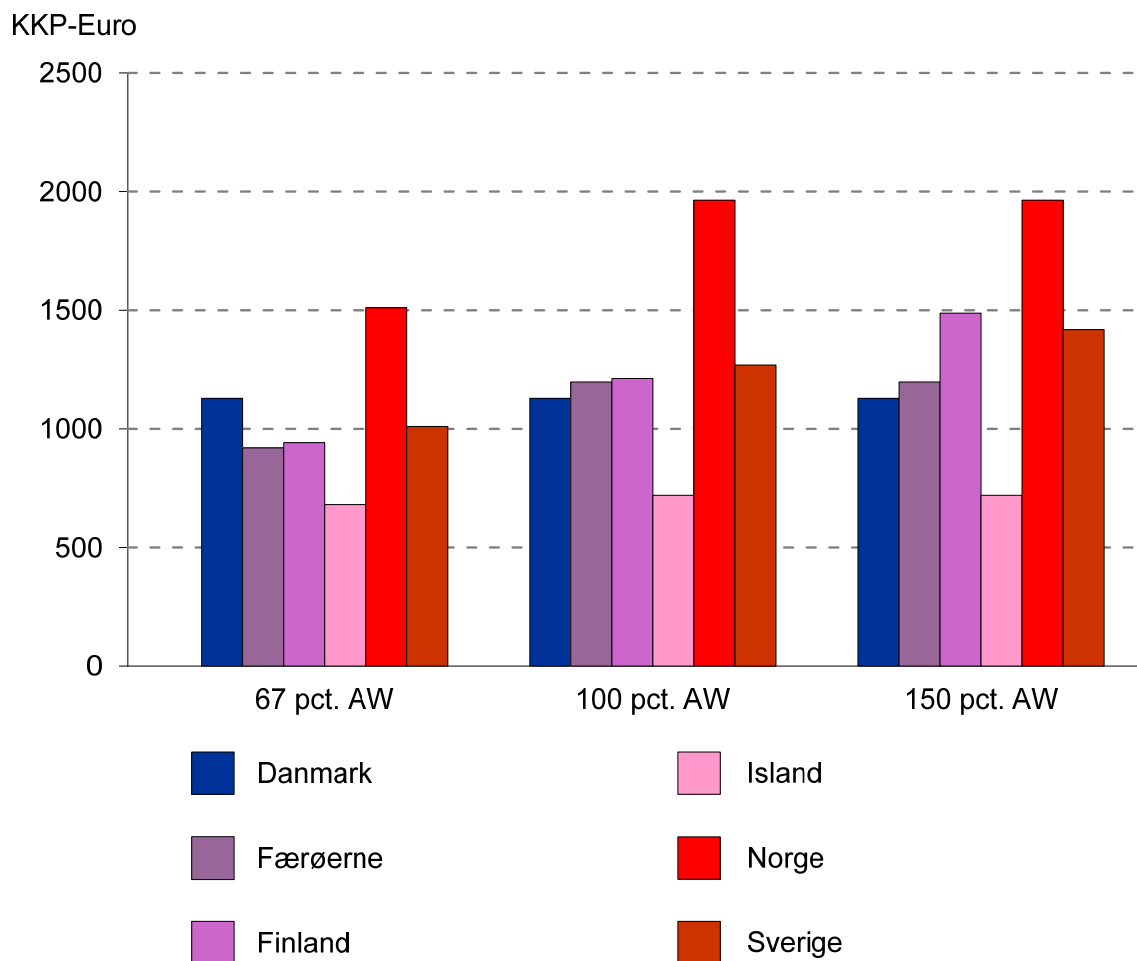
Figur 3.2 viser den ækvivalente disponible indkomst på tre indkomstniveauer for en enlig med et nyfødt barn, som modtager fødselsdagpenge.

Figur 3.3 viser den ækvivalente disponible indkomst på to indkomstniveauer for et par med et nyfødt barn, der henholdsvis er uden andre børn og som i forvejen har to børn. Definitionen på de ækvivalente indkomster fremgår af bilag 1.

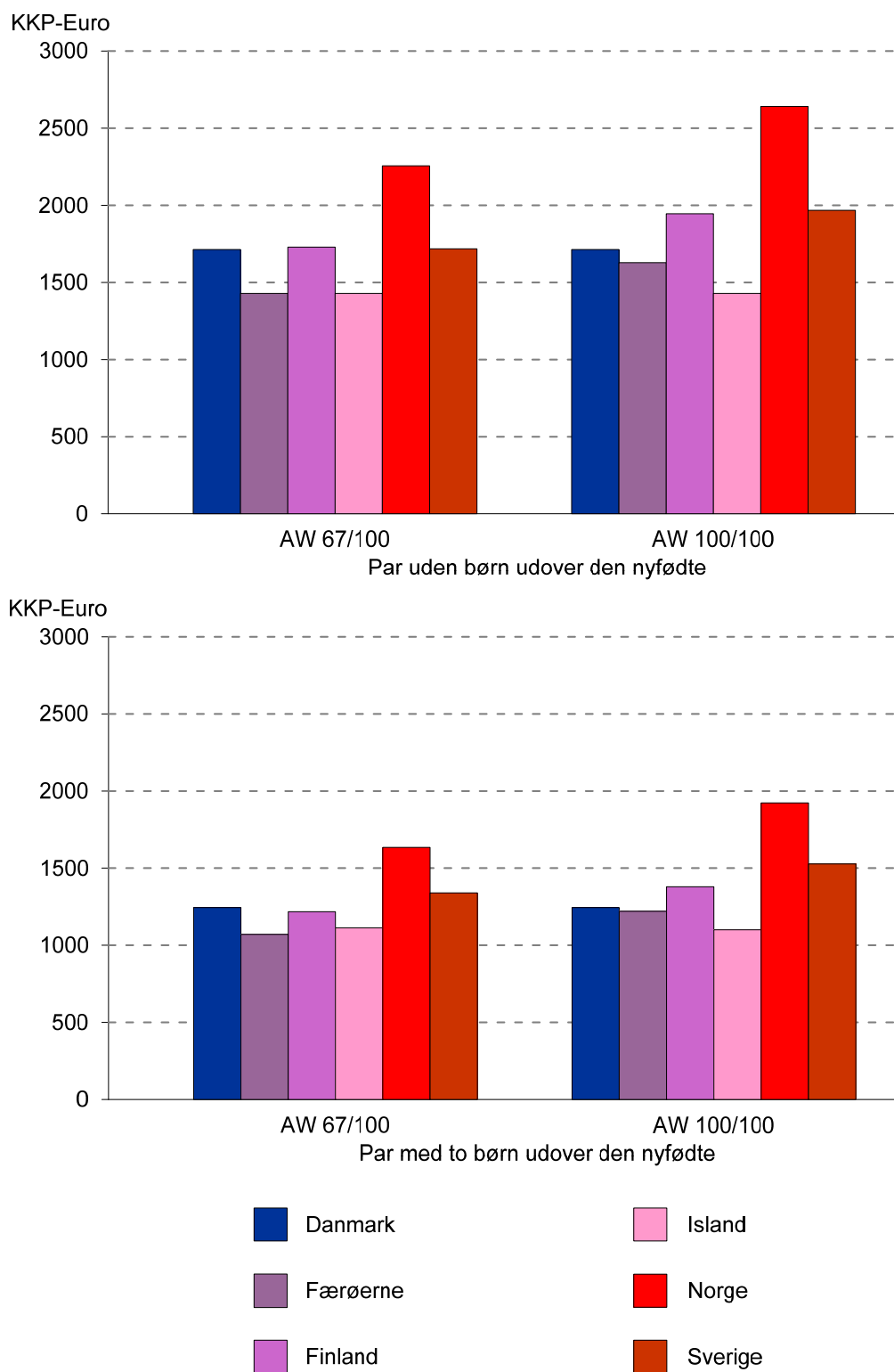
Figur 3.4 og 3.5 viser udviklingen i kompensationsgraderne over de seneste år.

Som det fremgår af tabel 3.5, er kompensationen noget forskellig i de nordiske lande for en enlig, der modtager fødselsdagpenge. Den højere kompensation i Danmark, Færøerne og Norge for AW (gennemsnitslønnen for en arbejder) = 67 pct. skyldes primært børnetilskuddet til det nyfødte barn, men hænger også sammen med, at boligstøtten er højere til familier med børn end til familier uden børn.

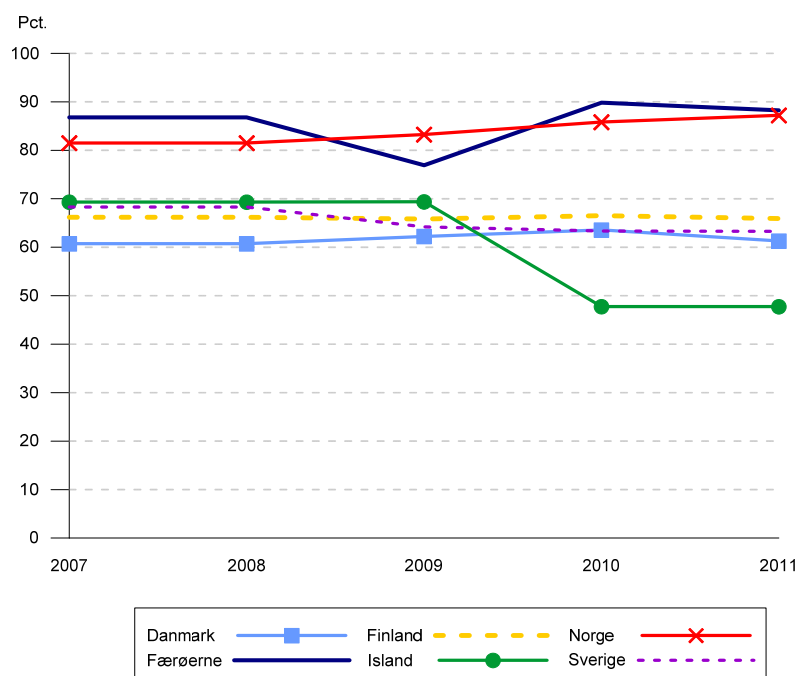
Figur 3.2 Ækvivalent disponibel indkomst for en enlig ved modtagelse af fødselsdagpenge pr. måned (december) 2011 i KKP-Euro

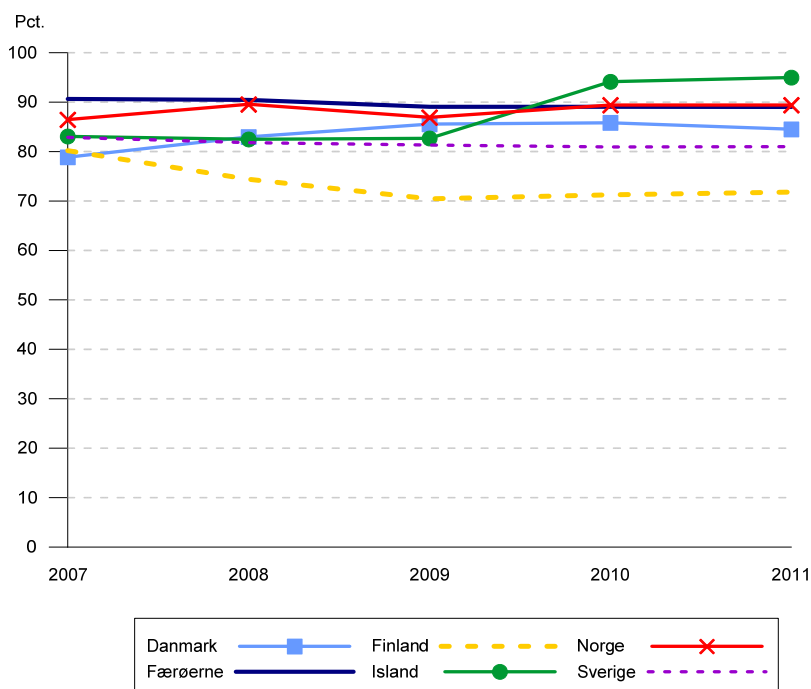
Figur 3.3 Ækvivalent disponibel indkomst for et par når den der tjener mindst før fødslen modtager fødselsdagpenge, pr. måned (december) 2011 i KKP-Euro

Figur 3.4 Ækvivalent kompensationsgrad for en enlig med et nyfødt barn ved modtagelse af fødselsdagpenge, AW 100 pct. 2007-2011

Figur 3.5 Ækvivalent kompensationsgrad for par med to børn udover den nyfødte ved modtagelse af fødselsdagpenge, AW 67/100 pct. 2007-2011

For parfamilier med to børn, ud over den nyfødte, hænger den lavere kompensationsgrad i forhold til den enlige uden andre børn i Færøerne og Norge for AW=67/100 pct. sammen med betalingen for daginstitutionspladser til de to andre børn. Kompensationsgraden for en enlig er højest på Færøerne og i Norge, mens Island har den laveste kompensationsgrad. Kompensationsgraderne fremgår af tabel 3.5 og 3.6.

Tabel 3.5 Ækvivalent kompensationsgrad for en enlig uden børn ud over den nyfødte, når denne modtager fødselsdagpenge, i pct. af disponibel indkomst ved arbejde (december) 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	86	95	69	62	94	72
100 pct. AW	61	88	66	48	87	63
150 pct. AW	45	65	59	34	64	52

Tabel 3.6 Ækvivalent kompensationsgrad for et par ved fødselsdagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde når den der tjener mindst før fødslen modtager dagpenge 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Par uden børn udover den nyfødte</i>						
67/100 pct. AW	81	86	76	88	85	76
100/100 pct. AW	69	85	74	76	85	74
<i>Par med to børn udover den nyfødte</i>						
67/100 AW	85	89	72	95	89	81
100/100 AW	71	88	72	84	89	78

Kompensationsgraden er generelt høj på Færøerne og i Norge, også for de høje indkomstgrupper. I Sverige og Finland er kompensationsgraden ligeledes relativt højt for de høje indkomstgrupper, mens det i Danmark og Island er relativt lavt for disse grupper.

Mænd og kvinders brug af dagpengeordningerne

Det er karakteristisk at flere og flere mænd gør brug af dagpengeordningerne i forbindelse med fødsel og adoption. Der er dog store forskelle fra land til land, både når der ses på antallet af modtagere og på antallet af dage, hvori der modtages fødselsdagpenge.

Tabel 3.7 Antal dage med dagpenge ved graviditet, fødsel og adoption i løbet af året 2000-2011

	Danmark ¹⁾	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
<i>Antal dage (1.000) hvori der er modtaget fødselsdagpenge</i>					
2000	13.150	15.232	696	10.920	37.100
2005	20.281	15.751	1.122	11.026	44.254
2010	22.913	16.668	1.236	12.755	51.451
2011	22.055	16.760	1.129	..	51.947
<i>Heraf mænd i pct.</i>					
2000	5,5	4,2	2,9	6,9	13,7
2005	5,9	5,5	32,7	8,8	20,5
2010	7,1	7,1	31,7	14,7	23,9
2011	7,4	8,3	29,0	17,8	24,5

1 Opgørelsesmetoden er revideret fra og med 2002

2 Tallene omfatter forældrepenge ved fødsel og adoption samt under graviditet

2 Oplysningerne gælder nettodage med forældredagpenge, graviditetsydelse og midlertidig forældredagpenge i forbindelse med fødsel og adoption

Dette afspejler dels forskelle i, hvor mange der er omfattet af ordningerne, dels forskelle i længden af den periode, hvori man er berettiget til ydelsen. I Danmark blev barselsorloven udvidet til et år i 2002. I Island blev den nye lov vedrørende barselorlov, med virkning fra 2001, helt udbygget i 2003, hvorved fædre fik en selvstændig ret til orlov på 13 uger, ligesom moderen. Disse ændringer afspejler sig i statistikken, der viser at der er betydeligt flere mænd end tidligere, der modtager fødselsdagpenge.

I Norge blev ordningen med eksklusiv ret for fædre til en del af ydelsesperioden (fædrekvoten) udvidet fra fire til fem uger i 2005, seks uger i juli 2006, og 10 uger i juli 2009. Den hidtil sidste udvidelse kom for fødte efter 1. juli 2011. Kvoten er nu på 12 uger. Hidtil har udvidelsen vist sig i statistikken ved at fædre udtager flere dage med fødselsdagpenge. Antallet af fædre, som udtager mere end fædrekvoten, stiger også, men relativt langsomt. Fædres ret til fødselsdagpenge, ud over fædrekvoten, er fortsat afhængig af at moderen efter fødslen er i arbejde, tager en offentlig godkendt uddannelse eller på grund af sygdom eller skade er afhængig af hjælp til at tage sig af barnet.

De svenske tal er ikke sammenlignelige med de øvrige landes, da ydelsen udbetales i flere dage pr. barn end i de øvrige lande. Desuden kan forældredagpenge udbetales indtil barnet fylder 8 år.

Adoptionstilskud

Adoptivforældre får stort set de samme ydelser som biologiske forældre. Hvis et barn adopteres fra et andet land gives et tilskud, som delvist dækker de udgifter som adoptionen indebærer. Adoptionsbidraget er et skattefrit engangsbeløb og varierer fra land til land.

Der er dog visse forskelle de nordiske lande imellem, men i alle lande er det en offentlig myndighed, som godkender forældre til adoption.

I Sverige er det en forudsætning at barnet er født af udenlandske medborgere, som ikke er bosat i Sverige når barnet bliver adopteret. Desuden må barnet heller ikke være fyldt 10 år.

Tabel 3.8 Nytilkomne adopterede børn i løbet af året, der modtager adoptionstilskud 2005-2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
2005	625	9	..	..	607	976
2010	397	7	161	31	344	692
2011	358	9	170	37	180	543

Tabel 3.9 Adoptionstilskuddets størrelse 2011

	Danmark	Færøerne	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
			1.900/ 4.500/ 3.800/			
2011	47.092	75.000	3.000	550.937	..	40.000

1 I Finland er adoptionstilskuddet afhængigt af, hvilket oprindelsesland barnet har. Forældre, der adopterer børn fra Estland, får 1.900 EUR, fra Kina, Colombia, Sydafrika og Kenya får 4.500 EUR, fra Etiopien, Filippinerne og Rusland får 3.800 EUR og forældre der adopterer børn fra øvrige lande modtager 3.000 EUR i adoptionstilskud

2 I Island ubetales efter ansøgning adoptionstilskudd som er ett engångstilsudd Om flere end et barn er adopteret på samme tid betales et adoptionstilskud som er 20 pct. af detta for hvet extra barn

Forældreydelser ved pasning af børn

Tabel 3.10 Reglerne for orlovsordninger for pasning af børn pr. december 2011

	Findes der orlovsordninger for personer i erhverv	Orlovsperiodens længde	Tilskuddets størrelse	Antal børn der er omfattet af ordningen
Danmark	Nej	-	-	-
Færøerne	Nej	-	-	-
Finland	Ja	Frem til barnet fylder 3 år	315.54 EUR per måned + 94.47 EUR for følgende børn under 3 år + 60.70 EUR for hver følgende barn under 7 år + indkomstprøvet tillæg max 168.86 EUR	94.571
Island	Nej	-	-	-
Norge	Ja	¹⁾	Graduerede forældredagpenge	..
Sverige	Ja	480 dage ²⁾	390 på sygedagpengenes grundbeløb og 90 dage med minstebeløbet	227.597 ³⁾

1 Perioden for at modtage forældredagpenge kan forlænges indtil barnet er fyldt 3 år i kombination med deltidsarbejde

2 Niveauet på forældredagpenge der udbetales, står i forhold til hvor meget ydelsesmodtageren arbejder. Hvis moderen arbejder 50 pct. modtager hun 50 pct. af forældredagpengene

3 Antal børn forældredagpengene udbetales til i december 2011

I Danmark er reglerne om børnepasningsorlov, i forbindelse med udvidelsen i 2002 af barselsorloven til et år, blevet ophævet med virkning fra 2011.

På Færøerne og i Island findes der ingen ordninger om forældreydelse ved pasning af børn.

I Finland har forældrene efter en forældredagpengeperiode ret til at vælge mellem en kommunal daginstitutionsplads eller tilskud til pasning af små børn. Tilskudet kan enten gives som et tilskud til pasning i hjemmet eller som tilskud til privatpasning. Tilskud til pasning i hjemmet gives, hvis familien har et barn under 3 år.

Forældrene kan også vælge at nedsætte deres arbejdstid, hvis de har børn under 3 år. I den situation har de ret til et delvist pasningstilskud på 90 EUR pr. måned.

I Norge er det at modtage forældrepengeydelsen gradueret. Ordningen gælder ved fødsel eller adoption og giver mulighed for, at en del af fødselsdagpengene kan udbetales i kombination med arbejdsindtægt over en længere periode end den ordinære 44- eller 54-ugers periode. Dagpengene skal benyttes inden barnet fylder 3 år.

I Sverige har forældre ret til at modtage forældredagpenge i 69 uger i forbindelse med et barns fødsel. Perioden kan strækkes over flere mindre perioder, indtil barnet fylder 8 år eller har afsluttet sit første skoleår.

Der findes desuden ordninger, som giver forældre ret til at blive hjemme uden løn for at passe børn i Norge, Finland og Sverige.

I Norge gælder dette som en ret i op til et år per arbejdstager efter endt forældredagpengeperiode. I Norge gives der kontantstøtte til børn mellem 12 og 35 måneder (et- og to-årige), som ikke går i en heldagsbørnehave. Fra 1. august 2012 bortfalder kontantstøtte for to-årige børn. Beløbet er på 3.303 NOK per barn per måned. Ydelsen er uden behovs- eller indtægtsprøvning og er skattefri. Der gives et forholdsvis mindre beløb i det tilfælde, at barnet har en deltidsbørnehaveplads.

I Sverige gælder denne ordning indtil barnet fylder 1½ år. Derudover har man ret til deltidsarbejde, 75 pct. af heltid, indtil barnet fyldes 8 år. I Sverige blev der 1. juli 2008 indført et frivilligt kommunalt pasningsbidrag. En kommune kan give et pasningsbidrag på højst 3.000 SEK for børn, der er mellem et og tre år og som ikke benytter børnepasningsordningerne. Pasningsbidraget kan ikke kombineres med forældredagpenge for bidragsmodtageren eller dennes sambo eller ægtefælle. Pasningsbidraget er skattefrit.

For børn, der er født fra 1. juli 2008, findes der en mulighed for at søge om ligestillingsbonus. Bonussen omfatter forældre med fælles pasning og indebærer en reduktion af skatten med maksimalt 3.000 SEK per måned (100 SEK per dag) til forældre som har modtaget minimum forældredagpenge. Bonussen kan maksimalt udgøre 13.500 SEK per barn.

Pasning af syge børn

I alle nordiske lande har forældre i et vist omfang mulighed for at blive hjemme for at passe et sygt barn. I Norge og Sverige er dette reguleret ved lov, i de øvrige lande efter overenskomst.

I alle landene gælder det, at forældrene selv vælger, om det er moderen eller faderen, som skal blive hjemme for at passe barnet. I Sverige er det også muligt, at overlade det til en anden forsikret person end forældrene at holde fri for at passe et sygt barn og modtage dagpenge. I Norge har enlige forsørgere ret til 20 dages fravær og par har ret til 10 dages fravær hver for at passe et sygt barn.

For så vidt angår længden af den periode, hvori man har ret til at blive hjemme for at passe et sygt barn, er ordningen mest generøs i Sverige med 120 dage pr. år pr. barn og mindst i Danmark, på Færøerne og i Island.

I Danmark, på Færøerne, i Island og i Norge gives der til gengæld fuld lønkompenstation ved pasning af børn med kortvarig sygdom.

For Finland gælder samme regler som ved sygedagpenge. For visse brancher kan man få fuld kompensation for pasning af børn med kortvarig sygdom.

I Sverige gives en kompensation svarende til knap 80 pct. af arbejdsindkomsten op til et vist indkomstniveau (der svarer til loftet på sygedagpenge).

I alle landene er der desuden særlige regler for pasning af kronisk eller alvorligt syge børn.

Børnetilskud

Tabel 3.11 Regelgrundlaget for børnetilskuddet 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Er børnetilskuddet indkomstreguleret	Nej ¹⁾	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Er børnetilskuddet skattefrit	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gives der samme tilskud for børn i alle aldersklasser	Nej/Ja ²⁾	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Gives der tillæg når der er flere børn	Nej	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja
Gives der ekstra børnetilskud til enlige	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Gives der særlig børnetilskud til særlige grupper?	Ja ³⁾	Nej	Nej	Nej	Ja ⁴⁾	Nej

1 Det særlige børnetilskud, der ydes når en eller begge barnets forældre modtager førtidspension, som er tilkendt før 1. januar 2003, eller folkepension, er dog indkomstreguleret. Børnetilskud til særlige grupper af uddannelsessøgende er ligeledes indkomstreguleret

2 Børnefamilieydelsen er aldersafhængig, de øvrige børnetilskud reguleres ikke pga. alder

3 Flerbørnstilskud til børn født ved flerbørnsfødsler

4 Der gives et særskilt tillæg til "Barnetrygden" i Norge for børn der er bosat i Finnmark, enkelte kommuner i det nordligste Troms og på Svalbard. Dette tillæg er på 3.840 NOK per barn i 2011

I alle lande ydes der tilskud til børn. Ydelserne er skattefrie og uafhængige af forældrenes indkomst, på nær i Island, hvor børnetilskuddet er indkomstprøvet. I Island betales der fra 2001 dog et fast beløb uafhængig af indkomsten som et ekstra tillæg for alle børn under 7 år. I Danmark, Færøerne, Island og Norge gives ydelsen indtil barnet er fyldt 18 år, i Finland indtil barnet er fyldt 17 år og i Sverige indtil barnet er fyldt 16 år - dog 20 år, hvis barnet er under uddannelse. I alle landene, med undtagelse af Færøerne, er det staten, der finansierer børnetilskuddet. På Færøerne finansierer kommunerne knap halvdelen af udgifterne til børnetilskud. Der er tale om et indkomstfradrag for den ene forælder. Hvis fradraget ikke benyttes fuldt udbetales resterende fradragsbeløb til pågældende forælder.

Tabel 3.12 Børnetilskuddets årlige størrelse 2011

	Danmark DKK ⁽¹⁾	Færøerne DKK	Finland EUR	Island ISK ⁽²⁾	Norge NOK ⁽³⁾	Sverige SEK
<i>Par med:</i>						
1 barn	13.452	9.852	1.205	-	11.640	12.600
2 børn	26.904	19.704	2.536	27.737	23.280	27.000
3 børn	40.356	29.556	4.235	86.693	34.920	45.048
<i>Enlig med:</i>						
1 barn	23.464	16.272	1.766	221.360	23.280	12.600
2 børn	41.876	32.544	3.659	450.440	34.920	27.000
3 børn	60.288	48.816	5.919	679.520	46.560	45.048
<i>Tilskuddet i KKP-EURO</i>						
<i>Par med:</i>						
1 barn	1.320	967	990	-	1.006	1.081
2 børn	2.640	1.933	2.084	150	2.012	2.316
3 børn	3.960	2.900	3.480	470	3.018	3.864
<i>Enlig med:</i>						
1 barn	2.302	1.597	1.451	1.199	2.012	1.081
2 børn	4.109	3.193	3.007	2.441	3.018	2.316
3 børn	5.915	4.790	4.864	3.682	4.024	3.864

- 1 Der er regnet med en børnefamilieydelse for de 3-6-årige på 3.363 DKK pr. kvartal til såvel enlige som par. Ydelsen for de 0-2-årige udgjorde 4.248 DKK pr. kvartal, for de 7-14-årige 2.646 DKK pr. kvartal, og for de 15-17-årige 882 DKK pr. måned.
- 2 I Island er børnetilskuddet reguleret både efter hvor mange børn der er i familien og i forhold til indkomsten. Det maksimale tilskud til et par med et barn i alderen 1-18 år er 152.331 ISK og til enlige 253.716 ISK. For hvert barn, ud over det første, betales maksimalt 181.323 ISK til samboende og 260.262 ISK til enlige. Desuden betales der et ikke indkomstprøvet tillæg på 61.191 ISK for børn i alderen 0-6 år. Hvis et pars årsindtægt (i 2010) er over 3.600.000 ISK og en enligs årsindtægt er over 1.800.000 ISK sker der en reduktion i tilskuddet med 3 pct. af den løn der overstiger maksimumsbeløbet for et barn, 5 pct. for to børn og 7 pct. for tre eller flere børn. Reduktionen for tillægget for børn i alderen 1-6 år er 3 pct. for et barn, 6 pct. for to børn og 9 pct. for 3 børn eller flere. I tabellen er der regnet med et barn under 7 år i hvert tilfælde og den gennemsnitlige årsindtægt for par med børn og enlige med børn
- 3 Småbørnstillæg til enlige forsørgere med små børn modtager som et supplement 7.920 NOK uanset hvor mange børn vedkommende har. I tillæg gives der 3.840 NOK pr. barn for modtagere, som bor i Nord-Troms, Finnmark og på Svalbard

Bidragforskud til børn

Til børn, hvis forældre ikke lever sammen, vil der som regel blive ydet et underholdsbidrag fra den af forældrene, der ikke har barnet hos sig. Fastsættelse af underholdsbidrag til børn indgår i vilkårene ved ophævelse af ægteskab og som led i retshandlinger ved fødsel uden for ægteskab. Bidraget fastsættes enten efter aftale mellem forældrene, ved domstolsbeslutning eller ved afgørelse i socialforvaltningerne.

Både i Danmark, Finland og Sverige kan personer med en høj indkomst blive pålagt at betale et højere beløb end normalbidraget.

Norge fik nye regler for fastsættelse af bidrag i 2003. Bidragets størrelse bygger på princippet, at både moderen og faderen deler udgifterne til forsørgelsen af barnet i forhold til deres økonomiske evne. Fordelingen mellem forældrene tager hensyn til samvær mellem bidragsyder og børn, således at forældre, der har meget samvær betaler mindre bidrag. Retten til bidragforskud afhænger af modtagerens indtægt.

Betaler den bidragspligtige ikke til tiden, kan den bidragsberettigede i alle de nordiske lande få bidragene forskudsvis udbetalt af det offentlige. Det er dog højest

normalbidraget, der bliver forskudsvis udbetalt i Danmark, Færøerne, Island og Finland. I Norge er bidragsforskuddet indtægtsreguleret. Aldersgrænsen for forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag er 18 år. I Island, Finland og Sverige kan perioden udvides til 20 år, hvis barnet er under uddannelse.

Tabel 3.13 Bidragsforskuddenes størrelse i 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge ¹⁾	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
Maksimalt beløb pr. barn pr. år, national valuta	14.316	12.672	1.714	272.162	16.740	15.276
Maksimalt beløb pr. barn pr. år i KKP-Euro	1.405	1.243	1.408	1.475	1.447	1.310

1 Maksimalt bidragsforskud (årligt gennemsnit). Der er tre forskellige forskudssatser, afhængig af modtagerens indtægt

Tabel 3.14 Antal børn med bidragsforskud i pct. af befolkningen under 18 år 2000 - 2011

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ²⁾
2000	14	9	10	19	18	16
2005	13	9	9	19	14	13
2010	11	8	9	18	11	12
2011	15	8	9	18	11	11

1 Statistikken indeholder kun antal børn under 18 år

2 Antal børn under 19 år

Andre ydelser

I Norge suppleres det almindelige børnetilskud med skattelettelser for pasning af børn. Udgiften hertil indgår dog ikke i den sociale udgiftsstatistik. Enlige forsørgere kan desuden af Folketrygden få tilkendt en såkaldt overgangsydelse til underhold, økonomisk støtte til pasning af barnet samt tilskud til uddannelse.

Børnepensionen ydes til børn, hvis den ene eller begge forældre er afgået ved døden.

I Finland, Island, Norge og Sverige er der indført børnepension i form af grundpension og tillægs-/arbejdspension. I Danmark gives der et særligt børnetilskud. Børnepension omtales nærmere i kapitel 6.

Serviceydelser til familier og børn

I de nordiske lande har man valgt at give børn og familier en omfattende daglig service. Ansvar for driften af disse servicetilbud påhviler i første omgang kommunerne, som skal sørge for daginstitutionstilbud til børn og unge, børnehaveklasser, familiedagpleje, børnepasning i hjemmene samt børne- og ungdomsforsorg.

Fysisk og psykisk udviklingshæmmede børn integreres så vidt muligt i de normale pasningstilbud.

I alle landene kan børnefamilier i ekstraordinære tilfælde få tildelt hjemmehjælp. Det gælder for eksempel, hvis den person, der tager vare på hjemmet og børnene, ikke kan sørge for hjemmet på grund af sygdom, fødsel eller lignende.

Familier kan desuden få hjælp til at forebygge, at børn og unge anbringes uden for hjemmet.

Daginstitutioner og familiedagpleje

Daginstitutioner for børn op til skolealderen

Børn i førskolealderen modtages i daginstitutioner. I alle landene findes der både hel- og deltidspadser.

Både i Danmark, Finland og Norge kan forældre, efter lidt forskellige ordninger, modtage et kontantbeløb for helt eller delvist selv at passe barnet i eget hjem.

I alle landene er det kommunerne, som skal sørge for, at der udbydes et tilstrækkeligt antal pladser. Som et supplement findes der i alle landene også private pasningsordninger som spiller en ikke uvæsentlig rolle.

I Danmark blev der i 2004 indført en pasningsgaranti, der indebærer, at kommunerne har pligt til at anvise plads i et alderssvarende dagtilbud til alle børn i aldersgruppen over 26 uger og indtil barnets skolestart.

Herudover har forældre ret til at vælge en plads i et dagtilbud i en anden kommune. Kommunerne kan dog beslutte at lukke ventelisten for optagelse af børn fra andre kommuner af kapacitetsmæssige årsager.

På Færøerne er kommunerne ikke forpligtet, via lov, til at tilbyde en børnehaveplads til alle børn.

I Finland har alle børn under 7 år ret til plads i en kommunal daginstitution eller i familiedagpleje. Forældre har endvidere mulighed for at få passet børnene privat med kommunalt tilskud. Folkpensionsanstalten betaler beløbet direkte til den institution/privatperson som passer barnet/børnene.

I Island tilbyder nogle kommuner et tilskud til pasning af små børn i familiedagpleje, hvis de venter på en plads i kommunal dagpleje. Regler og beløb varierer.

I Norge er kommunerne forpligtiget til at tilbyde børnehavepladser til de forældre, der ønsker en plads.

Børn som fylder et år inden udgangen af august har efter ansøgning ret til en plads i børnehave fra august samme år. Barnet har ret til plads i den kommune, barnet er bosat i.

I Sverige er førskoleaktiviteter en samlet betegnelse for aktiviteter, der henvender sig til børn fra et år og frem til skolestarten. Den findes i form af "førskole", familiedagpleje og daginstitutioner med førskoleaktiviteter. Kommunerne er forpligtiget til at tilbyde førskoleaktiviteter eller familiedagpleje til:

- Børn, hvis forældre arbejder eller studerer.
- Børn, hvis forældre er arbejdsløse eller på forældreorlov. Her skal børnene tilbydes mindst 3 timer per dag eller 15 timer per uge.
- Børn, der har et eget behov for aktiviteterne.

Pladserne skal tilbydes uden unødvendig forsinkelse, hvilket vil sige inden for fire måneder efter at forældrene har tilmeldt barnet. Kommunerne skal tage passende hensyn til forældrenes ønsker om pasningsformen og pladsen skal tilbydes så nær barnets hjem som muligt. Desuden skal alle børn tilbydes mindst 525 timer uden brugerbetaling i førskolen fra og med det efterår barnet fylder tre år (den såkaldte almindelige førskole). Fra den 1. juli 2009 erstattes familiedaghjem til pædagogisk omsorg. Det udgør et samlebegreb for familiedagpleje i flere varianter.

Familiedagpleje

Der findes kommunal familiedagpleje i alle nordiske lande. Den omfatter fortrinsvis børn i førskolealderen. De kommunale dagplejere er ansat og lønnet af kommunerne og modtager børnene i deres eget hjem. Som ved ophold i daginstitutioner betaler forældrene for børns ophold i familiedagpleje. I alle landene findes der desuden privat familiedagpleje, som, med undtagelse af i Norge, drives uden offentlige tilskud. Disse pasningsformer er ikke omfattet af den nordiske socialstatistik.

Børnehaveklasser

I flere af landene er der indrettet særlige skoleforberedende klasser, men efter lidt forskellige regelsæt. Efter skoletid har børnene mulighed for at være i fritidshjem, skolefritidsordninger eller daginstitutioner.

I Danmark er børnehaveklassen omfattet af undervisningspligten. Det årlige time-tal er mindst 600 klasses timer, svarende til 20 timer ugentlige lektioner af mindst 45 minutter fordelt på 200 skoledage.

I Danmark, Island og Norge er alle 6-årige skolepligtige. På Færøerne, i Finland og Sverige er skolepligten fra 7 år.

På Færøerne er der kun et enkelt sted tilbud om skoleforberedende klasser.

I Finland har 6-årige ret til førskoleplads uden betaling. Ordningen omfatter 700 timer per år. Ordningen er ikke obligatorisk for børnene, men næsten alle af de 6-årige deltager i skoleforberedende foranstaltninger.

I Sverige er det kommunerne som er forpligtede til at tilbyde alle 6-årige mindst 525 timer i førskoleklasse. I efteråret 2011 gik 96 pct. af alle 6-årige i førskoleklasse mens 1 pct. allerede havde påbegyndt grundskolen. Alle 6-årige har ret til at begynde i grundskolen hvis forældrene ønsker det. Efter skoledagen - i førskoleklassen eller i grundskolen - kan de børn der har behov for det forblive i skolepasningsordningen.

Børn i skolealderen

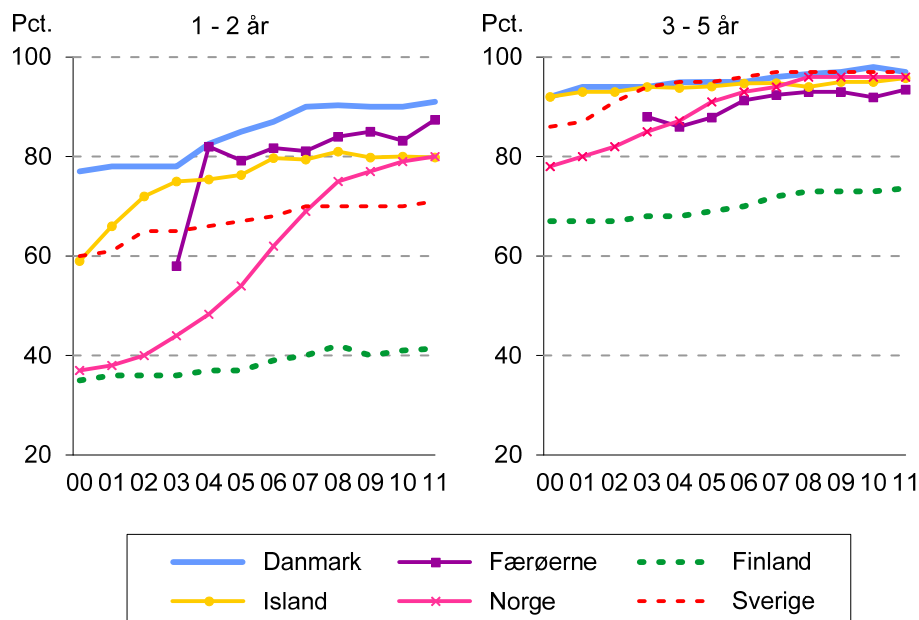
I samtlige lande er der pasningsmuligheder for børn i skolealderen. Pasningen kan enten foregå i særlige fritidshjem for børn i skolealderen, eller være integreret i daginstitutionernes pasning af børn i førskolealderen. I Norge er ansvaret for udviklingen af skolefritidsordninger lagt ind under skolesektoren. Dette gælder i vidt omfang også i Danmark, Island og Sverige. Omfanget af tilbud varierer fra kommune til kommune.

Der er forskellige øvre aldersgrænser for tildelingen af pladser på fritidshjem/skolefritidsordninger. I Danmark er den 10 år i nogle kommuner og 14 år i andre. I princippet kan en dansk skolefritidsordning omfatte børn i hele aldersspektret af klassetrin ved den pågældende skole, dvs. også klublignende tilbud for de ældre skolebørn. På Færøerne giver de største kommuner skolefritidsordninger til og med 2. klassetrin. I mindre kommuner anvendes dagplejeordninger indtil tilsvarende alderstrin. I Finland er der normalt ingen aldersgrænse, men den kan dog i særlige tilfælde være 10 år. I Island er den 9 år, i Norge 10 år og i Sverige 12 år. I Norge skal kommunen give et tilbud om skolefritidsordninger for børn i 1-4 års skolealderstrin og for børn med særlige behov fra 1-7 års skolealderstrin.

Børn i daginstitutioner og offentlig finansieret dagpleje

Der er betydelige forskelle fra land til land, på hvor mange børn der er omfattet af pasningsordninger i daginstitutioner og familiedagpleje. Af årsager hertil kan nævnes arbejdsløshedens omfang, og at de yngste skolebørn i børnehaveklasser i Danmark også opholder sig i fritidshjem og skolefritidsordninger efter og mange steder også før skolens undervisning. De lave rater for 1-2-årige i Finland hænger sammen med muligheden for at få tildelt hjemmepasningsstøtte. I Sverige spiller den lange barselsperiode også en rolle.

Figur 3.6 Børn 1-5 år indskrevet i dagsinstitutioner og kommunal familiedagpleje i pct. af aldersgruppen 2000-2011

Se noterne til Tabel 3.15

Tabel 3.15 Reglerne for pasning af børn i offentlig daginstitution og familie-dagpleje 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Børn i førskolealderen</i>						
Har alle børn ret til en plads i en daginstitution/familie-dagpleje?	Ja, for aldersgruppen over 26 uger	Nej	Ja	Nej	Ja, for børn som er fyldt 1 år før 1. september samme år	Ja ^{2,4)}
Findes der centralt fastsatte regler for egenbetaling?	Ja	Ja	Nej for private	Nej	Ja	Ja
Findes der et loft over egenbetalingens størrelse?	Ja, højest 25 pct. af de budgetterede bruttoudgifter	Nej	Ja, for familiens første barn 254 EUR/mnd. og for følgende børn 229 EUR/barn/mnd.	Ja, ikke højere end kommunens gennemsnitsudgifter per barn i daginstitutionen	2.330 NOK per måned	Ja, 1 260 SEK/mån for det äldsta barnet.
Angiv beløbs størrelse						
Muligheder for hel eller delvis friplads?	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
<i>Børn i skolealderen</i>						
Har alle børn ret til en plads i fritidshjem/skolefritidsordning?	Ja ¹⁾	Nej	Nej, men der skal findes pasning enten om morgenen eller om eftermiddagen for børn der går i 1. eller 2. klasse	Ja, dog afhængigt af kommune, men kun børn 6-9 år gammel.	Nej	Ja ^{3,4)}
Findes der centralt fastsatte regler for egenbetaling?	Ja. Dog ikke for skolefritidsordninger	Ja	..	Nej	Kommunerne kan kun kræve dækning for de faktiske udgifter	Ja
Findes der et loft over egenbetalingens størrelse?	Ja, højest 30 pct. af de budgetterede bruttodriftsudgifter for fritidshjem men intet loft over skolefritidsordninger	Nej		Nej	Bestemmes af kommunen	Ja, maxtaxa är taket 840 SEK/mån for det äldsta barnet.
Angiv beløbs størrelse						
Muligheder for hel eller delvis friplads?	Ja	Ja	..	Bestemmes af kommunen	Bestemmes af kommunen	Ja
Aldersgrænsen for pasning af børn i skolealderen	Indtil 14 år	Ingen	..	6-9 år	Til og med 10 år og 12 år for børn med særskilt behov	6-12 år

- 1 Alle børn har ret til at blive skrevet op til en plads, og kommunen skal tilbyde et passende antal pladser, men der er ikke tale om en pasningsgaranti som for børn i 0-6 års alderen
- 2 Från 1 års ålder ska förskola erbjudas barn vars föräldrar arbetar, studerar, är föräldraledig, är arbetslösa eller om barnet har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Barn som på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska erbjudas förskola.
- 3 Från 6 års ålder till och med vårterminen det år eleven fyller 13 år om föräldrarna förvärvsarbetar, studerar eller om eleven har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt.
- 4 Elever/barn som på grund av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska erbjudas plats i förskola/fritidshem.

Tabel 3.16 Børn indskrevet i daginstitutioner og offentligt finansieret dagpleje efter alder i pct. af de respektive aldersgrupper 2000-2011

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ¹⁾	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige
<i>2000</i>						
< 1 år	15	..	2	7	2	.
1-2 år	77	..	35	59	37	60
3-5 år	92	..	66	92	78	86
0-5 år i alt	75	..	46	68	52	66
6 år	90	..	67	.	.	77
0 - 6 år i alt	77	..	49	.	.	68
7-10 år	63	..	3	.	.	51
<i>2005</i>						
< 1 år	15	21	1	6	3	-
1-2 år	85	79	37	76	54	67
3-5 år	95	88	69	94	91	95
0-5 år i alt	79	74	47	73	64	71
6 år	88	83	67	.	.	84
0-6 år i alt	80	75	50	.	.	73
7-10 år	63	28	1	.	.	61
<i>2010</i>						
< 1 år	17	15	1	7	4	.
1-2 år	90	83	41	80	79	70
3-5 år	98	92	73	95	96	97
0-5 år i alt	82	76	50	75	75	74
6 år	92	98	71	.	.	86
0-6 år i alt	84	79	53	.	.	75
7-10 år	76	32	3	.	.	69
<i>2011</i>						
< 1 år	19	16	1	8	4	.
1-2 år	91	87	41	80	80	71
3-5 år	97	93	74	96	96	97
0-5 år i alt	83	79	51	76	76	74
6 år	93	96	70	.	.	86
0-6 år i alt	84	82	53	.	.	76
7-10 år	77	37	2	.	.	70

1 Tallene er inklusive børn i privat pasning med offentligt tilskud

2 Inkluderer barn i offentlig og private barnehager

Tabel 3.17 Børn indskrevet i daginstitutioner og offentligt finansieret dagpleje (1.000) efter alder 2000-2011

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ¹⁾	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige
<i>2000</i>						
< 1 år	10	..	1	-	1	-
1-2 år	103	..	40	5	44	111
3-5 år	192	..	122	12	144	242
0-5 år i alt	306	..	163	17	189	353
6 år	65	..	44	.	.	81
0 - 6 år i alt	370	..	207	.	.	434
7-10 år	171	..	8	.	.	255
<i>2005</i>						
< 1 år	10	0	1	6	2	-
1-2 år	110	1	41	76	62	136
3-5 år	189	2	117	94	159	271
0-5 år i alt	310	3	159	73	223	407
6 år	60	1	38	.	.	76
0 - 6 år i alt	369	4	197	.	.	484
7-10 år	176	1	3	.	.	238
<i>2010</i>						
<1 år	11	0	1	0	3	.
1-2 år	118	1	49	8	99	158
3-5 år	192	2	131	13	175	317
0-5 år i alt	322	3	180	21	277	475
6 år	61	1	41	.	.	91
0-6 år i alt	382	4	222	.	.	566
7-10 år	202	1	2	.	.	275
<i>2011</i>						
<1 år	12	0	1	0	3	.
1-2 år	117	1	51	8	100	164
3-5 år	192	2	131	13	179	324
0-5 år i alt	321	3	184	21	282	489
6 år	61	1	41	.	.	92
0-6 år i alt	382	4	226	.	.	581
7-10 år	202	1	1	.	.	290

1 Se tabel 3.16

2 Se tabel 3.16

Børne- og ungdomsforsorg

I samtlige nordiske lande findes der forskellige former for forebyggende initiativer til fremme af børns og unges opvækst under trygge og gode forhold. Det kan både dreje sig om almene foranstaltninger og foranstaltninger mere specifikt rettet mod det enkelte barn eller den unge.

Landenes lovgivning giver også muligheder for, at det offentlige griber ind og yder støtte, eller anbringer barnet uden for eget hjem, hvis der er behov for det efter omstændighederne.

Forebyggende foranstaltninger

Der findes forebyggende foranstaltninger i alle de nordiske lande over for familien eller barnet. Forebyggende foranstaltninger kan være i form af konsulentbistand, praktisk pædagogisk støtte i hjemmet, familiebehandling, døgnophold for både forældre og børn, kontakt eller støttepersoner for hele familien eller økonomisk støtte med henblik på at undgå anbringelse af børn uden for hjemmet.

Tabel 3.18 Børn, unge og familier der modtog støtteforanstaltninger i løbet af året

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
	2010	2010	2011	2011	2010	2011
0-17 år	24.527	234	72.236	4.116	32.556	19.600
18-22 år	3.368	99	9.223	131	1.964	6.600
Familier	30.996	5	-	3.195		

1 Børn og unge mellem 0-17 år og 18-22 år er opgjort pr. 31. december. Antal familier er opgjort i løbet af året

2 Tal for Norge viser her støtteforanstaltninger for børn som ikke er anbragt.

3 Årstal: 0-17, 18-20

Anbringelse uden for eget hjem

I alle landene kan det komme på tale at anbringe et barn uden for hjemmet. Årsagen kan for eksempel være, at forældrene behøver hjælp til opdragelse af barnet, eller at barnets sundhed eller udvikling udsættes for fare på grund af manglende pasning. Der kan også foretages indgreb, hvis unge udsætter deres egen sundhed eller udvikling for alvorlig fare, for eksempel på grund af kriminalitet, alkohol- og/eller narkotikamisbrug.

De fleste anbringelser af børn uden for eget hjem sker efter frivillig aftale med forældrene. I Norge er de fleste placeringer uden for hjemmene formelt set ufrivillige i og med at de foretages af fylkesnævne.

I alle landene kan børn også anbringes uden for eget hjem uden forældrenes samtykke. I Finland og Sverige sker dette efter en retlig afgørelse. I Danmark og Island er det et særligt børne- og ungeudvalg i kommunerne, der tager beslutning om anbringelse af barnet. I Norge er det statslige fylkesnævn, som afgør om børneværnet skal overtage omsorgen for et barn og anbringe barnet uden for eget hjem. Men loven tillader også at et barn kan anbringes uden for hjemmet uden at der træffes beslut-

ning i nævnet om omsorgsovertagelse. På Færøerne er det hovedbørneværnet der træffer beslutning efter indstilling fra det lokale børneværn.

Andelen af børn anbragt uden for eget hjem varierer fra land til land og andelen er blevet højere de seneste år for Finland, Norge og Sverige. I Finland er anbringelseshyppigheden en del større end i de øvrige nordiske lande.

Især i de ældste aldersklasser anbringes der flere drenge end piger uden for eget hjem, mens forskellene i de yngste aldersklasser er betydeligt mindre.

I Danmark er der et varieret udbud af anbringelsessteder, og godt en fjerdedel af de anbragte børn og unge er anbragt andre steder end familiepleje og døgninstitutioner. Disse andre steder omfatter primært socialpædagogiske opholdssteder, men også eget værelse, kostskoler og lignende.

Det gælder til en vis grad også Finland og Sverige. I kategorien Andet sted indgår også muligheden for at anbringes i eget hjem og på eget værelse med støtte i Finland og i eget hjem, eget værelse eller børnepsykiatrisk klinik i Sverige.

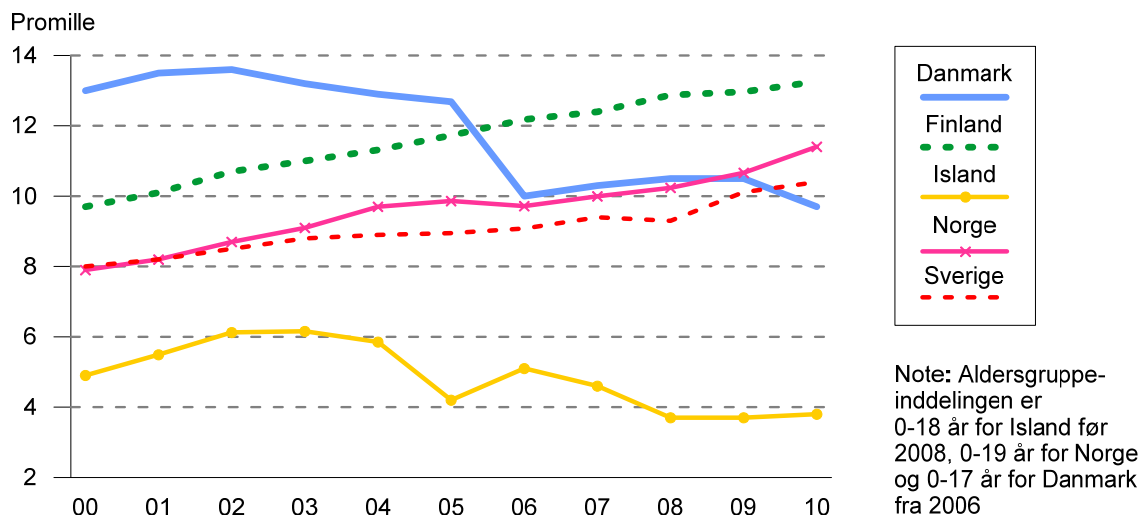
Tabel 3.19 Børn og unge anbragt uden for eget hjem efter alder pr. 1.000 indbyggere i de respektive aldersgrupper 2000-2010

	2000	2005	2009	2010		
				I alt	Drenge	Piger
<i>Danmark¹⁾</i>						
0-6 år	..	..	3,7	3,9	4,0	3,9
7-14 år	..	..	11,3	10,2	11,0	9,3
15-17 år	..	..	26,7	24,5	25,7	23,3
18-20 år	..	..	..	5,9	6,7	5,0
0-17 år	..	..	11,2	9,7	10,4	9,0
<i>Færøerne</i>						
0-6 år	..	..	1,6	2,0	2,0	2,0
7-14 år	..	..	5,3	5,1	7,1	3,1
15-17 år	..	..	5,0	7,7	8,1	7,2
18-20 år	..	..	3,3	3,1	2,9	3
0-20 år	..	..	3,8	..	..	..
<i>Finland</i>						
0-6 år	5,7	6,7	7,3	7,2	7,4	7,3
7-14 år	9,6	11,1	13,9	11,8	14,4	13,1
15-17 år	16,1	20,9	23,5	25,8	26,1	25,9
18-20 år	11,7	14,4	15,1	14,0	14,0	14,0
0-20 år	9,7	11,7	13,5	12,8	13,8	13,3
<i>Island²⁾</i>						
0-6 år	2,5	0,6	0,5	0,5	0,4	0,7
7-14 år	4,5	2,9	2,9	3,0	3,0	2,8
15-17 år	8,3	12,5	14,9	15,7	15,3	15,3
18-20 år	.	.	1,4	1,4	1,9	0,8
0-20 år	4,9	4,2	3,7	3,8	3,8	3,7
<i>Norge</i>						
0-6 år	3,6	4,1	4,8	4,8	5,1	4,5
7-14 år	7,9	8,8	10,5	10,5	10,9	10,1
15-17 år	17,4	18,0	21,5	22,5	24,0	20,9
18-19 år	11,0	16,6	18,7	20,0	21,7	18,3
0-19 år	7,9	9,3	11,1	11,4	12,1	10,7
<i>Sverige³⁾</i>						
0-6 år	3,6	3,9	4,2	4,1	4,2	4,0
7-14 år	7,1	7,7	8,7	8,4	8,8	8,0
15-17 år	16,8	17,1	23,7	24,6	28,2	21,0
18-20 år	11,8	13,5	15,7	14,2	16,1	12,2
0-20 år	8,0	8,9	10,8	10,4	11,5	9,4

1 Inkl. børn og unge med nedsat fysisk og/eller psykisk funktionsevne. Tallene er beregnet på grundlag af antal børn og unge anbragt uden for eget hjem pr. 31. december og befolkningstal pr. 1. januar året efter. Tal fra 2007 og derefter kan ikke sammenlignes med tal fra tidligere år på grund af ændret opgørelsesmetode

2 Før 2008 er aldersgrupperne 0-6 år, 7-14 år, 15-18 år og 0-18 år

3 I gruppen 18-20-årige indgår personer, som er i behandling efter den sociale servicelov. Disse, som hovedsageligt er 19-20 år, var tidligere i statistikken medtaget som voksne misbrugere. Indsats overfor børn og unge i løbet af 2009

Figur 3.7 Børn og unge 0-20 år anbragt uden for eget hjem i promille af samtlige 2000-2010**Tabel 3.20 Anbragte børn og unge pr. 31. december i året fordelt på anbringelsessted i pct.**

	Danmark 2010	Færøerne 2010	Finland 2011	Island ¹⁾ 2011	Norge ^{2,3)} 2010	Sverige ⁴⁾ 2011
Familiepleje	51	90	59	47	70	67
Døgninstitution	38	10	31	32	15	30
Andet sted	11	0	10	21	15	3
I alt	100	100	100	100	100	100

1 Island i løbet af året

2 Fra 2007 indgår egen bolig og bolig med opfølgning i kategorien Andet sted

3 Norge 0-22 år

4 1. november 2011

Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn

Forskelle og ligheder i udgifterne til familier og børn

Der er stor forskel på, hvor meget de nordiske lande anvender til familier og børn målt i KKP pr. barn 0-17 år. Danmark og Norge anvender mest og Finland, Island og Sverige anvender mindst. Men det skal dog bemærkes, at det kun er Finland og Færøerne, som har medregnet løn i forbindelse med fødsel og adoption i de sociale udgifter.

Ses der på fordelingen på de enkelte ydelsesområder, findes der et noget mere nuanceret billede.

Sverige og Norge, som har de største udgifter til dagpenge ved fødsel og adoption, har også de længste orlovsordninger. Forældreydelser ved pasning af børn omfatter i Danmark orlovsordninger til pasning af børn, i Finland er det ydelser til pasning af børn i hjemmet. Beløbet for Norges vedkommende dækker udgifter til en ordning om pasning af børn. Dette er en målrettet ordning til enlige forsørgere, som får et øko-

nomisk tilskud til pasning af børn, hvor tilskuddet skal medvirke til at den enlige forsørger kan være erhvervsaktiv. Tilsvarende ydelser findes ikke i de andre lande.

Udgifter til andre kontantydelse er fortrinsvis det offentliges udlæg af bidragsfor-skud til børn, hvor Island anvender det største beløb.

I Danmark er udgifterne til daginstitutioner og til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. væsentligt højere end i de andre lande. Der er en vis paralleli-tet i udgifterne til daginstitutioner og dækningsgraden i de enkelte lande. Da udgif-terne til skolefritidsordningerne ikke indgår i de sociale udgifter, er der dog ikke no-gen direkte sammenhæng mellem udgifterne og dækningsgraden.

De væsentligt højere udgifter til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. i Danmark end i de øvrige lande skyldes bl.a. at antallet af børn og unge an-bragt uden for hjemmet er relativt højt i Danmark.

Ændringer i de sociale udgifter til familier og børn fra 2009 til 2010

I Danmark faldt udgifterne til såvel kontantydelse som serviceydelser fra 2009 til 2010. Det samlede fald var på knap 530 mio. DKK, svarende til et fald på 0,7 pct. Det største fald vedrørte udgifterne til serviceydelser, som faldt med godt 370 mio. DKK, svarende til et fald på 0,9 pct. Udgifterne til kontantydelse faldt med knap 160 mio. DKK, svarende til et fald på 0,6 pct.

På Færøerne faldt de sociale udgifter til familier og børn fra 2009 til 2010 med 2 pct., svarende til et fald på 15 mio. kr. Der er tale om reduktion i udgifterne til dag-penge og tilskud til forsørgelse af børn. På serviceområdet skete et faldt i udgiften til daginstitutioner og familiepleje mens der skete en øgning i udgiften til børne- og ungdomsforsorgen.

I Finland steg udgifterne med 1,5 pct. målt i faste priser. Udgifterne til daginstitu-tioner og familiedagpleje steg med 2,0 pct., mens udgifterne til døgninstitutioner steg med 1,7 pct. målt i faste priser.

I Island faldt de sociale udgifter til familier og børn med 4,1 pct. fra 2009 til 2010 målt i faste priser. Udgifter til kontantydelse faldt med 8,9 pct. i faste priser, hvilket især skyldes et fald i dagpenge ved fødsel og adoption på 14,8 pct. i faste priser. Udgifter til serviceydelser steg med 0,6 pct. i faste priser.

I Norge steg udgifterne med 2,4 pct. til familier og børn fra 2009 til 2010, målt i faste priser. Kontantydelse øgedes med 0,4 pct., mens udgifterne til serviceydel-ser steg med 3,9 pct. Kontantydelse udgjorde 43,4 pct. af de totale udgifter til familier og børn i 2010. Udgifterne til dagpenge ved fødsel og adoption øgedes med 4,7 pct. Stigningen i udgifterne til serviceydelser (daginstitutioner og familiedagple-je) var på 5,4 pct. I 2010 havde 282.000 plads i børnehave. Dette er en stigning på 5.000 fra 2009.

I Sverige steg udgifterne til børn og familier med 3,1 pct. målt i faste priser. Ud-gifterne til dagpenge til forældre ved fødsel og adoption steg med 5,1 pct. og bidrog således til den samlede udgiftsstigning. Stigningen i udgifterne til forældredagpenge forklares delvist af, at antallet af dage hvori der udbetales forældredagpenge er ste-get som følge af, at der fødtes flere børn i 2010 end i 2009. En anden forklaring til de stigende udgifter er, at antallet af dage hvori der udbetales forældredagpenge til

mænd er steget samt at erstatningen per dag i gennemsnit er højere for mænd end for kvinder.

Tabel 3.21 Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Dagpenge ved fødsel og adoption	10.055	167	1.028	9.230	14.426	24.789
B. Ydelser ved fødsel	0	1	12	.	403	28
C. Forældreydelse ved pasning af børn (orlovsordninger m.v.)	85		384	.	1.401	154
D. Tilskud til forsørgelse af børn	16.942	147	1.433	10.661	14.849	23.731
E. Supplerende ydelser	0		0			
F. Øvrigt	516	17	95	2.820	3.431	2.051
a. Heraf bidragsforskud til børn	516	2	95	1.191	454	2.051
Kontantydelse i alt	27.598	332	2.957	22.711	34.511	50.753
<i>Serviceydelse, mio.</i>						
A. Daginstitutioner og familiedagpleje	28.811	312	1.935	14.518	31.302	34.936
B. Døgninstitutioner (børne- og ungdomsforsorg)	10.010	81	573	5.000	7.304	10.103
C. Hjemmehjælp til familier	15		21	379	1.284	2.900
D. Øvrigt	4.214	7	360	5.415	5.032	5.085
Serviceydelse i alt	43.050	400	2.888	25.312	44.922	53.024
Udgifter i alt, mio.	70.648	732	5.845	48.023	79.433	103.777
Udgifter i pct. af BNP	4,1	5,7	3,3	3,1	3,1	3,1
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	85,0	88,1	82,6	83,4	83,5	78,1
- Arbejdsgivere	0,2	6,1	12,3	16,6	9,7	21,3
- Forsikredes præmier og særskatter	14,8	5,8	5,1	0,0	6,8	0,6
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>						
- Mio.	-530	-15	85	-2.062	1.838	3.158
- Pct.	-0,7	-2,0	1,5	-4,1	2,4	3,1

Tabel 3.22 Udgifter til ydelser til familier og børn i KKP 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	481	668	463	404	610	460
- Pr. barn 0-17 år	2.294	2.544	2.287	1.589	2.831	2.255
Serviceydelse i alt pr. capita	751	806	452	450	793	480
- Pr. barn 0-17 år	3.578	3.068	2.233	1.771	3.685	2.356
Familier og børn i alt pr. capita	1.232	1.473	916	854	1.403	940
- I alt pr barn 0-17 år	5.872	5.612	4.520	3.359	6.515	4.612

Egenbetaling for pasning af børn

I alle nordiske lande betaler forældrene selv en del af udgifterne til pasning af børn i daginstitutioner og dagpleje. Ved beregning af forældrenes egenbetaling tages der hensyn til familiens indkomst, ligesom der gives søskenderabat, hvis forældre har søskendebørn i dagtilbud, fritidshjem og skolefritidsordning. Børn af forældre, som har meget lav indkomst, kan i alle landene, på nær i Sverige, opnå fuld friplads, så pladsen i daginstitution eller dagpleje er gratis. I ingen af landene kan betalingen overstige de faktiske udgifter til pladsen.

I alle landene, på nær Island, er der centralt fastsatte regler for egenbetalingen for pasningen af børn.

I Finland er det op til kommunerne, om de vil tildele fripladser.

I Island udgjorde egenbetalingen for pladser i kommunale daginstitutioner 14,3 pct. af de samlede driftsudgifter og egenbetalingen til skolefritidsordninger udgjorde ca. 27 pct. af de samlede driftsudgifter.

Private og kommunale børnehaver i Norge er finansieret på en lidt anderledes måde. Forældrebetalingen udgør 15 pct. af udgifterne i offentlige børnehaver, mens den udgør 19 pct. af finansieringen i de private.

I Sverige er det mest almindeligt, at forældrene betaler en takst, som tager hensyn både til indkomst og den tid barnet er i institutionen, men der kan også være tale om en fast takst, uafhængig af indkomst og tid. Egenbetalingen for pasning i en af de private pasningsordninger bør i princippet være den samme som i de kommunale. Kommunerne kan frit udforme deres regler inden for de af staten fastsatte rammer.

Tabel 3.23 Regler og størrelse for egenbetaling 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ³⁾	Norge	Sverige
Fastsat centralt eller lokalt	Centralt	Centralt	Centralt	Kommuner	Centralt	Centralt
Størrelsen på den maksimale egenbetaling	I daginstitutioner og dagpleje maksimalt 25 pct. af de budgetterede brutto-driftsudgifter. For børn i fritidshjem er forældrebetalingen maksimal 30 pct. af de budgetterede brutto-driftsudgifter ¹⁾	.	For familiens første barn 254 EUR og for følgende børn 229 EUR per barn/måned i kommunal dagpleje	.	2.330 NOK per måned	För familjens första barn 1.260 SEK per månad i förskola och för familjens första barn 840 SEK per månad i fritidshem.
Er beløbet indkomstprøvet	Nej, men det er det for hel eller delvis friplads	.	Ja	.	Nej ⁴⁾	Ja
Gives der søskenderabat	Ja	Kun i Færøernes største kommune	Ja	.	Ja	Ja
Muligheder for en friplads	Ja	Ja	Ja	.	Ja	Nej
Egenbetalingens andel af de samlede driftsudgifter	20 pct. ²⁾	25 pct.	14 pct.	14 pct.	15-19 pct.	9 pct. ⁵⁾

1 Dog er der ikke loft for skolefritidsordninger

2 Omfatter dagpleje, vuggestue, børnehave, aldersintegrerede institutioner, skolefritidsordninger samt fritidshjem

3 Egenbetalingens andel af de samlede udgifter året 2010

4 Men alle kommuner skal have ordninger som kan tilbyde børnefamilier med en lav tilbagebetalingsevne en reduktion eller fritagelse for forældrebetalingen

5 2010

Kapitel 4

Arbejdsløshed

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

Reglerne for såvel indkomsterstøttende ydelser til arbejdsløse som omfanget af aktiverende foranstaltninger for arbejdsløse varierer betydeligt landene imellem. Arbejdsløshedens omfang og udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed er derfor ikke direkte proportionale.

Tabel 4.1 Udgifter til arbejdsløshed i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	2,2	Belgien	3,8	Italien	0,8 ^p	Slovakiet	1,0 ^p
Færøerne	1,5	Bulgarien	0,5	Letland	1,6 ^p	Slovenien	0,6 ^p
Finland	2,4	Cypern	1,0	Litauen	0,9 ^p	Spanien	3,7 ^p
Island	1,7	Estland	1,2	Luxemburg	1,3	Storbritannien	0,8 ^p
Norge	0,7	Frankrig	1,9 ^p	Malta	0,6	Tjekkiet	1,1
Sverige	1,3 ^p	Grækenland	1,6	Polen	0,4	Tyskland	1,9 ^p
		Holland	1,5 ^p	Portugal	1,4	Ungarn	1,0
		Irland	3,1	Rumænien	0,4	Østrig	1,8

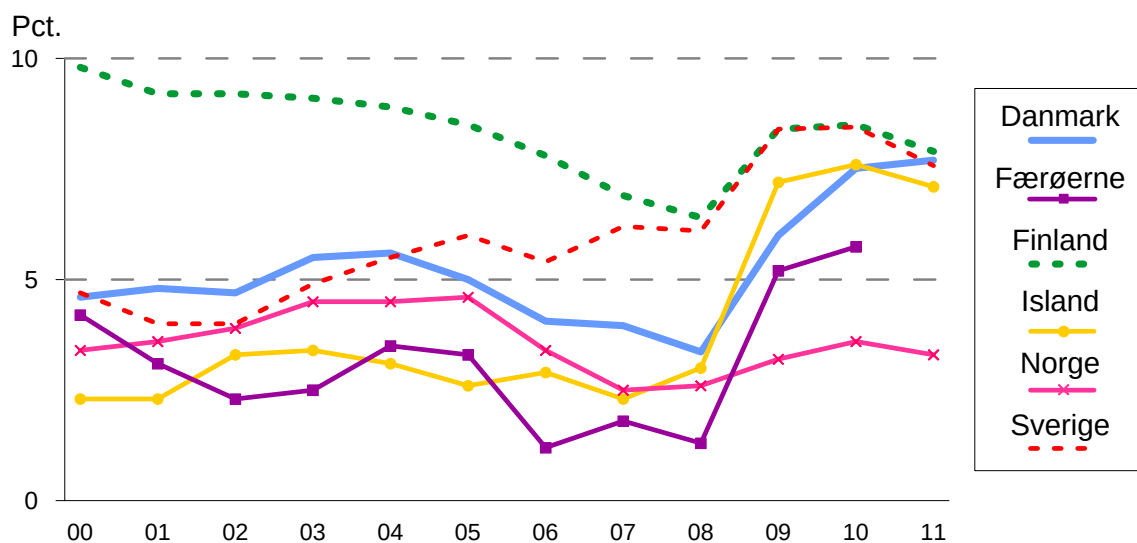
^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Generelt har de nordiske lande en høj erhvervsfrekvens, dog med betydelige forskelle fra land til land jf. Tabel 4.2.

Efter et fald i de fleste lande over nogle år steg ledigheden kraftigt fra 2008. Fra 2010 til 2011 synes ledigheden stabiliseret eller faldende. Finland og Sverige har høj ledighed. I alle landene på nær på Færøerne er ledigheden blandt de 16 til 24-årige dog betydeligt højere end for den øvrige del af befolkningen, jf. Tabel 4.3.

I alle de nordiske lande er arbejdsmarkedet præget af store omstillinger, hvorfor der i højere grad end tidligere stilles øgede krav til arbejdskraftens kvalifikationer, fleksibilitet og mobilitet.

Figur 4.1 **Udviklingen i arbejdsløsheden 2000-2011**

Anmærkning: I 2005 blev en ny EU-harmoniseret arbejdskraftundersøgelse (AKU) introduceret i Sverige. Fra 2005 og tidligere er data derfor ikke helt sammenlignelige. I 2007 ændredes den officielle arbejdsløshedsdefinition. I lighed med EU's forordninger indgår nu også heltidsstuderende som arbejdssøgende i gruppen arbejdsløse.

Tabel 4.2 Befolkningen 16-64 år fordelt efter køn og aktivitet 2011

	Danmark	Færøerne ¹⁾	Finland ¹⁾	Island	Norge ¹⁾	Sverige ²⁾
<i>Mænd</i>						
I alderen 16-64 år (1.000)	1.822	..	1.790	102	1.675	3.052
<i>Heraf i pct.:</i>						
Beskæftigede i alt	76	..	70	81	77	78
- <i>Fuldtid</i>	65	..	63	71	68	68
- <i>Deltid</i>	11	..	7	10	10	9
Arbejdsløse	6	..	7	8	3	6
Uden for arbejdsstyrken	18	..	24	12	20	16
I alt	100	..	100	100	100	
<i>Kvinder</i>						
I alderen 16-64 år (1.000)	1.794	..	1.749	101	1.601	2.954
<i>Heraf i pct.:</i>						
Beskæftigede i alt	70	..	67	77	73	73
- <i>Fuldtid</i>	45	..	55	50	44	45
- <i>Deltid</i>	26	..	13	27	29	28
Arbejdsløse	6	..	5	6	2	6
Uden for arbejdsstyrken	24	..	27	17	24	21
I alt	100	..	100	100	100	100
<i>Mænd og Kvinder</i>						
I alderen 16-64 år (1.000)	3.615	..	3.539	203	3.276	6.006
<i>Heraf i pct.:</i>						
Beskæftigede i alt	73	..	69	78	75	75
- <i>Fuldtid</i>	55	..	59	60	56	57
- <i>Deltid</i>	18	..	10	18	19	19
Arbejdsløse	6	..	6	7	3	6
Uden for arbejdsstyrken	21	..	26	15	22	19
I alt	100	..	100	100	100	100

1 Befolkningen 15-64 år

2 Fra og med år 2007 ændredes den svenske definition på arbejdsløshed i AKU. I overensstemmelse med EU's regler indgår nu også fuldtidsstuderende, som søgte arbejde, i gruppen 'arbejdsløse', og dermed i arbejdsstyrken. Tidligere indgik disse i gruppen 'uden for arbejdsstyrken'

Tabel 4.3 Udviklingen i arbejdsløsheden efter køn 2000-2011

	Gennem- snitligt antal arbejdsløse	Arbejdsløse i pct. af arbejdsstyrken					
		I alt	Mænd	Kvinder	16-24-årige		
					I alt	Mænd	Kvinder
<i>Danmark¹⁾</i>							
2000	131.000	4,6	4,0	5,2	6,5	6,5	6,5
2005	143.000	5,0	4,6	5,5	8,6	8,5	8,8
2010	218.347	7,5	8,3	6,6	13,7	15,7	11,6
2011	221.000	7,7	7,8	7,6	14,2	15,6	12,7
<i>Færøerne²⁾</i>							
2000	1.000	4,2	2,5	6,6	..	..	..
2005	930	3,3	2,9	3,9	9,5	9,2	9,8
2010	1.562	5,7	5,7	5,6	6,1	6,6	5,5
2011	..	..	..	..	..	..	..
<i>Finland³⁾</i>							
2000	253.000	9,8	9,1	10,6	21,4	21,1	21,6
2005	220.000	8,5	8,3	8,7	20,1	20,6	19,5
2010	224.000	8,5	9,3	7,7	21,4	23,8	19,0
2011	208.000	7,9	8,6	7,2	20,1	21,8	18,4
<i>Island⁶⁾</i>							
2000	3.700	2,3	1,8	2,9	4,7	5,7	3,6
2005	4.300	2,6	2,6	2,6	7,2	8,5	6,0
2010	13.700	7,6	8,3	6,7	16,2	18,4	14,1
2011	12.700	7,1	7,8	6,2	14,6	18,4	10,7
<i>Norge⁴⁾</i>							
2000	81.000	3,4	3,6	3,2	10,2	9,9	10,6
2005	111.000	4,6	4,8	4,4	12,0	12,5	11,5
2010	94.000	3,6	4,1	3,0	9,3	10,8	7,7
2011	86.000	3,3	3,5	3,1	8,6	9,3	7,9
<i>Sverige⁵⁾</i>							
2000	203.100	4,7	5,0	4,2	8,1	8,6	7,4
2005	270.400	6,0	6,2	5,7	14,3	15,9	12,7
2010	408.800	8,4	8,6	8,3	25,0	26,4	23,4
2011	370.633	7,6	7,5	7,7	22,6	21,5	23,6

1 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne, der omfatter 15-66-årige

2 2005 tallene er baseret på årlig arbejdskraftundersøgelse i november. Omfatter 16-64-årige.

3 Aldersgruppen for Finland er 15-24-årige i stedet for 16-24 år

4 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne (AKU). Fra 2006 blev den nedre aldersgrænse for at være med i AKU sænket fra 16 til 15 år

5 Fra og med år 2007 ændredes den svenske definition på arbejdsløshed i AKU. I overensstemmelse med EU's regler indgår nu også fuldtidsstuderende, som søgte arbejde, i gruppen 'arbejdsløse', og dermed i arbejdsstyrken. Tidligere indgik disse i gruppen 'uden for arbejdsstyrken'

6 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne (AKU).

Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed

Det er fælles for alle de nordiske lande at arbejdsmarkedspolitikken har haft en vigtig rolle i den generelle økonomiske politik hvor høj beskæftigelse og lav arbejdsløshed har været et centralt mål og en vigtig forudsætning for de nordiske velfærdsstater. Når der opstår arbejdsløshed skyldes det enten en generel lav efterspørgsel i økonomien eller at arbejdsmarkedet fungerer for dårligt, hvilket benævnes strukturel arbejdsløshed. Arbejdsmarkedspolitikken i de nordiske lande skal især bidrage til at reducere den strukturelle ledighed, herunder via aktive tiltag frem for passiv forsørgelse af de ledige.

Der er dog stor forskel i den måde, hvorpå de enkelte lande har tilrettelagt deres arbejdsmarkedspolitiske tiltag i retning af aktive foranstaltninger, (beskæftigelsesforanstaltninger m.v.) og passive ydelser (arbejdsløshedsdagpenge og lignende).

Dagpenge ved arbejdsløshed er i alle de nordiske lande en retsbaseret ydelse til personer, der bliver arbejdsløse. Dagpenge skal kompensere for indtægtstab og bidrage til at opretholde en rimelig levestandard for personer, der er blevet arbejdsløse. Kompensationsgraden og tidsbegrænsninger for ydelserne skal samtidig sikre, at de arbejdsløse tilskyndes til at søge og tage arbejde. Dagpengeordningerne har dermed også en arbejdsmarkedspolitisk funktion. I alle landene er der desuden knyttet pligter til at modtage dagpenge, herunder at stå til rådighed for arbejdsmarkedet, aktivt at søge arbejde, tage imod formidlet arbejde og aktiveringstilbud.

Ydelser ved arbejdsløshed

Det er et særkende for de nordiske lande, at de fleste arbejdsløse har ret til kontantydelse ved arbejdsløshed. Arbejdsløshedsforsikringen er obligatorisk for lønmodtagere på Færøerne og i Norge. I Island er alle lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende ved lov forsikret mod arbejdsløshed. Arbejdsløshedsdagpengene er administreret af arbejdsmarkedsetaten, og er helt finansieret af socialforsikringsafgifter som betales af arbejdsgiverne. I alle tre lande er der dog visse vilkår der skal være opfyldt for at modtage ydelsen. De der ikke opfylder betingelserne kan modtage en indkomstprøvet socialhjælp. I Danmark, Finland og Sverige er arbejdsløshedsforsikringen frivillig. I disse lande har ikke-forsikrede ledige dog ret til kontantydelse, som normalt er lavere end arbejdsløshedsdagpengene. I Danmark modtager ikke-forsikrede kontanthjælp (socialhjælp), som administreres af arbejdsløsheds-kasser, mens ikke forsikrede i Finland og Sverige modtager en særlig kontant ydelse.

På Færøerne har selvstændige erhvervsdrivende og andre mulighed for at tegne frivillig forsikring. Arbejdsløshedsdagpenge administreres af en fond, hvortil der indbetales 1 pct. af henholdsvis arbejdsindkomsten og lønudgifter til forsikringen.

I Island administreres arbejdsløshedsforsikringen af Arbejdsetaten. Der findes et fastsat grundbeløb som beror på tidligere arbejdsmarkedsseltagelse, alt fra 25% -100% arbejdsdeltagelse. De som ikke er forsikrede har ikke ret til arbejdsløshedsdagpenge. Arbejdsløshedsdagpenge er indkomstbaserede beroende på tidligere løn i en bestemt

tidsperiode for arbejdsløshed indtræffer, men arbejdsløshedsdagpenge blir aldrig højere en 70% av tidligere lønmodtagning. I Island har selvstændige erhvervsdrivende ret til arbejdsløshedsdagpenge hvis de har nedlagt sin virksomhed, betalt løneskat og opfylder andre krav som arbejdsløse lønsmottagere må opfylde for at få arbejdsløshedsdagpenge.

I Finland består dagpengene af et grundbeløb (grunddagpenge) og en ydelse, der er baseret på tidligere indtægt (indkomstrelaterede dagpenge). Det er A-kasserne der udbetaler de indkomstbaserede dagpenge mens grundbeløbet udbetales af Folk-pensionsanstalten. Ikke-forsikrede i Finland og personer, der har modtaget indkomstrelaterede dagpenge eller grundbeløbet i den maksimale periode, får udbetalt en såkaldt arbejdsmarkedsstøtte der er indkomstprøvet, men i udgangspunktet er beløbet på samme niveau som grundbeløbet i dagpengeordningen. Grundbeløbet finansieres af statsbudgettet. Dagpenge finansieres via forsikringsafgifter baseret på tidligere indtægt og er frivillig.

I Norge er arbejdsløshedsforsikringen finansieret over statsbudgettet og administreres af Arbejds- og velfærdsetaten.

I Sverige består arbejdsløshedsforsikringen af en grundforsikring og en frivillig arbejdsløshedsforsikring. Ikke-forsikrede, som i øvrigt opfylder kravene (og er over 20 år) har ret til et grundbeløb. Både grundbeløbet (grundforsikringen) og det indkomstafhængige beløb (arbejdsløshedsforsikringen) administreres af arbejdsløsheds-kasserne. Den udbetalte arbejdsløshedsforsikring finansieres af arbejdsløsheds-kassernes medlemsafgifter, gennem finansierungs- og arbejdsløshedsafgifter til staten samt af den arbejdsmarkedsafgift, som betales af arbejdsgivere og selvstændige via arbejdsgiverafgiften til staten.

Betingelserne for at modtage dagpenge

Forudsætningerne for retten til at modtage dagpenge fra arbejdsløshedsforsikringen varierer fra land til land:

I Danmark kræves der ét års medlemskab af en arbejdsløshedskasse. Første gang et fuldtidsforsikret medlem anmoder om dagpenge, skal vedkommende have haft arbejde som lønmodtager i 1.924 timer (svarende til 52 ugers fuldtidsbeskæftigelse) inden for de seneste tre år forud for ledigheden eller i en tilsvarende periode have drevet selvstændig virksomhed i væsentligt omfang. Dagpengeperioden er 2 år inden for en periode på 3 år. Der optjenes løbende ret til en ny dagpengeperiode, når medlemmet har haft nye 1.924 timers beskæftigelse i dagpengeperioden. Ved udløbet af dagpengeperioden erhverver et medlem ret til en ny dagpengeperiode, når pågældende har haft nye 962 timers lønarbejde inden for 3 år, eller i en tilsvarende periode har drevet selvstændig virksomhed i væsentligt omfang. Fra 2. juli 2012 er genoptjeningskravet ved udløbet af dagpengeperioden det samme som ved den løbende genoptjening - 1.924 timer inden for 3 år.

På Færøerne er arbejdsløshedsdagpenge baseret på den gennemsnitlige lønindkomst de forudgående 12 måneder, og dermed er der ingen krav om medlemskab eller beskæftigelsesperiode. Den samlede dagpengeperiode er 648 dage indenfor de seneste 3 år, hvorefter man ikke har ret til dagpenge de efterfølgende 24 måneder.

Ansatte i fiskerindustrien på land har særlige vilkår, som betyder, at man får udbetalt arbejdsløshedsdagpenge ved midlertidige arbejdsophør i særlige tilfælde. For fiskere er der indført en ordning der sikrer ret til arbejdsløshedsdagpenge i forbindelse med at fiskeskibe med fangstilladelse undergår reparation.

I Finland bliver arbejdsløshedsdagpenge udbetalt til personer som har været i beskæftigelse mindst 34 uger i de seneste 28 måneder, og arbejdet minimum 18 timer om ugen. Tilsvarende gælder hvis man har været selvstændig erhvervsdrivende i mindst 18 måneder over de seneste 48 måneder. For at modtage indkomstrelaterede arbejdsløshedsdagpenge skal den arbejdsløse være medlem af en arbejdsløshedskasse. Dagpenge betales i maksimalt 500 kalenderdage.

Arbejdsløse, som er født i 1950-54 kan få ydelsen forlænget til de er 65 år, hvis de fylder 59 år før dagpengeretten udløber, og de har været beskæftiget mindst 5 år over de seneste 20 år. Arbejdsløse, som er født i 1955 og derefter kan få ydelsen forlænget til de er 65 år, hvis de fylder 60 år før dagpengeretten udløber, og de har været beskæftiget mindst 5 år over de seneste 20 år.

I Island skal man have været i fuldtidsbeskæftigelse arbejde i mindst 3 måneder i de sidste 12 måneder for at have ret til dagpenge. 12 måneders fuldtidsbeskæftigelse giver ret til fuld dagpengeydelse. Dagpengene udbetales for hverdage. I alt kan der udbetales dagpenge i 3 år, med undtagelse af 2010 og 2011, hvor der også udbetales i det fjerde år. Den første periode, hvori der udbetales arbejdsløshedsdagpenge, er baseret på tidligere, regulært arbejde. En rekvalificering til en ny dagpengeperiode kan opnås for aktiviteter, som kan sidestilles med arbejde. Det kan for eksempel være en arbejdsmarkedsuddannelse, en periode i beredskabsarbejde, en ansættelse med vikartilskud eller en periode hvor man har fået tilskud til at påbegynde egen virksomhed.

I Norge er det en forudsætning for at være berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, at man før arbejdsløsheden indtræder, har haft en lønindkomst på 123.183 NOK i det sidste kalenderår eller mindst 246.366 NOK de sidste tre år. Den maksimale støtteperiode varierer afhængig af størrelsen på den tidligere indtægt. En tidligere indtægt på mindst 164.244 NOK giver en støtteperiode på 104 uger, mens en arbejdsindtægt under 164.244 NOK giver en støtteperiode på 52 uger. For at have ret til dagpenge må arbejdstiden have været reduceret mindst 50 pct. af arbejdstiden forud for arbejdsløsheden.

I Sverige skal man fra 1. januar 2007 have haft erhvervsarbejde i mindst 6 måneder og været i arbejde i mindst 80 timer pr. kalendermåned, eller haft erhvervsarbejde i mindst 480 timer i en sammenhængende periode på 6 kalendermåneder og været i arbejde i mindst 50 timer pr. måned i alle 6 måneder inden for en 12 måneders periode, før man er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge (det såkaldte arbejdsvilkår). Siden juli 2007 er ydelsesperioden 300 dage til personer uden børn og 450 dage til forældre med børn som ved dagpengeperiodens afslutning har børn under 18 år. Fra april 2008 gælder en begrænsningsregel for at modtage arbejdsløshedsdagpenge i forbindelse med deltidsarbejde. Der kan maksimalt udbetales dagpenge i 75 dage per periode i forbindelse med deltidsarbejde (delvis arbejdsløshed). Resterende dage kan kun anvendes for uger hvori der ikke udføres arbejde.

Ud over de regler, der tidligere er nævnt, er retten til dagpenge i alle lande desuden betinget af, at personen er anmeldt som arbejdssøgende hos arbejdsformidlingen og kan påtage sig arbejde. Herudover er der i nogle af landene en karenperiode, hvori man ikke får udbetalt arbejdsløshedsdagpenge.

I Danmark og Island er der ingen karen dage, på Færøerne er der 1-10 karen dage alt afhængig af tidligere indtjening, i Norge er der tre karen dage, mens der i Finland og i Sverige er syv.

Tabel 4.4 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte i forbindelse med arbejdsløshed pr. december 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Forsikrede						
Betingelserne for at opnå retten til arbejdsløshedsdagpenge	Beskæftigelse i mindst 1.924 timer inden for de seneste 3 år. 1 års medlemskab af en a-kasse	Gennemsnitlig lønindkomst de forudgående 12 mdr. Ingen krav om medlemskab eller beskæftigelsesperiode	Mindst 34 ugers arbejde (mindst 18 timer om ugen) i de forudgående 28 måneder	Beskæftigelse arbejde mindst 25 pct. i mindst 3 måneder i de sidste 12 måneder for at have ret til dagpenge. 12 måneders fuldtidsbeskæftigelse giver ret til fuld dagpengeydelse	Et fald i arbejdstiden på mindst 50 pct. samt en årsindkomst på mindst NOK 123.183 de sidste kalenderår eller mindst NOK 246.366 de sidste tre kalenderår. Desuden skal den arbejdsløse være reelt arbejdssøgende	Mindst 6 måneders arbejde, med mindst 80 timer om måneden. Eller mindst 480 timers arbejde i sammenhæng i perioden samt arbejde mindst 50 timer om måneden. Dette krav gælder 12 måneder før arbejdsløsheden opstår. 16-64 år ³⁾
Aldersgrænse for retten til at modtage arbejdsløshedsdagpenge	19-65 år ¹⁾	16-66 år	17-67 år ²⁾	16-69 år	16-67 år	16-64 år ³⁾
Antal karenstage	-	1-10	7	-	3	7 dage
Maksimalt antal understøttelsesdage	104 uger a 5 dage inden for 3 år.	648 inden for seneste 3 år (5 understøttelsesdage pr. uge)	500 (5 understøttelsesdage pr. uge)	260 pr. år i 4 år	52/ 104 uger a 5 dage	300/450 ⁴⁾
Kan ydelsen genopnås?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Under hvilke betingelser?	Ved at opfylde kravet om 962 timers arbejde inden for de sidste 3 år, efter 1. juli 2012 1.924 inden for 3 år.	Kan ikke få dagpenge før 2 år er gået og skal have været på arbejdsmarkedet det sidste af de to år	Ved at opfylde kravet om 34 ugers arbejde inden for 28 måneder	Ved at opfylde kravet om 6 måneders arbejde på fuld tid inden for de sidste 24 måneder	Genopnås når den forsikrede på ny opfylder kravene til mindsteindtægt	Ved at opfylde de nye arbejdsvilkår (se ovenfor) under igangværende erstatningsperiode
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
Ikke-forsikrede						
Aldersgrænse for retten til at modtage ydelsen	18-64 år	.	17-67 år ²⁾	18 år og ældre	67 år	20-64 år ³⁾
Maksimal ydelsesperiode	2 år inden for en periode på 3 år	.	.	.	.	300/450 ⁴⁾

1 Personer i alderen 18-63 år har ret til at blive medlemmer af en arbejdsløshedskasse, men dagpengere retten gælder for personer i alderen 19-65 år

2 65-67-årige der er fratrådt eller hvis arbejde er blevet afbrudt på grund vejrforhold eller ansattes forhold, der ikke er afhængig af arbejdsvilkårene eller arbejdsforholdene

3 Retten til dagpenge ophører ved månedsskiftet før den arbejdsløse fylder 65 år

4 For personer med børn under 18 år

Tabel 4.5 Kontantstøttens størrelse i forbindelse med arbejdsløshed pr december 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Forsikrede</i>						
Arbejdsløshedsdagpengenes størrelse (pr. uge, national valuta)	90 pct. af arbejdsindkomsten i 5 dage pr. uge	80 pct. af arbejdsindkomsten de første 253 dage, herefter 75 pct.	Indkomstreleterede dagpenge: Gennemsnitligt 70 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Grunddagpenge: 128,70 + børnetillæg: 24,40-46,15	Fast beløb de første 10 dage, derefter indkomstrelaterede dagpenge (70 pct. af tidligere gennemsnitlig lønindkomst sidste 6 måneder) derefter fast beløb igen + børnetillæg ²⁾	62,4 pct. af arbejdsindkomsten	80 pct. af arbejdsindkomsten ³⁾ de første 200 dage, derefter 70 pct./dag 5 dage per uge
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation, national valuta ¹⁾	4.256	6.250	Intet loft	58.362	9.476	2.450 de første 200 dage, derefter 4.857
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	418	613		316	811	372 de første 200 dage, derefter 425
Minimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.140	.	.	8.625	985	1.600 ⁴⁾
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	308	.	.	49	84	140 ⁵⁾
Maksimumsbeløb pr. uge, national valuta	3.830	4.743	.	34.500 fast beløb	5.913	3.400
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	375	465	.	187	506	298
<i>Ikke-forsikrede</i>						
Ydelsens størrelse pr. uge, national valuta	Unge under 25 år: 1.466 Andre: 2.275/3.022 (forsørgere)	Behovsprøvet socialhjælp	128,70 + børnetillæg 24,40-46,15	Indkomstprøvet socialhjælp	.	1.600 SEK ^{4,5,6)}

- 1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som arbejdsløshedsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande
- 2 Kontantstøtten øges med 4 pct. for hvert barn under 18 år
- 3 Fra og med juli 2009 kan kun visse socialforsikringsudgifter medregnes
- 4 Hvis den søgende tidligere har arbejdet fuld tid
- 5 Hvis den søgende tidligere har arbejdet fuldtid uden fravær under rammetiden (12 kalender måneder)
- 6 Mindst 20 år. Desuden skal man have været i arbejde mindst 6 måneder før arbejdsløsheden indtraf. Ved deltidsarbejde modtages et reduceret beløb

Ækvivalent disponibel indkomst og kompensationsgrader ved arbejdsløshed

Figur 4.2 viser den ækvivalente disponible indkomst på to indkomstniveauer for et par, når den person, der har den laveste arbejdsindkomst, overgår til arbejdsløshedsdagpenge. Figur 4.3 viser den ækvivalent disponible indkomst ved arbejdsløshed for enlige med et barn og enlige uden børn opgjort på tre indkomstniveauer. Figur 4.4, 4.5 og 4.6 viser udviklingen i kompensationsniveauerne over de seneste år. I figur 4.6 vises den disponible indkomst for ikke-forsikrede. Tabel 4.6, 4.7 og 4.8 viser kompensationsgraden i pct. af den tidligere lønindkomst. Som det ses af figurerne og tabellerne er kompensationen for forsikrede ledige generelt betydeligt større end for ikke-forsikrede ledige. For enlige med et barn i den laveste indkomstgruppe er kompensationen dog lidt lavere for forsikrede ledige end for ikke-forsikrede ledige i Danmark og en del lavere på Island. Dette skyldes i Island at beregningerne for forsikrede tager hensyn til beskæftigelsesgraden. Hvorimod der for ikke-forsikrede ikke tages hensyn til tidligere indkomster, da socialhjælpen er et fast beløb. Den marginalt lavere kompensation for forsikrede ledige i Danmark hænger sammen med, at dagpengene udgør 90 pct. af en relativ lav løn, og at den forsikrede ledige i modsætning til den ikke-forsikrede betaler arbejdsløshedskassebidrag.

Den lavere kompensation for ikke-forsikrede ledige i forhold til forsikrede ledige gælder især for enlige, som tidligere har haft en høj indkomst, og generelt for enlige uden børn.

Kompensationsgraden for forsikrede afhænger for det første af dagpengenes størrelse set i forhold til den tidligere indkomst. Det er højest i Danmark og mindst i Norge. I Island udbetales der et fast dagpengebeløb, uafhængig af den tidligere indkomst i de første 10 dage, derefter et beløb beregnet ud fra den tidligere indkomst op til et bestemt niveau i max 3 måneder, derefter igen et fast dagpengebeløb. For det andet afhænger kompensationsgraden af maksimumsbeløbenes størrelse der er højest i Norge. I Finland er der ingen øvre grænse for dagpengenes størrelse. Men når indkomsten overstiger et vist niveau er kompensationen dog kun 20 pct.

For familier med børn spiller det en rolle om der gives et tillæg for børn, hvilket er tilfældet i Finland, Island og Norge. Dertil kommer, at størrelsen af såvel boligydelsen som betalingen for daginstitutioner reguleres i forhold til indkomstens størrelse. Dette har betydning for kompensationsgraden hos både forsikrede og ikke-forsikrede og er især medvirkende til at give enlige med børn en højt kompensationsgrad.

Tabel 4.6 Kompensationsgrad (december) for et arbejdsløshedsforsikret par, hvor laveste AW modtager arbejdsløshedsdagpenge, i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Par uden børn</i>						
67/100 pct. AW	93	93	73	66	80	86
100/100 pct. AW	79	92	77	79	83	73
<i>Par med to børn</i>						
67/100 AW	93	91	69	70	81	86
100/100 AW	78	90	72	84	84	73

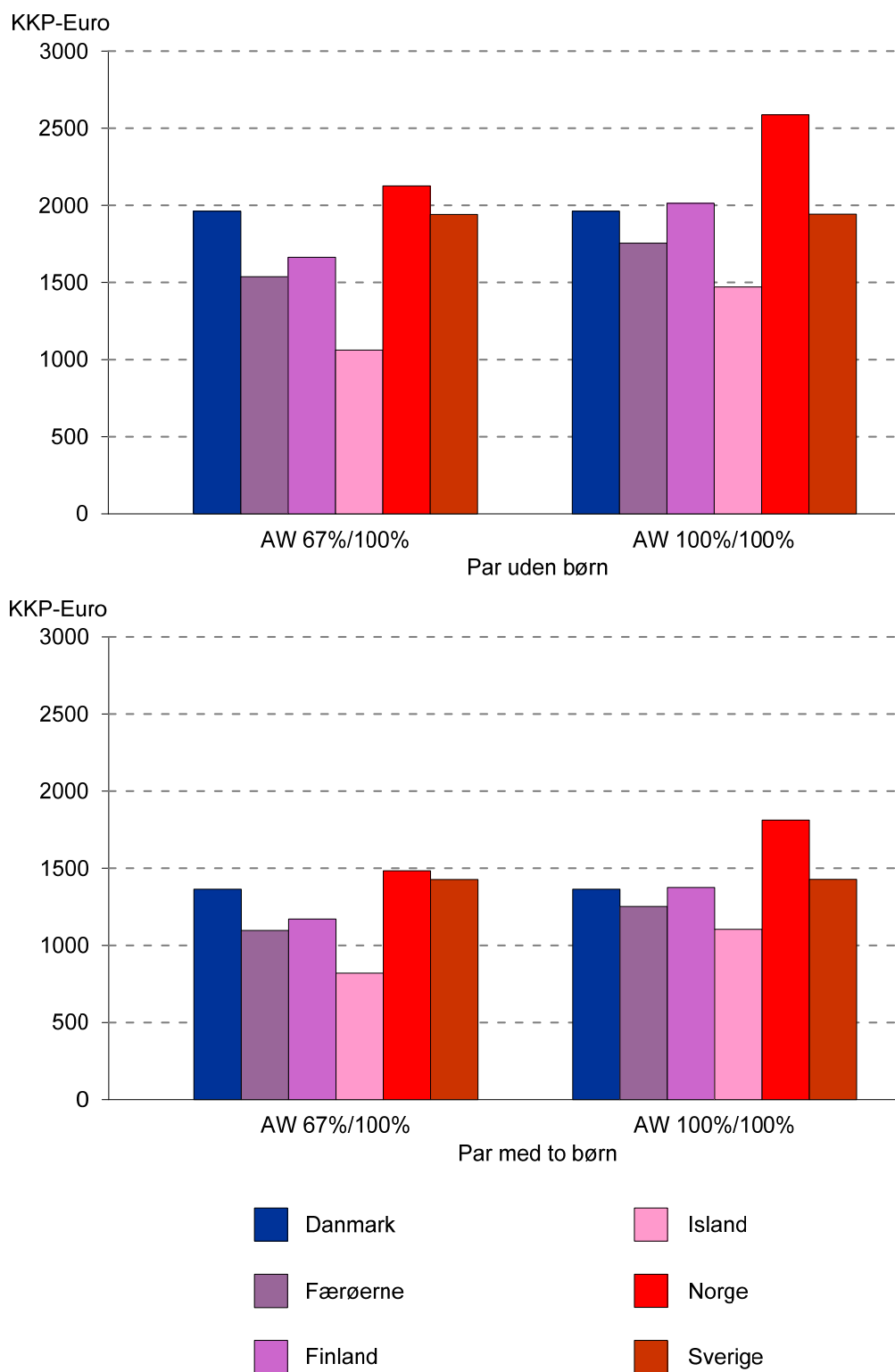
Tabel 4.7 Kompensationsgrad for en enlig ved arbejdsløshedsdagpenge (december) i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Enlig uden børn</i>						
67 pct. AW	83	83	64	67	75	66
100 pct. AW	59	83	53	65	66	45
150 pct. AW	43	61	46	46	49	34
<i>Enlig med et barn</i>						
67 pct. AW	87	86	84	76	88	78
100 pct. AW	70	91	70	72	73	57
150 pct. AW	54	68	53	54	55	44

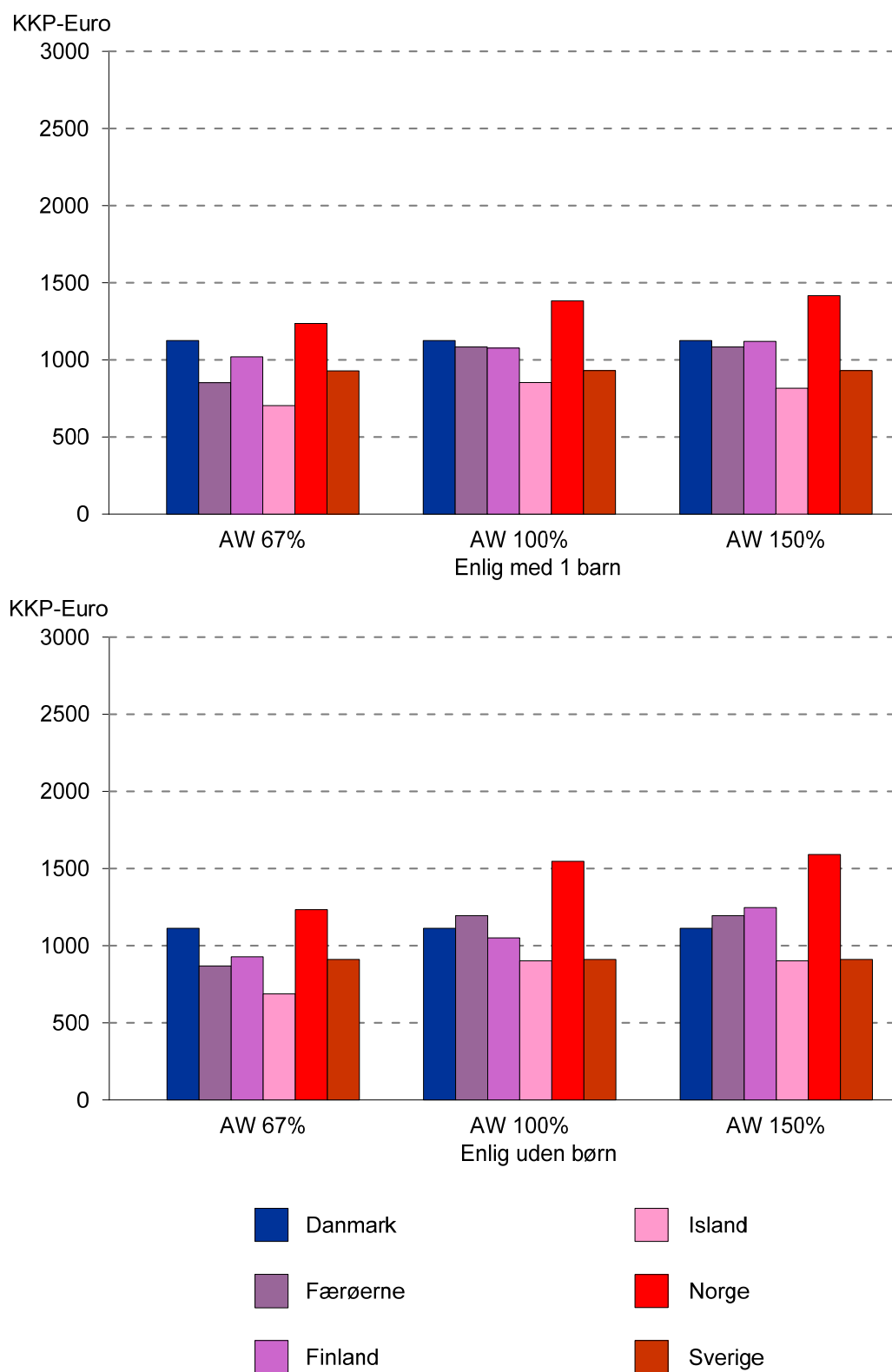
Tabel 4.8 Kompensationsgrad for en ikke-forsikret enlig uden børn i forbindelse med arbejdsløshed pr. måned (december) 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Sverige
67 pct. AW	69	94	49	72	52
100 pct. AW	49	68	36	53	36
150 pct. AW	36	50	26	37	27

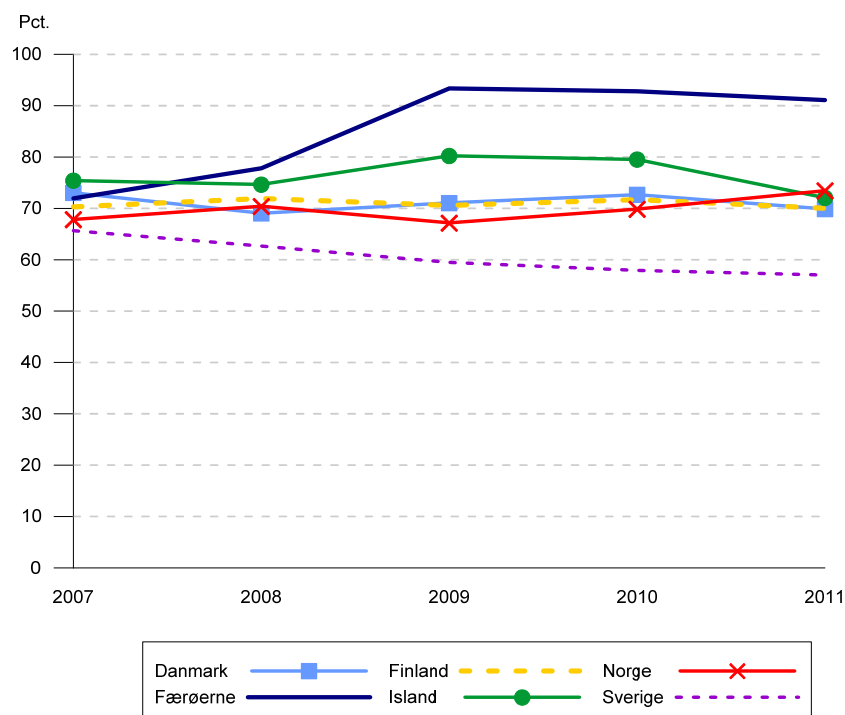
Figur 4.2 Ækvivalent disponibel indkomst pr. måned for et arbejdsløshedsforsikret par, når den der tjener mindst modtager arbejdsløshedsdagpenge i 2011

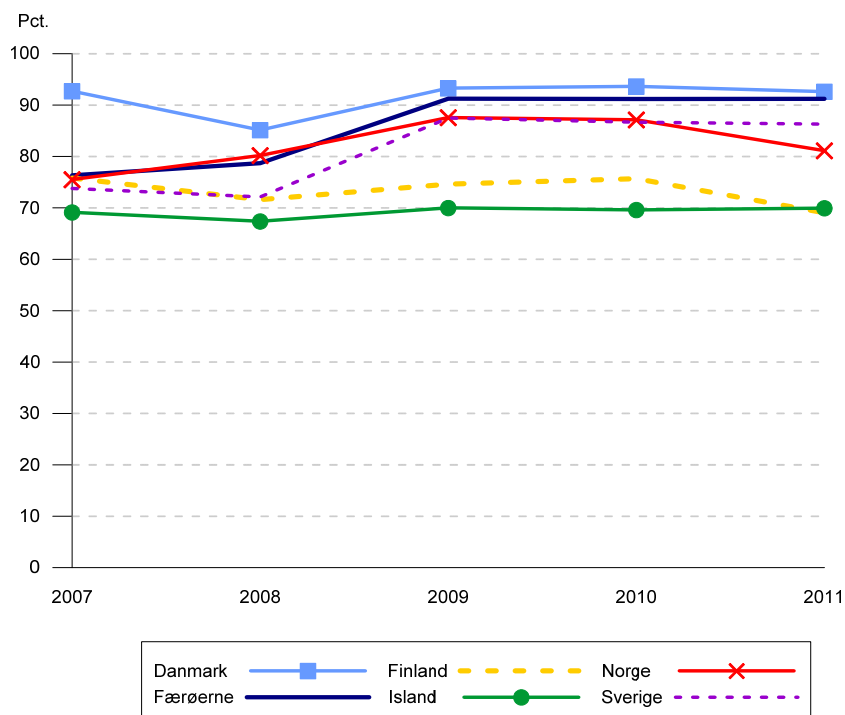
Figur 4.3 Ækvivalent disponibel indkomst for en enlig ved modtagelse af arbejdsløshedsdagpenge, pr. måned (december) 2011 i KKP-Euro

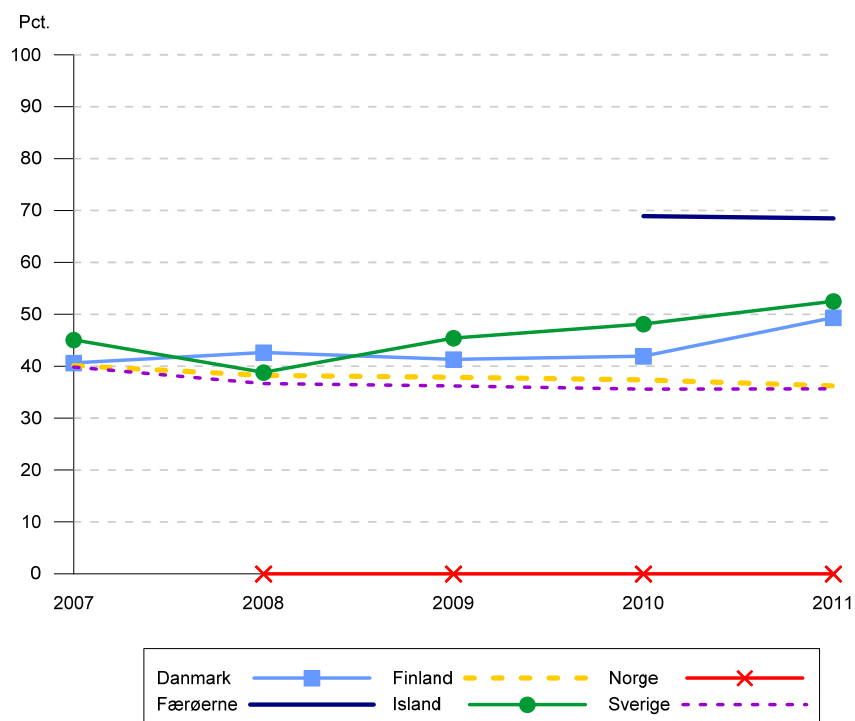
Figur 4.4 Kompensationsgrad for en enlig med et barn ved modtagelse af arbejdsløshedsdagpenge, AW 100 pct. 2007-2011

Figur 4.5 Kompensationsgrad et par med to børn, når den der tjener mindst modtager arbejdsløshedsdagpenge, AW 67/100 pct. 2007-2011

Figur 4.6 Kompensationsgrad for en ikke-forsikret enlig uden børn i forbindelse med arbejdsløshed, AW 100 pct. 2007-2011

Tabel 4.9 viser antal personer berørt af arbejdsløshed i mindst én dag i de respektive år. En sammenligning af tabel 4.3 og 4.9 indikerer således, at relativt mange arbejdsløse finder beskæftigelse igen inden for mindre end ét år, men der er også forskelle mellem landene i længden af ledighedsperioderne.

Tabel 4.9 Antal personer (1.000), som har modtaget kontantydelse i mindst én dag i forbindelse med arbejdsløshed 2000-2011

	Danmark	Færøerne	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge ⁴⁾	Sverige ³⁾
<i>2000</i>						
Forsikrede	490	2	340	7	165	629
Ikke-forsikrede	70	1	287	.	.	65
I alt	560	3	603	7	165	681
I alt i pct. af arbejdsstyrken	20	12	23	4	7	16
<i>2005</i>						
Forsikrede	470	3	329	10	172	523
Ikke-forsikrede	73	0	241	.	.	92
I alt	543	3	549	10	172	601
I alt i pct. af arbejdsstyrken	20	10	21	6	7	13
<i>2010</i>						
Forsikrede	330	1	408	27	170	327
Ikke-forsikrede	95	0	199	.	.	38
I alt	421	2	580	27	170	259
I alt i pct. af arbejdsstyrken	16	7	22	15	7	7
<i>2011</i>						
Forsikrede	324	..	333	25	152	256
Ikke-forsikrede	92	..	208	.	.	36
I alt	411	..	508	25	152	286
I alt i pct. af arbejdsstyrken	16	..	19	14	6	6

- 1 Som følge af ændringer i loven omkring kompensation for arbejdsløse indgår der i tallene fra 2010 også personer i beskæftigelsesfremmende tiltag, som ikke modtager arbejdsløshedsdagpenge. Tidligere indgik kun personer, der modtog arbejdsløshedsdagpenge (hvoraf nogle har deltaget i beskæftigelsesfremmende tiltag)
- 2 Beregnet ud fra antal godkendte dagpengeansøgninger.
- 4 Beregnet ud fra antal godkendte dagpengeansøgninger. Det er ny tiltaksgruppering gældende fra og med januar 2009, med ytterligere ændringer fra og med mars 2010
- 3 Der kan forekomme dobbeltregninger idet en person i løbet af et år både kan være talt med som forsikret og ikke forsikret. I 2010 var 5.000 personer talt med både som forsikret og ikke forsikret. I 2011 fik ca. 6.000 personer både indkomstrelateret grundbeløb

Jobtræning og aktivering

I alle de nordiske lande lægges der vægt på aktivering. Aldersgrænsen for iværksættelse af arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger er 18 år i Danmark og Finland og 16 år i Island. I Norge er aldersgrænsen 16 år, med undtagelse af brugen af den ordinære uddannelse, hvor aldersgrænsen er 26 år. I Sverige varierer aldersgrænsen, afhængigt af foranstaltningen. Formålet med aktiveringen er primært at opkvalificere de ledige med henblik på ordinær beskæftigelse, men også at motivere dem til selv at søge beskæftigelse eller uddannelse.

I Danmark har aktivlinjen i arbejdsmarkeds- og socialpolitikken spillet en stadig større rolle siden arbejdsmarkedsreformen i 1994.

Ledige dagpengemodtagere under 25 år, som ikke har gennemført en erhvervs-kompetencegivende uddannelse, har ret og pligt til senest efter 6 måneders ledighed at modtage et uddannelsesstilbud af mindst 18 måneders varighed. Tilbuddet kan kombineres med andre former for vejledning og opkvalificering eller med virksomhedspraktik. Ydelsen under tilbuddet svarer til halvdelen af dagpengene. Øvrige ledige dagpengemodtagere under 25 år og dagpengemodtagere mellem 25 og 30 år har senest efter 6 måneders ledighed ret og pligt til aktiveringstilbud i form af uddannelse, vejledning og opkvalificering, virksomhedspraktik eller jobtræning.

Ledige dagpengemodtagere mellem 30 og 60 år har senest efter 9 måneders ledighed ret og pligt til aktivering i form af uddannelse, jobtræning mv. Ledige dagpengemodtagere fyldt 60 år har ret og pligt til aktiveringstilbud senest efter 6 måneders ledighed. Alle dagpengemodtagere har endvidere ret og pligt til et nyt aktiveringstilbud, når de har modtaget offentlige forsørgelsesydelse i sammenlagt 6 måneder efter afslutning af det første aktiveringstilbud. Endelig har dagpengemodtagere efter 2½ års ledighed ret og pligt til intensiv aktivering i resten af ledighedsperioden.

Aktivering tidligt i dagpengeperioden er behovsorienteret og fleksibel, dels målrettet mod grupper som risikerer at blive langtidsledige og dels som forebyggelse mod mangel på kvalificeret arbejdskraft (flaskehalse).

Kontanthjælpsmodtagere under 30 år har senest efter 13 uger ret og pligt til at tage imod et aktiverings- eller uddannelsesstilbud på mindst 30 timer om ugen i 18 måneder, for personer med en erhvervskompetencegivende uddannelse dog kun i 6 måneder. Ledige kontanthjælpsmodtagere mellem 25 og 30 år uden uddannelse skal dog have et tilbud efter 5 uger med mindre de vælger at søge ind på en ordinær uddannelse. Kontanthjælpsmodtagere på 30 år og derover skal have et aktiveringstilbud senest efter 12 måneder på kontanthjælp. Alle kontanthjælpsmodtagere, bortset fra personer fyldt 30 år, der ikke alene modtager hjælp på grund af ledighed, har desuden ret og pligt til et nyt aktiveringstilbud, når de har modtaget kontanthjælp i 6 måneder efter afslutning af det første aktiveringstilbud.

Den ledige får udbetalt løn i forbindelse med jobtræning, mens ydelserne under de øvrige aktiverings- og uddannelsesforanstaltninger i vid udstrækning svarer til dagpenge eller kontanthjælp.

På Færøerne har der ikke været aktivering siden midten af 90'erne, hvor arbejdsløsheden var over 12 pct.

I Finland er de aktive foranstaltninger som forbedrer beskæftigelsen en vigtig del af den finske arbejdsmarkedspolitik. Ved hjælp af disse foranstaltninger skaber man arbejdspladser, forbedrer mulighederne for de langtidsledige samt forbedrer mulighederne for at få de unge ind på arbejdsmarkedet. Desuden skal foranstaltningerne forebygge langtidsarbejdsløshed samt reducere de regionale forskelle i arbejdsløsheden. Man hjælper desuden ledige som vil starte egen virksomhed.

Service til de som er til rådighed for arbejdsmarkedet udgør den vigtigste del af den aktive arbejdsmarkedspolitik. De typer af service som bureauerne tilbyder, er arbejdsformidling, erhvervsvejledning, erhvervsrettede voksenuddannelser, information om uddannelse og erhverv samt erhvervsrettet revalidering.

I Island yder Arbejdsløshedsforsikringsfonden, foruden at varetage sin hovedopgave med udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge, tilskud til forskellige kurser for arbejdsløse, aktiveringsprogrammer og beskæftigelsesforanstaltninger.

I Norge er hovedformålet med arbejdsmarkedspolitikken at tilrettelægge en høj erhvervsdeltagelse og en god udnyttelse af arbejdskraften gennem et velfungerende arbejdsmarked og med et inkluderende arbejde. Det er arbejdsmarkeds og velfærdstaten der har ansvaret for at gennemføre de arbejdsmarkedspolitiske tiltag. Hovedsigtet er at få en ensartet opfølgning der giver støtte til at personer kan komme i arbejde. For arbejdsløse lægges der vægt på en aktiv jobsøgning i hele ledighedsperioden, og der findes en række serviceforanstaltninger for både jobsøgende og arbejdsgivere, blandt andet en database over ledige job, hvori den jobsøgende også kan placere deres CV.

Arbejds- og velfærdsetaten bistår med formidling af tilgængelige jobs, samt information og vejledning og opfølgning på den enkelte, ved overgangen til arbejde. De arbejdsrettede tiltag skal sikre at enten få eller bibeholde et arbejde. Tiltagene skal normalt iværksættes hvis det ikke har været muligt at få et ordinært arbejde og skal indrettes efter den enkeltes forudsætninger og behov, og i lyset af situationen på arbejdsmarkedet. Unge skal prioriteres ved tiltag på det ordinære arbejdsmarked. Der eksisterer tre forskellige garantiordninger i Arbejds- og velfærdsetaten, som skal sikre ungdommen et godt tilbud om opfølgning og bistand.

I Sverige er arbejds- og kompetencelinjen hovedhjørnestenen i den aktive arbejdsmarkedspolitik. Dette indebærer at en arbejdsløs person, som ikke direkte kan få arbejde, i første omgang skal tilbydes en uddannelse eller en anden lempelig foranstaltning, som har til formål at personen skal kunne få et regulært arbejde.

Der findes en jobudviklingsgaranti der retter sig mod den der er eller risikerer at blive langtidsarbejdsløs. Formålet med job og udviklingsgarantien er at væsentligt forbedre de arbejdsløses muligheder for at få et regulært job på arbejdsmarkedet. Inden for garantien udarbejdes der individuelle handlingsplaner der specificerer hvilke foranstaltninger som arbejdsformidlingen kan tilbyde samt hvad der kræves af deltagerne.

Personer med behov for arbejdslivsindrettet revalidering eller særlig vejledning kan få hjælp hos arbejdsformidlingen og et arbejdsmarkedsinstitut. Institutterne har særlige ressourcer og kompetence inden for arbejdsprøvning, praktisk arbejdsorientering, tilpasning af arbejdspladser m.v.

De konjunkturafhængige programmer og indsatser der tilbydes omfatter bl.a. arbejdsmarkedsuddannelser, der har til formål at forøge den enkelte arbejdssøgendes muligheder for at komme i arbejde samt at gøre det nemmere for arbejdsgiverne at ansætte personer med en passende arbejdskompetence. Desuden findes der praktikordninger som skal give erhvervsorientering, praktik og erhvervserfaringer til ledige, der søger arbejde gennem arbejdsformidlingen. Der findes en jobgaranti for unge mellem 16 og 24 år. Formålet med jobgarantien er at tilbyde særlige tiltag på et tidligere stadium for at unge skal få et arbejde eller påbegynde en uddannelse.

Derudover gives der tilskud til arbejdsgivere hvor tilskuddet har det formål at stimulere arbejdsgiveren til at ansætte en arbejdsløs ved at man delvis dækker arbejdsgiverens udgifter ved at ansætte en person som har behov for en udvidet introduktion eller uddannelse. Desuden kan personer som er arbejdsløse eller risikerer at blive arbejdsløse i visse tilfælde få tilskud til at starte egen virksomhed. For personer med nedsat arbejdsevne findes der foranstaltninger som gør det muligt at de pågældende kan arbejde med løntilskud enten hos offentlige eller private arbejdsgivere.

Tabel 4.10 Antal aktiverede i 2000-2011

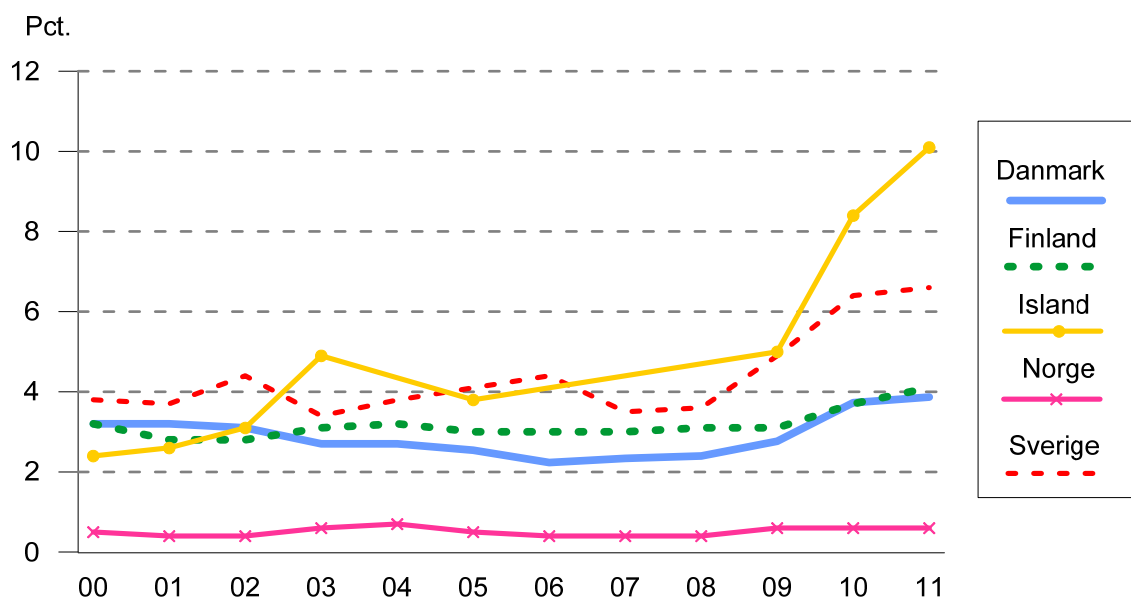
	Antal aktiverede i løbet af året		Antal aktiverede på opfølgningstidspunktet / gennemsnitligt antal aktiverede		Aktiverede i pct. af arbejdsstyrken på opfølgningstidspunktet	
	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige
<i>Danmark</i>						
I alt 2000	221.534	34.828	87.239	10.507	3,2	2,6
I alt 2005	244.818	32.041	70.159	7.580	2,5	2,1
I alt 2010	392.036	67.607	101.999	16.192	3,7	4,1
I alt 2011	394.762	70.698	101.327	17.101	3,9	4,8
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	195.305	27.017	47.828	5.515	1,8	1,6
- Uddannelse	317.374	63.506	53.500	11.586	2,0	3,3
- Andet ¹⁾						
<i>Finland²⁾</i>						
I alt 2000	226.077	62.748	83.660	18.873	3,2	5,6
I alt 2005	213.683	58.404	79.531	16.152	3,0	5,0
I alt 2010	263.249	63.534	100.146	18.118	3,7	5,7
I alt 2011	267.927	61.151	109.133	17.747	4,1	5,5
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	82.500	13.537	35.488	5.753	1,3	1,8
- Uddannelse	63.965	10.621	30.197	5.130	1,1	1,6
- Andet	121.462	36.993	43.448	6.864	1,6	2,1
<i>Island</i>						
I alt 2000	3.811	764	..	..	2,4	2,6
I alt 2005	6.325	1.271	..	..	3,8	4,5
I alt 2010	15.208	4.095	..	..	8,4	13,6
I alt 2011	18.233	3.104	..	..	10,1	10,2
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	1.433	280	..	..	0,8	0,9
- Uddannelse	13.955	2.322	..	..	7,8	7,6
- Andet	2.845	502	..	..	1,6	1,7
<i>Norge³⁾</i>						
I alt 2000	..	..	11.439	3.520	0,5	1,1
I alt 2005	59.622	..	13.150	4.087	0,5	1,3
I alt 2010	63.555	..	16.119	5.162	0,6	1,4
I alt 2011	64.226	..	15.636	4.952	0,6	1,4
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	..	..	1.388	..	0,1	..
- Uddannelse	..	..	5.463	..	0,2	..
- Andet	..	..	8.785	..	0,3	..
<i>Sverige</i>						
I alt 2000	470.970	..	166.159	..	3,8	..
I alt 2005	595.138	..	185.986	..	4,1	..
I alt 2010	.	..	309.679	..	6,4	..
I alt 2011	.	..	300.855	..	6,6	..
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	..	..	..	..	..	..
- Uddannelse	..	..	..	..	..	..
Andet	..	..	..	..	..	..

1 De grupper der lå under andet er lagt sammen med uddannelse da flere ydelser ikke længere kan opdeles

2 På grund af ændringer i statistiksystemet er de tal, som beskriver aktiveringstiltag forandrede siden år 2008. Tallene for de seneste år er mere dækkende, eftersom de indeholder aktiveringstiltag

3 Fra 2006 er arbejdsstyrken for 15-24 år. Der gælder en ny tiltagsgruppering fra og med januar 2009, med yderligere ændringer fra og med marts 2010

Figur 4.7 **Udviklingen i aktiveringen i pct. af arbejdsstyrken på opgørelsestidspunktet 2000-2011**

Serviceydelser i forbindelse med arbejdsløshed

De servicetilbud, der ydes i forbindelse med arbejdsløshed omfatter først og fremmest arbejdsformidling, men i alle landene gives der også mobilitetsfremmende ydelser i form af bl.a. flyttehjælp og hjælp til dobbelt husførelse.

Arbejdsformidling

I alle de nordiske lande findes der arbejdsformidling, der fungerer som et serviceorgan for både arbejdssøgende og arbejdsgivere.

I Danmark har kommunerne driftsansvaret for jobcentrene, der varetager beskæftigelsesindsatsen overfor borgere og virksomheder. Jobcentrene er en særskilt del af kommunernes forvaltning, der alene står for beskæftigelsesindsatsen. På regionalt niveau er det beskæftigelsesregionernes opgave at følge op på resultaterne af beskæftigelsesindsatsen i de 91 jobcentre. Dette sker bl.a. ved en systematisk dialog med jobcentrene og gennem samarbejde om metodeudvikling. Det overordnede ansvar for beskæftigelsesindsatsen har Beskæftigelsesministeren, der udstikker rammerne for indsatsen gennem love og regler.

I Norge er arbejdsmarkeds-, "trygde"sikrings- og pensionspolitikken fra 2006 organiseret sammen i Arbejds- og velfærdsetaten, som sammen med dele af kommunale service er organiseret i fælles NAV-kontorer.

Hovedarbejdsopgaven for arbejdsformidlingerne og jobcentrene (i Danmark) er vejledning om beskæftigelse og uddannelse, formidling af arbejde til ledige og andre arbejdssøgende samt service til virksomheder i forbindelse med rekruttering af ar-

bejdskraft. På Færøerne har arbejdsanvisningen til opgave at formidle kontakten mellem arbejdsgivere og arbejdstagere. I Norge er disse arbejdsopgaver placeret i NAV-kontorerne.

Som hovedregel skal ledige være tilmeldt arbejdsformidlingen eller jobcentret, være aktivt arbejdssøgende og i det hele taget stå til rådighed for arbejdsmarkedet. De ledige skal således deltage i aktiverende foranstaltninger og tage imod et formidlet job fra arbejdsformidlingen eller jobcentret for at bevare retten til arbejdsløshedsdagpenge eller andre lignede ydelser. I det omfang den ledige ikke selv kan finde beskæftigelse hjælper arbejdsformidlingen jobcentret den ledige med jobsøgningen for eksempel i form af jobsøgningskurser. Arbejdsformidlingen eller jobcentret formidler desuden job til de ledige og varetager aktiveringsindsatsen for de ledige efter de regler som er gældende i de enkelte lande.

Som nævnt er det også en vigtig opgave for arbejdsformidlingen, NAV-kontorerne eller jobcentret at hjælpe virksomheder til at finde personer med de rigtige kvalifikationer til ledige stillinger.

I dag pågår den største del af jobformidlingen mellem arbejdsgiver og arbejdstager dels gennem arbejdsformidlingens eller statens IT baserede jobbørser, hvor arbejdssøgende kan indskrive deres jobprofil og dels gennem private jobbørser, med tilsvarende jobsøgningsmuligheder.

Langt hovedparten af jobomsætningen foregår dog ved at virksomheder og medarbejder selv finder hinanden uden arbejdsformidlingens, NAV kontorerne eller jobcentrets medvirken.

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed

Forskelle og ligheder i udgifterne til arbejdsløshed

Udgifterne til arbejdsløshed afspejler dels omfanget af ledigheden, dels dagpengenes størrelse og dels omfanget af aktiverende foranstaltninger til de ledige.

Her skal det dog bemærkes at der i Finland gives en række tilskud til arbejdsgiverne, til aktivering. Disse udgifter er ikke medregnet som sociale udgifter i denne rapport. De høje udgifter i Danmark skyldes dels dagpengenes størrelse samt omfanget af aktiveringen/jobtræning. Norge har den laveste ledighed efterfulgt af Færøerne, hvilket også afspejler sig i lave udgifter, jfr. Tabel 4.11.

Ændring i udgifterne til arbejdsløshed fra 2009 til 2010

I Danmark steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 6,2 mia. DKK, svarende til en vækst på 17,1 pct. Stigningen skyldtes bl.a. øgede udgifter til "dagpengesikring" på 3,2 mia. DKK og til "kontantydelse ved jobtræning" på 1,4 mia. DKK som følge af den stigende ledighed.

På Færøerne steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 61,7 pct., svarende til en stigning på 109 mio. kr. Udgiftsstigningen skyldtes hovedsaglig en stigning i kontantudgif-

terne, særligt vedrørende dagpengesikring, hvor effekten af en forhøjet arbejdsløshed var den væsentligste årsag.

I Finland steg udgifterne til arbejdsløshed med 4,0 pct. og udgifterne til kontantydelse med 2,5 pct. målt i faste priser. Arbejdsløsheden var på 8,2 pct. i 2009 og 8,4 pct. i 2010.

I Island faldt udgifterne til arbejdsløshed totalt med 6,5 pct. fra 2009 til 2010 målt i faste priser, som følge af små mindskninger af arbejdsløshed efter enormt øget arbejdsløshed som følge af finanskrisen i efteråret 2008. Antal dage hvori der blev udbetalt arbejdsløshedsdagpenge faldt med 1,9 pct. imellem 2009 og 2010. Udgifter til kontantydelse faldt med 8,3 pct. i faste priser, hvilket især skyldes et fald i dagpengesikring ved arbejdsløshed på 11,0 pct. i faste priser. Udgifter til serviceydelser steg med 71,4 pct. i faste priser, hvilket især skyldes øget udgifter til aktivering af arbejdsløse.

I Norge øgedes udgifterne til arbejdsløshed med 17,7 pct. fra 2009 til 2010 målt i faste priser. Udgifterne til kontantydelse øgedes med 17,3 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 11,5 pct. Kontantydelse udgjorde 67,1 pct. af de totale udgifter til arbejdsløshed i 2010, mod 65,3 pct. i 2009. Udgifter til dagpengesikring øgedes med 22,2 pct. fra 2009 til 2010 og i samme periode øgedes arbejdsløsheden fra 3,2 pct. af arbejdsstyrken til 3,3 pct. (arbejdskraftsundersøgelse AKU).

I Sverige steg udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed i 2010. I faste priser steg udgifterne med 10,4 pct. Økningen af udgifter beror till störst del av ökad ersättning vid jobbträning. Ersättning för dagpengesikring sjönk med 8,6 pct. Detta beror på att antal sysselsatta steg 2010 sedan den kraftiga nedgången 2009.

Tabel 4.11 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge ¹⁾	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Dagpengesikring	18.839	260	3.014	23.305	12.366	19.163
B. Delvis dagpengesikring	-		86	-		-
C. Pension af arbejdsmarkeds- mæssige årsager	-		531	-	285	-
D. Kontantydelse ved jobtræning	20.583	21	208	-	1.171	15.319
E. Kompenserende ydelser	-		-	-		1.338
F. Øvrigt	-	260	-	972		-
Kontantydelse i alt	39.422	280	3.838	24.276	13.822	35.820
<i>Serviceydelser, mio.</i>						
A. Mobilitetsydelser	-		5	-	-	91
B. Serviceydelser ved jobtræning	-	5	364	-	817	6.463
C. Øvrigt	3.140		163	1.027	5.960	2.923
a. Heraf arbejdsformidling	3.042		163	1.027	5.960	2.881
Serviceydelser i alt	3.140	5	532	1.027	6.777	9.477
Udgifter i alt, mio.	42.562	285	4.370	25.303	20.599	45.297
Udgifter i pct. af BNP	2,4	2,2	2,4	1,6	0,8	1,4
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	29,2	12,9	57,1	0,4	56,0	4,3
- Arbejdsgivere	0,0	43,5	32,1	99,6	26,2	85,4
- Forsikredes præmier og særskatter	70,8	43,5	10,8	0,0	17,9	10,3
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>						
- Mio.	6.211	109	169	-1.772	3.099	4.285
- Pct.	17,1	61,7	4,0	-6,5	17,7	10,4

1 Fra og med 2008 er særlige arbejdsmarkedstiltag for funktionshæmmede (yrkeshemmede) slået sammen med ordinære tiltag. Desuden er kontantydelse ved jobtræning rapporteret under kontantydelse

Tabel 4.12 Udgifter til ydelser i forbindelse med arbejdsløshed i KKP 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	687	564	601	423	244	324
- Pr. person i alderen 16-64	1.085	912	924	656	373	510
Serviceydelser i alt pr. capita	55	9	83	18	120	86
- Pr. person i alderen 16-64	86	15	128	28	183	135
Udgifter til arbejdsløshed i alt pr. capita	742	574	685	450	364	410
- Pr. person i alderen 16-64	1.172	927	1.052	683	555	645

Kapitel 5

Sygdom

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

Der er stor forskel på hvor stor en andel udgifterne ved sygdom udgør målt i pct. af BNP.

Tabel 5.1 Udgifter i forbindelse med sygdom i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	7,6	Belgien	8,2	Italien	7,3 ^p	Slovakiet	5,7 ^p
Færøerne	7,3	Bulgarien	3,9	Letland	3,9 ^p	Slovenien	7,8 ^p
Finland	7,5	Cypern	5,1	Litauen	5,4 ^p	Spanien	7,3 ^p
Island	9,0	Estland	5,4	Luxemburg	5,8	Storbritannien	8,7 ^p
Norge	8,5	Frankrig	9,4 ^p	Malta	6,1	Tjekkiet	6,4
Sverige	8,0 ^p	Grækenland	8,0	Polen	4,8	Tyskland	9,7 ^p
		Holland	10,3 ^p	Portugal	7,3	Ungarn	5,7
		Irland	10,7	Rumænien	4,2	Østrig	7,6

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Betalt fravær ved sygdom

Opbygningen af løn- og dagpengeordninger ved sygdom varierer meget fra land til land. I princippet er alle, der er i arbejde berettiget til kompensation på grund af indkomstbortfald. Reglerne for kompensation er afhængige af, hvilken position man har på arbejdsmarkedet. Lønmodtagere er som regel bedre dækket ind end selvstændige erhvervsdrivende og der findes særlige regler for arbejdsløse.

Tabel 5.2 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte* til lønmodtagere og selvstændige i forbindelse med sygdom pr. december 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Betingelserne for at have ret til dagpenge for lønmodtagere	Dagpenge fra arbejdsgiveren: 8 ugers ansættelse med mindst 74 timers beskæftigelse. Dagpenge fra kommunen: Beskæftigelse i 13 uger med mindst 120 timers beskæftigelse ¹⁾	Lønnet arbejde i sammenlagt mindst 20 timer, i en periode på 5 uger	Har arbejdet i 3 måneder eller 55 dage uden afbrud	Løn under sygdom afhængig af ansættelsesperioden. Efter 1 års ansættelse udbetales der løn i en måned, som stiger til 3 måneder efter 5 års ansættelse	Optjenings-tiden er 4 uger. Indtægtsgrundlaget må udgøre minimum 50 pct. af grundbeløbet omregnet til årsindtægt	Forsikret fra den dag man bliver ansat samt at man har en årsindkomst på mindst 10.272 SEK
Betingelserne for at have ret til dagpenge for selvstændige	Selvstændig virksomhed i væsentligt omfang i 6 måneder inden for de seneste 12 måneder giver ret til sygedagpenge efter 2 ugers sygdom	Optjenings-tid er 4 uger under forudsætning af tegning af årlig forsikring	Samme regler som lønmodtagere	Samme regler som lønmodtagere	Samme regler som lønmodtagere ⁷⁾	Private erhvervsdrivende vælger antallet af karensdage og kan således påvirke deres egenbetaling. Jo flere karensdage desto lavere egenbetaling
Den maksimale periode, hvori der kan udbetales dagpenge/sygeløn	52 uger inden for 1½ år ²⁾	40 uger inden for et år	52 uger inden for to år ³⁾	52 uger inden for to år	52 uger inden for tre år	Normalt 364 dage under en periode på 15 måneder ⁸⁾
Findes der en karensperiode?	Nej	Nej	Nej ⁴⁾	Ja ⁵⁾	Nej	Ja
Karensperiodens længde	-	-	-	..	-	1 dag (7, 14, 30, 60 eller 90 dage for selvstændige)

Tabellen fortsættes

Tabel 5.2 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte* til lønmodtagere og selvstændige i forbindelse med sygdom pr. december 2011 fortsat

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Eksisterer der en arbejdsgiverperiode?	Ja	Ja	Ja ⁴⁾	Ja	Ja	Ja
Arbejdsgiverperiodens længde	21 dage	2 dage	10 hverdage	1 måned ⁶⁾	16 dage	2 uger ⁹⁾
Kan der udbetales løn under sygdom?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Udbetales der løn under sygdom fastsat ved lov?	Ja	Nej	Ja ⁴⁾	Ja	Ja	Ja
Er der regler for sygemelding på deltid?	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja
Udbetales der løn under sygdom fastsat efter aftale?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

* Med kontantstøtte menes sygedagpenge eller løn

- 1 Personer, der er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, har afsluttet en erhvervsmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed eller er elev i lønnet praktik har ligeledes ret til sygedagpenge. Krav for sygedagpenge fra kommunen ændres pr. 2 juli 2012 til beskæftigelse i 26 uger med mindst 240 timer.
- 2 I en række tilfælde er der mulighed for at få forlænget dagpengeperioden. Det gælder for eksempel hvis det anses for overvejende sandsynligt, at revalidering kan iværksættes, og når der er påbegyndt en sag om førtidspension. Desuden kan dagpengeperioden forlænges ved alvorlig sygdom eller arbejdsskade
- 3 Arbetstagare eller företagare som redan fått sjukdagpenning den maximala tiden (52 uger), kan få ytterligare 50 dagar dagpenningss dagar på grund av samma sjukdom efter att ha återvänt till arbetet för minst 30 dagar i följd.
- 4 Der betales ikke sygedagpenge for den dag den ansatte bliver syg samt de følgende 9 hverdage. I den periode betaler arbejdsgiveren fuld løn i henhold til lovgivningen
- 5 I den offentlige sygesikring
- 6 Ifølge lovgivningen udbetales der løn under sygdom afhængig af ansættelsesperioden. Efter 1 års ansættelse udbetales der løn i en måned som stiger til 3 måneder efter 5 års ansættelse. I de fleste kollektivaftaler findes der aftaler om løn under sygdom ud over de tre måneder
- 7 I tillæg er det en række særbestemmelser for selvstændige
- 8 For de der lider af en alvorlig sygdom er der ingen tidsbegrænsning
- 9 Inden for arbejdsgiverperioden er der én karenssdag. Dette gælder også for personer der ikke er i et arbejdsforhold. Arbejdsgiverperiodens længde er 2 uger fra 1. januar 2005

Tabel 5.3 Størrelsen af sygedagpenge til lønmodtagere i forbindelse med sygdom pr. december 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Dagpengenes størrelse i pct. af arbejdsindkomsten	100	100	70 normalt ²⁾	100 ⁴⁾	100	80/77,6 ⁵⁾
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i national valuta ¹⁾	3.830	4.783	Intet loft	Intet loft	9.140	6.152
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	376	469			790	528
Minimumsbeløb pr. uge i national valuta	3.140	.	132,78 ³⁾	.	762	153
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	308	.	109		66	13
Maksimumsbeløb pr. uge i national valuta	3.830	4.186	.	.	9.140	4.774
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	376	411			790	409
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej	Nej

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som sygedagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande

2 70 pct. af arbejdsindkomsten op til 33.479 Euro per år, derefter 40 pct. for den del af indkomsten der er mellem 33.480 og 51.510 Euro per år, herefter 25 pct. Delsygedagpenge er 50 pct. af sygedagpengene

3 Personer der har en lille eller ingen indkomst kan modtage minimumsdagpenge ved uarbejdsdygtighed for perioder der varer mere end 55 dage

4 Løn under sygdom afhængig af ansættelsesperioden

5 Sygemeldte får 77,6 pct. de første 364 dage, derefter 72,5 pct. i maksimalt 550 dage. For sygemeldte der lider af en langvarig sygdom kan der tildeles 77,6 pct. uden nogen tidsbegrænsning

Lovfastsat løn eller arbejdsgiverperiode i begyndelsen af fraværperioden

I starten af sygdomsperioden har arbejdsgivere i alle nordiske lande en lovfastsat pligt til at udbetale kompensation enten i form af en lovfastsat sygeløn eller i form af sygedagpenge i arbejdsgiverperioden.

I Danmark udbetales sygedagpengene af arbejdsgiveren i de første 21 dage, hvis lønmodtageren har været ansat hos den pågældende arbejdsgiver i de sidste 8 uger før sygefraværet og i denne periode har været i arbejde i mindst 74 timer.

På Færøerne er det det offentlige, der fra 1. sygedag udbetaler sygedagpenge, hvorefter arbejdsgiverne refunderer de to første sygedage til landskassen.

I Finland betaler arbejdsgiveren i henhold til lov om arbejdsaftaler fuld løn i perioden, der dækker den dag, hvor man bliver syg og de påfølgende 9 hverdage.

I Island har alle en lovfastsat ret til sygeløn i en periode, der er afhængig af ancienniteten. Efter et års ansættelse har arbejdstageren ret til en måneds sygeløn.

I Norge har lønmodtagere ret til sygedagpenge fra arbejdsgiveren, hvis den syge har været ansat hos den pågældende arbejdsgiver i mindst fire uger. Arbejdsgiverperioden er 16 dage.

I Sverige udbetales der en lovfastsat sygeløn i 14 dage. Dog udbetales der ikke sygeløn for den første sygedag. Sygelønningen svarer til 80 pct. af lønnen.

Sygeløn i henhold til kollektivaftaler og lignende

Som et supplement til den lovfastsatte arbejdsgiver- eller sygelønsperiode udbetales der løn under sygdom efter kollektive aftaler eller efter særlige regler for den offentlige sektor. I denne periode udbetales der normalt dagpenge til arbejdsgiveren. I Danmark får offentligt ansatte fuld løn under hele sygefraværet. I den private sektor får funktionærer typisk udbetalt fuld løn under sygdom, mens andre privatansatte lønmodtagere får udbetalt løn i for eksempel de første 9 uger af sygefraværsperioden. I nogle tilfælde er det ikke fuld løn, men kun op til et loft fastsat i overenskomsten.

På Færøerne får offentligt ansatte og størstedelen af funktionærer i den private sektor fuld løn under sygefraværet.

I Finland får ansatte i den offentlige sektor fuld løn i de første to måneder af sygdomsperioden. I den private sektor udbetales der fuld løn i henhold til kollektivaftaler i en periode, der varierer fra branche til branche fra 1 til 3 måneder.

I Island er lønmodtagere gennem kollektivaftaler sikret løn under sygdom i en periode, afhængig af ancienniteten, der er længere end det lovfastsatte minimum. De bedste bestemmelser findes for ansatte i stat og kommuner, hvor der kan udbetales fuld løn i et helt år, hvis man har været ansat i mere end 15 år. Arbejdsgiverne på det private arbejdsmarked har pligt til at indbetale 1 pct. af lønsummen til en supplerende dagpengeordning, der administreres af de respektive fagforeninger. Fra disse ordninger udbetales der dagpenge, efter arbejdsgiverperioden, som regel i 120-150 dage. På grund af denne ordning har dagpenge fra den offentlige sygeforsikring kun en ringe betydning.

I Norge får alle offentligt ansatte, efter aftale, fuld løn under sygdom i form af et supplement til sygedagpengene således, at der kompenseres for differencen mellem maksimumsbeløbet for sygedagpengene og den normale løn. Tilsvarende regler findes også på det private arbejdsmarked i en række tilfælde.

I Sverige får alle ansatte i den offentlige sektor ifølge kollektivaftaler løn som et supplement til sygedagpengene. Sygedagpengene udgør knap 80 pct. af arbejdsindkomsten op til indkomstloftet og arbejdsgiveren giver yderligere 10 pct. således at alle i den kategori modtager 90 pct. af lønnen i de første 15-90 dage. Personer, der har en løn, der ligger over indkomstloftet får compensation med et beløb, der svarer til ca. 90 pct. af lønnen. I de tilfælde, hvor sygeperioden er længere end 90 dage kompenseres offentlige ansatte af arbejdsgiveren med ca. 80 pct. af lønnen, selvom lønmodtageren har en løn, der ligger over indkomstloftet. Også funktionærer inden for den private sektor får i henhold til kollektivaftaler compensation fra arbejdsgiveren. For denne kategori gælder, at arbejdsgiveren efter 90 dage giver en compensation, der svarer til 65 pct. af den løn, der ligger over sygeforsikringens indkomstloft.

Sygedagpenge

Efter den lovfastsatte arbejdsgiverperiode udbetales der enten sygedagpenge fra det offentlige eller fra socialforsikringen. De, der ikke har ret til løn eller sygedagpenge i

arbejdsgiverperioden modtager compensation efter de almindelige regler for sygedagpenge fra begyndelsen af sygdomsperioden.

I Danmark har lønmodtagere ret til dagpenge fra kommunen, hvis de har været tilknyttet arbejdsmarkedet i de sidste 13 uger før fraværet og i denne periode har været beskæftiget i mindst 120 timer. Personer, der er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, eller har afsluttet en erhvervsmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed eller er elev i lønnet praktik har ligeledes ret til sygedagpenge fra kommunen. For selvstændige erhvervsdrivende forudsættes det at man har været i beskæftigelse i mindst 6 måneder i den seneste 12 måneders periode, heraf skal mindst den ene måneds arbejde være lige umiddelbart før sygdomsforløbet. For selvstændige erhvervsdrivende beregnes sygedagpengene på grundlag af arbejdsfortjenesten ved erhvervsvirksomheden.

På Færøerne udbetales der sygedagpenge til lønmodtagere og frivillig forsikrede (selvstændig erhvervsdrivende og hjemmearbejdende). Indkomstgrundlaget for lønmodtagere er som regel gennemsnitsindtægten de sidste 5 uger før fraværet. For selvstændige erhvervsdrivende er indtægtsgrundlaget arbejdsfortjenesten ved erhvervsvirksomheden det seneste år. Sygedagpengene kan i begge tilfælde ikke være højere end 80 pct. af gældende aftale om løn til ufaglærte arbejdere.

I Finland udbetales der dagpenge både til de, der er i arbejde og til selvstændige, inklusiv de der arbejder for sig selv (for eksempel arbejder i hjemmet eller studerer). Der udbetales ikke indkomstrelaterede sygedagpenge, hvis årsarbejdsindkomsten har været mindre end 1.285 EUR. Op til en årsindkomst 33.479 EUR er kompensationsgraden på 70 pct., hvorefter compensationen gradvist reduceres. Personer med små eller ingen indkomster modtager minimumssygedagpenge efter en karenperiode på 55 dage.

I Island har dagpengeordningerne fra det offentlige som nævnt kun ringe betydning. Hjemmearbejdende lønmodtagere og studerende har en særlig ret til offentlige dagpenge. Selvstændige erhvervsdrivende har samme ret som lønmodtagere til sygedagpenge fra det offentlige, men kan også forsikre sig ved sygdom, normalt for en periode på 6 måneder. Efter denne periode er det muligt med udbetalinger fra pensionsordningerne.

I Norge er det en forudsætning for at modtage sygedagpenge fra Folketrygden at den sygemeldte har været i arbejde i mindst fire uger umiddelbart før sygdommen indtraf. Indkomstgrundlaget for sygedagpenge skal udgøre mindst en årsindkomst på 39.608 NOK pr. 1. maj 2011. Denne indkomstgrænse gælder ikke for sygedagpenge i arbejdsgiverperioden. Det maksimale beløb der kan udbetales i sygedagpenge er 475.296 NOK pr. år pr. 1. maj 2011.

Selvstændig erhvervsdrivende har på samme måde som arbejdstagere ret til sygedagpenge, hvis de mister pensionsgivende indtægt på grund af manglende arbejdssevne enten på grund af sygdom eller skader. Der ydes erstatning fra den 17. sygedag med 65 pct. af sygedagpengegrundlaget, men selvstændige erhvervsdrivende kan tegne en sygedagpengeforsikring enten med 65 eller 100 pct. dækning fra den 1. sygedag eller 100 pct. dækning fra den 17. sygedag. Når der er oppebåret sygedagpenge i 250 dage inden for de sidste 3 år ophører retten.

I Sverige er forudsætningen for at modtage sygedagpenge at den syge-dagpengeberettigede indkomst er mindst 24 pct. af basisbeløbet, hvilket i 2011 var 42.800 SEK. Kompensationen er knap 80 pct., dog kun for en arbejdsindkomst op til 318.000 SEK. Hvis den syge er arbejdsløs, der ikke er berettiget til sygeløn findes der et maksimalt loft på 486 SEK per dag, hvilket kan sammenlignes med 676 SEK for de øvrige grupper.

Karensperioder

Reglerne for karensperioder varierer også mellem landene. I Danmark er der ingen karensperiode for lønmodtagere, hvor der er en betalt arbejdsgiverperiode. For selvstændige erhvervsdrivende samt personer, der arbejder freelance, er der en karensperiode på 14 dage i Danmark, som dog kan forkortes med en frivillig forsikring. I Danmark kan der tegnes frivillige forsikringer, så den selvstændige har ret til sygedagpenge efter 1. eller 3. fraværsdag. Forsikringspræmien er højere for selvstændige, der vil sikre sig dagpenge fra 1. fraværsdag, end for selvstændige, der vil sikre sig dagpenge fra 3. fraværsdag. For selvstændige, der har tegnet en forsikring, udgør dagpengene mindst 2/3 af det maksimale dagpengebeløb. Selvstændige kan tegne en forsikring (højere præmie), som sikrer det maksimale dagpengebeløb.

På Færøerne er der ingen karensperiode.

I den finske sygeforsikring er der indarbejdet en karensperiode for den dag personen bliver syg samt de følgende 9 hverdage. Denne periode svarer til den lovfastsatte periode med sygeløn for lønmodtagere. I Finland er selvstændige der har en pensionsforsikring berettiget til sygedagpenge efter de samme principper som lønmodtagere. Dog er der indarbejdet en karensperiode for den dag personen bliver syg samt de følgende 3 hverdage.

Landmænd der er forsikret i henhold til landmændenes pensionslov er berettiget til sygedagpenge fra og med den 5. hverdag efter den dag man er blevet syg.

I Island er der en karensperiode på 14 dage for den offentlige forsikring.

I Norge er der ingen karensperiode. Lønmodtagere får sygedagpenge fra første dag. Selvstændige erhvervsdrivende kan tegne en sygedagpengeforsikring enten med 65 eller 100 pct. dækning fra den 1. sygedag eller 100 pct. dækning fra den 17. sygedag.

I Sverige er der mindst en karensdag, hvilket både gælder sygelønnen og sygedagpengene. Dog kan der højst være 10 karensdage i en 12 måneders periode for en ansat. Selvstændige erhvervsdrivende kan vælge mellem en karensperiode på 7, 14, 30, 60 eller 90 dage afhængig af hvor høj en forsikring der er tegnet.

Øvrige forhold

I Danmark, Finland, Island og Norge udbetales sygedagpengene normalt højst i et år, hvor perioden kan bestå af flere separate sygedagpengeperioder. Dertil kan der i Finland udbetales sygedagpenge delvis for 12-72 hverdage, når man arbejder deltid og er sygemeldt fra et heltidsarbejde. Sygedagpengene er skattepligtige i alle landene.

På Færøerne udbetales sygedagpenge i højst 40 uger inden for en periode på 12 måneder, herefter kan der modtages behovsprøvet socialhjælp. På Færøerne udbetales sygedagpenge af Færøernes socialforvaltning.

I Danmark kan perioden dog i en række tilfælde forlænges ud over de 52 uger.

I Sverige kan der normalt udbetales sygedagpenge i højst 364 dage i en 15 måneders periode. Under visse forudsætninger kan tiden forlænges. Bedømmelsen af nedsat arbejdsevne og retten til sygedagpenge sker efter en såkaldt rehabiliteringskæde. I de første 90 dage sker det i relation til et normalt arbejde. Efter 90 dage bedømmes retten til sygedagpenge på baggrund af den forsikredes arbejdsevne til at udføre et stykke arbejde hos den nuværende arbejdsgiver. Efter 180 dage har den forsikrede kun ret til sygedagpenge, hvis den pågældende ikke kan udføre et eller andet arbejde på arbejdsmarkedet. Der er mulighed for at få udskudt vurderingen af arbejdsevnen, hvis der findes særlige grunde eller hvis det på anden måde er urimeligt. Ændret januar 2010. For selvstændige sker vurderingen frem til 180 dage. Derefter vurderes den pågældende overfor det regulære arbejdsmarked. For arbejdsløse vurderes arbejdsevnen i forhold til hele arbejdsmarkedet fra dag 1.

I Danmark udbetales og administreres sygedagpengene af kommunerne. Staten refunderer kommunernes udgifter til sygedagpenge i de første 4 uger med 100 pct., mens udgifterne efter de 4 uger og til og med uge 52 refunderes med 50 pct. af staten. Efter de 52 uger afholder kommunerne alle udgifterne til sygedagpenge.

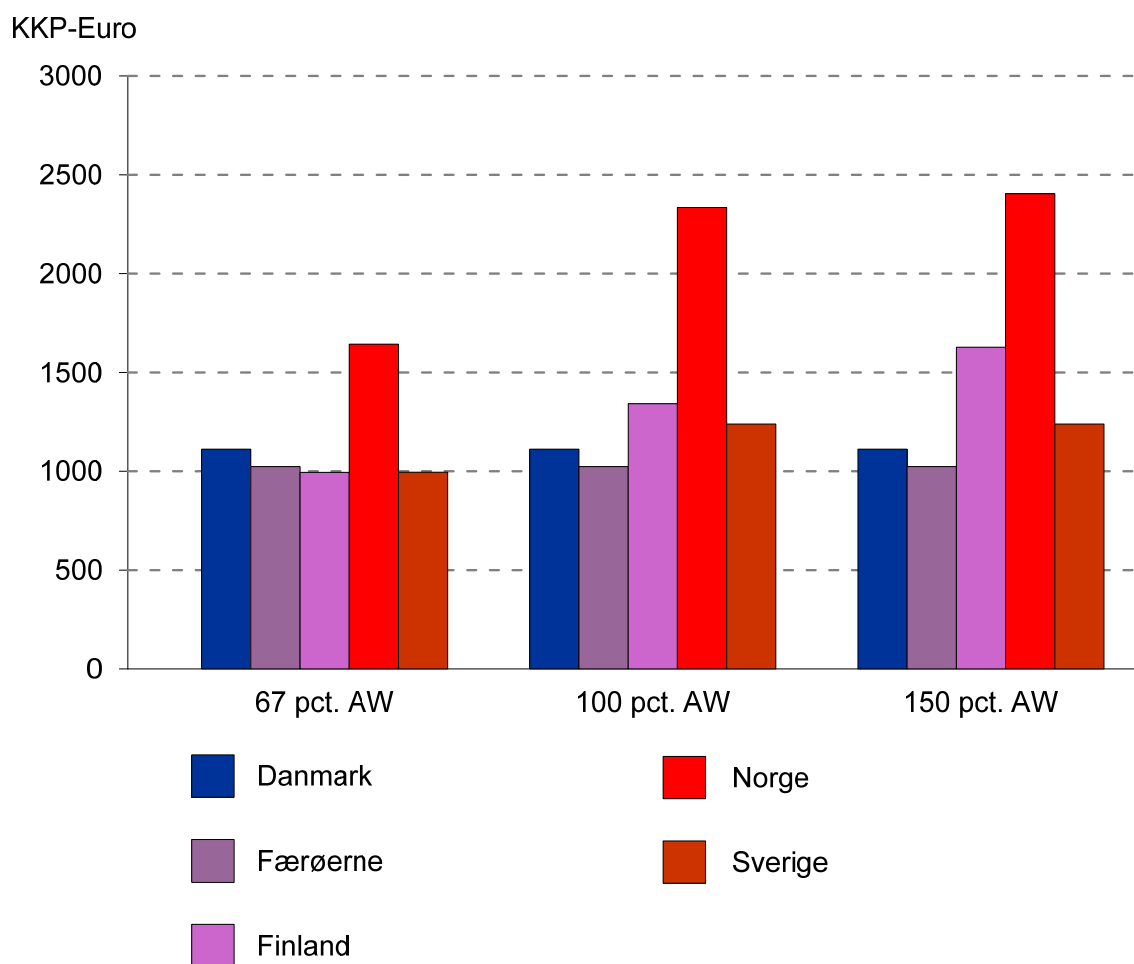
I Finland udbetales sygedagpengene af Folkpensionsanstalten, i Island udbetales de offentlige sygedagpenge af Socialforsikringen, i Norge af Arbeids- og velferdsetaten og i Sverige af Försäkringskassan.

Disponibel indkomst og kompensationsgrader ved sygdom

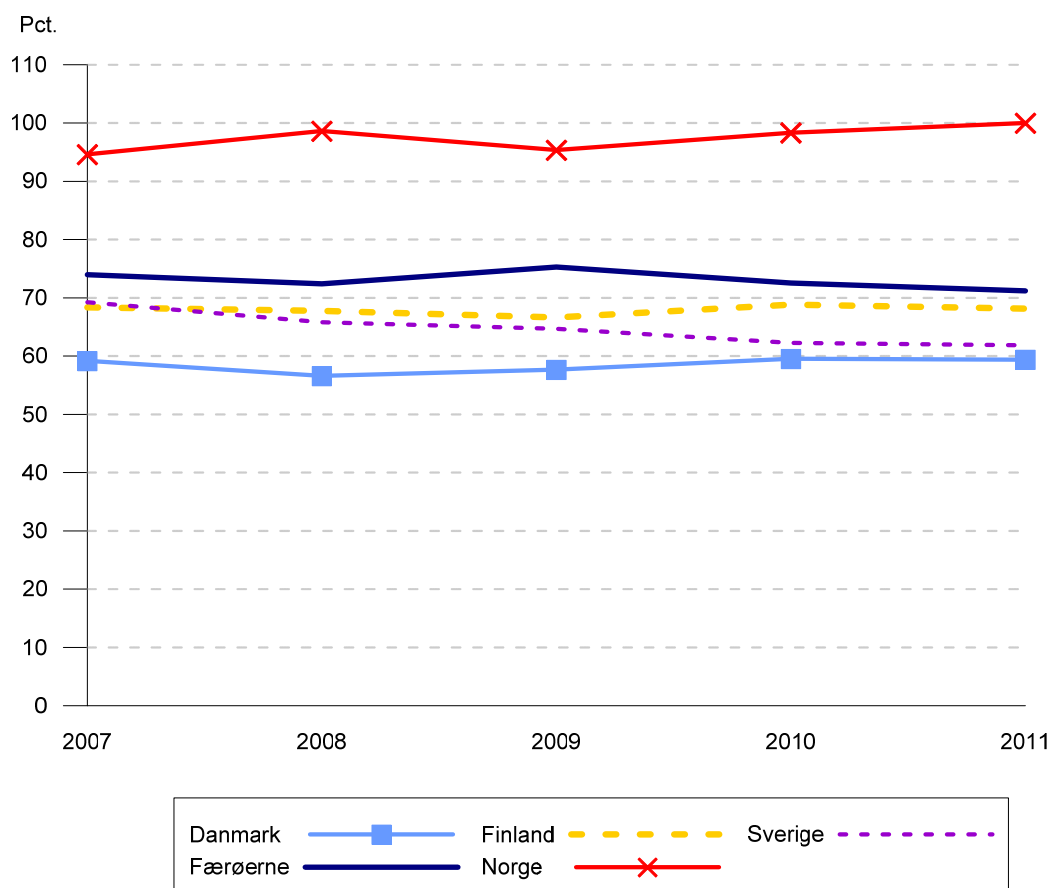
Figur 5.1 viser den disponible indkomst på tre indkomstniveauer for enlige uden børn, der modtager sygedagpenge. Figur 5.2 viser udviklingen i kompensationsgraden for AW 100% over de seneste år. Tabel 5.4 viser kompensationsgraden på tre indkomstniveauer for en enlig uden børn.

Som det fremgår af tabel 5.4, er der betydelige forskelle i kompensationsgraderne ved sygdom. I de laveste indkomstgrupper er der fuld compensation ved sygdom både på Færøerne og i Norge. Forskellene er dels betinget af dagpengenes størrelse målt i forhold til arbejdsindkomsten (de er højest i Danmark, Færøerne og Norge og lavest i Finland), dels af maksimumsbeløbets størrelse, som er relativt lavt i Danmark set i forhold til Sverige og - især - Norge. Endelig har det betydning, at der i Finland ikke er nogen øvre grænse for dagpengenes størrelse. Dog er der kun 25 pct. compensation ved en årsløn på over 51.510 Euro.

Figur 5.1 Disponibel indkomst pr. måned ved modtagelse af sygedagpenge for enlige uden børn 2011 i KKP-Euro

Figur 5.2 Kompensationsgrad for en enig uden børn ved modtagelse af sygedagpenge, AW 100 pct. 2007-2011

Tabel 5.4 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved sygedagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde (december) 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Norge	Sverige
67 pct. AW	83	98	69	100	72
100 pct. AW	59	71	68	100	62
150 pct. AW	43	52	60	74	46

Varigheden af sygefraværet

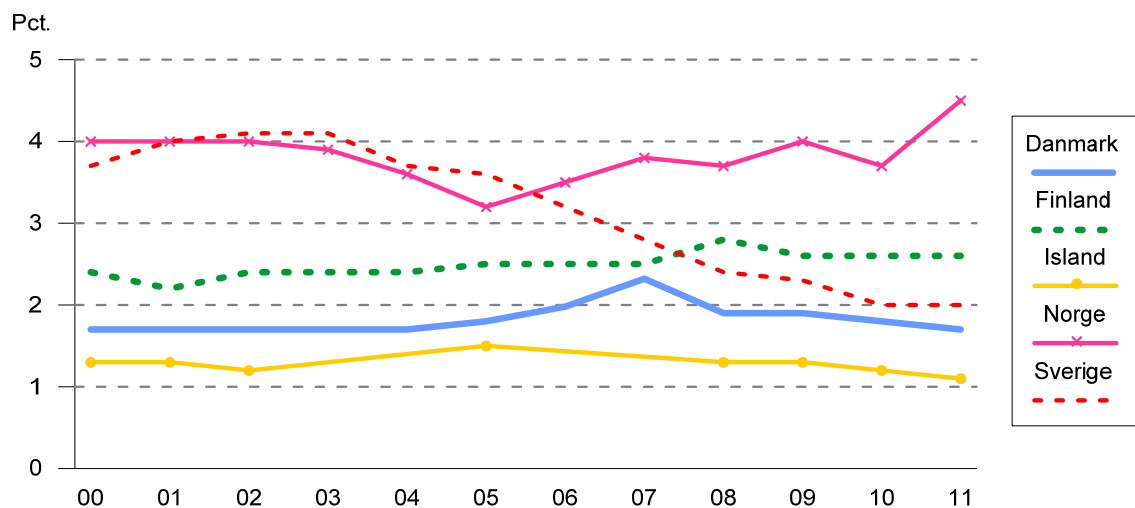
Tabel 5.5 Beregnet fravær i mindst én uge pga. sygdom blandt beskæftigede i pct. af alle beskæftigede 2000-2011¹⁾

	Danmark ²⁾	Finland ²⁾	Island	Norge	Sverige
<i>2000</i>					
Mænd	1,4	2,2	1,1	3,4	2,6
Kvinder	2,0	2,5	1,5	4,7	4,9
I alt	1,7	2,4	1,3	4,0	3,7
<i>2005</i>					
Mænd	1,5	2,1	1,2	2,6	2,8
Kvinder	2,2	2,8	1,9	3,9	4,4
I alt	1,8	2,5	1,5	3,2	3,6
<i>2010</i>					
Mænd	1,4	2,4	1,0	3,0	1,5
Kvinder	2,3	2,8	1,5	4,4	2,5
I alt	1,8	2,6	1,2	3,7	2,0
<i>2011</i>					
Mænd	1,5	2,5	0,8	3,4	1,5
Kvinder	2,0	2,8	1,4	5,8	2,5
I alt	1,7	2,6	1,1	4,5	2,0

1 Tallene er beregnet ud fra arbejdskraftundersøgelserne, som et gennemsnit af tællingerne

2 15-64-årige

Figur 5.3 Udviklingen i det beregnede fravær i mindst én uge pga. sygdom blandt beskæftigede i pct. af alle beskæftigede 2000-2011

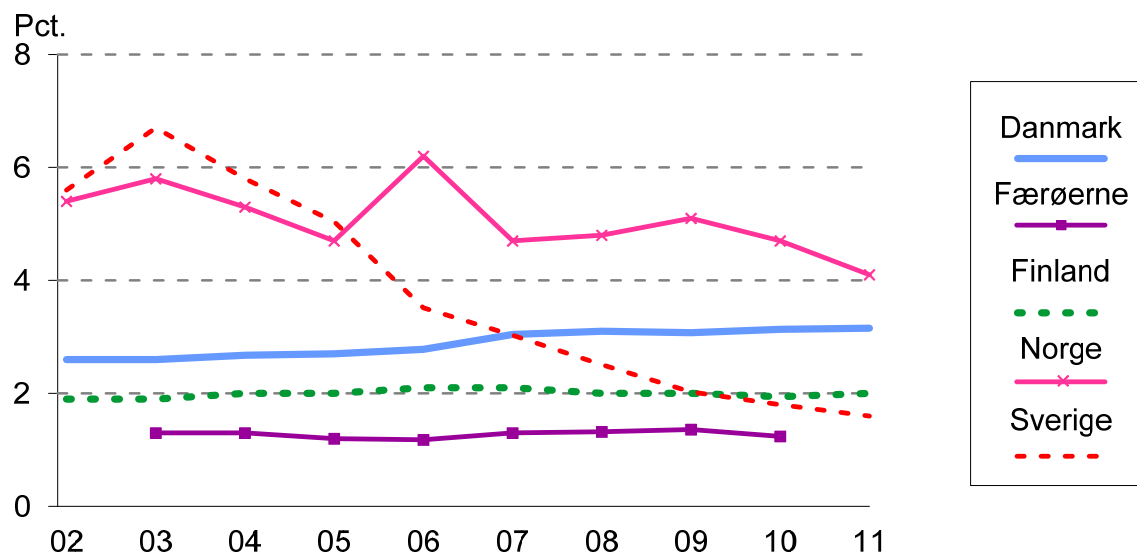
Omfanget af sygefraværet varierer en del mellem landene, hvor det er mindst i Danmark samt størst i Norge. I Danmark og Finland har fraværs-mønsteret stort set været uændret. Siden 2003 har der været et væsentligt fald i sygefraværet i Sverige. Nedgangen har blandt andet sammenhæng med regelændringerne og indføring af et aktivitetskrav i sygedagpengeordningen. Ændringen har medført en stigning i deltids-sygefraværet.

I tabel 5.6 er der medtaget antallet af dage, hvori der er udbetalt sygedagpenge omregnet til helårspersoner og i pct. af arbejdsstyrken. Figur 5.4 viser udviklingen over tid. Der er betydelige forskelle mellem landene med relativt færrest helårspersoner i forhold til arbejdsstyrken på Færøerne, i Finland og Sverige og relativt flest i Norge. Omregnet til helårspersoner er det kvinderne, der i størst omfang modtager sygedagpenge. Der er forskelle på, hvordan landene udbetaler sygedagpenge. I nogle lande udbetales sygedagpengene for 5 dage per uge, i andre lande for 6 eller 7 dage per uge. Dette er der taget hensyn til ved beregningen af antallet af helårspersoner. I nogle af landene er det desuden muligt at være delvis sygemeldt, men da dette ikke bliver registreret i statistikken i alle landene, er beregningen af antallet af helårspersoner foretaget ud fra antallet af dage med sygedagpenge uanset om personen er helt eller delvist sygemeldt.

Da det kun er dage, hvori der udbetales sygedagpenge, findes der forskelle i, hvor mange sygedage, der kan medregnes, idet arbejdsgiverperiodens længde (hvor der ikke udbetales sygedagpenge) varierer fra land til land. Desuden indeholder de danske, norske og svenske data også sygedagpenge ved en arbejdsskade, mens arbejdsskader og ulykker på Færøerne og i Finland findes i et separat system.

I Danmark udgjorde delvise raskmeldinger/sygemeldinger i 2008 7,4 pct. af alle sygedagpengeforløb der er afsluttet i 2008, eller igangværende ved årets udgang, heraf 8,4 pct. for kvinder og 6,1 pct. for mænd. I Norge var 33,2 pct. af alle afsluttede sygedagpengeudbetalinger fra Folketrygden i 2011 deltidssygefravær. I Sverige er fraværet mindre opgjort som nettodage. I de øvrige lande er det ikke muligt at være delvist sygemeldt/raskmeldt.

Figur 5.4 Antal modtagere af sygedagpenge omregnet til helårspersoner i pct. af arbejdsstyrken 2002-2011

Tabel 5.6 Antal modtagere af sygedagpenge omregnet til helårspersoner i alt og i pct. af arbejdsstyrken fordelt på køn 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Norge	Sverige
Mænd	35.550	..	24.157	47.354	37.863
Kvinder	47.078	..	28.173	72.364	60.765
Mænd og Kvinder	82.628	..	52.330	107.210	98.628
<i>Pct. af arbejdsstyrken</i>					
Mænd	2,6	..	1,8	3,4	1,2
Kvinder	3,7	..	2,3	5,8	2,1
Mænd og Kvinder	3,2	..	2,0	4,1	1,6

Tabel 5.7 Afsluttede sygedagpengeperioder af mindst 15 dages varighed (pct.) 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Norge ¹⁾	Sverige
<i>Mænd</i>					
<i>Varighed (dage)</i>					
15-29	15	..	37	34	31
30-89	40	..	39	33	39
90-179	20	..	11	14	14
180-359	13	..	11	12	9
360+	12	..	3	7	7
I alt	100	..	100	100	100
<i>Kvinder</i>					
<i>Varighed (dage)</i>					
15-29	12	..	41	36	33
30-89	40	..	39	33	39
90-179	21	..	9	14	13
180-359	14	..	8	12	8
360+	12	..	2	6	7
I alt	100	..	100	100	100
<i>Mænd og Kvinder</i>					
<i>Varighed (dage)</i>					
15-29	14	..	39		32
30-89	40	..	39	37	39
90-179	21	..	10	32	14
180-359	14	..	9	14	8
360+	12	..	2	11	7
I alt	100	..	100	6	100

1 Tallene for Norge omfatter sygedagpengeperioderne alle grupper af sygedagpengemodtagere. For arbejdstagere er der kun registreret perioder af mindst 17 dages varighed. For andre grupper er der medtaget alle sygedagpengeperioder. Disse bliver hovedsageligt udbetalt fra og med den 15. sygedag

Der er visse variationer i landenes mønster for langvarigt sygefravær (sygefravær i mere end 14 dage). Dette afspejler blandt andet forskellig praksis med hensyn til, hvornår langvarigt syge overgår til at få udbetalt ydelser fra andre dele af det sociale system. Det gælder for eksempel overgangen til revalideringsydelse eller førtidspension.

I Sverige kan der fra 1. juli 2008 udbetales sygedagpenge i 364 dage i en periode på 450 dage (rammetid) Man kan derefter få forlænget perioden til højst 550 dage, men da til et noget lavere beløb. For de der lider af en meget alvorlig sygdom er der ikke nogen tidsbegrænsning.

I en række tilfælde kan der udbetales sygeløn efter mere end et års sygefravær i Danmark.

De ca. 11 pct. i Norge på over 360 dage dækker også personer, som ikke er raskmeldte efter et års (365 dages) sygdom. De modtager ikke sygedagpenge mere end et år, men kan i stedet få udbetalt arbejdsafklaringspenge.

Fraværmønstret for mænd og kvinder viser et noget uensartet mønster mellem landene, dog har mændene generelt set det største fravær i de lange fraværsperioder, med undtagelse af Danmark, hvor kvinderne ligger noget højere end mændene i fraværsperioder på over 180 dage. Det store antal, der har haft en fraværsperiode på over et år i Sverige, skyldes førtidspensionsreformen, hvor mange sager blev afsluttet og de pågældende gik derfor over på en anden ydelse end sygedagpenge eller blev raske.

Dagpengesikring ved arbejds-skade og arbejdsbetinget sygdom

I alle lande udbetales der ydelser ved arbejdsskader og erhvervssygdomme. De kortvarige ydelser kan være sygedagpenge eller ydelser, der svarer til dette. I Finland udbetales der arbejdsskadedagpenge, almindeligvis svarende til den normale løn.

Serviceydelser

Det er et fællestræk ved de nordiske lande, at de har et veludbygget serviceapparat til såvel forebyggelse som behandling af sygdomme. Der er dog tale om et område, som varierer noget i opbygning fra land til land.

I Danmark, Finland og Sverige er det de kommunale og/eller amtskommunale/regionale myndigheder, der har ansvaret for organiseringen af sundhedsvæsenet, mens det i Island er staten og på Færøerne landsstyret. I Norge har staten ansvaret for det specialiserede sundhedsvæsen (først og fremmest sygehusene), men det er kommunerne, der har ansvaret for det primære sundhedsvæsen. I det nuværende system inden for det primære sundhedsvæsen er nærmest alle, ligesom i Danmark og Færøerne, tilknyttet en fast læge.

Der er etableret bedriftssundhedstjenester i Danmark, Norge og Sverige, som har til formål, at der inden for rammerne af den enkelte arbejdsplads skal kunne iværksættes forebyggende foranstaltninger og udføres helbreds kontrol. Der findes også en lovpligtig bedriftssundhedstjeneste i Finland, som skal sørge for præventive foranstaltninger. For statistikken på området henvises til NOMESKO's publikation Health Statistics in the Nordic Countries, som kan ses på hjemmesiden (www.nom-nos.dk).

Sygehuse

I samtlige nordiske lande findes der almindelige sygehuse med tilhørende ambulatorier/poliklinikker og skadestuer. Desuden er der højt specialiserede sygehuse, psykiatriske hospitaler og i nogle af landene også hospitaler til langtidspleje. Sygehusene drives hovedsageligt af staten, regionerne/amtskommunerne og kommunerne, men der findes også enkelte private sygehuse.

Det er meget vanskeligt, at få sammenlignelige data for kapaciteten i sundhedsvæsenet i de nordiske lande, da området er meget forskelligt organiseret fra land til land. Det er dog en generel tendens, at liggetiderne ved sygehuse over årene bliver kortere, og at flere og flere patienter bliver behandlet ambulant.

Der har i alle landene været en tendens mod at afvikle egentlige psykiatriske hospitaler og i stedet udbygge behandlingen af de psykiatriske patienter i nærmiljøet.

Lægebehandling m.v.

Den almindelige (primære) lægebehandling foregår i de nordiske lande uden for sygehusene. Til det primære sundhedsvæsen er der endvidere knyttet forskellige former for forebyggende sundhedsforanstaltninger.

I Danmark varetages den almindelige lægebehandling udelukkende af privatpraktiserende læger, fuldt finansieret og efter overenskomst med det offentlige.

På Færøerne er alle praktiserende læger offentligt ansat, men betales med et grundbeløb samt efter ydelser.

I Norge varetages ca. 95 pct. af den almindelige lægebehandling af privatpraktiserende læger. Dette gælder kun i ringe grad i de øvrige nordiske lande. Således skønnes det, at ca. 20 pct. af den almindelige lægebehandling i Sverige varetages af privatpraktiserende læger. I Finland foregår ca. 20 pct. af den almene lægebehandling og speciallægebehandlingen hos privatpraktiserende læger. Den resterende del varetages af ansatte læger i offentlige sundhedscentre.

I Finland kan sundhedscentrene, i tyndt befolkede områder, have tilknyttet sengepladser.

Der findes speciallægebehandling i alle landene. Den varetages af speciallæger efter overenskomst med det offentlige. Ydelserne gives enten efter generelle eller efter specifikke regelsæt.

På grund af de store forskelle fra land til land i organiseringen af det primære sundhedsvæsen er det dog meget vanskeligt at få sammenlignelige data for antallet af lægebesøg pr. indbygger.

Der findes hjemmesygepleje i alle landene både til familier og børn, såvel som til ældre og funktionshæmmede.

I alle landene tilbydes gravide og småbørn desuden offentlig sundhedspleje. Endvidere er der i alle landene etableret skolesundhedspleje. De fleste børn vaccineres i henhold til det anbefalede vaccinationsprogram. Screeningsprogrammer mod for eksempel brystcancer findes i et vist omfang i alle landene. I Finland og Island varetager sundhedscentrene disse opgaver.

I alle landene gives der tilskud til transportudgifter i forbindelse med sygdom.

Tandbehandling

Tandlægebehandlingen er veludbygget for alle i de nordiske lande. Med undtagelse af Island, foregår behandlingen af børn og unge i offentlige klinikker, hvor behandlingen er helt eller delvis gratis. I de fleste af landene findes der også særlige rabatordninger for den ældre del af befolkningen. For den øvrige del af befolkningen betaler borgerne selv den største del af behandlingen. Tandbehandling for voksne varetages hovedsageligt af privatpraktiserende tandlæger.

I Finland er befolkning berettiget til tandbehandling, hvor der kan vælges mellem den kommunale eller den private tandbehandling. Der ydes refusion fra sygeforsikringen af udgifterne til den private behandling. Beløbet patienterne selv skal betale ved den kommunale tandbehandling er mindre end i privatsektoren.

I Sverige og Norge er det amterne (fylkeskommunerne og landstingene), der organiserer den offentlige tandpleje.

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom

Forskelle og ligheder i udgifterne til sygdom

Der er en vis forskel i udgifterne i forbindelse med sygdom mellem de nordiske lande målt i KKP pr. capita, hvor Færøerne og Finland bruger mindst og Island mest.

Når det gælder udgifter til betalt fravær ved sygdom anvender Norge betydeligt mere end de andre nordiske lande målt i KKP pr. capita. Her er det især sygedagpengenes størrelse, som spiller en rolle (jf. Tabel 5.3) men også den lave arbejdsløshed i Norge har en vis betydning for sygdomsfraværet. Det skal dog bemærkes, at det kun er Finland og Island, der medregner løn under sygdom i de sociale udgifter.

Når det gælder udgifterne til service (sygdomsbehandling) er udgifterne målt i KKP pr. capita lavest på Færøerne og højest i Norge.

Det som blandt andet påvirker udgifterne til sygdomsbehandling er patienternes egenbetaling for sygdomsbehandling og medicin, hvor egenbetalingen er højest i Finland.

En anden påvirkningsfaktor er gråzonen mellem sundhedssektoren og behandlingen af de ældre og funktionshæmmede, som er noget forskelligt organiseret mellem landene.

Ændringer i de sociale udgifter til sygdom fra 2009 til 2010

I Danmark faldt udgifterne fra 2009 til 2010 med 215 mio. DKK, svarende til et fald på 0,2 pct. Faldet vedrørte serviceydelserne, der faldt med 415 mio. DKK, svarende til et fald på 0,4 pct., mens udgifterne til kontantydelse steg med knap 200 mio. kr. svarende til 1,0 pct.

På Færøerne skete en stigning på 18,7 pct. i de samlede udgifter til sygdom fra 2009 til 2010. Udgiften til kontantydelse oplevede en mindre stigning, hovedsagelig grundet udgifter til sygedagpenge. Den største stigning forekommer imidlertid i serviceudgifterne på 166 mio. kr. Årsagen stammer hovedsagelig fra omlægning til nyt sygesikringssystem.

I Finland steg udgifterne til kontantydelse med 1,5 pct. målt i faste priser. Udgifterne til primær sundhedspleje steg med 0,2 pct. og udgifterne til specialiseret sundhedspleje med 3,2 pct. Udgifterne til udbetalinger til forsikrede steg med 1,7 pct.

I Island faldt de sociale udgifter i forbindelse med sygdom med 7,8 pct. i 2010-priser. Udgifter til serviceydelser faldt 4,6 pct. mens udgifter til kontantydelse faldt med 8,4 pct. i faste priser. Hovedforklaringen på udgiftsfaldet i kontantydelse er reallønsfald fra 2009 til 2010, der resulterede i lavere udgifter til dagpengesikring i

arbejdsgiver perioden. Forklaringen til udgiftsfald på 8,4 pct. i serviceydelser er fortsat nedskæring af statsbudgettet mellem 2009 og 2010 på grund af finanskrisen.

I Norge faldt udgifterne i forbindelse med sygdom med 0,8 pct. fra 2009 til 2010 målt i faste priser. Kontantydelseerne blev reduceret med 7,0 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 2,6 pct. Kontantydelseerne udgjorde 32,8 pct. af de totale udgifter til sundhed og sygdom i 2010. Udgifter til almindelig dagpengesikring og dagpengesikring i arbejdsgiverperiode sank med henholdsvis 6,9 og 7,4 pct.

I Sverige faldt udgifterne i forbindelse med sygdom fra 2009 til 2010 med 0,3 pct. målt i faste priser. Sygefraværet faldt i 2010, hvilket medførte, at udgifterne til kontantydelse faldt med 6,7 pct. Udgifterne til serviceydelser steg med 0,3 pct. i 2010. Heri indgår ud over sygdomsbehandlingen også udgifterne til lægemidler.

Tabel 5.8 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Betalt fravær ved sygdom	19.098	68	2.305	21.503	65.122	34.615
Heraf:						
a. Almindelig dagpengesikring	15.415	59	813	1.170	34.392	21.513
b. Dagpengesikring i arbejdsgiverperiode	3.683	4	1.102	-	30.730	12.300
c. Sygeløn	-		198	19.974	-	-
d. Særlig dagpengesikring ved arbejdsskade og arbejdsbetinget sygdom	-	5	143	358		802
B. Øvrigt	697	68	-	199	791	114
Kontantydelse i alt	19.795	68	2.305	21.702	65.914	34.729
<i>Serviceydelser, mio.</i>						
Serviceydelser i alt	108.252	990	11.163	109.950	134.740	213.487
Udgifter i alt, mio.	128.047	1.058	13.468	131.651	200.653	248.216
Udgifter i pct. af BNP	7,3	8,2	7,5	8,6	8,0	7,5
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	91,4	89,8	68,1	84,0	64,2	84,8
- Arbejdsgivere	3,1	0,3	20,1	16,0	27,3	14,9
- Forsikredes præmier og særskatter	5,5	9,9	11,8	0,0	8,5	0,3
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>						
- Mio.	-215	166	220	-11.086	-1.572	-659
- Pct.	-0,2	18,7	1,7	-7,8	-0,8	-0,3

Tabel 5.9 Udgifter til ydelser i forbindelse med sygdom i KKP 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	345	136	361	386	1164	315
Kontantydelse pr. person i alderen 16-64 år	545	220	555	586	1.777	494
Serviceydelser i alt pr. capita	1.887	1.992	1.749	1.954	2.380	1.934
Udgifter i forbindelse med sygdom i alt pr. capita	2.232	2.128	2.110	2.340	3.544	2.248

Egenbetaling for sundhedsydelser

Reglerne for egenbetaling af sundhedsydelser er noget uensartede i de nordiske lande. I Finland, Norge og Sverige er der regler om maksimal egenbetaling for sundhedsydelser. Sådanne findes også i Island men man fritages kun delvist for betaling. I Danmark findes der ikke sådanne regler, med undtagelse af medicin.

Maksimal egenbetaling

I Danmark er der fra 1. marts 2000 indført et nyt behovsafhængigt tilskudssystem, hvor tilskuddets størrelse afhænger af den enkelte persons forbrug af tilskudsberettiget medicin. I 2011 ydes der ikke tilskud til medicinforbrug under 865 DKK om året, hvorefter tilskuddet gradvist øges til at udgøre 85 pct. af udgifterne over 3.045 DKK om året. For børn under 18 år ydes der dog 60 pct. tilskud til medicinudgifter under 865 DKK. For kronisk syge ydes der 100 pct. tilskud til den del af egenbetalingen, der overstiger 3.555 DKK om året.

På Færøerne er der 1. januar 2010 indført en landsdækkende sundheds-forsikring. I den forbindelse er indført et behovsafhængigt tilskudssystem, hvor tilskuddets størrelse afhænger af medicinforbruget. Større behov for medicin giver tilsvarende større tilskud. Der er indført tilskudsregler for persongrupper under 18 år og over 67 år, der medfører mindre egenbetaling end for aldersgruppen mellem 18 og 67. Tilskud er yderligere reguleret efter behovet for medicin, og kan derfor variere afhængig af den sygdom, medicin gives til.

I Finland findes der et såkaldt udgiftsloft på 633 EUR i det kommunale social- og sundhedsvæsen. Når loftet overskrides er behandlingen uden egenbetaling. Udgiftsloftet gælder lægebehandling i den primære sektor ved helsecentre, fysioterapi, behandlingsforløb, besøg i ambulatorium, dagkirurgi samt korttidsophold på institutioner indenfor social- og sundhedsvæsenet. Udgifterne til transport i forbindelse med behandling betales fuldt ud, hvis udgifterne overstiger 157,25 EUR pr. år.

I Island er den maksimale egenbetaling for ambulant behandling på sygehuse, i det primære sundhedsvæsen samt hos specialist pr. år i 2011 29.500 ISK for personer i alderen 18-66 år og 8.900 ISK for børn under 18 år. For pensionister 70 år og ældre samt førtidspensionister og personer, som har været arbejdsløse i mere end 6 måneder er den maksimale egenbetaling 7.400 ISK. Når patienten har nået udgiftsloftet betales en mindre del af satserne. Der findes desuden særlige betalingsregler for fysioterapi, ergoterapi samt anden terapeutisk behandling.

I Norge var den maksimale egenbetaling for lægehjælp, psykologhjælp og rejseudgifter i forbindelse med undersøgelse og behandling samt tilskudsberettigede lægemidler 1.880 NOK i 2011. Udgifter derudover dækkes af staten. Personer under 16 år er fritaget for egenbetaling. Der findes også egenbetalingsloft for fysioterapi, enkelte former for tandbehandling, ophold ved genoptræningsinstitutioner og private rehabiliterings-institutioner, som kan aftale med regionale sundhedstiltag. Dette egenbetalingsloft var i 2011 2.560 NOK. I Sverige findes der dels en maksimal egenbetaling pr. år for almindelig lægebehandling, fysioterapi m.v. og en anden maksimal egenbetaling for medicin. Hvis en eller begge forældre tilsammen har flere børn under 18 år, er børnene fritaget for egenbetaling såfremt udgifterne til lægemidler til

dem samlet overstiger det fastlagte maksimum for egenbetaling. For den kommunale omsorg findes der ingen statslige regler for maksimal egenbetaling.

Lægebehandling m.v.

Tabel 5.10 Egenbetaling for lægebesøg 1. januar 2011

	Er der ensartede regler i hele landet?	Egenbetalingens størrelse	Afvigelser	Egenbetalingens andel af de samlede udgifter til lægebesøg
Danmark	Ja	Ingen	En lille gruppe, der har valgt at have frit lægevalg, betaler mindre beløb for lægebehandling	-
Færøerne	Ja	Ingen		-
Finland	Ja	Offentlig 13,70 EUR ¹⁾ . 18,80 EUR for besøg mellem kl. 20-8 på hverdage, samt lørdage, søndage og helligdage. Privat mindst 40 pct.	Ingen betaling for børn under 18 år	Ca. 5 pct.
Island	Ja	1.000 ISK (dagtimer)- 3.800 ISK (aften og nat) hos almen læge, andre regler for besøg hos specialist	500 ISK (dagtimer) - 1.850 ISK for børn under 18 år og for pensionister 70-årig og ældre (800 ISK - 3.200 ISK for pensionister 67-69 år), funktionshæmmede og langtidsarbejdsløse, og hvis pensionisters udgifter i kalenderåret overstiger 7.000 ISK og barns overstiger 8.100 ISK da 400 ISK (dagtimer) - 900 ISK	Varierende
Norge	Ja	Hos almen læge/ almen specialiseret læge 136/180 NOK (dagtimer) og 229/269 NOK (aften og nat).	Ved svangerskab/ fødsel, erhvervsskade, krigsskade, for indsatte i fængsel, børn under 16 år, ved psykoterapeutisk behandling af børn og unge under 18 år og ved farlige smitsomme sygdomme	Ca. 44 pct.
Sverige	Nej	100-320 SEK	Ingen betaling for børn under 18 år	..

1 Lægebesøg 13,70 EUR for de første tre besøg i et kalenderår eller et årligt beløb på maksimalt beløb på 27,40 EUR for en 12 måneder beløb afhængig af kommunen

I Danmark er lægebehandling og hjemmesygepleje gratis. En lille gruppe med frit lægevalg betaler dog selv et mindre beløb for lægebehandling. I de øvrige nordiske lande betaler patienterne selv et beløb for behandlingen.

På Færøerne er lægebehandling og hjemmesygepleje gratis.

I Finland betales for midlertidig hjemmesygepleje 11 EUR pr. besøg af en læge og af en sygeplejerske 7 EUR pr. besøg. For kontinuerlig pasning i hjemmet betales der et beløb, som dels er afhængig af pasningens omfang og dels af den pågældendes økonomiske situation.

I Island varierer betalingen for lægebesøg. Som hovedregel betaler børn og pensionister kun 1/3 af den normale egenbetaling. Hjemmesygeplejen er gratis.

I Norge varierer egenbetalingen ved lægebesøg. For dagtimerne er egenbetalingen 136 NOK eller 180 NOK afhængig af lægen er specialist i almen medicin eller ej. For konsultation uden for dagtimerne og hos lægevagten er egenbetalingen 229 eller 269 NOK. Der er ingen egenbetaling for hjemmesygepleje.

I Sverige varierer egenbetalingen mellem landstingene. Typisk er egenbetalingen for et lægebesøg nogle hundrede kroner, hos en specialist er det noget dyrere og andre kan være noget lavere.

Tandbehandling

I alle landene er tandbehandling for børn og unge enten helt eller delvis gratis. Den øvrige del af befolkning betaler enten selv alle udgifter til behandling, eller de får refunderet en mindre del af dem.

I Finland udgjorde de voksnes egenbetaling i den kommunale tandpleje 22 pct. af udgifterne. Behandling af børn under 18 år er gratis. Sygeforsikringen yder refusion til den private tandbehandling. I gennemsnit udgjorde patienternes egenbetaling 61-65 pct. af udgifterne.

Sygeforsikringen i Island betaler med en takst for tandbehandling som er bestemt af velfærdsministeriet. Den takst er sædvanligvis forskellig fra den takst, som de private tandlæger bruger, fordi de har lov til at fastsætte deres egen pris. I Island får personer over 67 år samt funktionshæmmede refunderet mellem 50 og 100 pct. af udgifterne (af sygeforsikringens takst), afhængigt af deres indkomst. Børn under 18 år får refunderet gennemsnitligt omkring 55-60 pct. af totaludgifterne (af sygeforsikringens takst).

I Norge betaler voksne normalt selv for tandbehandling. Unge under 18 år samt visse andre grupper som ældre, langtidssyge og funktionshæmmede får behandling uden egenbetaling. Som et supplement gives der tilskud fra Folketrygden til udgifter for behandling hos en tandlæge for visse typer af tandbehandling og ved visse diagnoser.

I Sverige får alle under 20 år gratis tandbehandling. Fra og med det fyldte 20. år, har man ret til tandbehandlingsstøtte. Støtten er delt op i to dele. Dels et behandlingsbidrag som i første omgang er tænkt til undersøgelser og forebyggelse og dels en sikring for maksimal egenbetaling.

Medicin

Tabel 5.11 Egenbetaling for lægemidler (på recept) 1. januar 2011

	Er der ensartede regler i hele landet?	Egenbetalingens størrelse	Afvigelser	Egenbetalingens andel af de samlede udgifter til lægemidler
Danmark	Ja	Tilskud afhængig af størrelsen af den enkelte patients lægemiddelforbrug i primærsektoren	Nej	25 pct.
Færøerne	Ja	..	Nej	Ca. 25 pct.
Finland ¹⁾	Ja	58 pct. af beløbet max 675,39 EUR per år herefter 1,50 EUR per lægemiddel	Ved visse sygdomme betales kun 3 EUR eller 28 pct. af beløbet (sygdoms-specifikt)	ca. 22 pct.
Island	Ja	2.200 ISK + 65/80 pct. af den resterende pris, dog højst 4.200/6.200 ISK	Pensionister og funktionshæmmede: 800 ISK + 50 pct. af den resterende pris, dog højst 1.350/1.700 ISK	Ca. 31 pct.
Norge	Ja	36 pct. maksimum pr. recept.	For børn under 16 år og personer som kun modtager mindstepension: ingen egenbetaling	36 pct.
Sverige	Ja	0-1.800 SEK per år	-	25 pct.

1 Sygeforsikringen erstatter 42, 72 eller 100 pct. af udgifterne til receptpligtige lægemidler, som er ordineret med henblik på at behandle en sygdom. For lægemidler, som erstattes 100 pct. betaler klienten dog altid 3 EUR. Af omkostningerne for apotekets dosisdispensering erstattes 42 pct. for personer, som er fyldt 75 år. Der findes en selvrisiko for lægemiddel-omkostningerne for hvert kalenderår. Når den såkaldte afgift er nået betaler klienten kun 1,50 EUR per lægemiddel. Afgiftsloftet, eller den årlige selvrisiko, var i 2011 675,39 EUR

*Indlæggelse på sygehus***Tabel 5.12 Egenbetaling for indlæggelse på sygehus per 1. januar 2011**

	Er der ensartede regler i hele landet?	Egenbetalingens størrelse	Afvigelser	Egenbetalingens andel af de samlede udgifter til indlæggelse på sygehus
Danmark	Ja	-	Nej	-
Færøerne	Ja	-	Nej	-
Finland	Ja	Betaling for indlæggelse er højst 32,50 EUR pr dag. Betaling for ambulant behandling er højst 27,40 EUR mens dagkirurgi er højst 89,90 EUR	Betaling for langtidsophold efter betalingsevne, for børn 0-17 år dog max. i 7 dage	Ca. 5 pct.
Island	Ja	-	Nej	-
Norge	Ja	-	Nej	-
Sverige	Nej	0-80 SEK/dag	..	..

Bortset fra i Finland og Sverige er der ingen egenbetaling ved indlæggelse på sygehus.

I Danmark er der egenbetaling på behandling på privathospitaler, dog ikke hvis behandlingen er dækket af det udvidede frie sygehusvalg.

Inden for det somatiske sygehusområde har en patient ret til at vælge et privat sygehus uden egenbetaling, såfremt patienten skal vente mere end en måned på behandlingen på et offentligt sygehus. Der er særlige regler på det psykiatriske område.

Kapitel 6

Ældre, funktionshæmmede og efterlevende

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

6.1 Indledning

Både i de nordiske og andre europæiske lande udgør udgifterne til ældre og funktionshæmmede en væsentlig del af de samlede sociale udgifter.

Tabel 6.1.1 Udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	17,0	Belgien	13,7	Italien	18,8 ^p	Slovakiet	9,4 ^p
Færøerne	13,1	Bulgarien	10,0	Letland	9,1 ^p	Slovenien	12,7 ^p
Finland	14,9	Cypern	9,8	Litauen	11,1 ^p	Spanien	11,5 ^p
Island	9,5	Estland	10,0	Luxemburg	10,8	Storbritannien	15,1 ^p
Norge	12,5	Frankrig	16,3 ^p	Malta	11,3	Tjekkiet	10,6
Sverige	17,8 ^p	Grækenland	14,8	Polen	13,3	Tyskland	14,5 ^p
		Holland	14,2 ^p	Portugal	15,1	Ungarn	12,5
		Irland	8,0	Rumænien	10,4	Østrig	17,0

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Kapitlets opbygning

Mens de øvrige kapitler har fulgt ESSPROS' kapitelinddeling, er beskrivelsen af ældre, funktionshæmmede og efterlevende her samlet i ét kapitel, fordelt i 4 afsnit. 6.1 Indledning, 6.2 Alderdom, 6.3 Funktionshæmmede og 6.4 Efterlevende. Først gives der en samlet beskrivelse af pensionernes opbygning, antal modtagere og kompensationsgrader. Herefter belyses den sociale service og til sidst de sociale udgifter og egenbetaling.

Antallet af pensionsmodtagere

Opgørelsen i Tabel 6.1.2 er eksklusiv børnepensionister, enke-/enkemandspensionister og delpensionister. I det samlede antal pensionister er der for Danmarks vedkommende medtaget efterlønsmodtagere i alderen 60-64 år. Da enkepension er afskaffet i Danmark og på Færøerne er antallet af pensionsmodtagere i Danmark og på Færøerne overvurderet i forhold til de andre nordiske lande. Årsagen til de høje rater for de 60-64-årige i Finland er, at der er flere forskellige førtidspensionsordninger, som for eksempel arbejdsløsheds pension og førtidig alderspension. Efter lovreformen i 2005 er det muligt at gå på arbejdsrelateret alderspension efter eget valg i alderen 63-68 år. Der var desuden 27.521 personer i december 2011 i alderen 59-68 år, som modtog deltidspension.

I Sverige er det ikke længere muligt at modtage delpension. Personer med syge- og aktivitetsydelse (som i de andre lande benævnes førtidspension) indgår i det samlede antal pensionsmodtagere.

Alders- og kønssammensætningen af pensionsmodtagerne er noget forskellig mellem landene. Især for de 60-64-årige er der betydeligt flere både mænd og kvinder, der er pensioneret i Danmark og Finland, end det er tilfældet i Island, Norge og Sverige.

Beskatning af pensioner

I Danmark og Island er pension beskattet efter de samme regler som andre indkomster. Dog betaler pensionister ikke arbejdsmarkedsbidrag af deres pensionsudbetalinger. Desuden er dele af førtidspensionsydelsen efter den gamle ordning skattefrit i Danmark.

På Færøerne betales skat af den del af alderspensionens grundpension, der modregnes i anden indtægt. Alderspensionister betaler desuden ikke bidrag til barselsordningen, arbejdsløshedsordningen og den solidariske arbejdsmarkedspension. Førtidspensionen er fuldt skattepligtig bortset fra invaliditetsydelsen. Dertil er der gunstige beskatningsregler for førtidspensionister.

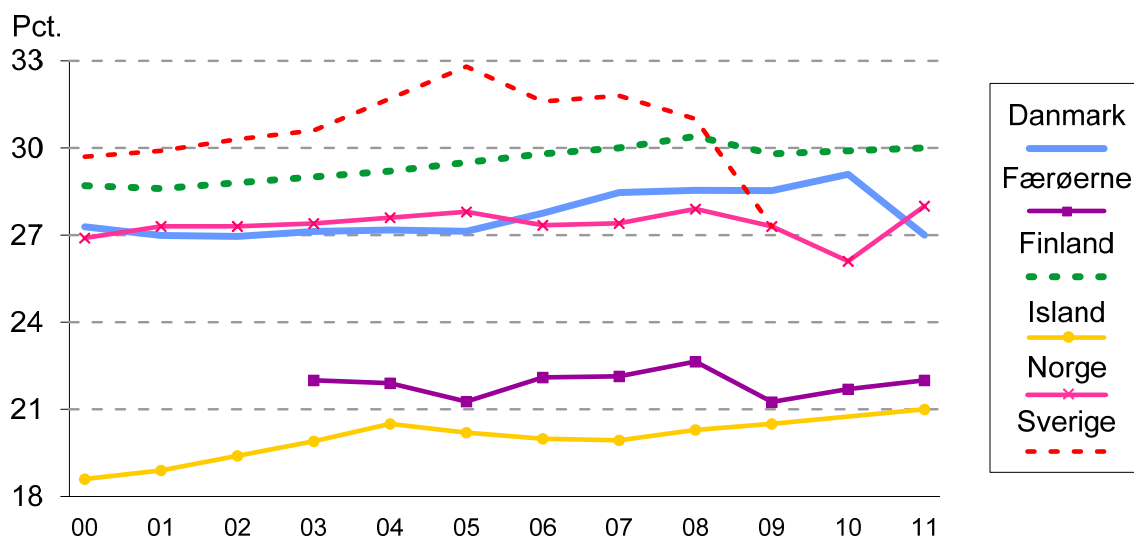
I Finland betales der ikke arbejdsløshedsdagpenge og sygeforsikringspræmie af pensionsindkomsten.

I Norge findes der særligt gunstige beskatningsregler for pensionister, og i Finland er pensionister garanteret et vist beløb således at, hvis de kun har den garanterede mindste pension, skal de ikke betale skat.

Boligstøtte til pensionister er skattefrie i alle landene med undtagelse af Island. Børnetillæg til pensionister er skattefrie i Danmark, Færøerne, Finland og Island, men skattepligtige i Norge. I Sverige er der indført et job fradrag i skatten i 2007 for at få flere i arbejde. Pensionisterne har også fået sænket skatten ved, at grundfradraget er blevet forhøjet. Pensionister i Sverige har fået sænket skatten i 2009 ved at der fra og med 1. januar 2009 da man indførte en skattelettelse i form af et forhøjet bundfradrag for personer over 65 år. Skattelettelsen er størst ved lave indkomster. For yderligere at forbedre de økonomiske vilkår for pensionister blev skatten for tredje gang sænket for de, som er fyldt 65 år den 1. januar 2011. Skattesækningen

skete ved, at grundafdraget forhøjedes yderligere for disse personer. Endvidere for-
forhøjedes boligstøtten i 2010 for personer, der modtager syge- og aktivitetsydelse.

**Figur 6.1.1 Pensionsmodtagere, der bor i landet, i pct. af aldersgruppen 16/18
og derover 2000-2011^{1,2)}**

1 Fra 2009 kun pensionsmodtagere, som bor i landet. Før dette alle pensionsmodtagere.

2 Tal for Norge omfatter både pensionister bosatte i landet og ikke bosatte i landet.

Tabel 6.1.2 Pensionsmodtagere der bor i landet efter alder, i tusinder og i pct. af aldersgruppen på tælletidspunktet 2011

	Danmark ¹⁾		Færøerne ²⁾		Finland		Island ³⁾		Norge ⁴⁾		Sverige ^{4,5)}	
	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe
<i>Mænd</i>												
16-39 år	19	2	0	1	17	2	2	4	14	2	28	2
40-49 "	26	6	0	3	19	5	1	7	21	6	28	4
50-54 "	18	10	0	5	19	10	1	8	17	10	23	8
55-59 "	22	13	0	8	35	19	1	10	24	16	34	12
60-62 "	15	14	0	13	41	36	1	12	28	32	41	24
63-64 "	10	14	0	18	63	80	0	16	38	65	57	46
65-66 "	65	91	0	21	68	95	1	46	42	74	111	90
67+ "	340	99	3	101	339	100	15	96	299	105	684	100
I alt	515	24	4	20	601	28	22	18	483	25	1.006	26
<i>Kvinder</i>												
16-39 år	17	2	0	1	13	2	3	5	13	2	27	2
40-49 "	29	7	0	4	16	5	2	11	27	8	40	6
50-54 "	22	12	0	8	16	8	1	13	23	15	36	12
55-59 "	29	17	0	13	31	16	1	16	35	23	52	18
60-62 "	20	19	0	20	41	35	1	21	31	37	55	31
63-64 "	14	19	0	28	65	78	1	25	32	56	66	53
65-66 "	71	97	0	33	73	96	2	58	38	67	115	93
67+ "	440	99	3	96	487	99	18	98	386	104	856	100
I alt	643	29	4	25	743	33	29	24	585	30	1.247	32
<i>Mænd og Kvinder</i>												
16-39 år	36	2	0	1	31	2	5	4	27	2	55	2
40-49 "	55	7	0	4	35	5	4	9	48	7	68	5
50-54 "	40	11	0	7	34	9	2	11	40	12	59	10
55-59 "	51	15	0	10	66	17	2	13	59	20	86	15
60-62 "	35	17	0	16	83	36	2	16	59	35	96	28
63-64 "	25	16	0	23	127	79	1	20	70	61	124	50
65-66 "	136	94	0	26	141	95	3	52	80	70	226	91
67+ "	781	99	6	98	826	99	33	97	685	105	1.540	100
I alt	1.158	27	8	22	1.344	30	52	21	1.068	28	2.254	29

1 Den første aldersgruppe er 18-39 år for Danmark

2 Opgørelsetidspunktet for antallet af pensionister er sidst på året, medens opgørelsen af folketallet er først i året, hvilket forklarer, at der i aldersgruppen 67+ er over 100 pct.

3 Tal er fra 2010

4 Tallene omfatter både pensionister bosatte i landet og ikke bosatte i landet. Tidsbegrænset førtidspension ophørte fra 2010

5 For de der modtager syge og aktivitetsydelse er de der bor uden for landet også medtaget

Tabel 6.1.3 Pensionsmodtagere der ikke bor i landet efter alder, i tusinder på tælle tidspunktet 2011

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island ²⁾	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
<i>Mænd</i>						
16-54 år	1,1	0,0	1,0	0,1	..	
55-64 "	1,4	0,0	3,0	0,1	..	3,0
65+ "	18,9	0,1	21,0	0,3	..	58,0
I alt	21,5	0,1	25,0	0,6	..	61,0
<i>Kvinder</i>						
16-54 år	0,8	0,0	1,0	0,2	..	
55-64 "	1,1	0,0	4,0	0,1	..	2,0
65+ "	17,9	0,1	32,0	0,5	..	46,0
I alt	19,7	0,1	37,0	0,9	..	48,0
<i>Mænd og Kvinder</i>						
16-54 år	1,9	0,0	1,0	0,4	..	
55-64 "	2,5	0,0	7,0	0,2	..	5,0
65+ "	36,8	0,2	53,0	0,9	..	104,0
I alt	41,2	0,2	62,0	1,4	..	109,0

1 Følgende aldersgrupper er anvendt: 18-59 år, 60-64 år, 65+ år

2 Tal er fra 2010

3 Tal kan ikke adskilles for Norge

4 Personer der bor udenlands og modtager syge- og aktivitetserstatning er ikke medtaget i denne tabel, da det ikke lader sig gøre at adskille dem

6.2 Alderdom

Tabel 6.2.1 Udgifter til ældre i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	12,1	Belgien	9,4	Italien	14,4 ^p	Slovakiet	6,7 ^p
Færøerne	8,6	Bulgarien	7,8	Letland	7,5 ^p	Slovenien	9,2 ^p
Finland	10,4	Cypern	7,9	Litauen	8,4 ^p	Spanien	7,7 ^p
Island	5,3	Estland	7,9	Luxemburg	6,2	Storbritannien	12,0 ^p
Norge	7,8	Frankrig	12,4 ^p	Malta	8,5	Tjekkiet	8,3
Sverige	12,7 ^p	Grækenland	11,3	Polen	9,8	Tyskland	10,0 ^p
		Holland	10,4 ^p	Portugal	11,2	Ungarn	9,1
		Irland	5,6	Rumænien	8,0	Østrig	12,7

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er tAlmannamálaráðið

Alderspensionernes opbygning og indkomstprøvning

Det er et fælles træk for de nordiske landes pensionssystemer, at alle borgere ved lov er garanteret et vist minimum at leve for ved overgangen til pension, den såkaldte mindstepension/grundpension. Dertil kommer lovfastsatte arbejds- eller tillægspensioner for de, der har deltaget i arbejdslivet. Desuden findes der supplerende pensionsordninger indgået ved lov eller ved kollektive aftaler. I alle landene findes desuden forskellige private pensionsopsparinger, som ikke behandles i denne rapport.

Der kan ikke trækkes helt klare grænser mellem de tre pensionssystemer, navnlig ikke mellem tillægspensioner og supplerende pensioner.

Den nordiske statistik adskiller sig derved noget fra den europæiske statistik, hvor grund- og tillægspension/arbejdspension omtales samlet som den første søjle i pensionssystemet og de supplerende pensioner omtales som den anden søjle, mens de private pensioner, som ikke er medtaget i denne rapport, omtales som den tredje søjle i pensionssystemet.

I denne rapport behandles grundpensionerne i Danmark, Færøerne og Island samt den garanterede mindstepension i Finland, Norge og Sverige under et. Ligeledes behandles arbejds- og tillægspensionerne under ét.

I Finland og Sverige er der vedtaget reformer, der betyder at grund/arbejds- og tillægspension udgør en helhed.

I stedet for todelingen mellem grundpension og tillægspension er alle uanset tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindstepension. De personer, der gennem beskæftigelse selv har optjent tilstrækkeligt tillægspension/arbejdspension får ikke den garanterede mindstepension. Selvom dette grundprincip er ens i det finske og svenske system er pensionssystemerne opbygget vidt forskelligt.

I Danmark består grundpensionen af folkepensionens grundbeløb og pensionstillæg samt den supplerende pensionsydelse (ældrechecken), der alle indtægtsreguleres. Herudover er der mulighed for en række tillæg, hvoraf varmetillæg og helbredstillæg indtægtsreguleres, mens venteprocenten ved opsat pension ikke indtægtsreguleres.

Arbejds-/tillægspension består af ATP (Arbejdsmarkedets tillægspension), som ikke indtægtsreguleres. De supplerende pensioner i form af arbejdsmarkedspensioner indtægtsreguleres heller ikke. Det særlige børnetilskud til pensionister indtægtsreguleres.

På Færøerne modtager pensionister en pension, hvor ydelsen afhænger af civilstand. En del af pensionen modregnes i den skattepligtige indkomst.

Der findes et tillægspensionssystem, der finansieres af parterne på arbejdsmarkedet. Der er tale om en solidarisk arbejdsmarkedspension, hvor alle personer fra 67 år, får udbetalt et fast månedligt beløb. Udbetaling følger ikke af indbetaling, hvorfor denne pension i princippet fungerer som en grundpension, og behandles som sådan i denne publikation.

For pensionister med ingen eller lille indkomst udbetales et pensionstillæg. Der ydes desuden andre personlige tillæg til pensionister med forsørgelsespligt overfor børn og pensionister med særligt behov for pleje. Pensionister på plejehjem modtager en nedsat pension til dækning af personlige behov.

I Finland er arbejdspensionen den vigtigste del af pensionssystemet idet 85 pct. af pensionsudgifterne stammer fra arbejdspensionerne. Folkepensionen er helt afhængig af arbejdspensionens størrelse. Der gives ikke folkepension, hvis arbejdspensionen pr. måned overstiger ca. 1.212 EUR for enlige og ca. 1.080 EUR for gifte eller samboende i 2011.

De supplerende pensionsordninger spiller dog en meget lille rolle i Finland.

Folkepensionen helt afhængig af arbejdspensionen, men andre indtægter (ud over pensioner) påvirker ikke folkepensionens størrelse. Siden 2008 er boligstøtten til pensionister ikke en del af pensionssystemet, men en selvstændig ydelse. Der findes ingen indkomstprøvede tillæg i almindelighed til personer som modtager folkepension (se Tabel 6.2.2). Ydelsen bliver dog højere, hvis man venter med at gå på pension til senere end den ordinære pensionsalder.

I Sverige modtager man garantipension, hvis man har en lav indkomstrelateret pension eller slet ingen indkomstrelateret pension. Garantipensionen aftrappes mod indkomst/- tillægspensionerne og er maksimalt 93.720 SEK for ugifte pensionister født i 1937 eller tidligere eller 91.200 SEK for pensionister født 1938 eller senere. Den indkomstrelaterede pension kaldes indkomstpension og er baseret på de bidrag, der indbetales i hele den erhvervsaktive tid. Som supplement findes der præmiepension, som er en fondsbaseret pension med fuld valgfrihed mellem forskellige fonde i pensionsmyndighedernes "fondstov" Man kan vælge svenske, udenlandske fonde og rentefonde.

I Island kan den lovfæstede grundpension også falde bort hvis pensionisten har væsentlige andre indkomster over et vist niveau. For danske alderspensionister, indgår dog kun arbejdsindkomster i indtægtsgrundlaget for alderspensionens grundbeløb.

I Norge er alle uanset tidligere tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindstepension ved funktionshæmning, eller ved opnået alder fra det fyldte 67. år. For at opnå mindstepension uden reduktion forudsættes som hovedregel 40 års bopælstid, som krav på tilstrækkelig tilknytning til den norske socialforsikring. For at

modtage pension ud over dette må man (som hovedregel) gennem deltagelse i arbejdslevet have oparbejdet en tilstrækkelig tillægspension.

Tillægspensionssystemet er stadigvæk uændret i Danmark, Island og Norge mens de supplerende pensionsordninger fortsat er gældende i alle de nordiske lande.

Tabel 6.2.2 Pensionsmodtagere fordelt efter ydelser 2011¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Modtagere af:						
Grundpension/ garanteret mindstepension	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år
Bopælstidens længde for at opnå fuld grundpension	40 år	40 år	40 år	40 år	40 år	40 år
Tillægspension/ arbejdspension	Lønmod- tagere	.	Lønmod- tagere og selvstændige	Lønmod- tagere og selvstændige	Lønmod- tagere og selvstændige	Lønmod- tagere og selvstændige
Supplerende pensioner	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemæ- nd)	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemæ- nd)	-	-	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemæ- nd)	-
	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler	-	-	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler
	Private kollektive aftaler	Private kollektive aftaler	-	-	Lovfæstet for ansatte i privat næring	Private kollektive aftaler

1 Blandt andet som følge af tilpasning til reglerne i EØS-aftalen er reglerne for retten til grundpension i de nordiske lande blevet tilnærmelsesvist ens. Overordnet kræves det, at man har været bosat i det pågældende land i mindst 3 år i den erhvervsaktive alder

I Island reguleres grundbeløbet for alderspensionister både i forhold til egen arbejdsindkomst, tillægspensionen og halvdelen af pensionistens kapitalindkomst. Tilsvarende regler gælder også for pensionstillægget.

Førtidspensionistens egne arbejdsindtægter tages med i reguleringen op til et bestemt niveau. Målsætningen er at flere førtidspensionister skal deltage i arbejdslevet. Arbejdspensionen og kapitalindkomst op til et bestemt niveau tages heller ikke med i reguleringen. Forskellige indkomstgrænser gælder for alderspensionister og førtidspensionister. Pensionen, både grundbeløb og tillæg, kan falde helt bort hvis pensionisten har væsentlige andre indkomster over en vis indkomstgrænse.

I Norge er indkomstprøvningen af alderspensionen i forhold til arbejdsindkomsten for pensionister i alderen 67-70 år nu ophørt. Det skal dog i visse tilfælde foretages en vurdering når personen fylder 70 år. Førtidspensionen indkomstprøves også i forhold til arbejdsindkomster over et vist niveau (gradueret førtidspension m.v.). For alle pensionister fastsættes grundpensionen i forhold til for eksempel civilstand og ægtefællens arbejds- og kapitalindkomst. Ægtefæller og samboende har samme

rettigheder og er som hovedregel ligestillet pensionsmæssig i forhold til det norske system.

I Sverige er boligtillægget til pensionister indkomstprøvet. I forhold til en ny lov fra 2003 kan boligtillægget udbetales til de, der er bosat i Sverige og har en ydelse i form af fuld alderspension, aktivitets – eller sygeydelse, enkepension, særlig efterlevendepension eller hustrutillæg. De, der har en hel pension eller en invaliditetsydelse fra et andet EU land kan få boligtillæg.

Aldersgrænsen for pensioner til ældre

Aldersgrænsen for at modtage tillægspension/arbejdspension er i Danmark og Norge den samme som for grundpension, men 63-68 i Finland og 65-67 år i Island. I det gamle svenske system kunne den indkomstrelaterede pension modtages fra 60- års alderen. I det nye svenske pensionssystem vil der være en fleksibel mulighed for at modtage arbejdspension fra og med 61 år. Garantipensionen kan modtages fra 65-års-alderen og der er ingen øvre grænse for at modtage alderspensionen.

Aldersgrænsen for at modtage de supplerende pensionsordninger er 60 år i Danmark.

I alle lande ydes alderspension både i form af grundpension/garanteret mindste pension og tillægspension/arbejdspension.

I Danmark er det muligt at udskyde pensionstidspunktet i op til 10 år og derved optjene et livsvarigt tillæg til alderspensionen. For at få tillægget skal man arbejde mindst 1.000 timer om året svarende til godt 19 timer om ugen i den periode pensionen opsættes. ATP forhøjes også, hvis udbetalingen udskydes til et senere tidspunkt end 65 år. ATP kan udskydes til man fylder 75 år.

På Færøerne kan lovfæstet alderspension modtages fra man fylder 67 år. Tilsvarende gælder for solidarisk arbejdsmarkedspension.

I Finland og det gamle svenske system er det muligt at modtage de lovfæstede alderspensioner før den almindelige pensionsalder, (i Finland fra og med 62 år) men da med et lavere beløb (i Finland bliver den optjente pension reduceret permanent med 0,6 pct. for hver resterende måned indtil man fylder 63 år, dvs. maksimalt 7,2 pct.).

Mellem 67-70 år er alderspensionen i Norge nu ikke længere indtægts-prøvet mod arbejdsindkomster, og det er fortsat muligt, at optjene yderligere pensionspoint frem til det fyldte 70 år.

I Sverige bliver pensionen beroende på indkomst højere jo længere der ventes med at udtage pensionen.

Grundpension/garanteret mindste pension til ældre

Grundpensionen består i Danmark, Færøerne, Island og Norge (garanteret mindstepension) af et grundbeløb og et tillæg.

I Danmark indtægtsreguleres grundbeløbet for alle pensionsmodtagere i forhold til deres eventuelle arbejdsindkomst. Det almindelige pensionstillæg indtægtsreguleres i forhold til pensionistens egen og eventuelle ægtefælles samlede indtægter ud over grundpensionen.

Derudover kan der ydes helbredstillæg og varmetillæg samt personligt tillæg til pensionister med lave indkomster og høje udgifter. Desuden kan pensionister med lave indkomster og en mindre disponibel formue modtage en supplerende pensionsydelse (den såkaldte ældrecheck), som udbetales én gang årligt i januar måned. I 2011 var den på 10.900 DKK.

På Færøerne er der ingen indtægtsregulering af grundbeløbet. Det almindelige pensionstillæg reguleres i forhold til den skattepligtige indkomst. Pensionister, der bor på plejehjem, modtager særlig nedsat pension til dækning af personlige behov på 991 DKK per måned. Alle alderspensionister modtager en arbejdsmarkedspension på 32.280 DKK. Pensionister med ingen eller lav indkomst kan modtage et årligt husstandstillæg på 7.416 DKK. Alle beløb er fra 2011.

I Finland er folkepensionen helt afhængig af arbejdspensionen. Betydningen af grundpensionen er blevet mindre efter reformerne i 1996 - 2001. Lagen om garantipension kom i kraft 1.3.2011. Garantipension utbetalas endast till dem, vars samtliga övriga pensioners bruttoinkomst är mindre än 681,51 €/mån år 2011. Maksimal garantipension år 2011 är 687,74 €/mån. På garantipensionens belopp inverkar alla övriga pensioner från Finland och från utlandet. De avdras från garantipensionen till 100 %. Minsta garantipension som betalas ut är 6,23 €/mån.

I Island reguleres grundpensionen/mindstepensionen, i forhold til andre skattepligtige indkomster efter særlige regler herunder egen indkomst.

I Norge består den garanterede mindste pension af en grundpension plus et særtillæg. Særtillægget udbetales til de, der ikke har tillægspension, eller har en lav tillægspension og det fulde særtillæg afkortes krone mod krone i den optjente tillægspension. Særtillægget blev erstattet af et pensionstillæg til nye alderspensionister fra 1. januar 2011. De som allerede modtager særtillægget beholder dette.

I Sverige er et helt nyt pensionssystem gradvist blevet indført fra og med 1999. Grundpensionen, som var uafhængig af andre ydelser i det gamle system vil blive erstattet af en garanteret mindste pension som udbetales til de der enten ikke har en arbejdspension eller som tillæg til en lav arbejdspension. Den garanterede mindste pension bliver udbetalt fra og med 2003.

Tabel 6.2.3 Regler for grundpension/alderspension 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Pensionsalder	65 år	67 år	65 år	67 år	67 år. Fra 62 år hvis tidligere opptjening, jfr tabell 6.2.5, er høy nok	Fra 65 år
Ophold i landet i mindst:	3 år mellem det fyldte 15. og 65. år	3 år i perioden mellem det fyldte 15. og 67. år	3 år efter det fyldte 16 år	3 år mellem det fyldte 15. og 67. år	3 år mellem det fyldte 16. år og udgangen af det kalenderår, hvor den forsikrede fylder 66 år	3 år
Forudsætning for at få tildelt fuld pension	40 års bopælstid i landet mellem det fyldte 15. og 65. år	40 års bosiddelse i det danske rige mellem det fyldte 15. og 67. år	40 års ophold i landet mellem det fyldte 15. og 65. år	Efter 40 års ophold i landet mellem det fyldte 15. og 65. år	40 års ophold i landet mellem det fyldte 16. år og udgangen af det kalenderår, hvor den forsikrede fylder 66 år	40 års ophold
Pension på grundlag af	Opholdets længde	Opholdets længde	Opholdets længde og andre pensioner	Opholdets længde og indkomst	Opholdets længde, antal år med pensionspoint, civilstand	Opholdets længde
Referenceindkomst eller beregningsgrundlag	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pension er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængig af tidligere indkomst
Mindste pension pr. måned i national valuta	1/40 af højeste pension	1/40 af grundbeløb samt solidarisk pensionsbidrag	Intet lovfæstet minimum	.	Sats pr 1.5.2011 for enslig er 13.137 med 40 år trygdetid	Intet lovfæstet minimum
Højeste pension pr. måned i national valuta	Hvis indkomsten ikke overstiger et vist niveau: Pension 11.646 for enlig pensionist, der bor alene; 8.581 for gifte eller samboende pensionister	10.666 for enlige og 8.780 for gifte.	687,74	.	Sats afhængig af civilstand og trygdetid. Laveste pensjon er 1/40	7.780 ogifta f. 1937 eller tidigare, 6.931 gifta f. 1937 eller tidigare, 7.597, ogifta f. 1938 eller senare, 6.777 f. 1938 eller senare
Tillæg:	Supplerende pensionsydels, helbredstillæg, varmetillæg, personligt tillæg	Børnetillæg, husstandstillæg, personlige tillæg og tilskud til medicin	Børnetillæg	Børnetillæg, visse særlige tillæg	Indkomstprøvet ægtefælle-tillæg, børnetillæg	Hustrutillæg, boligtilskud
Indeksregulering efter pensionering:	100 pct. af lønudviklingen med en reduktion, hvis stigningen er over 2 pct.	Reguleres efter særlig lov. Solidarisk pensionsbidrag reguleres årligt men ikke efter fast sats	Forbrugerprisindekset 100 pct.	Lønudviklingen, i det mindste forbrugerprisindekset	Minste pensionsnivå reguleres med lønnsveksten justert for ændring i forventet levealder, minimum lønnsvekst med fradrag for 0,75 procent	Forbrugerprisindekset 100 pct.

Tabel 6.2.4 Den månedlige indkomst for enlige ved pensionering som aldrig har haft en erhvervsindkomst 2011

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ²⁾	Island ³⁾	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Enlige</i>						
- Grundbeløb	5.552	4.169	687,74	30.678	6.364	7.597
- Tillæg	6.916	6.497		160.462	6.364	
- Boligtilskud	1.627		446,73	..	..	4.283
- I alt før skat	14.095	10.666	1.134,47	191.140	..	11.880
- Efter skat	10.977	9.419	..	164.030	..	10.710
- Efter skat i KKP-Euro	1.077	924	..	889	..	919

1 Boligtilskud ifølge familietyppemodellen

2 Siden 2008 er pensionstilskuddet ikke mere en del af pensionen

3 Ydelsen til enlige, der bor alene, er inklusive et tillæg

Tillægspension/arbejdspension til ældre

Tillægspensionens/arbejdspensionens betydning for den samlede pensions-udbetaling varierer betydeligt mellem de nordiske lande: fra kun at være et mindre beløb i Danmark til at være det væsentligste bidrag i de andre nordiske lande.

Forudsætningen for at få udbetalt tillægspension/arbejdspension er i alle landene, at man tidligere har været tilknyttet arbejdsmarkedet.

I Finland er arbejdspensionerne forsikringsbaserede og dækker alle lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende uden indkomstloft. Fra og med 2005 er pensionen beregnet ud fra al indtjening i hele den tid man har været i arbejde mellem 18 og 68 år.

Pensionen finansieres med bidrag fra lønmodtagere og arbejdsgivere. I 2011 var det gennemsnitlige bidrag for arbejdsgivere 17,1 pct. af lønindkomsten og 4,7 pct. for lønmodtagere under 53 år og 6,0 pct. for lønmodtagere 53 år og derover.

I Island udgør udbetalingerne fra arbejdspensionens fonde siden 2002 en større andel end det, der bliver udbetalt i grundpension fra det offentlige. I Norge er tillægspensionen en del af sikringen i Folketrygden og udregnes i forhold til tidligere indtægt.

Tabel 6.2.5 Grundlaget for udbetalingen af arbejdspension/tillægspension 2011

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige ¹⁾
Pensionsalder	65 år	63-68 år	65-67 år.	Fra 62 år. Jo senere udtak desto højere pension.	fra 61 år
Forudsætning for at få tildelt fuld pension	Begrebet "fuld pension" findes ikke	Begrebet "fuld pension" findes ikke	Bidragsperiode på 40 år	40 års beskæftigelse fra det 17. til det 69. år	Begrebet "fuld pension" findes ikke
Pension på grundlag af	Indbetalte bidrag	Aldersafhængig optjeningssats og samlet arbejdsindkomst regnet fra det 18. år	Varighed af medlemskab og betaling af bidrag, optjente pensions-point	Pensionspoint (20 år med det højeste antal point), arbejdsindkomst og forventet levealder	Samlet indkomst fra alle arbejdsår, Tidspunkt for pensionering, forventet levealder
Tilskrevne perioder	Ingen	Når der modtages indkomstrelaterede forældre, syge, revalideringsarbejdsløshedsdagpenge og uddannelsesstøtte desuden for aflagt eksamen	Ingen	År med pasning af børn under 7 alternativt 6 år, pleje af en funktionshæmmet, syg eller ældre	Pasning af småbørn, militærtjeneste eller lignende, studier, indkomstrelaterede aktiviteter/ sygedagpenge
Indeksregulering:					
- før pensionering:	Nej Justeres når der er tilstrækkelige midler	Lønnen 80 pct. + pristallet 20 pct.	Løn	Lønnsvekst	Løn
- efter pensionering:	Nej (justeres, når der er tilstrækkelige midler)	Pristallet 80 pct. + lønnen 20 pct.	Priser. I ældre fonde for offentlige ansatte: løn	Lønnsvekst reduceres med 0,75 procentpoint	Lønnen indexeres med inkomstindex (baseret på løn) reduceret med 1,6 procentpoint
Pensionen justeres første gang for levetid år:	Løbende justering	2010	..	2011	2001

1 Den indkomstrelaterede pension til personer, der er født efter 1953, men før 1963, består ud over tillægspensionen, som stadigvæk udbetales, af indkomstpensionen. For de som er født efter 1962 udgøres hele den indkomstrelaterede pension af indkomstpensionen

Antallet af alderspensionister

Som det fremgår af Tabel 6.2.6 og 6.2.7 er der store forskelle mellem landene på, hvor mange, der har både grund og tillægspension og hvor mange der kun har en grundpension. Som det fremgår af figur 6.2.1, er antallet af alderspensionister steget kraftigt fra 2004 til 2007 i Danmark som følge af nedsættelsen af pensionsalderen fra 67 til 65 år. I Finland og på Færøerne er antallet af alderspensionister steget på grund af, at de ældste aldersgruppers andel af befolkningen er steget. Pensioneringsalderen er mellem 63 og 68 år. I Norge skyldes stigningen den demografiske sammensætning af befolkningen, og pensionsreformen fra 2011 gjorde det muligt at vælge at gå tidligt på pension mellem 62 og 67 år.

I tillæg er der indført en ordning med aftalefæstet pension (AFP), som gør det muligt, at vælge at gå tidligt på pension mellem 62 og 67 år.

Tabel 6.2.6 Alderspensionister totalt, og pensionister, der modtager alderspension i form af grundpension/garanteret mindstepension ved udgangen af årene 2000-2011

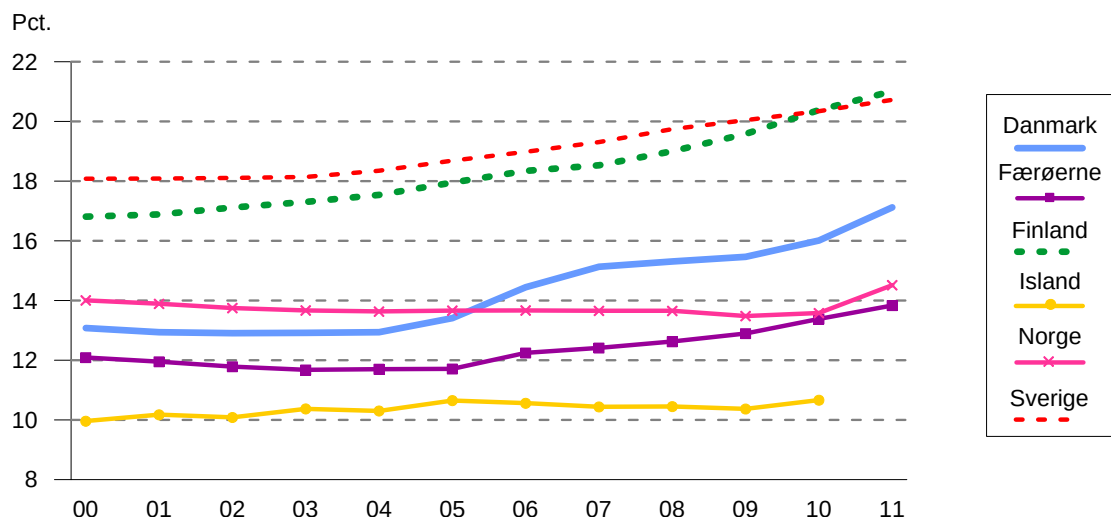
	Modtagere af alderspension i alt			Alderspensionister der kun modtager grundpension				
	Antal (1.000)	Mænd (1.000)	Kvinder (1.000)	Antal (1.000)	Mænd (1.000)	Kvinder (1.000)	Mænd, pct.	Kvinder, pct.
<i>Danmark</i>								
2000	706	290	416	244	49	195	20	80
2005	808	347	461	227	57	170	25	75
2010	921	407	514	110	10	100	9	91
2011	953	425	529	97	6	91	6	94
<i>Færøerne</i>								
2000	6	3	3	1	1	1	43	57
2005	6	3	3	.	.	.	.	.
2010	7	3	4	2	1	1	54	46
2011	7	3	4	2	1	1	54	46
<i>Finland¹⁾</i>								
2000	870	339	531	90	14	76	16	84
2005	964	395	569	64	12	52	19	81
2010	1.093	463	630	59	13	46	22	78
2011	1.135	485	650	58	13	45	22	78
<i>Island</i>								
2000	29	13	16	2	1	2	31	70
2005	31	14	17	3	1	2	31	69
2010	34	15	19	2	1	1	37	63
2011	..	..	..	..	..	..	..	..
<i>Norge</i>								
2000	629	258	371	237	33	204	14	86
2005	629	262	367	192	24	168	12	88
2010	664	287	377	186	23	162	13	88
2011	719	327	392	180	22	158	12	88
<i>Sverige</i>								
2000	1.604	694	910	226	24	202	11	89
2005	1.684	591	796	161	20	141	12	88
2010	1.908	872	1.036	112	18	94	16	84
2011	1.958	901	1.058	104	17	87	16	84

1 Tallene indeholder personer som har udtaget alderspensionen før tiden samt alderspensionister under 65 år

Tabel 6.2.7 Pensionister, der modtager alderspension i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension ved udgangen af årene 2000-2011

	Alderspensionister der både modtager grund- og tillægs-/arbejdspension					Alderspensionister der kun modtager arbejds- pension (finske og svenske system)				
	Antal (1.000)	Mænd (1.000)	Kvinder (1.000)	Mænd pct.	Kvinder pct.	Antal (1.000)	Mænd (1.000)	Kvinder (1.000)	Mænd pct.	Kvinder pct.
<i>Danmark</i>										
2000	463	242	221	52	48	.	.	.	.	.
2005	581	290	291	50	50	.	.	.	.	.
2010	811	398	414	49	51	.	.	.	.	.
2011	857	419	438	49	51	.	.	.	.	.
<i>Finland¹⁾</i>										
2000	683	278	405	41	59	97	47	50	48	52
2005	417	132	285	32	68	457	238	219	52	48
2010	424	133	291	31	69	611	317	294	52	48
2011	424	133	291	31	69	653	339	314	52	48
<i>Island</i>										
2000	25	11	14	44	56	.	.	.	.	.
2005	26	11	15	44	56	.	.	.	.	.
2010	25	10	15	41	59	.	.	.	.	.
2011	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Norge³⁾</i>										
2000	392	225	166	58	43	.	.	.	.	.
2005	437	238	199	55	46	.	.	.	.	.
2010	478	263	215	55	45	.	.	.	.	.
2011	539	305	234	57	43	.	.	.	.	.
<i>Sverige</i>										
2000	1.378	670	708	49	51	.	.	.	.	.
2005	1.226	571	655	47	53	297	153	144	52	49
2010 ²⁾	922	412	510	45	55	874	442	432	51	49
2011	859	381	478	44	56	995	502	493	50	50

- 1 Tallene indeholder personer som har udtaget alderspensionen før tiden samt alderspensionister under 65 år
- 2 Pensionister med grund og tillægs/arbejdspension er pensionsmodtagere efter det gamle system, mens pensionsmodtagere efter det nye svenske system er den indkomstbaserede pension evt. i kombination med en anden pension. Pensionärer med tillægspension och/eller garantipension respektive antal med inkomstpension (inkomstgrundad pension minus inkomstpension) d.v.s. tillægspension med eller utan garantipension inkomstpension (nya systemet)
- 3 Fra den 1. Januar 2011 er der indført en ny pensionsordning for alderspension i Norge. Tallene er derfor ikke helt sammenlignelige med tidligere år.

Figur 6.2.1 **Udviklingen i alderspensionister i pct. af hele befolkningen 2000-2011**

Supplerende pension til ældre

De supplerende pensionsordninger er som oftest aftalebaserede og gælder hovedsagelig for statsligt og kommunalt ansatte. Privatansatte dækkes i varierende omfang af disse ordninger.

I Danmark er det ca. 90 pct. af alle fuldtidsbeskæftigede og i Norge næsten 100 pct. (efter indførsel af OTO) obligatorisk tjenestemandspension i den private sektor), mens det i Sverige er så godt som alle lønmodtagerne, der er omfattet af de supplerende pensionsordninger. I Finland er disse pensionsordninger af ringe betydning, da der ikke er lagt loft over arbejds pensionens størrelse.

Størrelsen af alderspensionerne

Tabel 6.2.8 **Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat alderspension (før skat) pr. måned 2011**

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
Danmark ¹⁾	10.732	9.822	10.329	1.053	964	1.013
Færøerne ²⁾	8.563	9.205	8.900	840	903	873
Finland ³⁾	1.674	1.092	1.340	1.376	897	1.101
Norge ³⁾	19.161	14.094	16.400	1.656	1.218	1.417
Sverige ⁴⁾	12.100	8.900	10.400	1.038	763	892

1 Gennemsnitligt udbetalt folkepension til pensionister bosat i Danmark i januar 2011 plus beregnet udbetalt egenpension i form af ATP, der antages at udgøre 1.586 DKK

2 Gennemsnitligt udbetalt folkepension i maj 2011 og udbetalt særlig grundpension. Personer på plejehjem, der modtager særlig nedsat pension, er ikke medregnet

3 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december

4 Gennemsnitligt udbetalt beløb i december, inklusive åldreforsørjningsstød

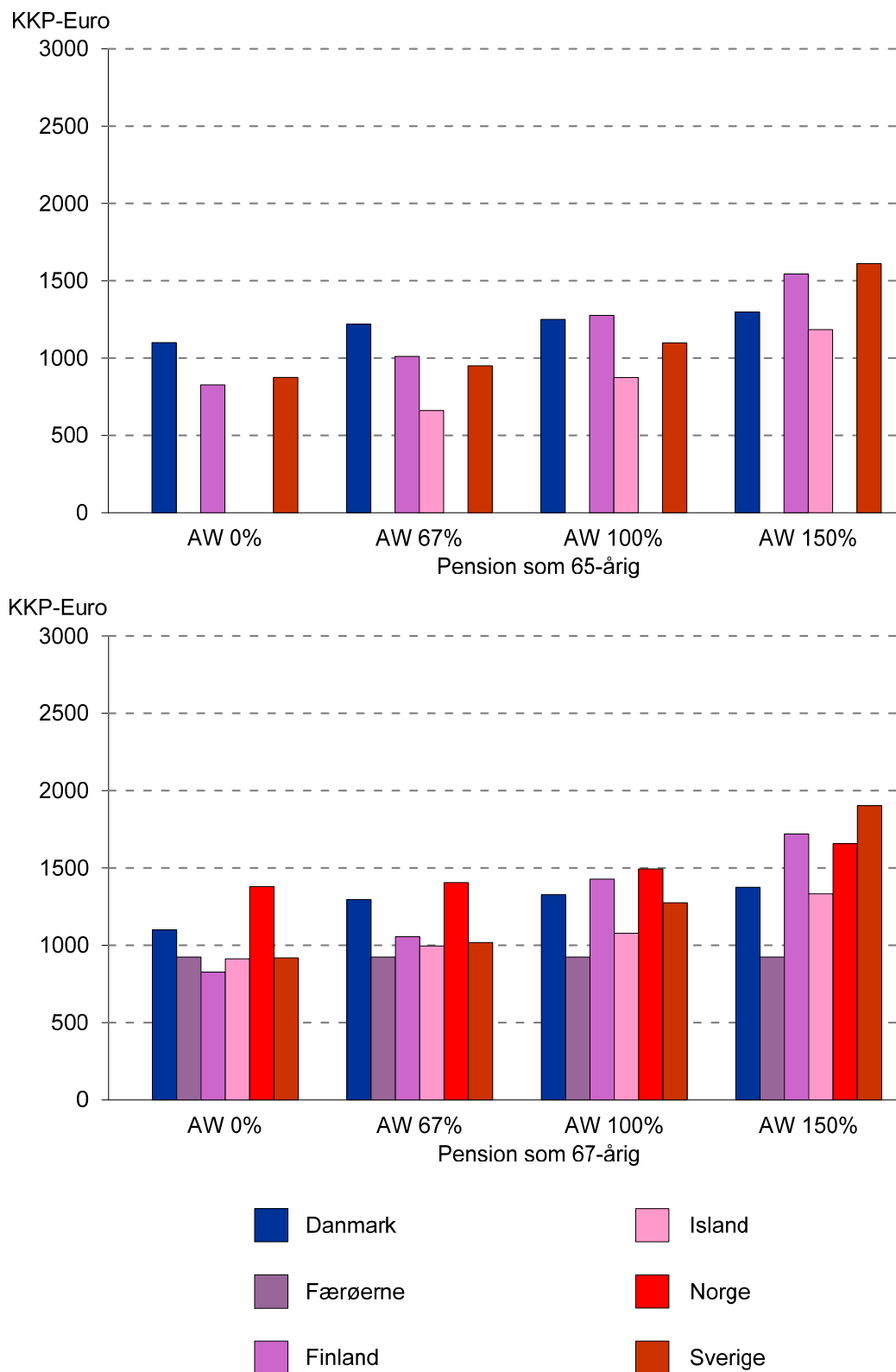
Der er stor forskel i ydelserne til mænd og kvinder. Mens mændene modtager det højeste beløb i Finland, Norge og Sverige på grund af en større optjening af ATP, modtager mændene i Danmark og Færøerne mindst, hvilket skal ses i lyset af at flere mænd modtager supplerende pensioner, hvilket har indflydelse på grundpensionen.

Disponibel indkomst og kompensationsgrader ved alderspension

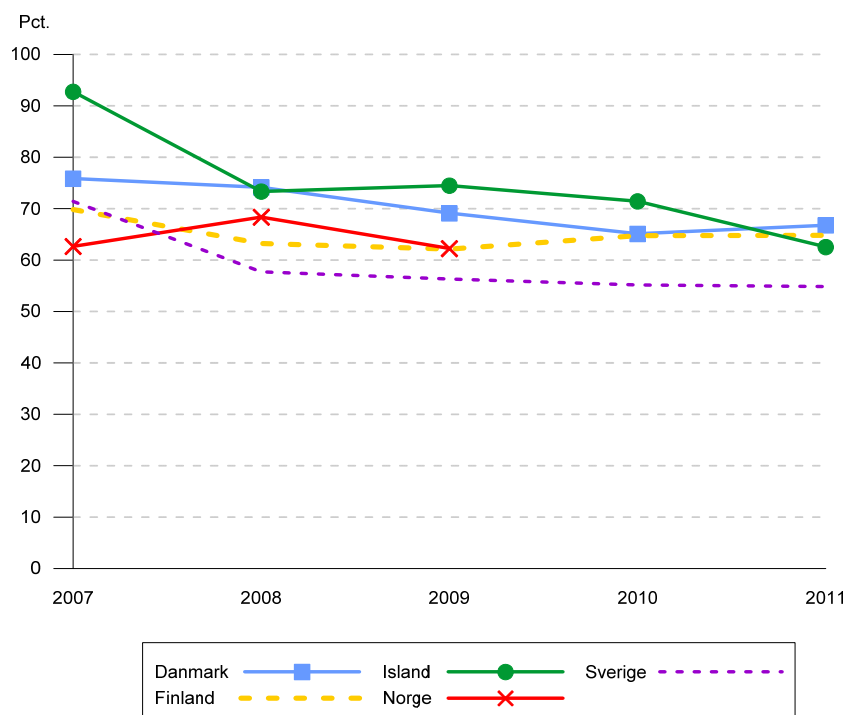
Figur 6.2.2 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer (inkl. den maksimale tillægspension og arbejdsmarkedspension/supplerende pensioner) for en enlig alderspensionist uden børn målt i KKP euro på pensionstidspunktet. Figur 6.3.3 og 6.4.4 viser udviklingen i kompensationsniveauerne over de seneste år. Tabel 6.2.9 viser kompensationsgraden i pct. i forhold til den tidligere indkomst for en 65-årig og tabel 6.2.10 viser kompensationsgraden for en 67-årig.

Som det fremgår af figuren og tabellen, er der betydelige forskelle i indkomstniveauerne og kompensationsgrader ved overgangen til pension. Årsagen hertil er først og fremmest tillægspensionen, som er fuldt udbygget i Sveriges gamle pensionssystem. Noget tilsvarende gælder de islandske tillægspensionsordninger. De meget høje indkomstniveauer og kompensationsgrader i de laveste indkomstgrupper i Danmark og Sverige hænger bl.a. sammen med de forholdsvis store boligydelse til pensionister i disse lande. Årsagen til den meget høje kompensationsgrad i Island skyldes for det første, at der er regnet med at modtagerne får fuld kompensation fra tillægspensionen som er 60 pct. af den tidligere løn. For det andet, er påvirkningen af indkomstreguleringen for en gennemsnitlig AW ikke særlig stor. I Norge spiller det også en rolle, at der findes særlige gunstige beskatningsregler for pensionister. Desuden er mindstepensionen relativt høj i Danmark og tillægspensionen generelt høj i Sverige. Alderspensionen i Danmark indeholder både folkepension og supplerende pensioner. De supplerende pensioner er beregnet på baggrund af de gennemsnitlige udbetalinger, der er foretaget i 2007 fra ATP, løbende pensionsydelse fra pensionskasser. Beregningen er derfor ikke helt sammenlignelig med de andre lande.

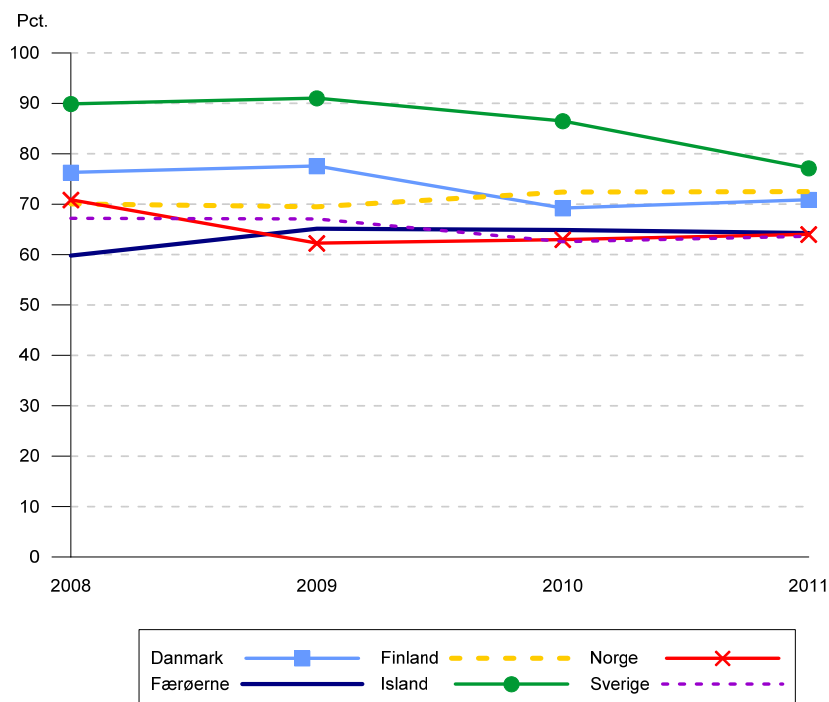
Figur 6.2.2 Disponibel indkomst pr. måned (for enlige uden børn) ved alderspension (inkl. tillægspension) i KKP Euro 2010

Figur 6.2.3 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved alderspension som 65-årig, AW 100 pct.

Figur 6.2.4 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved alderspension som 67-årig, AW 100 pct.

Tabel 6.2.9 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved pension som 65-årig i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige
67 pct. AW	91	70	65	.	69
100 pct. AW	67	65	63	.	55
150 pct. AW	50	57	60	.	60

1 I Island betales kun tillægspension ved 65-års alderen og da formindsket

Tabel 6.2.10 Kompensationsgrad for enlige uden børn ved pension som 67-årig i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	97	88	73	97	86	74
100 pct. AW	71	64	73	77	64	64
150 pct. AW	53	47	64	68	51	71

Særlige alders- og delpensioner

De særlige alderspensioner omfatter forskellige former for pensioner, der gives til personer i den erhvervsaktive alder, og som ikke kan henregnes til de traditionelle alderspensioner. Det kan være sociale eller helbredsmæssige kriterier og/eller forhold på arbejdsmarkedet eller aftaler, som gør det muligt frivilligt, at gå på hel eller delvis pension.

I Danmark drejer det sig om efterløn, som er en frivillig tilbagetrækningsordning for medlemmer af en arbejdsløshedskasse i alderen 60-64 år. I 1999 er der gennemført en række ændringer af efterlønsordningen, som bl.a. gør det mere økonomisk fordelagtigt, at udskyde overgangen til efterløn til man fylder 62 år. Desuden drejer det sig om fleksydelse, som er en frivillig tilbagetrækningsordning for personer i fleksjob i alderen 60-64 år på linje med efterlønsordningen. Delpensionsordningen for 60-64-årige, der ikke er omfattet af efterlønsordningen, er under udfasning og benyttes af ganske få personer.

På Færøerne kan personer i alderen 18 til 66 år tilkendes laveste førtidspension, hvis erhvervsevnen er nedsat med mindst 50 pct. og når sociale og helbredsmæssige forhold taler for det.

I Finland kan arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende, der er fyldt 62 år, få alderspension. Førtidig udbetaling af alderspensionen reducerer pensionen, også efter man er fyldt 63 år. Alle førtidsalderspensionister er medregnet som alderspensionister. Selvstændige og arbejdstagere som har været i beskæftigelse længe, kan gå på deltidspension ved 59-års alderen i 2011. Landmænd, som holder op med at drive landbrug før pensionsalderen, kan modtage en særlig pension. For de finske arbejdsløshedspensioner er der for nylig indført den regel, at det kun er personer, der er fyldt 60 år og født før 1950, der er berettiget. Dette omtales i Kapitel 4.

I Norge blev det i 1989 vedtaget, at indføre en ordning med aftalefastsat pension (AFP). Hovedindholdet i ordningen er, at erhvervsaktive på visse vilkår får adgang til at gå på pension før pensionsalderen, som er 67 år. Pensionsalderen i ordningen er sænket flere gange og sidst til 62 år fra 1. marts 1998. Ca. 65 pct. af de

erhvervsaktive har mulighed for at gå på en AFP aftalefastsat pension. Der findes desuden tre pensionsordninger som er tilpasset Folketrygden og disse fungerer som særlige tidlige tilbagetrædelsesordninger for personer frem til det fyldte 67. år. I pensionsordningen for sømænd og fiskere gives der alderspension fra det fyldte 60. år, og i pensionsordningen for landmænd udbetales der pension fra det fyldte 62. år. I Sverige har der siden 2000 ikke været muligt at bevilge nye delpensioner.

Tabel 6.2.11 De gennemsnitlige udbetalte særlige alders- og delpensioner pr. måned før skat, december 2011

	KR/EUR	KKP-Euro
<i>Danmark</i>		
Efterløn ¹⁾	13.671	1.341
Fleksydelse	13.508	1.325
Delpension	9.195	902
<i>Færøerne</i>		
Laveste førtidspension	10.019	983
<i>Finland²⁾</i>		
Deltidspension	683	561
Særlige pensioner for landbrugere	940	772
<i>Norge³⁾</i>		
Aftalefastsat pension	18.480	1.597
Særlig pension til fiskere	..	..

1 Maxydelse i 2011, da der ikke findes statistik på delpension

2 Gennemsnitligt udbetalt pension i december

3 Gennemsnitligt årsbeløb i 2010, divideret med 12

Tabel 6.2.12 Pensionister, der modtager særlige alders- og delpensioner efter køn og alder 2011

	I alt	-49		50-59		60-64		65-	
		M	K	M	K	M	K	M	K
<i>Danmark</i>									
Efterløn	24.984	2.241	2.273	4.562	6.385	3.240	6.283	.	.
Fleksydelse	117.419	.	.	.	.	50.965	66.454	.	.
<i>Færøerne</i>									
Laveste førtidspension	315	10	20	30	61	43	76	23	52
<i>Finland</i>									
Deltidspension	27.521	.	.	2.208	2.966	9.261	12.663	179	244
Særlige pensioner for landbrugere	22.152	.	.	479	693	2.446	2.711	5.705	10.118
<i>Norge</i>									
Aftalefastsat pension ¹⁾	33.153	-	-	-	-	12.865	4.625	11.092	4.571
Særlig pension til sømænd ²⁾	14.411	.	.	.	.	.	.	.	.
Særlig pension til fiskere	1.979	.	.	.	.	.	.	.	.

1 Tallene gælder kun for den private sektor i modsætning til tidligere år, da de også indeholdt den offentlige sektor. 2011 kom det en ny ordning for privat sektor. Det var 10.088 personer i den nye ordningen og 23.065 personer med gml Afp-ordning per desember 2011

2 Det er ikke muligt at opdele modtagere af særlig pension til sømænd efter køn og alder

Serviceydelser til ældre

Institutioner og hjemmehjælp m.v. for ældre

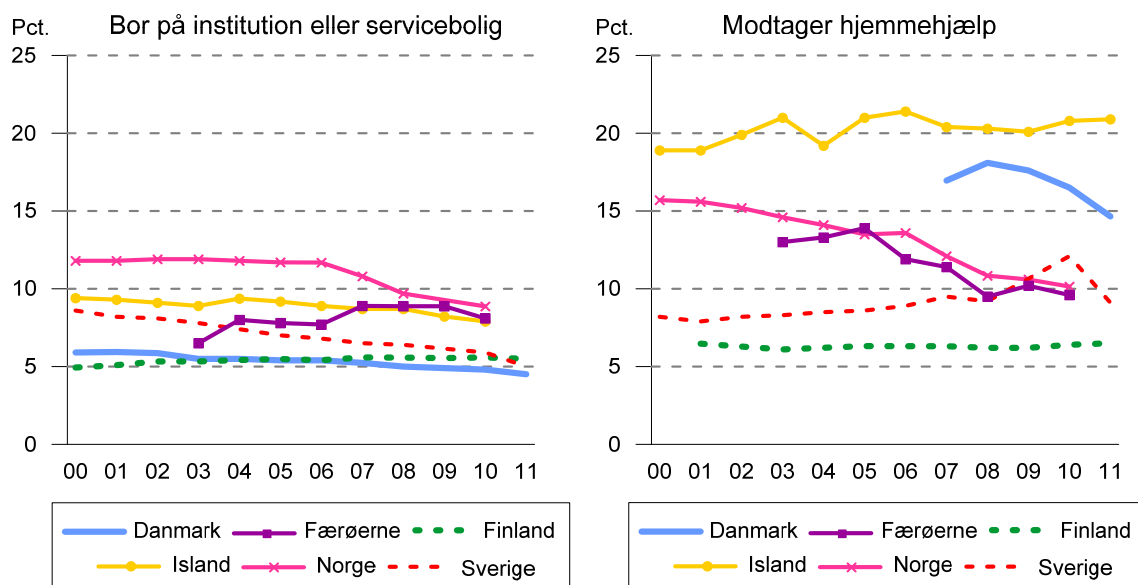
Den overvejende del af ældrebefolkningen bor i almindelige boliger. Kun en mindre del bor i boliger specielt tilpasset ældre. Sådanne boliger findes i alle landene. Deres indretning afhænger af de ældres behov for pleje og kan inddeles i:

1. Plejehjem/sygehjem/alderdomshjem.
2. Servicelejligheder/kollektivboliger/omsorgsboliger m.v.

Ældre kan også - i varierende grad - tilbydes langtidsbehandling på sygehusenes sengeafdelinger, som oftest på såkaldte sundhedscentre i Finland. I alle landene findes der desuden ved nogle plejehjem særlige afdelinger hvor ældre som bor hjemme kan få et korttidsophold når der er behov for det. I samtlige lande ydes der hjemmehjælp til ældre. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Med undtagelse af Færøerne er hjælpen et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

Statistikken om hjemmehjælp i de nordiske lande er vanskelig at sammenligne. Mens tallene for Danmark, Færøerne Norge, Finland og Sverige er statusopgørelser, indeholder de islandske data oplysninger om, hvor mange der modtog hjælp i løbet af året.

Figur 6.2.5 Personer som bor på institution eller i servicebolig, samt personer der modtager hjemmehjælp i pct. af aldersgrupper 65 år eller ældre 2000-2011

Tabel 6.2.13 Personer 65 år og ældre, som bor på institution eller i servicebolig, absolut og i pct. af samtlige ældre, på tællingstidspunktet

	Danmark ¹⁾	Færøerne ²⁾	Finland	Island ³⁾	Norge	Sverige ⁴⁾
	2011	2010	2011	2010	2010	2011
<i>Personer i alderen</i>						
65-74 år	6.332	37	7.621	337	7.848	9.954
75-79 år	5.408	45	7.225	390	7.798	11.450
80+	31.075	432	37.670	2.352	50.168	79.657
I alt 65/67+ år	42.815	514	52.516	3.079	65.814	101.061
<i>I pct. af de respektive aldersgrupper</i>						
65-74 år	1,1	1,2	1,5	1,6	2,0	1,0
75-79 år	3,3	3,3	4,0	5,1	6,0	3,7
80+ år	13,5	21,6	14,7	21,4	22,7	16,0
I alt 65/67+ år	4,5	8,1	5,6	7,9	8,9	5,7

- 1 Omfatter beboere på plejehjem, beskyttede boliger, plejeboliger samt længerevarende botilbud. Modtagere i pct. af aldersgruppen pr. oktober 2011
- 2 Aldersgrupperne 67-74, 75-79 og 80+ år
- 3 Reorganisering af dataindsamling pågår og data for 2011 ikke tilgængelig nu
- 4 Opgørelse 1. oktober 2011. I aldersgruppen 65+ år indgår desuden personer på korttids ophold samt servicebolig

Tabel 6.2.14 Personer 65 år og ældre, som modtager hjemmehjælp

	Danmark ¹⁾	Færøerne ²⁾	Finland	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
	2011	2010	2011	2011	2010	2011
<i>Modtagere af hjemmehjælp</i>						
65-74 år	27.216	56	9.676	1.675	11.564	22.736
75-79 år	24.412	75	10.138	1.762	10.456	22.125
80+	89.256	455	44.052	4.950	53.282	117.390
I alt 65+ år	140.883	586	63.866	8.386	75.302	162.251
<i>Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen</i>						
65-74 år	4,8	2,0	1,8	7,8	3,0	2,3
75-79 år	14,7	5,5	5,6	23,1	8,0	7,2
80+ år	38,7	23,5	16,7	43,3	24,1	23,6
I alt 65+ år	14,6	9,6	6,5	20,9	10,1	9,1

- 1 Hjemmehjælp til beboere i eget hjem bortset fra serviceboliger. Modtagere i pct. af aldersgruppen pr. oktober 2011
- 2 Aldersgrupperne 67-74, 75-79 og 80+ år
- 3 Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp) og hjemmesygepleje. Modtagere der kun modtager hjemmesygepleje er ikke inkluderet
- 4 Personer som pr. 1. oktober 2011 havde fået bevilget hjemmehjælp og som bor i egen bolig

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes pensionister forskellige typer støtteordninger og aktiverende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi. Udbuddet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse omfanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at ældre kan forblive længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. madudbringning, telefonkæder, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med tøjvask og -reparation. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. En del af aktiviteterne kan finde sted i såkaldte ældrecentre.

Derudover findes befordringstjeneste for ældre og funktionshæmmede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Udgifter til og finansiering af ydelser til ældre

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til ældre

I det følgende beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre, funktionshæmmede og efterlevende. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita.

Udgifterne til serviceydelser til ældre i Finland skal ses dels i sammenhæng med at en del af servicen til de ældre gives ved de finske sundhedscentre og dels en relativ høj egenbetaling. Udgifterne i Danmark skyldes et meget højt niveau til hjælp til udførelse af dagliglivets funktioner.

De lave udgifter i Island skyldes både demografi og den høje beskæftigelsesgrad hos de ældre sammenlignet med de andre nordiske lande.

Ændringer i de sociale udgifter til ældre fra 2009 til 2010

I Danmark steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 9,5 mia. DKK, svarende til en vækst på 4,6 pct. Stigningen skyldtes øgede udgifter til kontantydelse, der steg med 10,1 mia. DKK, svarende til en vækst på 6,0 pct., mens udgifterne til serviceydelser faldt med godt 0,6 mia. DKK, svarende til et fald på 1,8 pct.

På Færøerne steg de samlede udgifter til ældre med 2,8 pct. fra 2009 til 2010. Stigningen svarer til en forhøjelse af de samlede udgifter med 29 mio. kr. En af årsagerne er stigningen i andelen af ældre, kombineret med lav supplerende personlig indkomst, der medfører en stigning i udgifterne til grundpensionen. Dertil kommer en mindre stigning i udgiften til service.

I Finland steg udgifterne til alderspensioner med 5,3 pct. målt i faste priser. Både gennemsnitligt pensionsbeløb og antal pensionister steg. Antallet af alderspensionister steg med 44.900 personer, og de nytilkomne pensionister modtog

højere pensioner. Antallet af pensionsmodtagere har været stigende siden de første af de store fødselsår gik på alderen 63 i 2008. Mellem alderen 63 og 68 kan man vælge at trække sig tilbage med alderspension. Udgifterne til serviceydelser til ældre steg med 1,5 pct. Den største stigning var på udgifterne til hjemmehjælp og beskyttede boliger.

I Island faldt udgifterne til ældre med 6,4 pct. fra sidste år, målt i 2010 priser. Udgifter til kontantydelse faldt med 7,0 pct. Udgifter til tillægspensionen faldt med 6,9 pct., men udgifter til grundpensionen faldt med 7,1 pct. på grund af øget indkomst tilkobling fra midt år 2010. Udgifter til serviceydelser var næsten uændret eller faldt med 0,1 pct. i faste priser.

I Norge steg udgifterne til de ældre med 4,1 pct. målt i faste priser. Kontantydelse steg med 4,9 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 2,4 pct. Kontantydelse udgjorde 73,8 pct. af de totale udgifter til ældre. Udgifterne til grundpension, tillægspension og supplerende pension steg med henholdsvis 2,6 pct., 6,3 pct. og 6,1 pct. Mens antallet af modtagere af alderspension steg med 17.056 personer fra 2009 til 2010 steg antallet, der modtog tillægspension med 15.017 personer. Antallet af alderspensionister var i 2010 663.799 personer.

I Sverige steg udgifterne til ældre med 1,9 pct. målt i faste priser. Disse udgifter består hovedsageligt af kontantydelse, idet pensionerne steg med 3,0 pct. Udgifterne til ældreomsorgen faldt derimod med 2,4 pct.

Tabel 6.2.15 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til ældre 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Alderspensioner	152.486	671	15.614	71.374	137.573	326.156
Heraf:						
a. Grund/mindstepension	94.456	607	1.611	25.326	50.372	56.597
b. Tillægs-/arbejdspension	10.293		13.859	46.047	71.063	182.706
c. Supplerende pension	47.737	61	145	-	16.138	86.853
B. Særlige alderspensioner	27.251	44	1.119	-	5.061	-
C. Delpensioner	25		225	-	138	-
D. Øvrigt	-	20	58	-		511
Kontantydelse i alt	179.762	734	17.016	71.374	142.772	326.667
<i>Serviceydelse, mio.</i>						
A. Institutioner m.v.	-	212	754	3.933	27.147	50.246
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	-	109	608	1.557	18.601	22.863
C. Øvrigt	34.462	21	738	1.914	4.832	3.078
Serviceydelse i alt	34.462	342	2.100	7.404	50.580	76.187
Udgifter i alt, mio.	214.223	1.076	19.116	78.778	193.352	402.854
Udgifter i pct. af BNP	12,3	8,3	10,6	5,1	7,7	12,1
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	51,2	71,2	22,2	21,6	46,3	28,6
- Arbejdsgivere	25,2	15,1	61,6	58,2	33,2	49,2
- Forsikredes præmier og særskatter	23,7	13,7	16,2	20,1	20,5	22,2
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>						
- Mio.	9.513	29	895	-5.350	7.674	7.530
- Pct.	4,6	2,8	4,9	-6,4	4,1	1,9

Tabel 6.2.16 Udgifter til kontantydelse til ældre i KKP/capita og pr. pensionist 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Ældre</i>						
Kontantydelse pr. capita	3.134	1.478	2.666	1.269	2.522	2.959
Alderspension pr. pensionist	16.197	9.376	11.977	11.839	17.725	14.578
Serviceydelse pr. person 65 år og ældre	3.236	4.677	1.871	1.063	5.306	3.740
Samlede ydelse til ældre pr. capita	3.735	2.166	2.995	1.400	3.415	3.649

Egenbetaling

Egenbetaling for ophold på plejehjem, institutioner for ældre og for hjemmehjælp foregår efter forskellige regelsæt i de nordiske lande.

Betingelserne for egenbetaling for ophold på plejehjem/alderdomshjem fastsættes centralt (statsligt) i Danmark, Færøerne, Finland, Island og Norge, men decentralt (kommunalt) i Sverige.

I Danmark får beboere på plejehjem m.v. udbetalt pension og må heraf selv betale for de ydelser, de modtager som led i plejehjemsopholdet. Det drejer sig for eksempel om husleje, kost, frisør og vask. Derimod skal de ikke betale for pleje og rengøring. Den varige hjemmehjælp er gratis. Derimod betales der for midlertidige hjemmehjælp, afhængigt af indkomsten. Egenbetalingen til plejehjem og hjemmehjælp udgjorde tilsammen 1,69 mia. DKK i 2011 svarende til 4 pct. af de samlede udgifter.

På Færøerne betaler beboere på plejehjem ingen husleje, men til gengæld er folkepensionen nedsat til 991 DKK pr. måned til dækning af personlige behov. Beboerne har således ingen udgifter til husleje, kost, frisør m.v. Pensionister, der har en indtægt udover pensionen (for eksempel supplerende pensioner), skal dog betale for ophold på plejehjem. Egenbetaling udgør 30 pct. af pensionistens skattepligtige indtægt. Egenbetalingen til hjemmehjælp er afhængig af husstandens indkomst. I 2009 udgjorde egenbetalingen 2,8 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp.

I Finland er egenbetalingen for langtidspleje af ældre afhængig af patientens indtægt. Den kan højest udgøre 85 pct. af nettoindkomsten og til personlig brug skal der være mindst 99 Euro per måned. I 2010 udgjorde egenbetalingen for institutionsophold 22 pct. af de samlede udgifter. Egenbetalingen for hjemmehjælp er afhængig af husstandens indkomst. Egenbetalingen udgjorde ca. 16 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp.

I Island er egenbetaling for plejehjem afhængig af indtægten. De som kun har grundpension betaler den til sit ophold og får udbetalt et fastsat beløb som kaldes for "lommepenger", resten af kostnaderne betales af staten, for dem som kun har grundpension. De som har højere indtægter betaler mere selv for sit ophold men der findes et loft som ikke overskrides. Alle ydelser i plejehjemmet er inklusive, med undtagelse af frisør og fodpleje som kan købes på stedet på nogle af plejehjemmene. Egenbetalingen til hjemmehjælp var 8,1 pct. af kommunernes udgifter i 2010.

I Norge er egenbetalingen for institutionsophold afhængig af indtægten, og beregnes ud fra centralt fastsatte forskrifter. Egenbetalingen udgør op til 75 pct. af folketrygdens grundbeløb, fratrukket et fribeløb. Af indtægter over folketrygdens grundbeløb betales op til 85 pct. Betalingen skal begrænses således, at alle beholder 25 pct. af folketrygdens grundbeløb i tillæg til fribeløbet. Egenbetaling i institutioner udgør lidt over 15 pct. af de samlede udgifter til driften af institutionen. Egenbetalingen for hjemmehjælp fastsættes af de enkelte kommuner, men beløbet må ikke overstige de faktiske udgifter. Hvis indtægten er lav må egenbetalingen ikke overstige 155 NOK per måned. Desuden, må der ikke kræves egenbetaling for den del som er personlig pleje og omsorg eller hjemmesygepleje, aflastnings- eller støttetiltag.

I Sverige har kommunerne en stor frihed til selv at bestemme egenbetalingens størrelse inden for omsorgen for ældre og funktionshæmmede. Der findes også en maksimal egenbetaling inden for ældreomsorgen, men kommunerne har stor frihed til at sætte egenbetalingens størrelse inden for disse rammer.

Hver modtager af social service har ret til at beholde en vis sum til at betale personlige udgifter, som ikke indgår i udgiften til hjælp i hjemmet. Dette kaldes et forholdsbeløb.

6.3 Funktionshæmmede

Tabel 6.3.1 Udgifter til funktionshæmmede i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	4,9	Belgien	2,0	Italien	1,7 ^p	Slovakiet	1,7 ^p
Færøerne	4,3	Bulgarien	1,4	Letland	1,3 ^p	Slovenien	1,7 ^p
Finland	3,6	Cypern	0,7	Litauen	2,1 ^p	Spanien	1,7 ^p
Island	3,5	Estland	1,9	Luxemburg	2,6	Storbritannien	3,0 ^p
Norge	4,4	Frankrig	1,9 ^p	Malta	0,9	Tjekkiet	1,5
Sverige	4,5 ^p	Grækenland	1,3	Polen	1,4	Tyskland	2,4 ^p
		Holland	2,5 ^p	Portugal	2,2	Ungarn	2,1
		Irland	1,3	Rumænien	1,6	Østrig	2,3

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Førtidspensionernes opbygning og indkomstprøvning

Det er et fællestræk for de nordiske landes pensionssystemer, at alle borgere ved lov er garanteret et vist minimum at leve for ved overgangen til pension, den såkaldte mindstepension/grundpension. Dertil kommer lovfastsatte arbejds- eller tillægspensioner for de, der har deltaget i arbejdslivet. Desuden findes der supplerende pensionsordninger indgået ved lov eller ved kollektive aftaler. I alle landene findes desuden forskellige private pensionsopsparinger, som ikke behandles i denne rapport.

Hovedprincipperne for at modtage førtidspension er de samme som for alderspension. Dog får førtidspensionsmodtagere i Danmark ikke ATP, men de, der har været på arbejdsmarkedet modtager også supplerende pensioner.

I Sverige er førtidspensionen afskaffet og erstattet af en syge- og aktivitets ydelse.

Tabel 6.3.2 Førtidspensionens opbygning 2011¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ²⁾	Norge ²⁾	Sverige
<i>Modtagere af:</i>						
Grundpension/ garanteret mindstepension	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet i mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år
Bopælstidens længde for at opnå fuld grundpension	4/5 af årene fra det fyldte 15. år til det tidspunkt, hvorfra pensionen ydes	4/5 af årene fra det fyldte 15. år til det tidspunkt, hvorfra pensionen ydes	40 år	40 år	40 år	40 år
Tillægspension/ arbejdspension	.	.	Lønmod- tagere og selvstændige	Lønmod- tagere og selvstændige	Lønmod- tagere og selvstændige	Lønmod- tagere og selvstændige
Supplerende pensioner	.	.	Lønmod- tagere og selvstændige	.	Lønmod- tagere og selvstændige	Lønmod- tagere og selvstændige
	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler	-	-	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler
	Private kollektive aftaler	Private kollektive aftaler	-	-	-	Private kollektive aftaler

1 Blandt andet som følge af tilpasning til reglerne i EØS-aftalen er reglerne for retten til grundpension i de nordiske lande blevet tilnærmelsesvist ens. Overordnet kræves det, at man har været bosat i det pågældende land i mindst 3 år i den erhvervsaktive alder forud for funktionshæmningen

2 Treårsgrænsen gælder ikke ved arbejdsskader

I Island reguleres grundbeløbet for førtidspensionister både i forhold til egen arbejdsindkomst og halvdelen af husstandens kapitalindkomst. Tilsvarende regler gælder også for pensionstillægget som også reguleres i forhold til egen arbejdsindkomst samt ægtefællens indtægter. Fra og med 2001 er det kun 60 pct. af førtidspensionistens egne indtægter, der skal tages med i reguleringen. Målsætningen er at flere førtidspensionister skal deltage i arbejdslivet. Pensionstillægget falder helt bort over en vis indkomstgrænse.

I Norge indkomstprøves førtidspensionen i forhold til arbejdsindkomster over et vist niveau. Grundpensionen fastsættes i forhold til civilstand og ægtefællens arbejds- og kapitalindkomst. Ægtefæller og samboende har samme rettigheder.

I Sverige er boligtillægget til pensionister indkomstprøvet. I forhold til en ny lov fra 2003 kan boligtillægget udbetales til de der er bosat i Sverige og har en ydelse i form af fuld alderspension, aktivitets- eller sygedyldelse, enkepension, særlig efterlevendepension eller hustrutillæg. Selv de der har en pension eller en invaliditetsydelse fra et andet EU land kan få boligtillæg.

Helbredsbetingset førtidspension

I alle de nordiske lande kan personer hvis erhvervsevne er nedsat på grund af fysiske og/eller psykiske årsager modtage førtidspension. Førtidspensionen benævnes sygepension i Finland og uførepension i Island og Norge.

I Sverige hedder det fra og med 2003 syge- eller aktivitetsydelse. Disse ydelser indgår som en del af sygeforsikringssystemet, mens det tidligere var en del af det almindelige pensionssystem.

Grundlaget for førtidspension

I Danmark var folkepension (alderspension) og førtidspension tidligere integreret i et sammenhængende regelsystem. Førtidspensionister blev tildelt grundpension efter de samme regler som gjaldt for alderspensionister. Derudover blev førtidspensionister med mellemste førtidspension tildelt et invaliditetsbeløb, og førtidspensionister med højeste førtidspension blev ud over invaliditetsbeløbet også tildelt et erhvervsudygtighedsbeløb.

Den 1. januar 2003 trådte et nyt førtidspensionssystem i kraft. Førtidspensionen består nu af én sammenhængende ydelse, som for enlige nogenlunde er på niveau med arbejdsløshedsdagpengene, og for gifte/samlevende er på ca. 85 pct. heraf. De nye regler gælder for sager om førtidspension, som er rejst efter den 1. januar 2003, hvilket vil sige, at personer, som har fået tilkendt førtidspension efter de tidligere regler stadig modtager pension efter disse regler. Førtidspensionister efter den nye ordning modtager ikke invaliditets- og erhvervsudygtighedsbeløb. Som led i førtidspensionsreformen blev der etableret en tvungen indbetaling til ATP samt en frivillig supplerende opsparingsordning for førtidspensionister.

Alle førtidspensionister har mulighed for at tilslutte sig den sidstnævnte ordning. Af beløbet betaler førtidspensionisterne selv 1/3, og kommunerne betaler de resterende 2/3. Det samlede bidrag pr. person i ordningen udgør 5.198 kr. årligt i 2009.

På Færøerne er førtidspensionen sammensat af et grundbeløb, tillæg og invaliditetsbeløb. Pensionister med laveste førtidspension modtager grundbeløb, laveste tillæg og et ekstratillæg. Pensionister med mellemste og højeste førtidspension modtager grundbeløb, mellem eller højt tillæg og invaliditetsbeløb. Invaliditetsbeløbet indtægtsreguleres ikke og er skattefrit. Personer med vidtgående fysisk eller psykisk funktionshæmning, og som bor på institutioner, modtager et særligt pensionsbeløb på DKK 1.186 per måned i 2011. Personernes personlige behov bliver desuden dækket af institutionernes driftsudgifter.

Finland, Island og Norge tilkendes førtidspension i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension.

Fra 2003 blev førtidspensionen i Sverige ændret således, at man modtager en syge- eller aktivitetsydelse. Sygeydelsen bliver tidsbegrænset. Førtidspensionen var en del af det almindelige pensionssystem mens syge- eller aktivitetsydelsen er en del af sygeforsikringssystemet. Personer i alderen 30-64 år kan modtage sygeydelse, hvis

arbejdsevnen er nedsat. Personer i alderen 19-29 år kan få en ydelse for nedsat aktivitet. Denne ydelse er altid tidsbegrænset til mellem et og tre år.

Ved beregningen af tillægs-/arbejdspensionens størrelse, hvilket sker på baggrund af tidligere arbejdsindkomst, medregnes i Finland, Island og Norge som regel tiden frem til den normale pensionsalder.

I Finland er procentsatsen for førtidspensionister, for tiden fra førtidspensioneringen og frem til alderspensionsalderen, dog lavere end for alderspensionister. Fra og med 2010 forhøjedes procentsatsen dog også for 50-63-årige fra 1,3 pct. til 1,5 pct. Dertil lægges en engangsforhøjelse af sygepensionen efter fem udbetalingsår for personer med langvarig sygepension. Engangsforhøjelsens maksimum er ved 24-31-års alderen 25 pct. af pensionens beløb, og falder med 1,0 pct. for hvert ekstra levet år, og udbetales ikke efter 55-års alderen. Forhøjelsen betales første gang i 2010, men den gælder også sygepensioner, som begyndte før 2005. Hvis den manglende arbejdsevne begyndte i 2010 anvendes livslængdekoefficienten også på sygepensioner første gang, dog gælder indvirkningen kun på den indtjente pension, ikke på andelen for den resterende tid.

I Island trådte en ny aldersbetinget ydelse til førtidspensionister i kraft den 1. januar 2004. Formålet er, at personer, der bliver førtidspensionister i en ung alder får en forhøjet grundpension idet vedkommende ikke har haft mulighed for at deltage i arbejdslivet og derved ikke har kunnet optjene arbejdspension. Ydelsen kan gives fra og med vedkommende fylder 18 år og ydelsen reduceres i forhold til alderen når man bliver førtidspensionist. De, som er 18 eller 19 år når de bliver førtidspensionist får det dobbelte grundbeløb som reduceres gradvist til 66 års alderen.

I Norge blev tre forskellige revalideringsydelse den 1. marts 2010 slået sammen til én ydelse (arbejdsavklaringspenge). Den varige førtidspension beregnes som hidtil.

Tabel 6.3.3 Regler for grundpension/førtidspension 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ¹⁾
Pensionsalder	18-64 år	18-66 år	16-64 år	16-65 år	18- 64 år	19-64 år
Mindste grad af uarbejdsdygtighed	Uarbejdsdygtig	Manglende arbejdsevne	Intet særligt niveau angivet.	50 pct.	50 pct. (i genaktiveringsfasen 20 pct.)	25 pct.
Pension på grundlag af:	Grad af uarbejdsdygtighed, opholdsperiode og indkomst	Opholdssperiode uarbejdsdygtighed	Opholdets længde og andre pensioner	Grad af uarbejdsdygtighed, opholdsperiode og indkomst	Grad af uarbejdsdygtighed, forsikringsperiodens længde og pensionspoint arbejdsindkomstens størrelse (de 20 bedste år) og familiesituationen	Opholdets varighed, størrelsen af indkomstbase-ret syge/aktivitetsydelse og grad af uarbejdsdygtighed
Referenceindkomst eller beregningsgrundlag	Pensionen er uafhængige af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængige af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængige af tidligere indkomst	Pensionen er uafhængige af tidligere indkomst	Tilskrevne pensionspoint og kommende pensionspoint indtil det fyldte 66. år. Arbejdsdygtige inden det fyldte 26. år tildeles ekstra pensionspoint for fremtiden	Pensionen baseres på den pensions-givende indkomst, dvs. arbejdsindkomst og indkomst fra visse ydelser: sygedagpenge, arbejdsløshedsdagpenge og forældre-orlovsydelse
Mindste pension pr. måned i national valuta	1/40 af maksimum	1/40 af grundbeløbet	Intet lovfæstet minimum		13.137 til enlige og 24.304 til ægtefæller	Garanteret pension på mellem 7.490 og 8.560 på baggrund af alder ²⁾
Højeste pension pr. måned i national valuta	Hvis indkomsten ikke overstiger et vist niveau: 5.650 for enlig pensionist, der bor alene; 8.958 for gifte eller samboende pensionister	For enlige 15.084 og 13.309 for gifte	687,74		30.725 til enlige og 29.733 til ægtefæller	Maximum for indkomstreleret syge- eller aktivtetsydelse er 17.120 per år

Tabellen fortsætter...

Tabel 6.3.3 Regler for grundpension/førtidspension 2011 fortsat

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ¹⁾
Indeksregulering efter pensionering:	Lønnen 100 pct. samt en reduktion hvis stigningen er over 2 pct.	Reguleres efter særlig lov hvert år	Forbrugerprisindekset 100 pct.	Lønudviklingen, i det mindste forbrugerprisindekset	Parlaments afgørelse	Prisindekset 100 pct.
Akkumulering med indkomst fra arbejde	Muligt at have anden indtægt. Der sker en gradvis reduktion af pensionen ved indtægter ud over en vis indtægt (se ovenfor under "Højeste pension")	Muligt at have anden indtægt	Hvis en pensionsmodtager påtager sig arbejde, der svarer til hans tidligere beskæftigelse, anses han ikke længere for at være uarbejdsdygtig, og pensionen inddrages. Pensionen kan indstilles i 3-24 måneder, hvis pensionsmodtageren finder arbejde og den månedlige arbejdsindkomst er over 687,74 EUR	Mulig, reduktion af ydelser	Med undtagelse af det første år med fuld midlertidig førtidspension eller førtidspension, må modtageren have en årlig arbejdsindkomst på højst 75.641 NOK. Ved højere indkomst fastsættes en lavere førtidspension	Mulig

1 Syge-/aktivitetsydelse

2 Garantiniveauet for syge og aktivitetsydelse er baseret på blandt andet på besøgstiden i Sverige. Et lavere beløb kan derfor udbetales til visse personer der ikke har vis sig i længere tid

Tabel 6.3.4 Regler for arbejdsbaseret førtidspension 2011

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ²⁾
Pensionsalder		18-66 år	18-62 år	16-69 år	16-66år	19-64 år
Mindste grad af uarbejdsdygtighed		Mindst halvering af arbejds- evne. Graden af førtidspension kan afhænge af alder og mulighed for revalidering	Førtidspension 3/5. Delvis førtidspension: 2/5	50 pct.	50 pct. (i gen- aktiveringsfasen 20 pct.)	25 pct.
Pension på grundlag af:		Manglende arbejdsevne på grundlag af fysisk eller psykisk årsag	Optjenings- baseret pension øget med optjening for forventet alder ved fratrædelse, indkomst for hvert år, aldersafhængig optjeningssats	Grad af uarbejdsdyg- tighed og optjent pensionsbeløb i overensstem- melse med optjente pensionspoint øget med yderligere optjeningsår lagt til pensi- onsalderen	Grad af uar- bejdsdygtighed, forsikrings- periodens længde og pensionspoint (faktiske hidti- dige og anslå- ede fremtidige perioder til i alt 40 år), arbejdsindkom- stens størrelse (de 20 bedste år)	Gennemsnit af de tre højeste årlige indkom- ster fra en rammeperiode, som går umid- delbart forud det år, hvor invaliditeten opstod, af- hængigt af graden af uarbejdsdyg- tigheden
Reference- indkomst eller bereg- nings- grundlag	-	Grundbeløb og tillæg reguleres efter seneste skattemæssige indkomst	På grundlag af årsindkomsten. Intet ind- komstloft. For projicerede år er beregnings- grundlaget indkomsten i de fem foregående år. Optjenings- satsen for udækkede perioder er baseret på den indkomst, der danner grundlag for ydelserne. Til en langvarig sygepension lægges efter fem udbetalingsår en engangs- forhøjelse, hvis max forhøjelse er ved 24-31 års alder 25 pct. af pensionens beløb og falder for hvert levet år 1 procentenhed og udbetales ikke efter 55 års alder	Indkomst uden loft	Tilskrevne pensionspoint og kommende pensionspoint indtil det fyldte 66. år. Personer, som er blevet uar- bejdsdygtige inden det fyldte 26. år invaliditet tildeles ekstra pensionspoint for fremtiden	Ydelsen baseres på den pensionsgivende indkomst, dvs. arbejdsind- komst og ind- komst fra visse ydelse: syge- dagpenge, arbejdsløs- hedsdagpenge og forældreor- lovsydelse

Tabellen fortsætter...

Tabel 6.3.4 Regler for arbejdsbaseret førtidspension 2011 fortsat

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige ²⁾
Højeste pension pr. måned i national valuta	-	For enlige 10.439. For gifte 8.879	Intet lovfæstet maksimum	Intet lovfæstet maksimum	30.725 til enlige og 29.733 til ægtefæller	17.120
Indeks-regulering						
- før pensionering:	-	Reguleres efter særskilt lov	Lønnen 80 pct. + pris-tallet 20 pct.	Løn	..	..
- efter pensionering:		Reguleres efter særskilt lov	Pristallet 80 pct. + lønnen 20 pct.	Priser, men i ældre fonde for offentligt ansatte: lønninger	Parlamentsafgørelse	Pristallet 100 pct.
Akkumulering med indkomst fra arbejde		Muligt at have anden indtægt	Mulig, hvis indkomsten udgør 40-59 pct. af den pensionsgivende løn, ændres den fulde førtidspension til en delførtidspension. Hvis indkomsten overstiger 60 pct. af den pensionsgivende løn, pensionen ophører hvis ændringerne er midlertidige og inddrages hvis ændringerne bliver ved	..	Med undtagelse af det første år med fuld midlertidig førtidspension eller førtidspension, må modtageren have en årlig arbejdsindkomst på højst 75.641 NOK. Ved højere indkomst fastsættes en lavere førtidspension	Mulig

1 Der findes ingen arbejdsbaseret førtidspension i det offentlige pensionssystem i Danmark, men i de fleste overenskomster på arbejdsmarkedet indgår der aftaler om pension, herunder også førtidspension

2 Syge-/aktivitetsydelse

Forhold der påvirker antallet af førtidspensionister

I de nordiske lande findes der et antal alternative former for ydelser, som har indflydelse på såvel tilkendelse af førtidspensioner som på antallet af førtidspensionister. Mens sygedagpenge i de øvrige lande maksimalt kan gives i ét år, dog med mulighed for forlængelse i Danmark. I Sverige er førtidspensionen fra og med 2003 erstattet af en sygdoms- og nedsat aktivitetsydelse.

I Norge er det normalt, at der udbetales arbejdsavklaringspenge, førend der udbetales førtidspension.

Også de øvrige førtidspensionsordninger (som i denne publikation benævnes særlige alderspensioner) kan påvirke antallet af førtidspensionister. At der findes ordninger som for eksempel efterløn i Danmark og arbejdsløshedspension i Finland har bidraget til, at der er færre førtids-/sygepensionister, end der ellers ville have

været i disse lande. Ordningen med aftalefastsat pension (AFP) påvirker antallet af førtidspensionister i Norge. Flere undersøgelser er kommet frem til at ca. 20 pct. af AFP-pensionisterne ville have været førtidspensionister, hvis AFP-ordningen ikke fandtes.

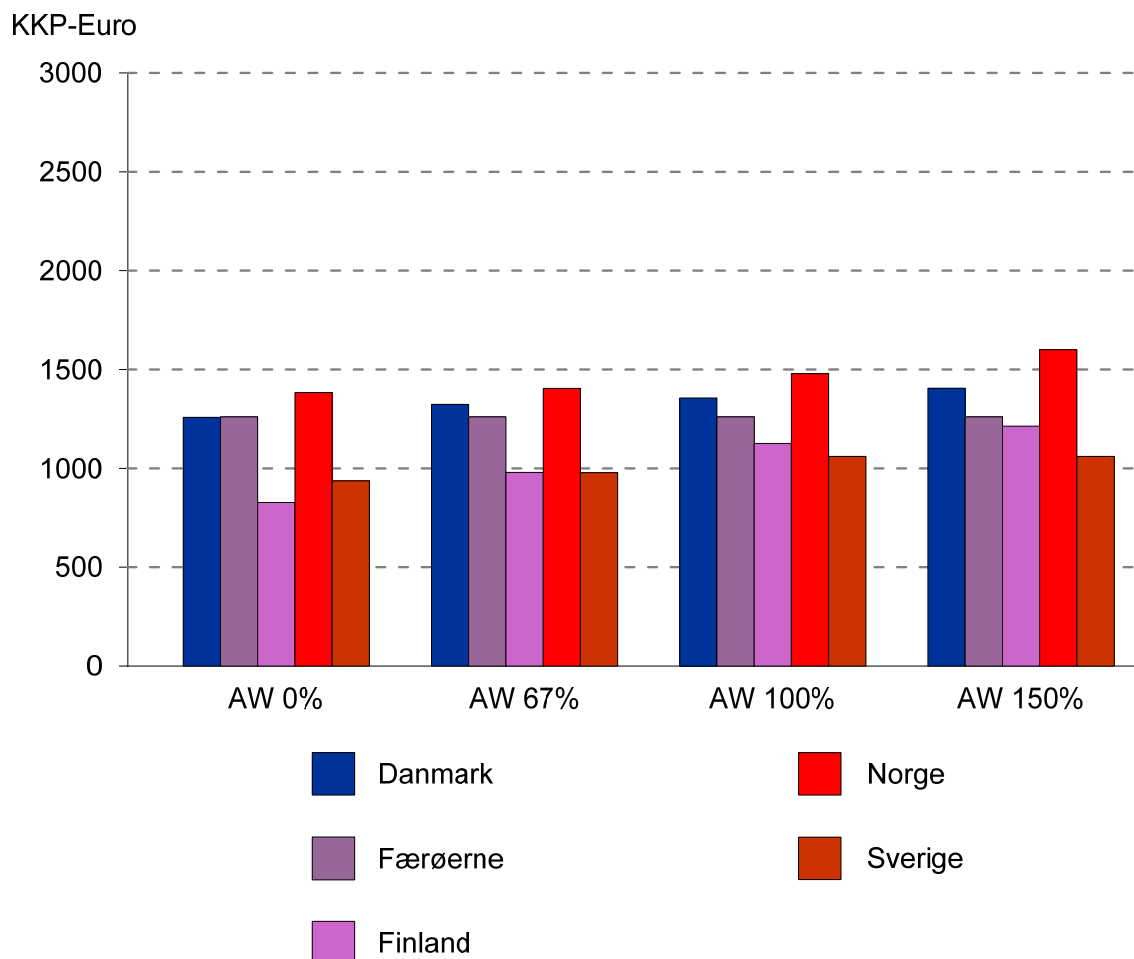
Førtidspension inkl. pensionstillæg er som hovedregel enten højere eller af samme størrelse som den der tilkendes alderspensionister i alle landene. Dertil kan i Danmark før førtidsreformen i 2003 og Færøerne komme et antal særlige tillæg og i de øvrige lande en tillægspension, som nævnt ovenfor.

Disponibel indkomst og kompensationsgrader ved førtidspension

Figur 6.3.1 viser den disponible indkomst for en enlig 50-årig førtidspensionist, som tidligere har været i arbejde og som helt har mistet sin erhvervsevne på fire indkomstniveauer i KKP-Euro, og figur 6.3.2 viser udviklingen i kompensationsniveauet for AW 100% over de seneste år. Tabel 6.3.5 viser kompensationsgraden i pct. i forhold til tidligere lønindkomst. I Danmark er førtidspensionen uafhængig af tidligere indkomst. Dog findes der i Danmark supplerende ydelser fra aftalebaserede pensionsordninger, som ikke er taget med i beregningen. Førtidspensionen i de andre lande er beregnet i forhold til tidligere arbejdsindkomst.

I alle landene modtager mændene i gennemsnit en højere ydelse end kvinderne. For Finland og Norge skyldes det højere optjening til ATP.

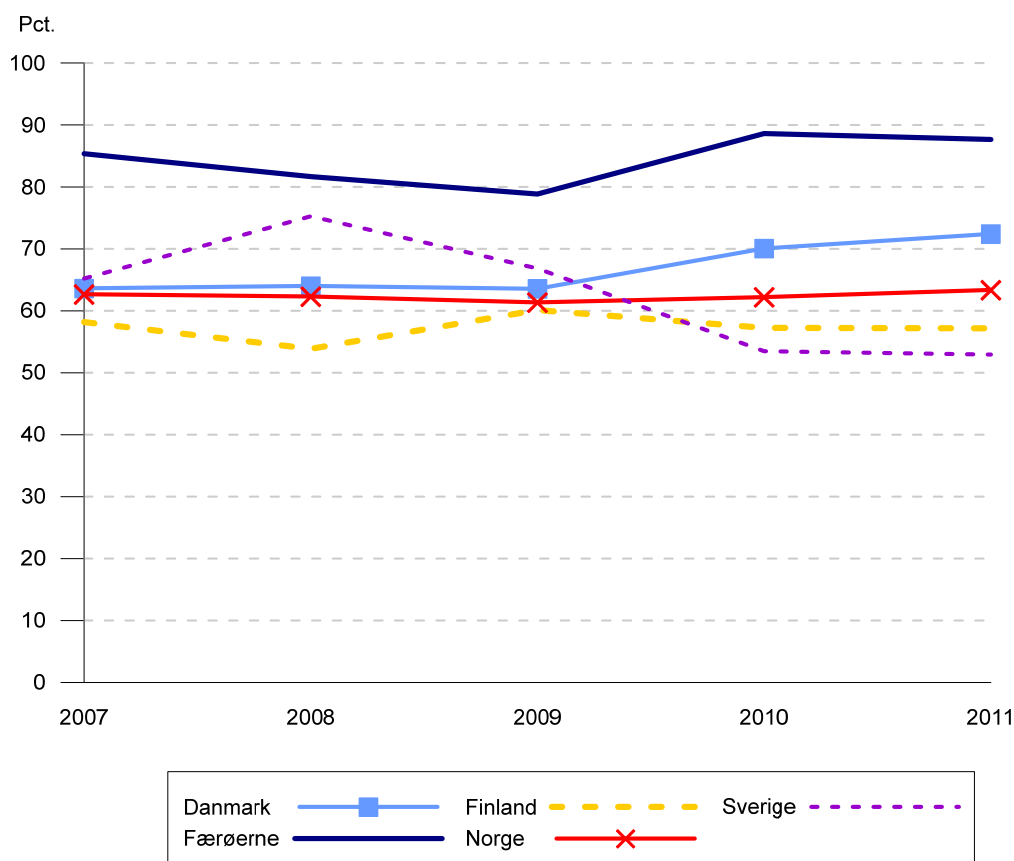
Figur 6.3.1 Disponibel indkomst pr. måned for en enlig 50-årig førtidspensionist ved fuldt tab af erhvervsevne i KKP-Euro 2011

Tabel 6.3.5 Kompensationsgrad for en enlig 50-årig førtidspensionist ved fuldt tab af erhvervsevne i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Norge	Sverige
67 pct. AW	99	120	68	85	85
100 pct. AW	72	88	57	63	53
150 pct. AW	55	65	45	49	40

Figur 6.3.2 Kompensationsgrad for en enlig 50-årig førstidspensionist uden børn, AW 100 pct.

Tabel 6.3.6 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat førtidspension (før skat) pr. måned 2011

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
Danmark ¹⁾	14.438	13.577	28.015	1.417	1.332	2.749
Færøerne ²⁾	10.587	8.367	9.401	1.039	821	922
Finland ³⁾	1.132	937	1.039	930	770	854
Norge	17.341	13.911	15.386	1.499	1.202	1.330
Sverige ⁴⁾	10.409	9.110	9648	893	781	828

1 Gennemsnitligt udbetalt beløb for højeste, mellemste, almindelig og forhøjet almindelig førtidspension samt ny førtidspension i januar 2011

2 Gennemsnitlig udbetaling i november 2011 for højeste og mellemste førtidspension

3 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december

4 Gennemsnitligt udbetalt beløb i december inklusive boligtillæg. Aktivitets- eller sygeydelse erstattede fra og med 2003 førtidspension

Antal modtagere af førtidspension

I Danmark kan der efter førtidspensionsreformen i 2003 kun nytilkendes en form for førtidspension. Den nye førtidspension tilkendes personer med en varigt nedsat

arbejdsevne af et sådant omfang, at personen ikke kan blive selvforsørgende gennem beskæftigelse på almindelige vilkår eller i fleksjob.

På Færøerne er der ikke sket væsentlige lovmæssige ændringer, der har haft indflydelse på antallet af nytilkendelser.

I Finland har der været et fald i antallet af førtidspensionsmodtagere, men er i løbet af de senere år stabiliseret cirka på det samme niveau.

Der har været fald i nytilgangen af førtidspensionister i Island siden 2003. Forklaringen på faldet i nytilgangen kan være opstramning i reglerne af tilkendelse af førtidspension samt ændringer på arbejdsmarked i form af mindre arbejdsløshed.

Både i Norge og Sverige er der sket opstramninger i reglerne for tilkendelse af førtidspension (syge-/aktivitetsydelse). I Sverige har der været et stigende antal tilkendelser til og med 2006, hvorefter der har været et fald.

Tabel 6.3.7 Antal pensionister, der modtager førtidspension i form af grund-/mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension absolut og i pct. 2011

	Danmark ³⁾	Færøerne	Finland	Island ²⁾	Norge	Sverige
<i>Antal</i>						
18-19 år ¹⁾	1.099	8	1.604	243	956	3.196
20-29 "	10.583	68	11.647	1.818	8.265	26.268
30-39 "	24.374	90	17.419	2.673	17.449	25.052
40-49 "	55.891	219	35.735	3.854	47.374	67.933
50-54 "	92.554	168	33.678	2.419	40.052	58.956
55-59 "	.	246	64.168	2.541	59.394	86.086
60-64 "	61.065	404	96.202	2.880	87.899	133.193
I alt 18-64 år ¹⁾	245.566	1.203	260.453	16.428	261.389	400.684
65-66 år	.	179	.	1.257	45.264	.
<i>Pct.</i>						
18-19 år ¹⁾	0	1	1	1	0	1
20-29 "	4	6	4	11	3	7
30-39 "	10	8	7	16	7	6
40-49 "	23	18	14	23	18	17
50-54 "	38	14	13	15	15	15
55-59 "	.	20	25	16	23	21
60-64 "	25	34	37	18	34	33
I alt 18-64 år ¹⁾	100	100	100	100	100	100

1 For Finland og Norge starter aldersgruppen ved 16 år og ved 17 år for Island

2 Islandske tal henviser til 2010

3 Tal fra Danmark i aldersgrupperne 50-54 år og 55-59 år er slået sammen, og står ud for kategorien 50-54 år.

Tabel 6.3.8 Modtagere af førtidspension og nytilgang af førtidspensionister efter køn 2011

	Modtagere	Nytilgang	Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder
<i>Danmark¹⁾</i>			
Mænd	101.920	7.291	0,4
Kvinder	118.662	8.032	0,5
<i>Færøerne</i>			
Mænd	753	..	..
Kvinder	965	..	..
<i>Finland</i>			
Mænd	135.888	12.723	0,7
Kvinder	124.565	12.706	0,7
<i>Island^{2, 6)}</i>			
Mænd	7.043	-	-
Kvinder	10.642	85	0,1
<i>Norge³⁾</i>			
Mænd	131.847	13.233	0,8
Kvinder	174.806	17.701	1,1
<i>Sverige^{4, 5)}</i>			
Mænd	165.913	7.255	0,3
Kvinder	234.771	7.114	0,3

1 Antal modtagere er i denne tabel opgjort primo året; i de øvrige pensionstabeller er antallet opgjort ultimo året

2 Pensionsalder ændres fra 2010 i 17-66 år i stedet for 16-66 år. Förklarer liten nytilgang

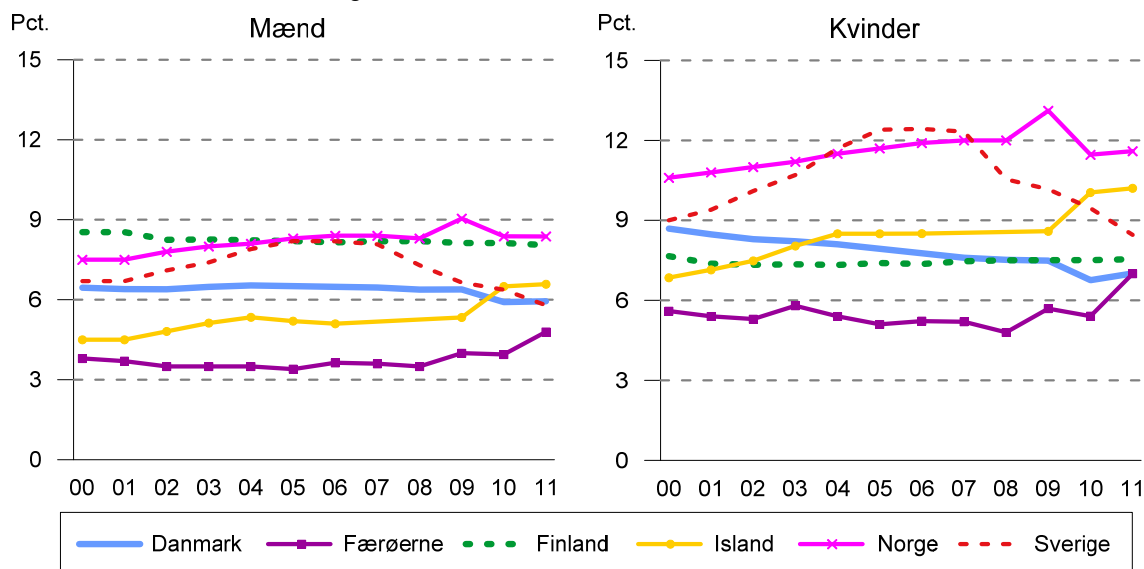
6 Islandske tal henviser til 2010

3 Pensionsalder 18-67 år

4 Syge og aktivitetsydelse erstatter fra og med 2003 førtidspensionen

5 Oplysningen for modtagere henviser til december 2011

Figur 6.3.3 Pensionister der modtager førtidspension i form af grund-/mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension i pct. af befolkningen 16/18-64/66 år 2000-2011^{1, 2)}

- 1 I Sverige erstatter aktivitets- og sygeydelsen førtidspensionen fra og med 2003. Nye ydelser gives til personer i alderen 19-64 år
- 2 Norge: Fra 1. mars 2010 ble personer som mottok tidsbegrenset uførestønad flyttet til ny yttelse kalt arbeidsavklaringspenge (revalidering). Slik at her gjelder kun mottakere av varig uførepensjon og gruppen er mindre enn i 2009.

Revalideringsydelse

Personer, hvis erhvervsevne er nedsat af fysiske, psykiske eller sociale årsager, kan få hjælp til uddannelse, optræning og omskoling, når det anses for påkrævet af hensyn til personens fremtidige muligheder for at klare sig selv og forsørge sin familie. Der kan også ydes hjælp til særlige udgifter, der følger af uddannelsen. Uddannelse kan bestå i optræning eller oplæring på det almindelige arbejdsmarked. Hjælpen ydes i form af løn eller løntilskud. Endelig kan der ydes særskilt hjælp til anskaffelse af værktøj og arbejdsredskaber og til iværksættelse af selvstændig virksomhed.

I Danmark ydes hjælpen i form af en fast revalideringsydelse, som svarer til dagpengemaximum. Udbetalingen af revalideringsydelsen forudsætter, at der er iværksat en revalidering efter en fastlagt erhvervsplan. Ydelsen udbetales indtil erhvervsplanen er gennemført, normalt dog højst i 5 år. For unge under 25 år udgør revalideringsydelsen det halve. Med henblik på at fastholde og integrere de svagere grupper på arbejdsmarkedet er der fra 1999 sket en styrkelse af den virksomhedsrettede revalidering.

På Færøerne udbetales revalideringsydelse, når det anses for påkrævet af hensyn til en persons risiko for at blive udstødt fra arbejdsmarkedet. Revalideringsydelsen hører under loven om offentlig forsorg, og ydelsen er normalt behovsprøvet.

I Finland er revalideringsdagpenge, som betales fra Folkpensionsanstalten af samme størrelse som sygedagpengene. Dagpengenes størrelse fra ulykkes- og trafikforsikringerne samt fra arbejds pensionsanstalterne er i princippet næsten af den samme størrelse som man skulle have haft arbejdsindkomst i samme periode.

I Island udbetales en revalideringsydelse af socialforsikringen, når den tilskadekomne ikke længere har ret til syge- eller arbejdsskadedagpenge. Som regel kan ydelsen højst oppebæres i 12 måneder eller indtil der er truffet beslutning om den funktionshæmmedes fremtid. Ydelsen svarer til sygepensionen og tildeles efter de samme kriterier. Ydelsen kan aldrig udbetales i mere end 18 måneder. Alle, der modtager revalideringsydelse, skal gennemgå undersøgelser og behandlinger i den tid, ydelsen modtages.

I Norge blev tre revalideringsydelser slået sammen til én ydelse med virkning fra 1. marts 2010. For at have ret til den nye ydelse, arbejdsafklaringspenge, skal modtageren være under aktiv behandling, deltage på et arbejdsrettet tiltag eller modtage anden opfølgning med det sigte at skaffe sig, eller beholde, et arbejde.

Denne ydelse gives til personer, der har opbrugt deres sygedagpengeret, men hvor arbejdsevnen forsat er nedsat med mindst 50 pct. Ydelsen kan gives i op til 4 år, med mulighed for forlængelse i særlige tilfælde, og beregnes ud fra pensionsgivende indtægt, udbetalt det sidste år, eller som et gennemsnit af de sidste tre år før arbejdsevnen blev nedsat med mindst 50 pct. Ydelsen udgør op til 66 pct. af beregningsgrundlaget, og forvaltes af Arbejds- og velfærdsetaten.

I Sverige gives der i forbindelse med revalidering en række erstatninger og ydelser. I forbindelse med revalidering kan der blandt andet gives en re-valideringsydelse og særlige ydelser i stedet for sygedagpenge. Revalideringsydelsen gives da til personer, som deltager i erhvervsrettet revalidering og de særlige ydelser skal dække udgifterne, som der er ved revalideringen for eksempel rejser. De erhvervsrettede revalideringsforanstaltninger, som kan blive aktuelle er eksempelvis arbejdsstræning, udredning ved et arbejdsmarkedsinstitut og uddannelse.

Tabel 6.3.9 Personer som har modtaget revalideringsydelse 2011

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland ²⁾	Island ³⁾	Norge ⁴⁾	Sverige ⁵⁾
<i>Personer som har modtaget revalideringsydelse i løbet af året</i>						
Mænd	4.097	268	40.133	812	71.597	6.300
Kvinder	6.296	357	61.815	1.190	102.777	12.036
I alt	10.393	625	101.948	2.002	174.373	18.336
<i>Personer som modtog revalideringsydelse pr. december</i>						
Mænd	6.405	79	16.900	444	70.618	2.664
Kvinder	10.019	99	25.993	704	101.142	4.959
I alt	16.424	178	42.893	1.148	171.760	7.623

1 Modtagere af revalideringsydelse, herunder revalideringsydelse ved virksomhedspraktik

2 Omfatter revalideringsdagpenge og service som udbetales fra Folkpensionsanstalten (dårtill utbetalade arbejdspensionsanstalterne i løbet af 2011 revalideringspenge/-service årt 10.808 personer, 5.823 kvinder och 4.985 men)

3 Året 2010 for Island

4 Fra 1. marts 2010 blev ydelserne revalideringspenge (attføringspenge) og tidsbegrænset sygepension indlemmet i Arbejdsavklaringspenge. Tallene for 2010 er derfor ikke sammenlignelige med tal fra tidligere år

5 Omfatter kun personer med revalideringsydelse. Personer som modtager særlige ydelser kan ikke opgøres

Arbejdsskadeserstatninger

I alle nordiske lande modtager personer, som har været udsat for en arbejdsskade enten sygedagpenge eller en ydelse, som svarer til disse ved midlertidigt tab af erhvervsevne. Ved langvarigt eller permanent tab af erhvervsevne udbetales der førtidspension eller en ydelse, som kan sidestilles med denne.

Ved arbejdsskade forstås ulykkestilfælde på arbejdet og erhvervsbetinget sygdom, som forårsager midlertidigt eller permanent tab af arbejdsevne.

I alle landene er der etableret obligatoriske arbejdsskadeforsikringer, men efter lidt forskellige regelsæt. Fra arbejdsskadeforsikringen udbetales der ménestatninger samt erstatning for den tabte arbejdsevne, enten i form af engangsydelser eller som månedlige ydelser. Normalt dækker arbejdsskadeforsikringen også udgifter til behandlinger, som ikke er dækket af den almindelige sygeforsikring.

I Danmark ydes der erstatning for tabt erhvervsevne, hvis arbejdsskaden har nedsat arbejdsevnen med mindst 15 pct. Der ydes desuden et engangsbeløb, hvis méngraden er 5 pct. og derover. Kompensationen beregnes ud fra 80 pct. af den tilskadekomnes hidtidige årsindtægt.

På Færøerne ydes der dagpenge, hvis den tilskadekomne ikke er i stand til genoptage arbejdet i samme omfang som tidligere. Dagpengene kan maksimalt udgøre 80 pct. af årslønnen. Der kan også ydes invaliditetserstatning, hvis arbejdsskaden har forringet den tilskadekomnes erhvervsevne med 5 pct. eller derover. Kompensationen beregnes i begge tilfælde til maksimalt at udgøre 2/3 af fiskeres garanterede mindsteløn, hvilket svarer til 386 DKK i 2010.

I Finland har man ret til pension, hvis arbejdsevnen er reduceret med mindst 10 pct. Den pension, som udbetales til en person, som er helt uarbejdsdygtig udgør 85 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Til en delvis (partiel) arbejdsudygtig arbejdstager, udbetales der en del af den fulde pension, som svarer til nedgangen i erhvervsevnen.

Erstatningsniveauet for pension på grund af ulykker falder til 70 pct. af arbejdsindkomsten, når den pågældende fylder 65 år. Ulykkespensionen til en delvis uarbejdsdygtig reduceres tilsvarende når den pågældende fylder 65 år.

I Island er det retten til løn under sygdom (fravær på grund af en ulykke), som har den største betydning for den skadelidte. Men for personer som ikke har ret til løn eller når den periode, hvor man kan modtage løn er ophørt, modtager de pågældende dagpenge fra den almene arbejdsskadeforsikring. Denne ydelse er et fast beløb, som er uafhængig af den løn man havde da ulykken indtraf. Ydelsen betales normalt ikke i mere end 52 uger, hvis arbejdsevnen er nedsat med 10-49 pct. betales førtidspension i form af et engangsbetrag, men hvis arbejdsevnen er nedsat 50 pct. eller mere betales førtidspension efter de almindelige regler.

I Norge kan der opnås uførepension, hvis en erhvervsskade eller arbejdsulykke nedsætter arbejdsevnen med 30 pct., hvor der normalt kræves mindst 50 pct. nedsættelse af arbejdsevnen for at få tildelt uførepension. Der tildeles ménerstatning, hvis méngraten er 15 pct. og derover.

I Sverige ydes der erstatning, i form af livrenter, såfremt arbejdsevnen er varigt nedsat med mindst en femtededel (6,6 pct.). Livrenten beregnes normalt på grundlag af den forsikredes sygedagpengeberettigede indkomst. Livrenten beregnes ved at sammenligne den forventede indkomst, hvis skaden ikke var indtruffet, med den indkomst hun eller han beregnes til at kunne få efter skaden. Livrenten er forskellen mellem indkomsterne, men kan aldrig blive højere end 7,5 prisbasisbeløb per år som var 42.800 SEK i 2011.

Plejetilskud til funktionshæmmede

I alle de nordiske lande kan familier modtage økonomisk støtte fra det offentlige til pleje af et fysisk eller psykisk sygt barn i hjemmet. Regelsættene varierer noget mellem landene, men formålet med ordningerne er det samme, nemlig at gøre det økonomisk muligt for familier at have barnet boende hjemme ved at få dækket de ekstraudgifter som barnets funktionshæmning medfører.

Voksne med funktionsnedsættelse, som bor i eget hjem, kan også få tilskud. De enkelte lande har også lidt forskellige regler på dette område. Der kan ydes støtte til hjælpemidler, som er nødvendige for, at den pågældende kan udøve et erhverv eller afhjælpe den pågældendes lidelse, eller som kan lette den daglige tilværelse i hjemmet.

I flere af landene ydes der blandt andet tilskud til køb af og/eller tilpasning af bil eller andet motordrevet køretøj.

Serviceydelser til funktionshæmmede

Institutioner, hjemmehjælp m.v. for funktionshæmmede

I alle landene findes der særlige boliger for personer med nedsat funktionsevne. Det kan være:

1. Plejehjem/sygehjem
2. Beskyttede boliger/servicelejligheder/kollektivboliger

Tabel 6.3.10 Personer under 65 år som modtager hjemmehjælp

	Danmark ¹⁾	Færøerne	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
	2011	2010	2011	2011	2010	2011
Modtagere af hjemmehjælp under 65 år i alt	24.977	55	7.737	3.368	31.892	16.573
Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen 18-64 år	0,7	0,1	0,2	1,2	0,8	0,2

- 1 Hjemmehjælp til beboere i eget hjem bortset fra serviceboliger. Modtagere i pct. af aldersgruppen 18-64 år pr. oktober 2011
- 2 Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp). Omfatter modtagere der modtager både hjemmesygepleje og praktisk bistand og modtagere som blot modtager praktisk bistand. Modtagere der kun modtager hjemmesygepleje er ikke inkluderet
- 3 Omfatter beboere i egen bolig som pr. 1. oktober 2011 havde fået tildelt hjemmehjælp

Tabel 6.3.11 Personer under 65 år, som bor på institution eller i servicebolig

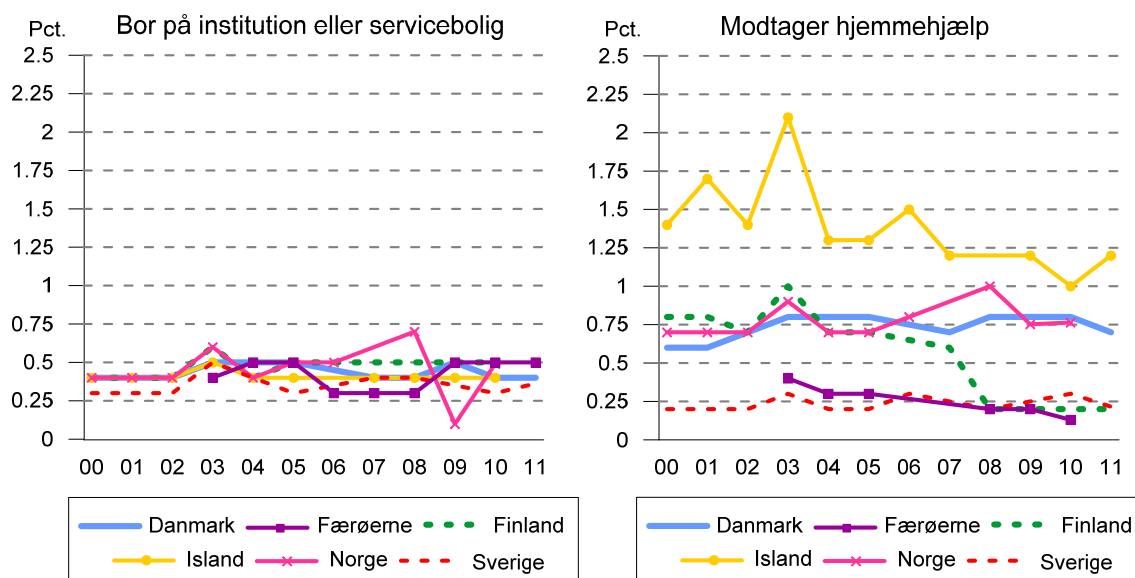
	Danmark ¹⁾	Færøerne ¹⁾	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
	2011	2011	2010	2010	2010	2011
Under 65 år i alt	13.548	150	20.679	1.103	20.486	27.874
I pct. af aldersgruppen 18-64 år	0,4	0,5	0,5	0,4	0,5	0,4

- 1 Omfatter beboere på plejehjem, beskyttede boliger, plejeboliger, friplejeboliger samt botilbud (botilbud anvender aldersgruppen under 67 år). Modtagere i pct. af aldersgruppen 18-64 år pr. oktober 2011
- 2 Oplysningerne gælder beboere i boliger til pleje- og omsorgsformål og indlagte på institution i aldersgruppen 0-66 år
- 3 Personer med permanent ophold og korttidsophold 1. oktober 2011 i institutioner eller service-boliger

I samtlige lande ydes der hjemmehjælp til funktionshæmmede. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Hjælpen er et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

Som tidligere nævnt er statistikken om hjemmehjælp i de nordiske lande vanskelig at sammenligne. Tallene for Danmark, Færøerne, Finland, Norge og Sverige er statusopgørelser, er de islandske data oplysninger om, hvor mange der modtog hjælp i løbet af året.

Figur 6.3.4 Personer som bor på institution eller i servicebolig, samt personer der modtager hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen 18-64 år 2000-2011

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes funktionshæmmede forskellige typer støtteordninger og aktiverende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi. Udbuddet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse omfanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at funktionshæmmede kan forblive længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. madudbringning, telefonkæder eller alarmer, der kan tilkalde hjælp, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med tøjvask og indkøb. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. I alle landene findes såkaldte dagforanstaltninger, der henvender sig til forskellige målgrupper, eksempelvis personer med psykisk funktionsnedsættelse, for at give hjælp i form af revalidering, beskæftigelse og fællesskab.

Derudover findes befordringstjeneste, en trafikservice for ældre og funktionshæmmede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Personlig assistance

I alle de nordiske lande kan personer med svære funktionshæmninger få økonomisk hjælp til personlig assistance og hjælp til den daglige livsførelse.

I Danmark kan personer med betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, der har behov for personlig hjælp og støtte til de nødvendige

praktiske opgaver i hjemmet i mere end 20 timer om ugen, vælge at få et kontant tilskud til hjælp, som den pågældende selv antager. Kommunen kan også yde tilskud til dækning af udgifter til ansættelse af hjælpere til pleje, overvågning og ledsagelse af personer med betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, som har et aktivitetsniveau, for eksempel i forbindelse med erhvervsarbejde, der gør det nødvendigt at yde en ganske særlig støtte. Ca. 2.000 personer var omfattet af disse ordninger med ansættelse af hjælpere i 2010.

Derudover kan kommunen yde 15 timers ledsagelse om måneden til personer under 67 år, der ikke kan færdes alene på grund af betydeligt og varigt nedsat funktionsevne. Personer, der er visiteret til 15 timers ledsagelse om måneden ved det fyldte 67. år, bevarer denne ret efter det fyldte 67. år. Kommunen kan desuden yde hjælp i form af en særlig kontaktperson til personer, der er døvblinde, og sørge for tilbud om støtte- og kontaktperson til personer med sindslidelser. I 2010 var ca. 14.000 personer omfattet af disse ledsage- og kontaktpersonordninger.

På Færøerne har børnepasningsbehovet hos familier med funktions-hæmmede børn, hvis behov ikke kan dækkes i de almindelige daginstitutioner, været løst ved ansættelse af personlige støttepersoner. Støttepersonerne har samtidig bl.a. en aflastningsopgave i forhold til familien og dækker derfor et mere omfattende behov end det en traditionel daginstitution kan tilbyde.

Personer mellem 18 og 66 år med varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne kan få tilkendt personlig hjælp og støtte. Målsætningen er, at den funktionshæmmede skal have mulighed for at leve et selvstændigt og aktivt liv. Den funktionshæmmede og støttepersonen fastlægger i fællesskab en formålssætning med støtten, og som beskriver en handlingsplan mht. indholdet i støttetimerne.

I Finland kan kommunerne fremme en svært funktionshæmmed persons livsførelse i eget hjem ved at give et økonomisk tilskud til at aflønne personlige hjælpere. Tilskuddet er tiltænkt svært funktionshæmmede, der i stor udstrækning har behov for andres hjælp i dagliglivets forhold. Behovet for hjælp og støtte skal fastlægges af en læge og hvis nødvendigt desuden af en anden ansat i social- og sundhedsvæsenet. I 2011 var 11.304 personer omfattet af ordningen.

I Island kan der også tilkendes personlig hjælp med dagliglivets funktioner.

Der kan desuden gives personlig hjælp til personer, der har behov for at bryde en social isolation. Endelig kan familier med funktionshæmmede børn modtage aflastning af en anden familie, der passer barnet/børnene, almindeligvis en til to weekender om måneden.

I Norge skal alle kommunerne tilbyde ordningen med brugerstyret personlig assistance.

Det som præger ordningen er at modtageren af hjælpen fungerer som arbejdsleder for hjælperen. Brugeren kan også vælge, at være arbejdsgiver og derved påtage sig et større ansvar for organiseringen og indholdet i hjælpen i forhold til egne behov. Fra 2006 blev ordningen med brugerstyret personlig assistance udvidet til også at omfatte brugere, som ikke kan varetage arbejdsgiver rollen alene.

Desuden findes der en ordning med funktionsassistenter for funktions-hæmmede i arbejde. Disse skal give praktisk hjælp i arbejdstiden til personer der er stærkt

bevægelseshæmmede. Målsætningen er, at svært bevægelseshæmmede skal have mulighed for normalt arbejde for de, der tidligere har været på arbejdsmarkedet. I 2010 var 2.670 personer omfattet af ordningen.

I Sverige har personer ret til personlig assistance hvis de på grund af stort varigt funktionsbesvær har behov for hjælp med den personlige hygiejne, måltider, påklædning eller kommunikation med andre (såkaldte grundlæggende behov). Der kan også ydes hjælp for andre behov til livsførelse, hvis de ikke kan tilgodeses på anden måde. I begrebet personlig assistance forudsættes det, at det skal være en personlig støtte, der giver den funktionshæmmede øgede muligheder for et selvstændigt liv. Hjælp og støtte skal være tilgængelig på forskellige tider af døgnet og tilbydes af et begrænset antal personer. Personlig assistance gives i form af støtte fra en personlig assistent eller i form af økonomisk tilskud til at ansætte en sådan assistent. Kommunerne dækker udgifterne for op til 20 timers hjælp pr. uge. Hvis der er behov for mere end 20 timers hjælp pr. uge dækker staten udgifterne for de timer, der overstiger 20. I 2010 var der ca. 16.000 personer, der modtog personlig assistance.

Revalidering

I alle lande findes der særlige institutioner til optræning, arbejdsprøvning og omskoling af funktionshæmmede og andre erhvervshæmmede. Der er endvidere indrettet beskyttede værksteder for funktionshæmmede, som ikke kan fastholde beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked.

I Danmark har personer med nedsat arbejdsevne mulighed for optræning, arbejdsprøvning, beskyttet beskæftigelse m.v. på revalideringsinstitutioner og beskyttede værksteder. Personer med varige begrænsninger i arbejdsevnen har desuden mulighed for ansættelse hos private eller offentlige arbejdsgivere i fleksjob og skånejob med løntilskud. Fleksjob gives til personer, der ikke modtager social pension, mens skånejob gives til førtidspensionister. I fjerde kvartal af 2011 var 54.400 personer i fleksjob og 5.950 personer i skånejob.

Personer, som er visiteret til fleksjob og som er ledige, og personer, som bliver ledige efter ansættelse i et fleksjob, kan efter nærmere regler modtage ledighedsydelse. I fjerde kvartal af 2011 modtog 17.600 personer ledighedsydelse.

På Færøerne tilbydes personer med nedsat arbejdsevne, at deltage i arbejdsprøvning, optræning, efteruddannelse, arbejde på beskyttede værksteder m.v. på en revalideringsinstitution. Revalideringsinstitutionen tilbyder også kortere faglige uddannelser. Desuden kan personer med varige begrænsninger i arbejdsevnen ansættes hos private eller offentlige arbejdsgivere med løntilskud.

I Finland er det det offentlige sundhedsvæsen samt Folkepensionsanstalten, der tilbyder størsteparten af den medicinske revalidering. Folkepensionsanstalten tilbyder også arbejdsprøvning. Arbejdspensionsanstalterne iværksætter revalidering for at forhindre, at en person bliver uarbejdsdygtig eller for, at forbedre den pågældendes arbejds- og erhvervsevne, samt for at lette tilbagegangen til arbejdslivet. Ulykkes og trafikforsikringen tilbyder desuden revalidering til deres egne klienter. Krigsveteraner

kan også gennemgå revalidering, hvor krigsinvalidere tilbydes revalidering mindst hvert andet år.

Med overførelse af tjenester for folk med handikapp fra stat til kommune i år 2011 i Island er ansvaret for arbejdsdeltagelse hos mennesker med handikapp flyttet fra Statens Specielle Tjenester til Arbejdsetaten. Før 2011 var Statens Specielle Tjenester ansvarlige for beskyttet beskæftigelse på arbejdsmarkedet og for beskyttede værksteder for folk med handikapp. Nu ligger ansvaret hos Arbejdsetaten, ligesom for andre borgere. Personer med nedsat arbejdsevne skal få tilpasset sin arbejdssituation efter specielle behov. Samtidigt er det muligt at låne forskellige tekniske hjælpemidler fra Hjælpemiddel-Centralen hos Trykdeeataten.

I Norge er det Arbejds- og velfærdsetaten der har ansvaret når det gælder tiltag, som skal forsøge, at få de funktionshæmmede aktiveret på arbejdsmarkedet. Målet med erhvervsrettet revalidering er, at sætte helbredsmæssige udsatte arbejdssøgere og arbejdstagere i stand til at få og beholde et arbejde på ordinære vilkår. Personer med nedsat arbejdsevne kan få tilpasset sin arbejdssituation efter specielle behov. Samtidigt er det muligt at låne forskellige tekniske hjælpemidler fra hjælpemiddel-centralerne.

Personer med forskellige funktionshæmninger får behandling og vejledning ved et antal optræningsinstitutioner. Funktionshæmmede uden tilknytning til arbejdsmarkedet kan også låne hjælpemidler til gøremål i dagliglivet.

I Sverige har personer med nedsat arbejdsevne mulighed for, at deltage i forskellige arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger via arbejdsformidlingen. En person, der på grund af en funktionshæmning ikke kan få arbejde på det regulære arbejdsmarked kan gennem arbejdsformidlingen få ansættelse i et Samhallföretag. Ved rekruttering prioriteres personer med psykiske og intellektuelle funktionshæmninger samt personer med flere funktionsnedsættelser.

Udgifter til og finansiering af ydelser for funktionshæmmede

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til funktionshæmmede

I det følgende beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre, funktionshæmmede. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita.

Når det gælder kontantydelse pr. capita til de funktionshæmmede anvender Norge mest, hvilket skyldes at medicinsk revalidering medregnes, under revalidering. I de øvrige lande er revalidering opført under sygdomme (inkluderet i sygedagpengene).

Ændringer i de sociale udgifter til funktionshæmmede fra 2009 til 2010

I Danmark steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 1,2 mia. DKK, svarende til en vækst på 1,5 pct. Stigningen vedrørte kontantydelse, der steg med godt 1,5 mia. DKK, svarende til en vækst på 2,7 pct., mens serviceydelserne faldt med godt 0,3 mia. DKK, svarende til et fald på 1,3 pct.

På Færøerne forekom en mindre samlet stigning i de sociale udgifter fra 2009 til 2010 på 7,4 pct., svarende til 39 mio. Effekten af ændret modregning i ydelsen til førtidspensionen kan forklare stigningen i kontantydelse. Dertil kommer en stigning i udgifterne til revalidering, der udgør halvdelen af den samlede stigning.

I Finland faldt udgifterne til førtidspension med 1,4 pct. målt i faste priser. Antallet af førtidspensionister faldt med 5.000. De samlede udgifter til kontantydelse til funktionshæmmede steg med 0,2 pct. Udgifterne til serviceydelser steg med 4,3 pct. Den største stigning var udgifter til serviceydelser under the Services and Support for the Disabled Act og til beskyttede boliger.

I Island faldt udgifterne til funktionshæmmede med 5,8 pct. målt i faste priser, hvor udgifterne til kontantydelse faldt med 7,0 pct., mens udgifterne til serviceydelserne faldt med 5,8 pct. Grundpensionen faldt med 7,2 pct. mens tillægspensionen faldt med 6,5 pct.

I Norge øgedes udgifterne til de funktionshæmmede med 3,8 pct. fra 2009 til 2010, målt i faste priser. Kontantydelse steg med 4,3 pct. og udgifterne til serviceydelser steg med 0,5 pct. Kontantydelse udgjorde 87,2 pct. af de totale udgifter til funktionshæmmede, og udgifter til grundpension og tillægspension udgjorde hhv. 21,7 og 28,6 pct. hver, til sammen 50,3 pct. Antallet af modtagere af førtidspension (uførepension) ved udgangen af året øgedes med 5.562 personer fra 2009 til 2010, og var i 2010 301.088 personer. Antallet af arbejdsafklaringspenge i 2010 var 27.518 mill. NOK. Antallet af arbejdsafklaringspengemodtagere var i december 2011 174.275 personer.

I Sverige faldt udgifterne til funktionshæmmede fra 2009 til 2010 med 1,9 pct. målt i faste priser. Kontantydelse faldt med 11,7 pct. mens der var en stigning i udgifter til pleje på 9,2 pct. Den største stigning var i hjælpen til Institutioner mv.

Tabel 6.3.12 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til funktionshæmmede 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Førtidspensioner	36.272	218	3.579	41.012	60.768	60.862
Heraf:						
a. Grund-/mindstepension	36.272	218	739	28.005	23.854	13.818
b. Tillægs-/arbejdspension	-	-	2.831	13.007	31.426	39.844
c. Supplerende pension	-	-	10	-	5.488	7.200
B. Tilbagetrædelsespension pga. nedsat arbejdsevne	4.130	10	2	-	-	-
C. Plejebidrag	-	-	509	-	3.387	3.759
D. Tilskud til økonomisk integration af funktionshæmmede	14.804	-	128	-	31.521	766
E. Øvrigt	3.140	24	194	-	231	-
Kontantydelse i alt	58.346	252	4.412	41.012	95.906	65.387
<i>Serviceydelse, mio.</i>						
A. Institutioner m.v.	12.768	123	173	7.765	1.094	22.982
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	5.869	58	501	81	4.822	35.786
C. Revalidering	2.974	92	574	3.241	6.685	5.261
D. Øvrigt	4.511	38	759	685	1.526	12.224
Serviceydelse i alt	26.122	312	2.007	11.772	14.128	76.253
Udgifter i alt, mio.	84.467	564	6.419	52.784	110.034	141.640
Udgifter i pct. af BNP	4,8	4,4	3,6	3,4	4,4	4,3
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	72,6	94,2	50,8	53,0	33,0	57,3
- Arbejdsgivere	5,4	4,1	35,4	38,7	40,0	41,6
- Forsikrede præmier og særskatter	22,0	1,7	13,8	8,3	27,0	1,1
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>						
- Mio.	1.207	39	94	-3.220	4.072	-1.721
- Pct.	1,5	7,4	1,5	-5,7	3,8	-1,2

Tabel 6.3.13 Udgifter til kontantydelse til funktionshæmmede i KKP/capita og pr. pensionist 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Funktionshæmmede</i>						
Kontantydelse pr. capita	1.017	508	691	729	1.694	592
Førtidspension pr. førtidspensionist	16.403	15.517	11.228	13.104	17.266	11.721
Serviceydelse pr. capita	455	627	314	209	250	691
Samlede ydelse til funktionshæmmede pr. capita	1.473	1.135	1.006	938	1.944	1.283

Egenbetaling

Egenbetaling for ophold på institutioner, funktionshæmmede og for hjemmehjælp foregår efter forskellige regelsæt i de nordiske lande.

Betingelserne for egenbetaling for ophold på institutioner for funktions-hæmmede fastsættes centralt (statsligt) i Danmark, Færøerne, Finland, Island og Norge, men decentralt (kommunalt) i Sverige.

I Danmark får beboere på botilbud m.v. udbetalt pension og må heraf selv betale for de ydelser, de modtager som led i opholdet. Det drejer sig for eksempel om husleje, kost, frisør og vask. Derimod skal de ikke betale for pleje og rengøring. Den varige hjemmehjælp er gratis. Derimod betales der for den midlertidige hjemmehjælp, afhængigt af indkomsten. I 2011 udgjorde egenbetalingen 399 mio. DKK, svarende til 3 pct. af de samlede udgifter.

På Færøerne betaler beboere på plejehjem ingen husleje, men til gengæld er pensionsydelsen nedsat til 1.186 DKK pr. måned i 2011 til dækning af personlige behov. Beboerne har således ingen udgifter til husleje, kost, frisør m.v. Pensionister, der har en indtægt udover pensionen, skal dog betale for ophold på plejehjem. Egenbetaling udgør 30 pct. af pensionistens skattepligtige indtægt. I institutioner for psykisk udviklingshæmmede udgjorde egenbetalingen i 2008 2,2 pct. af de samlede udgifter.

I Finland er egenbetalingen for langtidspleje afhængig af patientens indtægt. Den kan højst udgøre 85 pct. af nettoindkomsten og der skal mindst være 99 EUR per måned til personligt forbrug. I 2010 udgjorde egenbetalingen for institutionsophold 8 pct. af de samlede udgifter. Egenbetalingen for hjemmehjælp er afhængig af husstandens indkomst. Egenbetalingen udgjorde ca. 16 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp i 2010.

I Island findes der ikke institutioner for funktionshæmmede, men ulike typer av beskyttede boliger og samboerform. Beboerne betaler selv husleje og andre tjenester som i år 2011 er blevet kommunens ansvar. I Island udgjorde egenbetalingen til hjemmehjælp 8,1 pct. af kommunernes udgifter i 2010.

I Norge er egenbetalingen for institutionsophold afhængig af indtægten, og beregnes ud fra centralt fastsatte forskrifter. Egenbetalingen udgør op til 75 pct. af folketrygdens grundbeløb, fratrukket et fribeløb. Af indtægter over folketrygdens grundbeløb betales op til 85 pct. Betalingen skal begrænses således, at enhver har mindst 25 pct. af folketrygdens grundbeløb i behold til eget brug i tillæg til fribeløbet. Egenbetaling i institutioner udgør lidt over 15 pct. af de samlede udgifter til driften af institutionen. Egenbetalingen for hjemmehjælp fastsættes af de enkelte kommuner, men beløbet må ikke overstige de faktiske udgifter. Hvis indtægten er lav må egenbetalingen ikke overstige 155 NOK per måned. Desuden må der ikke kræves egenbetaling for den del, som er personlig pleje og omsorg eller hjemmesygepleje, aflastningstiltag og støttekontakt.

I Sverige har kommunerne en stor frihed til selv at bestemme egenbetalingens størrelse inden for omsorgen for ældre og funktionshæmmede. Der findes også en maksimal egenbetaling inden for ældreomsorgen, men kommunerne har stor frihed til at sætte egenbetalingens størrelse inden for disse rammer.

6.4 Efterlevende

Tabel 6.4.1 Udgifter til efterlevende i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	0,0	Belgien	2,2	Italien	2,6 ^p	Slovakiet	1,0 ^p
Færøerne	0,2	Bulgarien	0,8	Letland	0,3 ^p	Slovenien	1,7 ^p
Finland	1,0	Cypern	1,2	Litauen	0,7 ^p	Spanien	2,2 ^p
Island	0,6	Estland	0,1	Luxemburg	2,0	Storbritannien	0,2 ^p
Norge	0,3	Frankrig	2,0 ^p	Malta	1,8	Tjekkiet	0,8 ^p
Sverige	0,6 ^p	Grækenland	2,2	Polen	2,0	Tyskland	2,2 ^p
		Holland	1,2 ^p	Portugal	1,8	Ungarn	1,4
		Irland	1,1	Rumænien	0,8	Østrig	2,0

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er tAlmannamálaráðið

Pensioner til enker og enkemænd

Kvinders øgede deltagelse i arbejdslivet og ændringer i indkomstfordelingen mellem mænd og kvinder har medvirket til at efterlevendepension har fået mindre betydning. I Danmark og på Færøerne er enke- og enkemandspension afskaffet, men på Færøerne kan der dog gives enkepension gennem førtidspensionssystemet. Man skal have været gift for at modtage denne ydelse. Pensionister kan, ved tab af ægtefælle, få udbetalt en kortvarig efterlevelsespension, svarende til 3 måneders pension. Antallet af modtagere af efterlevelsespension opgøres ikke særskilt. Til ikke-pensionister i Danmark kan der udbetales efterlevelseshjælp, hvis samleveren dør.

Efterlevelseshjælpen er indtægts- og formueafhængig og ydes som et engangsbeløb.

I Finland kan der gives familiepension til efterlevende ægtefælle, hvor ægteskabet er indgået før end den efterlevende var fyldt 65 år og som har eller har haft børn med den afdøde. Hvis der ikke var børn i ægteskabet forudsættes det at ægteskabet var indgået før end den efterladte fyldte 50 år samt ægteskabet har varet mere end 5 år. Der kan også ydes efterladte pension indenfor arbejdspensionssystemet. Tilsvarende regler gælder også for personer i et registreret parforhold.

I Island er enkepensionen afskaffet som grundpension, men udbetales stadigvæk fra arbejdspensionssystemet. I Norge og Sverige hænger retten til efterlevendepension sammen med den efterlattes muligheder for at forsørge sig selv.

I Norge gives der pension til efterlevende ægtefælle, og samlevende. Der kan også gives pension til efterlevende, hvis de enten tidligere har været gift med hinanden eller har haft et fælles barn. I Sverige bortfalder den nuværende enkepension på langt sigt for de fleste efterladte. I det gamle system var det en forudsætning, at man var gift senest i 1989 for at få tilkendt enkepension. I Finland, Norge og Sverige har enker og enkemænd ret til at få udbetalt efterlevendepension i form af grund-/garanteret mindstepension og tillægs-/arbejdspension. I Sverige får man også i det fleste tilfælde efterlevendepension.

Tabel 6.4.2 Pensionister 18-64/66 år, der modtager lovfastsatte enke/ enke-mandspension i 2000-2011

	Finland ¹⁾		Island ²⁾		Norge ³⁾		Sverige ⁴⁾	
	M	K	M	K	M	K	M	K
2000	7.945	46.292	1.459	2.176	2.001	25.086	1.617	53.254
2005	9.128	40.586	1.974	2.570	2.124	22.085	2.314	46.210
2010	8.778	34.368	1.831	2.137	2.265	19.210	2.056	33.232
2011	8.399	32.329	..	..	2.087	18.505	2.018	30.534

1 Enker/enkemænd over 64 år kan få tilkendt enkepension i form af arbejds-pension. Antallet af enkepensionister over 64 år var 191.751 kvinder og 30.213 mænd i 2011

2 Kun pensionister i alderen 16-65 år der får udbetalt arbejds-pension

3 Eksklusiv enker og enkemænd, der modtog syge-pension

4 Omfatter enkepension for personer under 65 år samt omstillings-pension og særlig pension til efterlevende. Omstillingsperioden har varieret i perioden og var i 2005 12 måneder. Efterlevendepension var indkomstprøvet fra 1997-2002

Tabel 6.4.3 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat enke-/enkemandspension (før skat) pr. måned 2011

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Mænd	Kvinder	Alle	Mænd	Kvinder	Alle
Finland ¹⁾	202	574	519	166	472	426
Norge	5.444	8.288	8.000	471	716	691
Sverige ²⁾	6.980	5.569	5.657	599	478	485

1 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december

2 Gennemsnitsbeløb pr. december 2011 for pensionsmodtagere under 65 år i form af enkepension, omstillings-pension og særlig pension til efterlevende fra såvel grundpension som indkomstbaseret pension

Grund-/garanteret mindstepensionen ophører i forbindelse med, at den efterladte får ret til alderspensionens grund-/garanteret mindstepension.

Endvidere bortfalder grund-/garanteret mindstepensionen, hvis den efterladte får tilkendt førtidspension. Pension udbetales til den efterladte i form af tillægs-/arbejds-pension eller evt. supplerende pensioner.

I Norge findes der gunstige regler for tillægspension i Folketrygdens alders- og uførepensionssystemer for efterladte. De modtager den højeste ydelse af egen tillægspension, afdødes optjente tillægspension eller 55 pct. af summen af egen og afdødes optjente tillægspension. I nogle af landene gives der også hjælp til begravelse.

Børnepension

I samtlige lande er der indført børnepension i form af grundpension og tillægs-/arbejdspension. Børnepension ydes til børn under 18 år, hvis den ene eller begge forældre er døde. I Danmark og på Færøerne er der tale om et særligt børnetilskud til forældreløse børn og til børn, hvor kun én af forældrene lever.

I Finland og Island kan der gives børnepension indtil det fyldte 21. år, hvis barnet/den unge er under uddannelse, mens det i Sverige er til og med juni måned det år barnet fylder 20 år. I Norge gives der børnepension til barnet er fyldt 18 år. Hvis begge forældre er døde og barnet er under uddannelse kan pensionen gives indtil barnet er fyldt 20 år. I Island gives der et fast beløb fra de offentlige myndigheder, der udbetales til de, der forsørger børnene, men pensionen varierer fra arbejdsmarkedspensionsfondene. Hvis begge forældre er døde udbetales det dobbelte beløb. Arbejdspensionsfonden udbetaler også børnepensionen til forsørgerne. I Norge gælder dette kun hvis begge forældre er døde. Børnepension, der gives grundet uddannelse eller erhvervstræning til unge i alderen 18-20 år udbetales efter loven om socialhjælp.

I Danmark, på Færøerne, Norge og Sverige kan der desuden ydes børnepension i form af supplerende pension, hvis den afdøde var medlem af en sådan pensionsordning.

Tabel 6.4.4 Børn, der modtager børnepension i form af grundpension og/eller tillægs-/arbejdspension, i alt 2000-2011¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ²⁾	Norge	Sverige
<i>Antal børn, der modtager børnepension</i>						
2000	17.278	201	28.476	1.300	14.074	29.570
2005	23.700	179	25.694	1.375	14.075	32.333
2010	20.100	168	22.506	1.529	13.525	28.934
2011	19.900	189	21.808	..	13.510	27.945
I pct. af børn i den berettigede alder	1,6	1,4	1,7	1,9	1,2	1,3

1 Berettigede var børn af enker og enkemænd samt forældreløse børn. I Finland, Island, Norge og Sverige børn under 18 år (i visse tilfælde op til 20 år). Børnepension er for Danmarks og Færøernes vedkommende anført med forældreløse samt børn af enker og enkemænd med særligt børnetilskud

2 Kun grundpension.

Tabel 6.4.5 Det gennemsnitlige månedlige lovfastsatte beløb i børnepension før skat 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige
KR/EUR	1.193	1.056	333	21.657	2.432	2.548
KKP-Euro	117	104	274	122	210	219

1 Det gennemsnitlige udbetalte beløb pr. måned fra det offentlige i år 2010

2 Det gennemsnitlige udbetalte beløb pr december

Udgifter til og finansiering af ydelser til efterlevende

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til efterlevende

I det følgende, beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre efterlevende. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita.

Når det gælder de efterlevende anvender Finland mest og Danmark og Færøerne mindst.

Ændringer i de sociale udgifter til efterlevende fra 2009 til 2010

I Danmark var der stort set kun udgifter til begravelseshjælp. Udgifterne steg med 7 mio. DKK fra 2009 til 2010 svarende til 5 pct.

På Færøerne forekom næsten ingen ændring i udgifterne fra 2009 til 2010, men det giver alligevel et samlet fald i udgifterne på 4,8 pct.

I Finland steg udgifterne til kontantydelse til efterlevende med 2,2 pct. målt i faste priser. Antallet af modtagere af enke/enkemandspension forblev på samme niveau i 2010 som i 2009.

I Island faldt udgifterne til efterlevende med 8,3 pct. målt i 2010 priser.

I Norge steg udgifterne til de efterlevende med 1,0 pct. fra 2009 til 2010. Kontantydelse steg med 0,9 pct., mens udgifterne til serviceydelser steg med 3,9 pct. Kontantydelse udgjorde 97,7 pct. af de totale udgifter til efterlevende. Der var 22.146 modtagere af kontantydelsen i 2010, 414 færre end i 2009.

I Sverige, hvor udgifterne til efterlevende kun består af kontantydelse, faldt udgifterne med 5,8 pct. målt i faste priser.

Tabel 6.4.6 Udgifter til og finansiering af ydelser til efterlevende 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Pensioner til efterladte	2	19	1.680	8.759	6.541	17.190
Heraf:						
a. Grund-/mindstepension	-		35	316	1.398	842
b. Tillægs-/arbejdspension	-		1.626	8.443	1.080	15.358
c. Supplerende pension	2	19	19	-	3.971	990
B. Ydelser ved dødsfald	-		40	68	257	-
C. Øvrigt	-	2	-	-	7	-
Kontantydelse i alt	2	21	1.720	8.827	6.805	17.190
- Pr. capita (KKP)	3	45	270	157	123	156
<i>Serviceydelser, mio.</i>						
A. Begravelseshjælp	143	2	4	-	158	-
B. Øvrigt	-		-	-	-	-
Serviceydelser i alt	143	2	4	-	158	-
Udgifter i alt, mio.	145	22	1.724	8.827	6.963	17.190
Udgifter i pct. af BNP	0,0	0,2	1,0	0,6	0,3	0,5
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	100,0	3,8	6,1	1,5	18,9	3,1
- Arbejdsgivere	0,0	64,1	73,2	70,3	59,8	94,4
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	32,1	20,7	28,2	21,3	2,6
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>						
- Mio.	7	-1	37	-794	69	-1.056
- Pct.	5,0	-2,9	2,2	-8,3	1,0	-5,8

Kapitel 7

Boligydelser

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Sociale udgifter](#)

Tabel 7.1 Udgifter til boligydelser i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	0,8	Belgien	0,2	Italien	0,0 ^p	Slovakiet	.. ^p
Færøerne	..	Bulgarien	0,0	Letland	0,1 ^p	Slovenien	0,0 ^p
Finland	0,5	Cypern	1,1	Litauen	0,0 ^p	Spanien	0,2 ^p
Island	1,0	Estland	0,0	Luxemburg	0,3	Storbritannien	1,5 ^p
Norge	0,2	Frankrig	0,8 ^p	Malta	0,2	Tjekkiet	0,1
Sverige	0,5 ^p	Grækenland	0,5	Polen	0,1	Tyskland	0,6 ^p
		Holland	0,4 ^p	Portugal	0,0	Ungarn	0,6
		Irland	0,3	Rumænien	0,0	Østrig	0,1

p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts.

Boligstøtte til familier

I alle landene, med undtagelse af Færøerne, ydes der boligstøtte til såvel familier med børn som til familier uden børn. I alle de nordiske lande er formålet med boligstøtte at sikre, at personer med lav indtægt og høje boligudgifter har gode og trygge boligforhold. I Norge blev boligstøtteordningen ændret i 2009. Ett av formålene med ændringen var likebehandling av søkerne og enklere regler. Det er dermed én boligstøtteordning, der omfatter alle med undtagelse af studenter og militær eller civil tjenesteplygt, som har egne ordninger for boligstøtte. I Danmark gives støtten kun til familier, som bor i lejet bolig. I Island gives der støtte til familier, som bor i lejet bolig, men også familier, der bor i egen bolig, hvor der ved tildelingen tages hensyn til familiens indkomst og størrelse af boliggæld. I de øvrige lande kan boligstøtte også gives til familier, som bor i egen bolig. Ved tildelingen tages der bl.a. hensyn til familiens indkomst, boligudgiftens størrelse og antallet af børn i husstanden. Ordningerne varierer meget i omfang fra land til land.

Tabel 7.2 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til familier 2011

	Danmark ³⁾	Finland ²⁾	Island ¹⁾	Norge	Sverige ²⁾
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KR/EUR</i>					
Parfamilier	1.968	359	29.967	3.055	1.995
- med børn	1.648	229	22.716	2.685	750
- uden børn					
Enlige					
- med børn	2.256	360	50.022	2.747	1.863
- uden børn	1.980	219	25.483	2.239	714
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KKP-Euro</i>					
Parfamilier					
- med børn	193	295	162	264	171
- uden børn	162	188	123	232	64
Enlige					
- med børn	221	296	271	237	160
- uden børn	194	180	138	194	61

1 Den gennemsnitlige boligstøtte i december 2011 til familier i lejet bolig i Reykjavik kommune

3 April 2011

2 Gennemsnitlig udbetaling i december 2011

Ud over boligstøtten kan der også gives et økonomisk tilskud, som helt eller delvis dækker indskuddet, således at personer med dårlig økonomi kan anskaffe sig en hensigtsmæssig og rimelig bolig.

I Danmark var der fra 2000 til 2005 en stigning i antallet af boligsikringsmodtagere på 15 pct. trods reformen af boligstøttereglerne, som gradvist blev indført i årene 1999-2003. Stigningen hang antagelig sammen med det øgede boligbyggeri. Årene 2008 og frem har i et vist omfang været præget af finanskrisen.

Konjunkturtilbageslaget – og formodentligt også det meget store udbud af udlejede, private ejerboliger – har betydet en stigning i antallet af modtagere.

I 2000'erne har små årlige variationer i de finske tal været forårsaget af den økonomiske sikkerhed samt af ændringer i regelsættene. Antallet af modtagere var lavest i 2008. På grund af den økonomiske afmatning i 2009 blev det almene boligtilskud søgt i højere grad end tidligere. I løbet af år 2010 og 2011 blev situationen udjævnet. Da det bliver mere almindeligt at bo alene, og indkomstniveauet for visse enlige befolkningsgrupper svækkes, er andelen af personer, som bor alene og får boligstøtte øget, på bekostning af børnefamilierne.

Tabel 7.3 Husholdninger, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene 2000-2011

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige ²⁾
2000					
Gifte og samboende par	33.619	33.359	780	5.360	50.016
- med børn	21.284	25.559	417	4.954	47.622
- uden børn	12.335	7.800	363	406	2.394
Enlige	136.051	136.993	3.681	17.982	195.368
- med børn	61.700	50.184	1.296	15.725	161.548
- uden børn	74.351	86.809	2.385	2.257	33.820
2005					
Gifte og samboende par	31.727	24.245	1.285	6.135	51.437
- med børn	16.320	19.198	728	5.435	47.150
- uden børn	15.407	5.047	557	700	4.287
Enlige	168.906	130.569	8.704	22.434	223.829
- med børn	71.570	43.330	2.912	14.670	164.620
- uden børn	97.336	87.239	5.792	7.764	59.209
2010					
Gifte og samboende par	36.131	23.526	1.607	10.322	53.964
- med børn	15.856	17.852	1.094	8.063	49.768
- uden børn	20.275	5.674	513	2.259	4.196
Enlige	167.336	140.628	13.088	46.946	183.535
- med børn	63.268	40.855	3.773	16.659	126.724
- uden børn	104.068	99.773	9.315	30.287	56.811
2011					
Gifte og samboende par	38.711	23.592	1.616	10.427	
- med børn	16.533	17.685	1.117	8.234	47.860
- uden børn	22.178	5.907	499	2.193	3.688
Enlige	169.267	143.772	12.847	50.135	
- med børn	62.386	40.817	3.705	16.977	120.341
- uden børn	106.881	102.955	9.142	33.158	55.378

1 Tal kun for familier der bor i lejet bolig

2 Det eksakte antal husholdninger der modtog boligstøtte i 2011 er 226.042. En del husholdninger kan have fået tilkendelsen i løbet af året og er derfor ikke medtaget

I Sverige udbetales boligydelsen fortløbende som et foreløbigt tilskud baseret på den indkomst ansøgeren selv oplyser. Det endelige beløb fastsættes ud fra en beregning for hvert kalenderår. Boligydelser udbetales til børnefamilier og unge uden børn. Hvor stort det foreløbige bidrag er, afhænger først og fremmest af indkomst. Boligudgifter, beliggenhed og familiens størrelse påvirker også ydelsen. Boligydelser består af tre dele. Den ene del er boligudgifterne, den anden del er et særskilt tilskud for hjemmeboende børn og den tredje del er et ungdomsbidrag, som betales til de, der har børn, som ikke længere bor hjemme. Reglerne om indkomstafstemning blev indført i 1997. Siden da har mønsteret været, at færre husstande modtager boligstøtte end i de tidligere år. Dette ændredes i 2009 da antal husstande, der modtog boligydelse steg med ca. 2 pct. Stigningen i antal husstande med boligstøtte er især unge, mens antallet af børnefamilier med boligydelse stadigvæk falder.

Boligstøtte til pensionister

I alle de nordiske lande, med undtagelse af Færøerne, gives der boligydelse til pensionister. Størrelsen af boligydelsen er afhængig af pensionistens indkomst, huslejens størrelse m.v. Boligstøtte til pensionister er skattefrie i alle landene med undtagelse af Island.

Tabel 7.4 Pensionister, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene 2000-2011

	Danmark ¹⁾	Finland	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
<i>2000</i>				
Pensionistpar	61.577	13.013	4.271	..
Enlige pensionister	269.161	139.451	78.547	..
I alt	330.738	152.464	82.818	458.337
<i>2005</i>				
Pensionistpar	57.918	12.043	2.664	..
Enlige pensionister	278.466	150.141	72.404	..
I alt	336.384	162.184	75.068	429.533
<i>2010</i>				
Pensionistpar	53.231	10.970	2.547	..
Enlige pensionister	280.573	161.468	62.996	..
I alt	333.804	172.438	65.543	382.698
<i>2011</i>				
Pensionistpar	52.698	10.729	2.509	..
Enlige pensionister	280.351	164.760	60.340	..
I alt	333.049	175.489	62.849	387.021

1 Fra 2003 inkl. nye førtidspensionister med boligstøtte efter de nye regler som følge af førtidspensionsreformen fra 1. januar 2003

2 Alders- og uførepensionister

3 Inklusive 127.214 i 2010 og 122.847 i 2011 med syge/aktivitetsydelse

I Danmark kan boligstøtten også gives til pensionister i egen bolig (ejerbolig og andelsboliger), dog kun i form af lån efter 1. juli 2008. Der ydes desuden varmetillæg i form af personlige tillæg efter pensionsloven til dækning af varmeudgifter. Der gives både støtte til alders- og førtidspensionister på gammel ordning. Tidligere blev boligstøtten givet efter de samme regler til begge typer af pensionister (boligyldelse), men efter førtidspensionsreformen er trådt i kraft i 2003, får nye førtidspensionister boligstøtten udmålt efter regler, som er lidt mindre gunstige (boligsikring) end dem, som gælder for alderspensionister og førtidspensionister under den gamle ordning. Pensionister, der anvises en ældrebolig af kommunen, modtager boligstøtte på særligt favorable vilkår.

I Finland kan der gives boligstøtte på grund af alder eller når man er berettiget til pension. For pensionister, der har en lav indkomst betales der boligstøtte uanset om de bor i egen eller lejet bolig. Der tages desuden hensyn til opvarmningsudgifter og udgifter til vand, hvis de ikke indgår som en del af huslejen. Den boligudgift, der kan godkendes pr. år, er afhængig af boligens beliggenhed og familiens størrelse. Siden 2008 har man adskilt boligstøtten til pensionister som en egentlig ydelse, hvilket vil sige at det ikke længere er en del af grundpensionen.

Tabel 7.5 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til pensionister 2011

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for pensionistpar				
- KR/EUR	2.058	205	2.552	1.999
- KKP-Euro	202	168	221	171
Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for enlige pensionister				
- KR/EUR	2.520	196	1.749	2.336
- KKP-Euro	247	161	151	200

I Island kan der gives et tillæg til grundpensionen til personer der bor alene. Ydelsen er ikke knyttet direkte til boligudgiften, men gives hovedsageligt til pensionister, der bor alene og har en lav indkomst.

I Norge kan alle personer med pension eller trygd få boligstøtte. I Sverige gives der boligstøtte til alderspensionister, personer med syge- /aktivitetsydelse og til personer, der modtager enke-/enkemandspension, og som har lav indkomst. Boligstøtten tildeles efter ensartede principper i hele landet.

Udgifter til og finansiering af boligydelser

Forskelle og ligheder i sociale udgifter til boligydelser

Der er markante forskelle på, hvor meget landene anvender til boligydelser målt i KKP pr. capita. Danmark anvender mest mens Norge anvender mindst. Både i Danmark, Finland og Sverige spiller boligydelserne en væsentlig rolle for pensionister med lave pensionsindtægter, men især i Sverige findes der også mange enlige forsørgere med lave indkomster, som modtager boligstøtte. I Finland udbetales boligyldelse siden 2008 som en egentlig ydelse, hvilket vil sige, at det ikke længere er en del af grundpensionen.

Ændringer i de sociale udgifter til boligydelser fra 2009 til 2010

I Danmark steg udgifterne til boligstøtte fra 2009 til 2010 med 462 mio. DKK svarende til 3,6 pct.

I Finland steg udgifterne til boligydelser med 6,9 pct. Målt i faste priser. Antallet af husholdninger som modtog almindelig boligstøtte steg med 1,4 pct. og udgifterne hertil steg med 9,5 pct.

I Island steg udgifterne til boligydelser med 5,4 pct. i 2010-priser deraf steg udgifter til ydelser til personer som bor i egen bolig med 6,4 pct. som forklares af øget støtte til lettelse af gældsbyrden af individer og familier efter finanskrisen.

I Norge steg udgifterne til boligydelser med 10,2 pct. målt i faste priser. Der har været en stigning i udgifterne til de, som bor i lejet bolig (16,5 pct.), mens der har været en reduktion i udgifterne til de, som bor i egen bolig (-9,4 pct.). Udgifterne til de, som bor i lejet bolig udgør 62,7 pct. af de totale udgifter.

I Sverige steg udgifterne til boligstøtte med 2,7 pct. målt i faste priser. Udgifterne steg med 1,7 pct. til de ældre og steg med 3,5 pct. til familier.

Tabel 7.6 Udgifter til og finansiering af boligydelse 2010

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Serviceydelser, mio.</i>					
A. Ydelser til personer, der bor i lejet bolig	13.181	889	4.507	2.590	15.282
a. Heraf ældre	10.070	163	-	475	7.091
B. Ydelser til personer, der bor i egen bolig	-	35	11.748	557	-
a. Heraf ældre	-	11		183	
Serviceydelser i alt	13.181	923	16.255	4.129	15.282
Udgifter i alt, mio.	13.181	923	16.255	4.129	15.282
Udgifter i alt pr. capita, KKP-Euro	230	145	289	73	138
Udgifter i pct. af BNP	0,8	0,5	1,1	0,2	0,5
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- Arbejdsgivere	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>					
- Mio.	462	60	840	381	398
- Pct.	3,6	6,9	5,4	10,2	2,7

Kapitel 8

Andre sociale ydelser

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

I de foregående kapitler er der givet en beskrivelse af sociale ydelser, som gives i forbindelse med definerede sociale begivenheder og målgrupper. I en række tilfælde indtræffer der imidlertid sociale begivenheder, som ikke kan inkluderes i de tidligere kapitler. Omfanget af disse ydelser lader sig kun vanskeligt sammenligne landene imellem, hverken når det gælder EU eller de nordiske lande.

Tabel 8.1 Udgifter til andre sociale formål i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	0,9	Belgien	0,8	Italien	0,1 ^p	Slovakiet	0,4 ^p
Færøerne	0,5	Bulgarien	0,2	Letland	0,1 ^p	Slovenien	0,5 ^p
Finland	0,7	Cypern	1,4	Litauen	0,4 ^p	Spanien	0,3 ^p
Island	0,7	Estland	0,1	Luxemburg	0,5	Storbritannien	0,2 ^p
Norge	0,7	Frankrig	0,6 ^p	Malta	0,4	Tjekkiet	0,2
Sverige	0,7 ^p	Grækenland	0,6	Polen	0,2	Tyskland	0,2 ^p
		Holland	2,0 ^p	Portugal	0,3	Ungarn	0,1
		Irland	0,6	Rumænien	0,2	Østrig	0,3

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Særlige forhold i de enkelte lande

En række særlige forhold i de nordiske lande gør det vanskeligt statistisk at sammenligne landenes data i dette kapitel.

I Danmark, på Færøerne og i Island kan ikke-forsikrede arbejdsløse, som ikke har ret til dagpenge, under visse betingelser modtage socialhjælp i tilfælde af arbejdsløshed, mens ikke-forsikrede arbejdsløse i Finland og Sverige får udbetalt en særlig arbejdsmarkedsydelse efter arbejdsmarkedslovgivningen, og ofte også supplerende social hjælp jfr. kapitel 4 (økonomisk bistand). I Norge er arbejdsløshedsforsikringen obligatorisk således, at alle, som bliver arbejdsløse og opfylder kravet om tidligere indkomst, har ret til dagpenge, jf. kapitel 4 (Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed).

I alle landene henregnes socialhjælpen til særskilt lovgivning.

I alle landene findes der en række særlige ydelser, der er placeret under Andre sociale ydelser. Det kan for eksempel være hjælp til flytning i Danmark, støtte til værnepligtige i Finland, hjælp til medborgere i udlandet og hjælp til afholdelse af enkeltudgifter.

I alle de nordiske lande kan lønmodtagere få udbetalt løn fra særlige garantifonde, såfremt arbejdsgiveren går konkurs og ikke er i stand til at afholde lønudgiften til de ansatte.

Kontante ydelser

Socialhjælp

I samtlige nordiske lande er det muligt at få socialhjælp, når alle øvrige former for hjælp ved indkomstbortfald eller i andre sociale situationer er udelukket. Hjælpen, der i alle landene er indkomstprøvet, er således den sidste hjælp, der ydes i det sociale system. Den gives dels som erstatning for anden indkomst, dels som supplement ved meget lav indkomst. Der kan også ydes Socialhjælp til andre formål, som for eksempel tandbehandling, sygdomsbehandling, briller, udstyr i hjemmet samt udgifter til flytning.

Hjælpen er behovsprøvet og ydes efter behov til dækning af leveomkostninger med undtagelse af Island, hvor hjælpen gives, hvis indkomsten falder under et vist niveau. I alle landene er socialhjælpen afhængig af husstandens indtægter.

I Danmark og Island er socialhjælpen skattepligtig. På Færøerne, i Finland, Norge og Sverige udbetales den som en skattefri ydelse.

I Danmark afhænger størrelsen af socialhjælpen (kontanthjælpen) blandt andet af kontanthjælpsmodtagerens alder og forsørgelsespligt over for børn. Størrelsen af kontanthjælp afhænger eksempelvis af, om man er over eller under 25 år.

Formue og indtægt påvirker også kontanthjælpen. Det er ikke muligt at få kontanthjælp, hvis man eller ens ægtefælle har formue. Kommunen ser dog bort fra beløb på op til 10.000 kroner per person.

For at være berettiget til kontanthjælp i Danmark, skal man som udgangspunkt have opholdt sig i Danmark i syv år inden for de seneste otte år. Opfylder man ikke denne betingelse, kan man i stedet søge starthjælp. Det er muligt at modtage kontanthjælp, hvis der er indtruffet en social begivenhed, fx sygdom, arbejdsløshed eller samlivsophør.

Hvis man søger om kontanthjælp alene på grund af arbejdsløshed, skal man stå til rådighed for arbejdsmarkedet. At stå til rådighed betyder, at man skal møde op til de samtaler, som kommunen indkalder til, at man tager imod de rimelige tilbud om aktivering eller arbejde, som kommunen giver, og at man aktivt selv søger arbejde. Hvis man ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet, bliver man omfattet af sanktioner. Kommunen kan give forskellige former for sanktioner der nedsætter kontanthjælpen.

På Færøerne er hjælp efter forsorgsloven opdelt i forbigående hjælp og varig hjælp. Forbigående hjælp ydes, når der indtræffer sociale begivenheder så som syg-

dom, skilsmisse eller svigtende arbejdsmuligheder. Varig hjælp ydes med et beløb af samme størrelse som til alderspensionister, der ikke har andre indtægter, med tillæg for hvert barn svarende til børnetillægget efter pensionsloven.

I Finland fastsætter regeringen hvert år størrelsen af socialhjælpens (utkomststødets) grundbeløb, men det er kommunerne, der står for udbetalingen. Ydelsen kan udbetales, hvis andre sociale ydelser er forsinkede. Kommunerne kan også udbetale forebyggende socialhjælp for i god tid at hjælpe personer med indkomstproblemer. Hvis en person vægrer sig ved at modtage et anvist arbejde eller undervisning et antal gange, kan socialhjælpen reduceres med 20 eller 40 pct.

I Island er det kommunerne, der er forpligtiget til at udbetale socialhjælp til de, der ikke kan forsørge sig selv. Velfærdsministeriet har udarbejdet retningslinjer for, hvad der skal tages hensyn til ved udbetalingen, men grundbeløbets størrelse fastsættes ikke af staten.

I Norge er der udarbejdet statslige, vejledende retningslinjer for udmålingen af støtten, der omfatter udgifterne til de løbende, daglige udgifter til opretholdelse af livet. De statslige retningslinjer er et vejledende udgangspunkt for de skøn som kommunerne skal udøve. Skønnet tager udgangspunkt i alle ansøgerens indtægter og økonomiske rettigheder samt alle nødvendige udgifter til at opretholde livet. Der er ingen reguleret øvre grænse for ydelsens størrelse. Ydelsen kan også gives i form af lån. De sociale myndigheder kan i særlige tilfælde yde økonomisk bistand til personer, der har behov for hjælp for at kunne overvinde eller tilpasse sig en vanskelig livssituation, hvor vilkårene for socialhjælp ellers ikke er opfyldt. Der kan stilles en række vilkår for ydelsen. Vilkårene skal først og fremmest bidrage til at modtageren af ydelsen forbedrer sin egen situation og muligheden for at forsørge sig selv. Personer i den erhvervsaktive alder med væsentlig nedsat arbejds- og indtægts evne har efter lov om sociale tjenester i Arbejds- og velferdsforvaltningen ret til deltagelse i et kvalificeringsprogram kombineret med en kvalificeringsydelse. Retten til kvalificeringsprogrammet med tilhørende ydelse forudsætter, at man ikke har ret til ydelser efter folketygdeloven eller arbejdsmarkedsloven, hvilket indebærer at den primære målgruppe er de, der har socialhjælp som hovedindtægtskilde. Ydelsen er ikke indkomstprøvet, men kvalificeringsydelsen er skattepligtig og udgør årligt 164.264 NOK for personer over 25 år og 123.183 NOK for personer under 25 år pr. 1. maj 2012. Som et supplement kan der ydes et børnetillæg på 27 NOK pr. dag. Deltagelse i et kvalificeringsprogram kan besluttes for op til et år med et års forlængelse og yderligere 6 måneders forlængelse i særlige tilfælde. Programmet skal være på fuld tid, individuelt tilpasset og kan blandt andet indeholde motiverings, oplærings, behandlings- og arbejdsmarkedsforanstaltninger med det formål, at kvalificere den pågældende til arbejdslivet.

I Sverige skal socialhjælpen, som benævnes "økonomisk bistand", opfylde to formål, hvis behovet ikke kan tilgodeses på anden måde. Den skal dels sikre familien et rimeligt økonomisk leveniveau, dels virke forebyggende og revaliderende. Det er normalt, at kommunerne tilbyder arbejdsløse socialhjælpsmodtagere arbejdsforberedende foranstaltninger. Personer, der er i stand til at arbejde, men som ikke søger arbejde eller tager imod et tilbud om arbejde eller tilsvarende, mister for det meste

retten til økonomisk bistand. Regeringen fastsætter hvert år rigsnormer for sædvanlige leveomkostninger for eksempel til levnedsmidler, tøj og forbrugsvarer. Til sædvanlige leveomkostninger medregnes også husleje og transport.

Ved beregningen af socialhjælpens størrelse tages der hensyn til modtagerens samlede indtægter såsom underholdsbidrag, børnetilskud, boligydelse m.v. Hvis boligydelsen for eksempel stiger med 200 SEK pr. måned reduceres socialhjælpen tilsvarende. Ligesom i Norge findes der ingen øvre grænse og den økonomiske bistand kan også gives med tilbagebetalingspligt, eksempelvis når en person venter på en indkomst, der gør det muligt at betale tilbage.

Tabel 8.2 Regler for tildeling af socialhjælp 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Udbetales socialhjælpen med de samme beløb i hele landet?	Ja	Ja	Ja ³⁾	Nej ⁴⁾	Nej ⁵⁾	Nej ⁶⁾
Udbetales socialhjælpen individuelt fastsat af kommunen?	Nej	Nej	Ja	ja	Ja	Ja
Har boligudgifternes størrelse indflydelse på størrelsen af socialhjælpen	Nej ¹⁾	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja
Er socialhjælpen skattepligtig?	Ja	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
Kan socialhjælpen gives som et supplement til andre sociale ydelser?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kan socialhjælpen gives som et supplement til lønindkomster?	Nej ²⁾	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

- 1 Størrelsen af selve kontanthjælpen er uafhængig af huslejens størrelse. Kontanthjælpsmodtagere med høje nettoboligudgifter modtager en særlig støtte, for eksempel når huslejen mv. efter fradrag af boligstøtte overstiger nærmere fastsatte grænsebeløb
- 2 Socialhjælp (kontanthjælpen) kan ikke generelt ydes som supplement til lav lønindkomst. Udbetaling af kontanthjælp forudsætter, at der er indtruffet en social begivenhed i form af for eksempel arbejdsløshed eller samlivsophør
- 3 Der beregnes hvert år en "rigsnorm" som kommunerne forholder sig til når socialhjælpen udmåles, jfr. teksten. Kommunerne kan desuden udbetale en såkaldt forebyggende social-hjælp individuelt
- 4 Der udarbejdes to typer statslige vejledende retningslinjer som et udgangspunkt for de skøn kommunerne skal udøve. I 2010 var maksimumsbeløbet for enlige over 18 år 149.000 ISK og for samboende 223.500 ISK i Reykjavik kommune. Indtægter i den måned der søges samt måneden før fratrækkes beløbet med undtagelse af børne- og boligudgifter
- 5 Der er udarbejdet statslige vejledende retningslinjer som et udgangspunkt for de skøn som kommunerne skal udøve
- 6 Regeringen fastsætter hvert år en gældende rigsnorm for hele landet for de helt grundlæggende behov. Derudover kan man modtage socialhjælp for rimelige huslejeudgifter og visse andre opståede behov

Ækvivalent disponibel indkomst og kompensationsgrader ved modtagelse af socialhjælp

Tabel 8.3-8.6 viser den ækvivalente kompensationsgrad for forskellige familietyper ved modtagelse af socialhjælp i pct. af indkomst ved arbejde fordelt på AW. Kompensationsgraderne er efter skat, betaling af daginstitution og husleje. Figur 8.1 og 8.2 viser udviklingen i kompensationsgrader over de seneste år. Kompensationsgraden er højst i Danmark, men den falder i alle landene med stigende AW.

Tabel 8.7 viser den ækvivalente disponible indkomst ved modtagelse af socialhjælp fordelt på familietyper. Den ækvivalente disponible indkomst er efter skat, betaling af daginstitution og husleje. Det beløb som enlige og par har at leve for når de er på socialhjælp varierer noget mellem de nordiske lande, hvor beløbet er størst i Danmark og på Færøerne og mindst i Sverige. Det skal dog bemærkes, at det kun er i Danmark og Island, at ikke-forsikrede modtager socialhjælp ved arbejdsløshed. I Norge er alle principielt forsikrede ved ledighed, jf. kapitel 4, men kompensationsgrader angives alligevel for en person som af en eller anden grund ikke er forsikret mod ledighed. I Finland og Sverige får ikke-forsikrede en særlig ydelse, der kan suppleres med socialhjælp. I tabel 8.7 er det dog de personer, der kun modtager socialhjælp.

Tabel 8.3 Kompensationsgrad efter skat og husleje for en enlig uden børn ved modtagelse af socialhjælp i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	49	32	39	17	32
100 pct. AW	32	22	28	10	20
150 pct. AW	22	15	20	7	14

Tabel 8.4 Kompensationsgrad ved modtagelse af socialhjælp efter skat, betaling af daginstitution og husleje for et par med to børn, som begge modtager socialhjælp i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
67/100 AW	49	34	33	15	31
100/100 AW	41	29	29	12	26

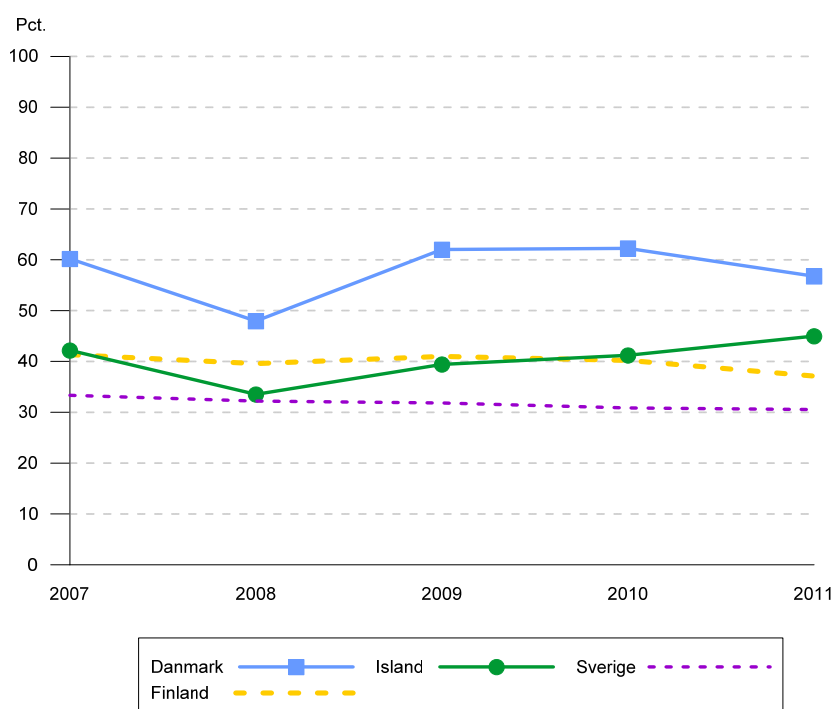
Tabel 8.5 Kompensationsgrad efter skat, betaling af daginstitution og husleje for en enlig med 1 barn ved modtagelse af socialhjælp i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

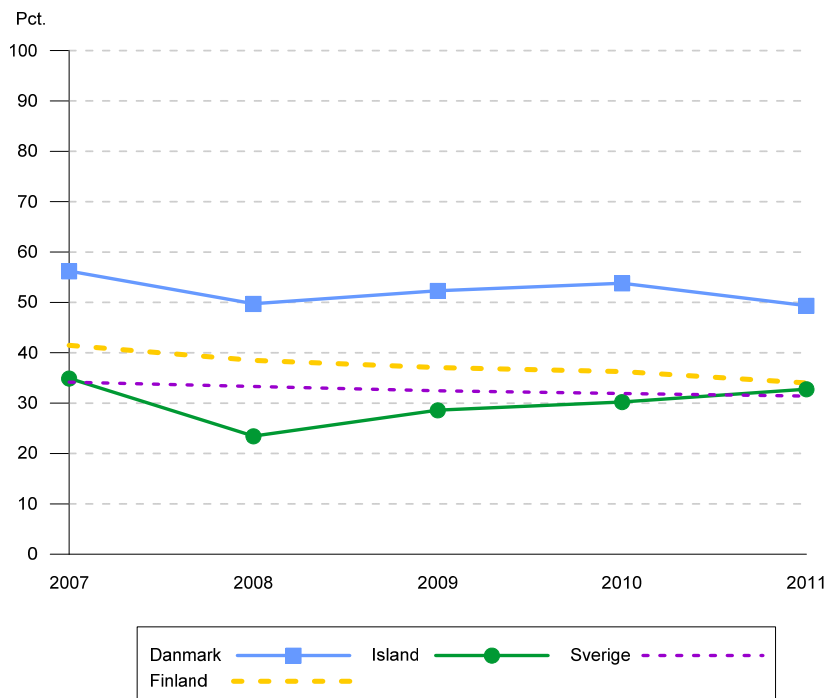
	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
67 pct. AW	75	51	58	42	47
100 pct. AW	57	37	45	26	31
150 pct. AW	42	25	35	16	22

Tabel 8.6 Kompensationsgrad ved modtagelse af socialhjælp efter skat og betaling af husleje for et par uden børn, hvor begge er i arbejde i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2011

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
67/100 AW	32	19	28	14	18
100/100 AW	26	17	24	12	15

Figur 8.1 Kompensationsgrad for en enlig med et barn ved modtagelse af socialhjælp, AW 100 pct.

Figur 8.2 Kompensationsgrad for et par med to børn, som begge modtager socialhjælp, AW 67/100 pct.**Tabel 8.7** Ækvivalent disponibel indkomst pr. måned efter skat, betaling for daginstitution og husleje ved modtagelse af socialhjælp (december) 2011

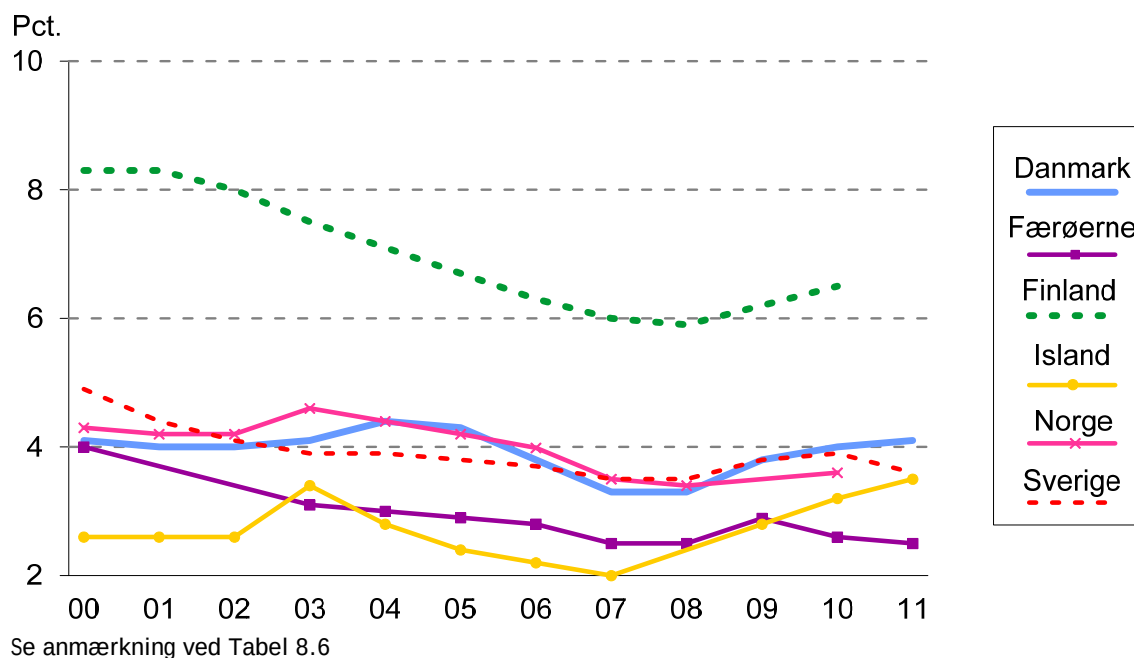
	Danmark ¹⁾	Finland	Island	Sverige
<i>Kroner/Euro</i>				
Enlig med 1 barn	7.501	526	107.004	4.408
Enlig uden børn	5.130	419	84.483	3.720
Par med 2 børn	6.222	581	70.890	5.043
Par uden børn	5.968	475	87.277	4.080
<i>KKP-Euro</i>				
Enlig med 1 barn	736	432	580	378
Enlig uden børn	503	344	458	319
Par med 2 børn	610	477	384	433
Par uden børn	586	390	473	350

1 Ydelsen er den samme som til ikke forsikrede arbejdsløse, men i denne beregning er husleje medregnet som en udgift.

Tabel 8.8 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året i tusinder og i pct. af befolkningen 16/18 år og derover

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	2011	2011	2010	2011	2010	2011
I tusinder	181	1	280	8	138	281
I pct. af befolkningen i alderen 16/18 år og derover	4,1	2,5	6,5	3,5	3,6	3,6

Anm.: Tællingsenheden er alle personer i alderen 18 år og derover. Børn tælles ikke med. Ægtepar, som får socialhjælp, men hvor hjælpen udbetales i den ene af ægtefællernes navn, tælles som to personer. I Sverige og Island tælles hjemmeboende børn over 18 år også med som bistandsmodtagere. De svenske cifre er inkl. flygtninge.

Figur 8.3 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året i pct. af befolkningen 16/18 år og derover 2000-2011

Tabel 8.9 Personer 16/18 år og derover som modtager socialhjælp i alt og i pct. af befolkningen på opgørelsestidspunktet 2000-2011

	Danmark	Færøerne	Finland ³⁾	Island ¹⁾	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
<i>I alt</i>						
2000	..	430	147.824	1.841	63.732	..
2005	..	447	124.882	1.794	68.843	135.565
2010	87.250	429	137.410	2.608	59.134	163.686
2011	94.170	398	..	3.165	..	119.429
<i>I pct. af befolkningen i alderen 16/18 år og derover</i>						
2000	..	1,3	3,7	0,9	1,9	..
2005	..	1,3	3,0	0,8	1,9	1,9
2010	2,0	1,2	3,2	1,1	1,6	2,2
2011	2,2	1,1	..	1,3	..	1,6

1 Gennemsnitligt antal personer i husholdninger som modtager socialhjælp per måned

2 Fra og med 2003 inkluderer tallene modtagere af introduktionsydelsen, således at tal før og efter 2003 ikke er direkte sammenlignelige

3 Personer fra det fyldte 18. år i husholdninger med socialhjælp som modtog hjælp i november måned

Tabel 8.10 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året fordelt efter alder, i alt og i pct. af aldersgruppen

	Modtagere		Modtagere i pct. af aldersgruppen			
	I alt	18-24 år	25-39 år	40-54 år	55-64 år	65+ år
<i>Danmark 2011</i>						
Modtagere i alt	181.161	29,5	37,2	26,1	6,3	0,9
Nytilkomne i alt	57.608	44,3	32,5	18,7	4,3	0,2
<i>Færøerne 2011</i>						
Modtagere i alt	897	44,4	49,4	32,9	12,4	1,7
Nytilkomne i alt	..	..	..	..	..	..
<i>Finland 2010</i>						
Modtagere i alt	279.867	14,5	8,7	7,0	4,4	1,5
Nytilkomne i alt	76.646	5,2	2,1	1,5	1,1	0,6
<i>Island 2011</i>						
Modtagere i alt	8.437	7,4	5,3	2,7	1,4	0,5
Nytilkomne i alt	3.213	2,5	2,2	1,2	0,4	0,0
<i>Norge 2010</i>						
Modtagere i alt	138.258	6,2	5,5	4,0	1,9	0,5
Nytilkomne i alt	57.668	3,0	2,3	1,5	0,7	0,2
<i>Sverige 2011¹⁾</i>						
Modtagere i alt	279.058	8,0	5,3	3,9	2,3	0,5
Nytilkomne i alt	71.093	2,4	1,2	0,8	0,5	0,3

1 Omfatter kun personer med et komplet personnummer

Tabel 8.11 Familier, der har modtaget socialhjælp i løbet af året i pct. af alle familier efter familietyper

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	2011	2010	2011	2010	2011
Familier efter familietype (pct.)					
Enlige mænd	6,3	13,9	13,3	7,6	10,7
- med børn	20,9	15,6	24,0	6,4	23,4
- uden børn	3,9	13,9	8,1	7,6	7,8
Enlige kvinder	8,6	10,3	17,0	6,3	9,3
- med børn	8,1	25,4	18,3	14,4	8,4
- uden børn	8,7	8,4	16,9	4,6	9,4
Gifte/samboende par	4,0	3,2	0,8	2,6	2,1
- med børn	5,6	4,8	1,1	3,3	2,7
- uden børn	2,6	2,3	0,5	1,9	1,4
I alt	5,8	8,2	6,3	4,8	6,2
- med børn	8,0	8,7	5,5	5,4	..
- uden børn	5,0	8,0	6,8	4,5	..

Anm: For Sverige kun husholdninger hvor den registrerede er mellem 18-64 år. Det samlede antal husholdninger er beregnet

Hjælp til flygtninge i Norden

De fem nordiske lande har alle tiltrådt Genève-konventionen om ret til politisk asyl/flygtningestatus for personer, der på grund af race, nationalitet, politisk opfattelse eller særligt socialt tilhørsforhold forfølges i deres hjemland. Ud over disse grunde kan man i de nordiske lande også få tildelt opholdstilladelse af humanitære grunde. I samtlige lande kan personer, der opnår asyl, få opholdstilladelse til deres nære slægtninge, hvilket benævnes familiesammenføring.

Det er fælles for de nordiske lande, at der er opbygget et socialt sikkerhedsnet og indført en række foranstaltninger til integration af de flygtninge, landene modtager. Reglerne herfor varierer dog en del fra land til land.

I Danmark modtager asylansøgere kost, logi og lommepenge under opholdet på et asylcenter. Kommunerne varetager integrationsindsatsen overfor nyankomne flygtninge og andre udlændinge, der tilbydes et 3-årigt integrationsprogram, som omfatter kursus i samfundsforståelse, danskundervisning og aktive tilbud. Udlændingene, omfattet af integrationsprogrammet modtager kontanthjælp. Staten refunderer 50 pct. af kommunernes udgifter til kontanthjælpen under det 3-årige integrationsprogram og yder desuden en række tilskud til dækning af kommunernes udgifter.

Flygtningepolitik på Færøerne er et dansk anliggende. Den danske udlændingelov er implementeret på Færøerne. Det er Udlændingetjeneste i Danmark, der er øverste ansvarlige myndighed på området, og det er Udlændingetjeneste, der træffer beslutninger i sager om asyl og opholdstilladelse på Færøerne. Beslutningerne træffes dog i samråd med de Færøske myndigheder. Disse sager er meget sjældne på Færøerne, og hidtil har der været år imellem hver ansøgning om asyl eller opholdstilladelse af humanitære årsager.

I Finland skal asylansøger indkvarteres på et flygtningecenter og under ansøgningsprocessen tilgodeses ansøgnernes vitale behov, så som indkvartering, socialhjælp samt nødvendig sundhedsservice. Ligeledes kan der gives tolkebistand og retshjælp ved ansøgningen. Desuden etableres der studier og efter 3 måneder har ansøgerne ret til

at arbejde uden for centret. Asylansøgere kan også selv sørge for en bolig, men da får de ingen betaling.

Asylansøger får 30 pct. mindre i socialhjælp end de, der bor i landet, da de modtager en del ydelser fra centret. Socialhjælpen er skattefrit. Hvis en person har behov for sprogundervisning kan udbetalingen reduceres med 20 pct. Asylansøgere er ikke sygeforsikret og modtager heller ikke børnetilskud eller boligydelse. Staten betaler en del af kommunens udgifter ligesom staten kan refunderer visse ydelser så som tolkebistand.

I Island modtager flygtninge socialhjælp fra modtagelsestidspunktet, som staten betaler de første 12 måneder.

I Norge får asylansøgere og flygtninge, som befinder sig i en statslig asylmodtagelse, udbetalt en underholdsydelse efter særlige regler, som gælder for personer i sådanne modtagelser. Asylansøgere kan også få undervisning i norsk i op til 250 timer i den periode de befinder sig i en asylmodtagelse. For personer, der har fået endelig afslag på asylansøgningen bliver ydelsen reduceret. Staten dækker kommunernes gennemsnitlige udgifter til flygtninge og personer med ophold på et humanitært grundlag de fem første år af deres opholdstid. Socialhjælp til flygtninge gives efter loven om sociale tjenester i arbejds- og velferdsforvaltningen på samme måde som til alle andre socialhjælpsmodtagere.

Der er indført en ordning, der giver nyankomne indvandre med behov for grundlæggende kvalificering ret og pligt til at deltage i et individuelt tilrettelagt oplæringsprogram. Programmet skal være helårligt og på fuld tid. Deltagelsen giver ret til en ydelse på 158.432 NOK 1. maj 2012. Ydelsen er skattepligtig. Programmet skal indeholde oplæring i norsk, samfundskundskab og andre foranstaltninger som en forberedelse på senere at deltage i arbejdslivet. Der kan som et supplement til ydelsen, gives supplerende socialhjælp efter de gældende regler.

I Sverige indførtes loven om etableringsforanstaltninger for visse ny-ankomne indvandrere i december 2010. Loven omfatter nyankomne i den arbejdsdygtige alder samt forældreløse nyankomne i alderen 18-19 år. Når en nyankommen ankommer til en kommune skal arbejdsformidlingen have en etableringssamtale, som skal munde ud i en etableringsplan. Denne skal maksimalt omfatte 24 måneder. Etableringsplanen skal beskrive de aktiviteter, som den nyankomne skal deltage i, for at komme i arbejde hurtigst muligt. På arbejdsformidlingen får den nyankomne hjælp af en såkaldt etableringskontaktperson, og det er den nyankomne selv, som vælger kontaktpersonen. Under oprettelse af etableringsplanen er etableringsydelsen 231 SEK per dag, fem dage om ugen. Ydelsen øges til 308 SEK når den ankomne deltager i de aktiviteter, som findes i planen.

Etableringsydelsen ydes af staten og den nyankomne får samme ydelse uanset hvor i landet den nyankomne bor. I visse tilfælde kan etableringsydelsen suppleres med yderligere støtte. Etableringsydelsens størrelse fastsættes af arbejdsformidlingen og udbetales af Forsikringskassen, mens de supplerende ydelser fastsættes og udbetales af Forsikringskassen.

Kommunerne får også fortsat compensation fra staten, da de har et fortsat stort ansvar for nyankomnes etablering. Kommuner får dels en grundydelse og dels en

schablon ydelse. Disse ydelser skal dække omkostningerne med hensyn til bolig, samfundsorientering og tolk.

For tiden udgøres de fleste af asylansøgerne eller flygtningene i de nordiske lande af personer, der er ankommet til landets grænse med anmodning om asyl. I statistikken indgår der både personer, som er ankommet til landenes grænser og har anmodet om asyl uden at blive afvist, og konventionsflygtninge.

Tabel 8.12 Antal modtagne flygtninge, eksklusiv familiesammenføringer, som har fået opholdstilladelse i de nordiske lande 2000-2011

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	5.156	709	31	6.800	10.546
2005	1.147	762	2	3.997	7.332
2010	2.124	931	10	6.872	12.241
2011	2.259	919	40	6.105	12.938

Tabel 8.13 Antal ansøgninger om asyl 2000-2011

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	10.347	3.170	25	10.843	16.303
2005	1.283	3.574	87	5.402	17.530
2010	5.115	4.018	44	10.064	31.819
2011	3.806	3.088	75	9.053	29.648

Serviceydelser

I dette afsnit omtales kun serviceydelser, der ikke retter sig mod en bestemt sektor. Det drejer sig først og fremmest om tilbud til misbrugere. Tilbuddene gives inden for såvel sygehussektoren som i det sociale bistandssystem.

I samtlige nordiske lande findes der endvidere en række serviceforanstaltninger, som ikke henvender sig direkte til nogen af de tidligere omtalte målgrupper. Det kan dreje sig om uspecificerede serviceydelser fra de sociale kontorer, krisehjælp, krisecentre for voldsramte kvinder, forsorgshjem, herberger m.v. for hjemløse og andre, der har særlige sociale vanskeligheder og som har behov for midlertidige boligtilbud.

Behandling for alkohol- og narkotikamisbrug

Behandling af misbrugere foregår blandt andet på særlige institutioner for misbrugere. Der findes både institutioner for alkoholmisbrugere og institutioner for misbrugere af euforiserende stoffer. En del af disse institutioner er private, men har driftsoverenskomst med det offentlige. I alle landene foregår en del af behandlingen inden for det psykiatriske behandlingssystem.

Det er også muligt at få ambulant behandling i alle fem lande, og i flere af landene arbejdes der for at inddrage familien og det sociale netværk i behandlingen.

I både Danmark, Finland og Sverige kan der iværksættes tvangsbehandling, hvis misbrugeren selv eller personer i dennes omgivelser er truet på livet. I Norge kan personer tvangsanbringes på en institution i op til 3 måneder til undersøgelse og til-

rettelæggelse af behandling. Også gravide misbrugere kan tvangsanbringes på en institution og holdes tilbage under hele graviditeten, hvis misbruget er af en sådan karakter, at det er overvejende sandsynligt at barnet bliver født skadet og at andre hjælpeforanstaltninger ikke er tilstrækkelige.

Det er vanskeligt at opgøre omfanget af misbrugere og behandlingen af dem, da misbrugsbehandlingen statistisk ikke kan udskilles fra den øvrige somatiske og psykiatriske behandling. I Danmark var knap 14.600 i stofmisbrugsbehandling i 2010.

Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser

Udgifter til andre sociale ydelser er størst i Norge efterfulgt af Danmark og mindst på Færøerne målt i KKP pr. capita.

De relativt høje udgifter i Danmark skyldes, at ikke forsikrede som ikke har ret til arbejdsløshedsdagpenge modtager kontanthjælp. I Finland og Sverige modtager sådanne personer en kontant arbejdsmarkedsstøtte, som kan suppleres med socialhjælp, hvis der er behov derfor. En stor del af udgifterne til socialhjælp i Finland og Sverige er supplerende ydelser til arbejdsløse. Desuden spiller antallet af modtagne flygtninge og asylansøger en rolle idet disse i alle lande modtager socialhjælp eller en anden indkomsterstattende ydelse. Endelig findes der også visse forskelle mellem landene i hvorvidt misbrugere behandles på særlige institutioner eller inden for den almindelige somatiske og psykiatriske behandling.

Ændringer i udgifterne til andre sociale ydelser fra 2009 til 2010

I Danmark steg udgifterne fra 2009 til 2010 med 610 mio. DKK, svarende til en vækst på 4,1 pct. Udgiftsstigningen vedrørte primært serviceydelser, der steg med 548 mio. DKK svarende til 12, 1 pct.

På Færøerne forekom en mindre stigning af udgifterne fra 2009 til 2010 på 1,9 pct., svarende til 1 mio. kr. Der er særlig tale om en mindre stigning i udgiften til socialhjælp.

I Finland steg udgifterne til andre sociale ydelser med 4,1 pct. målt i faste priser. Udgifterne til socialhjælp steg med 2,3 pct.

I Island steg udgifterne til andre sociale ydelser med 1,4 pct. i 2010 priser, hvor kontantydelse steg med 9,1 pct. mens serviceydelserne faldt med 6,5 pct. Stigningen i kontantydelse skyldes alene af stigning af udgifter til socialhjælp på grund af arbejdsløshed.

I Norge steg udgifterne til andre sociale formål med 5,7 pct. fra 2009 til 2010, målt i faste priser. Udgifterne til kontantydelse øgedes med 1,8 pct. og udgifterne til serviceydelser øgedes med 8,6 pct. Udgifterne til serviceydelser udgjorde 57,9 pct. af de totale udgifter.

I Sverige steg udgifterne til andre sociale ydelser med 6,7 pct. Kontantydelse steg med 3,5 pct. og udgifterne til omsorg steg med 10,3 pct. Det er frem for alt udgifter til socialhjælp samt udgifter til institutioner, der bidrager til stigningen.

Tabel 8.14 Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>						
A. Indkomsterstøttende/ supplerende ydelser	9.033	47	619	4.824	7.122	11.594
a. Heraf socialhjælp	-	34	600	2.987	4.925	11.594
B. Anden hjælp	1.217	47	59	1.435	776	710
Kontantydelse i alt	10.251	47	678	6.259	7.898	12.304
<i>Serviceydelser, mio.</i>						
A. Institutioner m.v.	904	4	183	-	2.264	3.333
B. Rehabilitering og behandling af misbrugere	1.232	10	179	933	4.699	5.440
C. Øvrigt	2.952	2	260	4.321	3.898	2.587
Serviceydelser i alt	5.088	16	623	5.253	10.862	11.360
Udgifter i alt, mio.	15.338	63	1.301	11.512	18.760	23.664
Udgifter i pct. af BNP	0,9	0,5	0,7	0,8	0,7	0,7
<i>Finansieret af (pct.)</i>						
- Det offentlige	99,3	100,0	97,3	80,6	98,3	100,0
- Arbejdsgivere	0,7	0,0	2,7	18,0	1,0	0,0
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	0,0	0,0	1,4	0,7	0,0
<i>Ændringer 2009-2010 i 2010-priser</i>						
- Mio.	610	1	51	157	1.005	1.481
- Pct.	4,1	1,9	4,1	1,4	5,7	6,7

Tabel 8.15 Udgifter til andre sociale ydelser i KKP/capita 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt	179	94	106	111	140	111
Serviceydelser i alt	98	32	98	93	192	103
Andre sociale ydelser i alt	267	126	204	205	331	214

Kapitel 9

De sociale udgifter

Links til supplerende information:

[EUROSTAT - database](#)

[Typical cases](#)

[Sociale udgifter](#)

[Society at a Glance 2011 - OECD Social Indicators](#)

Efter i de foregående kapitler at have beskrevet de sociale trykkesystemer, gives der i dette kapitel en samlet fremstilling af de sociale udgifter. Som det beskrives i bilag 1, følger den nordiske sociale udgiftsstatistik EURO-STAT's opgørelsesmetode.

De nordiske landes og EU's udgifter til sociale formål, målt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og målt pr. capita i KKP-Euro fordelt på funktioner, fremgår af de to første tabeller.

Tabel 9.1 Udgifter til sociale formål i pct. af BNP i EU, Færøerne, Island og Norge 2009

Danmark	32,5	Belgien	28,9	Italien	28,4 ^p	Slovakiet	18,3 ^p
Færøerne	28,5	Bulgarien	16,7	Letland	16,6 ^p	Slovenien	23,8 ^p
Finland	29,4	Cypern	20,6	Litauen	20,6 ^p	Spanien	24,5 ^p
Island	25,1	Estland	19,0	Luxemburg	22,7	Storbritannien	28,2 ^p
Norge	25,8	Frankrig	31,6 ^p	Malta	19,8	Tjekkiet	19,8
Sverige	31,5 ^p	Grækenland	27,3	Polen	19,4	Tyskland	30,1 ^p
		Holland	29,7 ^p	Portugal	25,6	Ungarn	23,0
		Irland	26,4	Rumænien	16,9	Østrig	29,9

^p Foreløbige data

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Database for Social Protection Expenditure and Receipts. Kilden for Færøerne er Almannamálaráðið

Tabel 9.2 Udgifter pr. indbygger til sociale ydelser fordelt på hovedgrupper i EU, Island og Norge 2009 KPP-Euro

	Familier og børn	Arbejds- løshed	Sygdom	Ældre, funktions- hæmmede og efterlevende	Bolig- ydelser	Andre sociale ydelser	Total
Danmark	1.193,0	609,3	2.149,8	4.829,0	213,2	246,9	9.496,6
Finland	890,4	643,6	2.019,1	4.015,0	132,1	191,3	8.128,6
Island	879,6	475,5	2.506,9	2.630,2	270,7	199,4	7.032,3
Norge	1.335,1	301,1	3.479,6	5.136,7	64,5	305,5	10.856,1
Sverige	902,5	365,4	2.246,0	4.996,2	133,6	199,0	9.004,7
Belgien	611,0	1.051,6	2.240,5	3.750,5	61,8	217,4	8.350,1
Bulgarien	206,5	54,2	406,7	1.038,3	0,7	21,2	1.784,4
Cypern	504,5	219,2	1.167,3	2.265,5	255,6	324,6	4.818,9
Estland	338,4	183,0	804,7	1.488,8	5,2	17,2	2.869,8
Frankrig	664,6	484,0	2.356,7	4.089,9	212,4	139,8	8.305,7
Grækenland	398,3	350,0	1.731,0	3.227,1	108,5	126,9	6.085,6
Holland	398,4	443,8	3.174,5	4.354,9	115,6	624,5	9.699,4
Irland	1.098,3	924,3	3.220,1	2.404,9	103,7	174,5	8.377,1
Italien	342,4	195,2	1.784,1	4.593,6	6,0	17,7	7.282,9
Letland	211,1	193,1	477,2	1.109,7	15,5	17,2	2.050,3
Litauen	364,8	115,7	696,9	1.436,9	0,2	49,4	2.742,9
Luxemburg	2.536,6	795,0	3.621,4	6.781,1	210,0	301,7	14.494,6
Malta	239,2	111,8	1.151,9	2.129,6	31,1	74,5	3.784,7
Polen	107,2	56,5	676,6	1.891,5	8,6	21,6	2.810,3
Portugal	281,7	257,6	1.372,8	2.858,6	0,5	63,7	5.086,1
Rumænien	185,2	43,9	453,4	1.136,6	2,6	22,4	1.865,8
Slovakiet	291,0	178,4	986,1	1.621,3	.	72,8	3.240,6
Slovenien	436,3	122,5	1.622,9	2.631,5	1,6	105,9	5.027,0
Spanien	367,7	892,8	1.774,3	2.806,8	48,5	65,0	6.086,7
Storbritannien	481,7	222,4	2.294,2	4.004,9	389,7	57,8	7.723,9
Tjekkiet	286,4	208,7	1.271,3	2.103,2	15,4	46,9	4.059,5
Tyskland	859,6	514,2	2.617,8	3.943,6	175,4	48,9	8.505,3
Ungarn	454,5	145,0	852,6	1.883,9	94,0	20,2	3.516,7

Redegørelsen for de sociale udgifter er opdelt i fire afsnit: Først redegøres der for udviklingen i de sociale udgifter fra 2000 til 2009, dernæst belyses de sociale udgifters formål, efterfulgt af finansieringen af de samlede sociale udgifter og til sidst belyses beskatningens betydning for de samlede sociale udgifter.

Udviklingen i de sociale udgifter 2000-2010

I de følgende tabeller fremgår udviklingen i de sociale udgifter i alt og pr. indbygger, i løbende og faste priser samt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og i købekraftspariteter (KKP-Euro) siden 2000. Det skal bemærkes at alle landene nu anvender ESA95/ SNA93-klassifikationen ved opgørelsen af BNP, hvilket har medført korrektioner af bruttonationalproduktet.

Tabel 9.3 Sociale udgifter i alt og pr. indbygger 2000-2010

	Sociale udgifter		Sociale udgifter pr. indbygger		Sociale udgifter pr. indbygger i alderen 16-64 år	
	I løbende priser Mio. KR/EUR	I 2010-priser Mio. KR/EUR	I løbende priser KR/EUR	I 2010-priser KR/EUR	I løbende priser KR/EUR	I 2010-priser KR/EUR
Danmark						
2000	373.495	456.996	69.978	85.622	104.962	128.427
2005	467.251	519.116	86.273	95.850	130.478	144.962
2009	553.838	566.587	100.489	102.802	155.784	159.370
2010	583.628	583.628	104.007	104.007	164.218	164.218
Færøerne						
2003	2.447	2.834	51.060	59.142	80.670	93.439
2005	2.709	3.032	56.145	62.822	88.134	98.613
2009	3.729	3.746	72.530	72.858	116.756	117.284
2010	3.884	3.884	80.058	80.058	129.514	129.514
Finland						
2000	33.142	34.925	6.403	7.472	9.567	11.163
2005	42.001	44.261	8.006	8.782	12.003	13.167
2009	52.427	53.105	9.820	9.947	15.057	15.252
2010	54.645	54.645	10.211	10.211	15.692	15.692
Island¹⁾						
2000	131.390	239.610	467.324	852.237	717.535	1.308.536
2005	222.271	330.621	751.260	1.117.474	1.135.291	1.688.709
2009	379.948	400.398	1.190.142	1.254.201	1.805.442	1.902.619
2010	377.070	377.070	1.191.604	1.191.604	1.810.104	1.810.104
Norge¹⁾						
2000	360.341	391.478	80.237	97.911	123.766	151.029
2005	463.983	504.075	100.358	112.300	152.870	171.061
2009	615.709	630.933	128.293	131.465	196.288	201.141
2010	647.016	647.016	133.587	133.587	203.905	203.905
Sverige						
2000	674.658	702.660	76.043	88.227	118.252	137.200
2005	855.600	891.112	94.755	102.242	145.075	156.537
2009	993.641	1.002.936	106.378	107.373	166.596	168.154
2010	1.016.094	1.016.094	107.916	107.916	169.553	169.553

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere.

Tabel 9.4 Sociale udgifter i forhold til bruttonationalproduktet 2000-2010

	BNP, mio. KR/EUR	Sociale udgifter i pct. af BNP	Indeks for sociale udgifter målt i forhold til BNP (2000 = 100) ¹⁾
Danmark			
2000	1.293.964	28,9	100
2005	1.551.967	30,1	104
2009	1.656.108	33,4	116
2010	1.742.700	32,6	113
Færøerne			
2003	8.582	28,5	100
2005	10.039	27,0	95
2009	12.100	29,2	103
2010	12.942	30,0	104
Finland			
2000	132.272	25,1	100
2005	157.162	26,7	106
2009	171.193	30,6	122
2010	179.721	29,6	118
Island			
2000	683.748	19,2	100
2005	1.026.718	21,6	113
2009	1.500.765	25,3	132
2010	1.534.227	24,3	127
Norge			
2000	1.510.866	23,8	100
2005	2.154.573	21,5	90
2009	2.380.851	25,9	109
2010	2.523.226	25,6	108
Sverige			
2000	2.196.764	30,7	100
2005	2.670.547	32,0	104
2009	3.089.181	32,2	105
2010	3.330.581	30,0	98

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere. For Færøerne er indeksår 2003.

Tabel 9.5 Sociale udgifter pr. indbygger 2000-2010 (KKP-Euro i 2010-priser)¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	8.376	5.786	6.265	4.794	8.376	7.524
2005	9.377	6.146	7.363	6.286	9.607	8.719
2009	10.057	7.127	8.340	7.055	11.247	9.157
2010	10.175	7.814	8.561	6.703	11.428	9.203

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002 /2007 og senere.

De sociale udgifter efter art og formål

De sociale ydelser fordeles efter art i kontantydelse og serviceydelser. Ved ydelsernes fordeling efter formål foretages opdelingen efter, hvilke sociale behov eller risici ydelsen primært er bestemt til at afhjælpe. Fordelingen af de sociale udgifter efter ydelsens formål er ret stabil i det enkelte land. Ny lovgivning og ændringer i det sociale mønster har dog givet anledning til forskydninger i fordelingerne. Sammenligningen landene imellem viser nogle forskelle i fordelingen af de sociale udgifter efter formål. Baggrunden herfor hænger i nogen grad sammen med forskelle i de enkelte landes prioritering af ydelser til forskellige formål.

Tabel 9.6 De sociale udgifter procentvis fordelt efter hovedgrupper 2000-2010¹⁾

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>2000</i>						
Familier og børn	13,1	..	12,5	11,7	12,8	9,8
Arbejdsløshed	10,5	..	10,4	1,3	2,7	6,5
Sygdom	20,2	..	23,8	39,2	34,3	27,4
Ældre	38,0	..	31,8	28,5	29,6	37,3
Funktionshæmmede	12,0	..	13,9	13,9	16,4	12,2
Efterlevende	-		4,0	2,6	1,2	2,2
Boligydelser	2,4	..	1,5	0,7	0,5	2,1
Andre sociale ydelser	3,7	..	2,1	2,1	2,6	2,4
I alt	100,0	..	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>2005</i>						
Familier og børn	12,9	19,0	11,6	13,9	12,1	9,8
Arbejdsløshed	8,6	4,5	9,3	1,8	2,7	6,2
Sygdom	20,7	28,0	25,9	34,8	32,2	24,3
Ældre	37,5	29,8	33,7	28,6	29,5	38,3
Funktionshæmmede	14,4	15,8	12,9	15,1	19,1	15,4
Efterlevende	-	0,5	3,6	2,6	1,2	2,2
Boligydelser	2,4	.	1,1	1,0	0,6	1,8
Andre sociale ydelser	3,4	2,5	2,0	2,3	2,6	2,0
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>2009</i>						
Familier og børn	12,9	21,5	11,2	12,6	12,6	10,2
Arbejdsløshed	6,6	5,1	8,1	6,8	2,8	4,1
Sygdom	23,3	25,7	25,7	36,0	32,8	25,4
Ældre	37,1	30,2	35,3	21,2	30,1	40,2
Funktionshæmmede	15,1	15,1	12,3	14,1	17,2	14,4
Efterlevende	-	0,7	3,3	2,4	1,1	1,9
Boligydelser	2,3	.	1,7	3,9	0,6	1,5
Andre sociale ydelser	2,7	1,8	2,4	2,9	2,9	2,2
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>2010</i>						
Familier og børn	12,4	19,3	11,0	12,9	12,5	10,4
Arbejdsløshed	7,5	7,5	8,2	6,8	3,2	4,5
Sygdom	22,5	27,8	25,3	35,3	31,7	24,9
Ældre	37,7	28,3	36,0	21,1	30,5	40,4
Funktionshæmmede	14,9	14,8	12,1	14,1	17,4	14,2
Efterlevende	0,0	0,6	3,2	2,4	1,1	1,7
Boligydelser	2,3	0,0	1,7	4,4	0,7	1,5
Andre sociale ydelser	2,7	1,7	2,4	3,1	3,0	2,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002 /2007og senere.

Tabel 9.7 Sociale udgifter efter art og formål i pct. af BNP 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Familier og børn</i>						
Kontantydelse	1,6	2,6	1,6	1,5	1,4	1,5
Serviceydelser	2,5	3,1	1,6	1,6	1,8	1,6
I alt	4,1	5,7	3,3	3,1	3,1	3,1
<i>Arbejdsløshed</i>						
Kontantydelse	2,3	2,2	2,1	1,6	0,5	1,1
Serviceydelser	0,2	0,0	0,3	0,1	0,3	0,3
I alt	2,4	2,2	2,4	1,6	0,8	1,4
<i>Sygdom</i>						
Kontantydelse	1,1	0,5	1,3	1,4	2,6	1,0
Serviceydelser	6,2	7,6	6,2	7,2	5,3	6,4
I alt	7,3	8,1	7,5	8,6	8,0	7,5
<i>Ældre</i>						
Kontantydelse	10,3	5,7	9,5	4,7	5,7	9,8
Serviceydelser	2,0	2,6	1,2	0,5	2,0	2,3
I alt	12,3	8,3	10,6	5,1	7,7	12,1
<i>Funktionshæmmede</i>						
Kontantydelse	3,3	1,9	2,5	2,7	3,8	2,0
Serviceydelser	1,5	2,4	1,1	0,8	0,6	2,3
I alt	4,8	4,3	3,6	3,4	4,4	4,3
<i>Efterlevende</i>						
Kontantydelse	0,0	0,2	1,0	0,6	0,3	0,5
Serviceydelser	0,0	0,0	0,0	-	0,0	-
I alt	0,0	0,2	1,0	0,6	0,3	0,5
<i>Boligydelser</i>						
Serviceydelser	0,8	.	0,5	1,1	0,2	0,5
I alt	0,8	.	0,5	1,1	0,2	0,5
<i>Andre sociale ydelser</i>						
Kontantydelse	0,6	0,4	0,4	0,4	0,3	0,4
Serviceydelser	0,3	0,1	0,3	0,3	0,4	0,3
I alt	0,9	0,5	0,7	0,8	0,7	0,7
<i>Kontantydelse i alt</i>	19,2	13,4	18,3	12,8	14,6	16,3
<i>Serviceydelser i alt</i>	13,4	16,0	11,3	11,5	10,6	13,7
<i>Sociale udgifter i alt¹⁾</i>	32,6	29,4	29,6	24,3	25,1	30,0

1 De sociale udgifter i alt er i denne tabel uden administrationsudgifter

Tabel 9.8 Sociale udgifter, procentfordeling efter art og formål 2010

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Familier og børn</i>						
Kontantydelse	39	46	51	47	43	49
Serviceydelse	61	54	49	53	57	51
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Arbejdsløshed</i>						
Kontantydelse	93	100	88	96	67	79
Serviceydelse	7	0	12	4	33	21
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Sygdom</i>						
Kontantydelse	15	6	17	16	33	14
Serviceydelse	85	94	83	84	67	86
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Ældre</i>						
Kontantydelse	84	69	89	91	74	81
Serviceydelse	16	31	11	9	26	19
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Funktionshæmmede</i>						
Kontantydelse	69	44	69	78	87	46
Serviceydelse	31	56	31	22	13	54
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Efterlevende</i>						
Kontantydelse	1	100	100	100	98	100
Serviceydelse	99	0	0	0	2	0
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Boligydelser</i>						
Serviceydelse	100	.	100	100	100	100
I alt	100	.	100	100	100	100
<i>Andre sociale ydelser</i>						
Kontantydelse	67	80	52	54	42	52
Serviceydelse	33	20	48	46	58	48
I alt	100	100	100	100	100	100
<i>Kontantydelse i alt</i>	59	46	62	53	58	54
<i>Serviceydelse i alt</i>	41	54	38	47	42	46
<i>Sociale udgifter i alt¹⁾</i>	100	100	100	100	100	100

Finansiering af de sociale udgifter

Til at belyse finansieringen af de sociale udgifter i den nordiske statistik medtages den direkte finansiering af ydelser og de løbende indbetalinger til sociale fonde. I modsætning til tidligere medtages renter og andre formueindtægter nu i den sociale udgiftsstatistik. Rente- såvel som formueindtægter forekommer især i de fonde, der opbygges til sikring af pensioner, men også i andre sociale forsikringsordninger. Dette belyses nærmere i næste afsnit.

Fordelingen af løbende bidrag efter finansieringskilder

Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter fordeles i den nordiske statistik efter de kilder, der bidrager til de enkelte ydelser, dvs. det offentlige, arbejdsgivere, de sikredes præmier og særskatter samt renter og formueindtægter (anden finansiering). Som nævnt i Bilag 1 er de sociale udgifter opgjort netto, således at investeringer m.v. og borgernes egenbetaling for sociale ydelser ikke medregnes.

Finansieringen af de sociale trykkesystemer i de nordiske lande har mange lighedspunkter, men der er også store forskelle.

Kontantydelse, som er indkomstrelaterede finansieres i Finland og Sverige via arbejdsgiver- og arbejdstagerafgifter, men grundforsikringen finansieres via statsudgifter. Det er kommunerne der spiller den største rolle, når det gælder finansieringen af serviceydelserne. Selv i det dette tilfælde spiller staten dog en betydelig rolle gennem de generelle, ikke formålsbestemte, statstilskud.

Det offentliges (stat, regioner, amter og kommuners) direkte finansiering af de sociale kontantydelse varierer fra ca. 81,7 pct. på Færøerne til ca. 16 pct. i Sverige. Både i Finland, Norge og Sverige er de største bidragsydere til de sociale kontantydelse arbejdsgiverne, mens sikredes præmier og særskatter udgør den største part i Danmark mens det offentliges direkte finansiering af serviceydelserne varierer fra 99,9 pct. på Færøerne til 87,7 pct. i Sverige (jfr. tabel 9.10).

I Danmark, Finland og Sverige har regionerne ansvaret for hospitalssektoren. På Færøerne, i Norge og Island er det staten, der har ansvaret for hospitalssektoren. I de fleste nordiske lande er det kommunerne, der har det daglige ansvar for serviceydelserne så som børnepasning, børne- og ungdomsforsorg, sundhedsvæsenet samt pleje og omsorg for ældre og funktionshæmmede.

I Danmark er det kommunerne, der har ansvaret for administrationen af kontantydelse, mens det i de andre lande er forsikringsinstitutionernes eller et anliggende for de statslige myndigheder.

Alle nordiske lande har høje ambitioner på det sociale område, hvilket medfører at finansieringen omfatter meget store beløb med både store makroøkonomiske og statsfinansielle betydning.

Skattekvoterne, det vil sige summen af de direkte og indirekte skatter som andel af BNP, er generelt set høj og blandt de højeste i verden.

Til trods for de store fællestræk, findes der dog også betydelige forskelle.

Her skal det nævnes at Finland og Sverige i højere grad end de øvrige lande anvender arbejdsgiverafgifter til finansieringen af de kontante social-ydelser. Over halvdelen af kontantydelse finansieres i disse to lande gennem arbejdsgiverafgifter. Arbejdstagernes andel er højst i Danmark. Kommunernes bidrag til finansieringen af kontantydelse er generelt begrænset. Det er højst i Danmark, hvor staten ikke refunderer kommunernes udgifter til kontantydelse fuldt ud.

Når det gælder finansieringen af den sociale service er den vigtigste forskel byrdefordelingen mellem stat og kommuner. Dette afspejler statstilskuddenes rolle for finansieringen og i hvilken udstrækning disse er generelle eller øremærkede. I Danmark og Sverige, hvor statstilskuddene hovedsageligt er generelle, finansierer kommuner langt hovedparten af serviceudgifterne. I Finland, som har en høj andel af sektorvise statstilskud, er statens andel af finansieringen betydeligt højere.

Fordelingen af løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter i årene 2000-2009 fremgår af figur 9.1. Anden finansiering består hovedsageligt af afkast fra pensionsfondene.

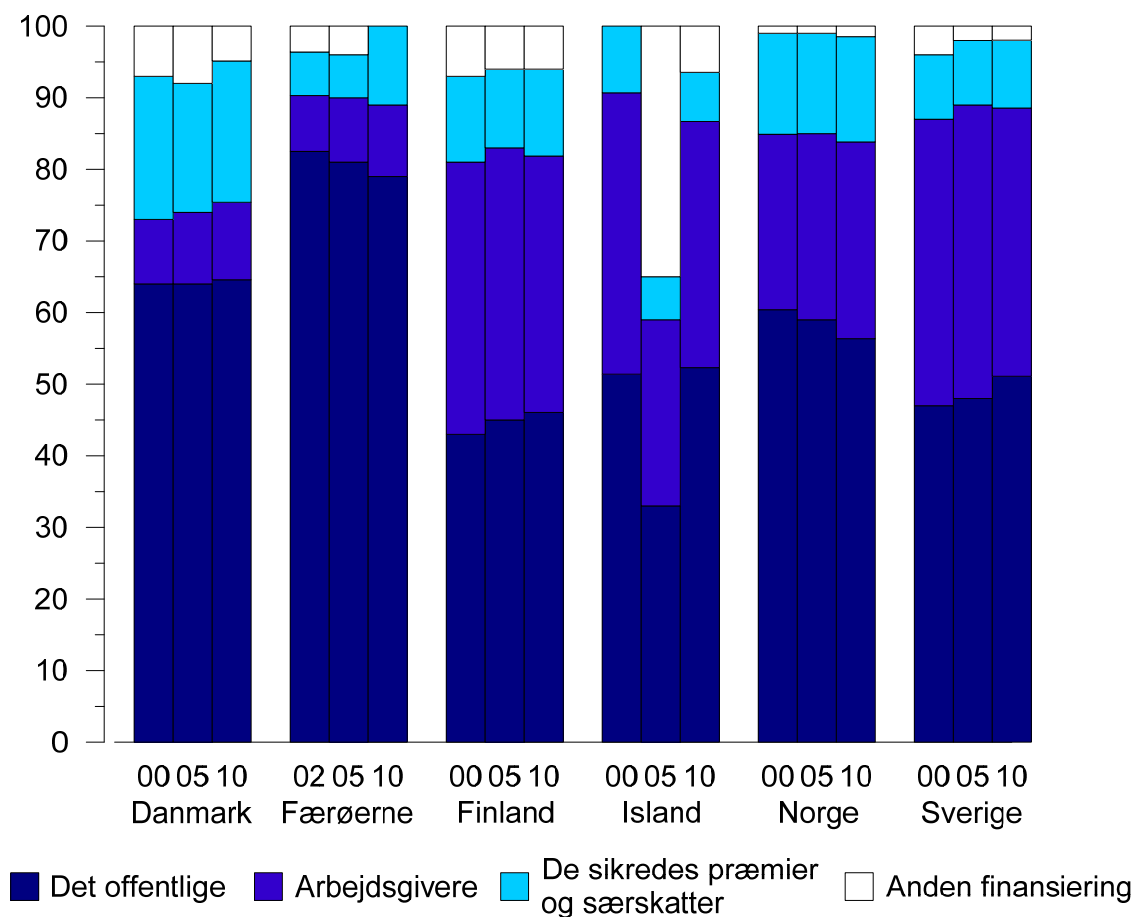
Tabel 9.9 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter, procentvis fordelt på det offentlige, arbejdsgiverne, de sikredes bidrag samt anden finansiering 2000-2010¹⁾

	Det offentlige i alt	Arbejdsgivere	De sikredes præmier og særskatter	Anden finansiering	I alt
<i>Danmark</i>					
2000	64	9	20	7	100
2005	63	10	18	8	100
2009	64	11	20	5	100
2010	65	11	20	5	100
<i>Færøerne</i>					
2003	82	8	6	4	100
2005	81	9	6	4	100
2009	79	10	8	2	100
2010	79	10	11	0	100
<i>Finland</i>					
2000	43	38	12	7	100
2005	44	38	11	6	100
2009	45	37	11	6	100
2010	46	36	12	6	100
<i>Island</i>					
2000	51	39	9	-	100
2005	33	26	6	35	100
2009	54	34	7	5	100
2010	52	34	7	6	100
<i>Norge²⁾</i>					
2000	60	24	14	1	100
2005	58	26	14	1	100
2009	55	29	15	2	100
2010	56	27	15	1	100
<i>Sverige</i>					
2000	47	40	9	4	100
2005	48	41	9	2	100
2009	52	36	10	2	100
2010	51	37	9	2	100

1 De stiplede linjer ved Norge og Island viser brud i tidsserien. Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002/2007 og senere.

Figur 9.1 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter 2000, 2005 og 2010

Procent

Tabel 9.10 Finansiering af de sociale udgifter, i pct. 2010

	Det offentlige i alt	Heraf staten	Arbejds-givere (bidrag og præmier)	Sikrede (præmier og særskatter)	Anden finansiering	I alt
<i>Danmark</i>						
Kontantydelse, i alt	47,1	32,9	19,1	33,7	-	100
Serviceydelse, i alt	99,6	9,0	-	0,4	-	100
<i>Færøerne</i>						
Kontantydelse, i alt	61,8	57,4	20,9	17,3	-	100
Serviceydelse, i alt	94,7	76,1	-	5,1	0,3	100
<i>Finland</i>						
Kontantydelse, i alt	25,1	23,0	59,0	15,9	-	100
Serviceydelse, i alt	88,9	42,3	3,8	7,3	-	100
<i>Island</i>						
Kontantydelse, i alt	20,7	18,3	57,0	11,5	10,8	100
Serviceydelse, i alt	98,9	78,6	1,0	0,0	-0,0	100
<i>Norge</i>						
Kontantydelse, i alt	29,2	27,2	45,0	23,6	2,3	100
Serviceydelse, i alt	92,2	44,1	4,5	3,2	0,1	100
<i>Sverige</i>						
Kontantydelse, i alt	16,0	14,2	63,9	16,6	3,5	100
Serviceydelse, i alt	97,2	30,0	2,8	0,0	-	100

Bloktilskud og statsrefusioner til kommuner og amtskommuner

Kommunerne i de nordiske lande har ansvaret for administrationen af en vis del af de sociale ydelser.

Kommunerne, regionerne og amtskommunerne modtager et bloktilskud og/eller refusion fra staten. Bloktilskuddet kan enten gives uden bindinger eller være øremærket til bestemte formål. Bloktilskud kan for eksempel beregnes efter antallet af indbyggere og deres aldersfordeling eller efter beskatningsgrundlaget i den enkelte kommune.

Statsrefusioner kan i lovgivningen være fastsat som procentandele af kommunernes udgifter eller som faste beløb. Statsrefusioner kan også beregnes som forskellen mellem udgifter og bidrag fra anden side, herunder kommunernes bidrag.

I Danmark er det kommunerne, der administrerer hovedparten af de sociale kontantydelse og i første omgang afholder udgifterne hertil, hvorefter de får hel eller delvis refusion for udgifterne fra staten. I de øvrige nordiske lande administreres de sociale sikringsydelser hovedsagelig af statslige eller andre centrale organer.

Fonde til pensionsformål

De indbetalinger, der finansierer de sociale udgifter, anvendes normalt til løbende udbetalinger i løbet af året, men især inden for pensionsområdet også til opbygning af fonde.

Hensigten med fondene kan være, at garantere at der er midler til rådighed til dækning af fremtidige udbetalinger (præmiereservesystemer). Op-bygning af fonde kan også forekomme i fordelingssystemer (hvor udgifterne i princippet skal dækkes af årets indbetalinger), med det formål at skabe en buffer til udjævning af variationer i ind- og udbetalinger over tid.

I Norge finansieres de sociale udgifter, inkl. tillægspensioner, løbende over de offentlige budgetter, og udgifterne er derfor ikke medtaget i Tabel 9.11. Folketrygdefonden, der er en uafhængig, offentlig fond, medvirker ikke direkte ved finansieringen af folketrygdens løbende driftsudgifter.

Tabel 9.11 Størrelsen af fonde til pensionsformål per december 2011.
Mia. KR/EUR

	Grundpension/ Garanteret mindstepension	Tillægspension/ arbejdspension	Supplerende pension
<i>Danmark¹⁾</i>	.	1.218	.
<i>Finland</i>	.	136	12
<i>Island</i>	.	1.910	.
<i>Sverige²⁾</i>	.	895	.

1 Tillægspension omfatter ATP og den særlige pensionsopsparing, men er eksklusiv lønmodtagernes dyrtidsfond

2 Omfatter kun AP-fondene

Skatteregler og beskatningens indflydelse på de sociale udgifter

Sociale kontantydelse kan enten være skattefrie eller skattepligtige. I alle landene er det af stor betydning, om ydelserne er skattefrie eller skattepligtige, da beskatningsgraden er relativt høj. De beskattede kontantydelsers andel af samtlige kontantydelse er i de senere år vokset i alle fem lande. Der er dog væsentlige forskelle mellem landene. De største skattefrie kontantydelse gives til familier og børn. Andre sociale ydelser (socialhjælpen) er skattepligtige i Danmark og Island, men beskattes ikke i de øvrige nordiske lande. Boligydelser er i følge ESSPROS-klassifikationen serviceydelse.

For at vurdere betydningen af disse forskelle har både OECD og EUROSTAT udviklet forskellige metoder til at opgøre de sociale udgifter netto.

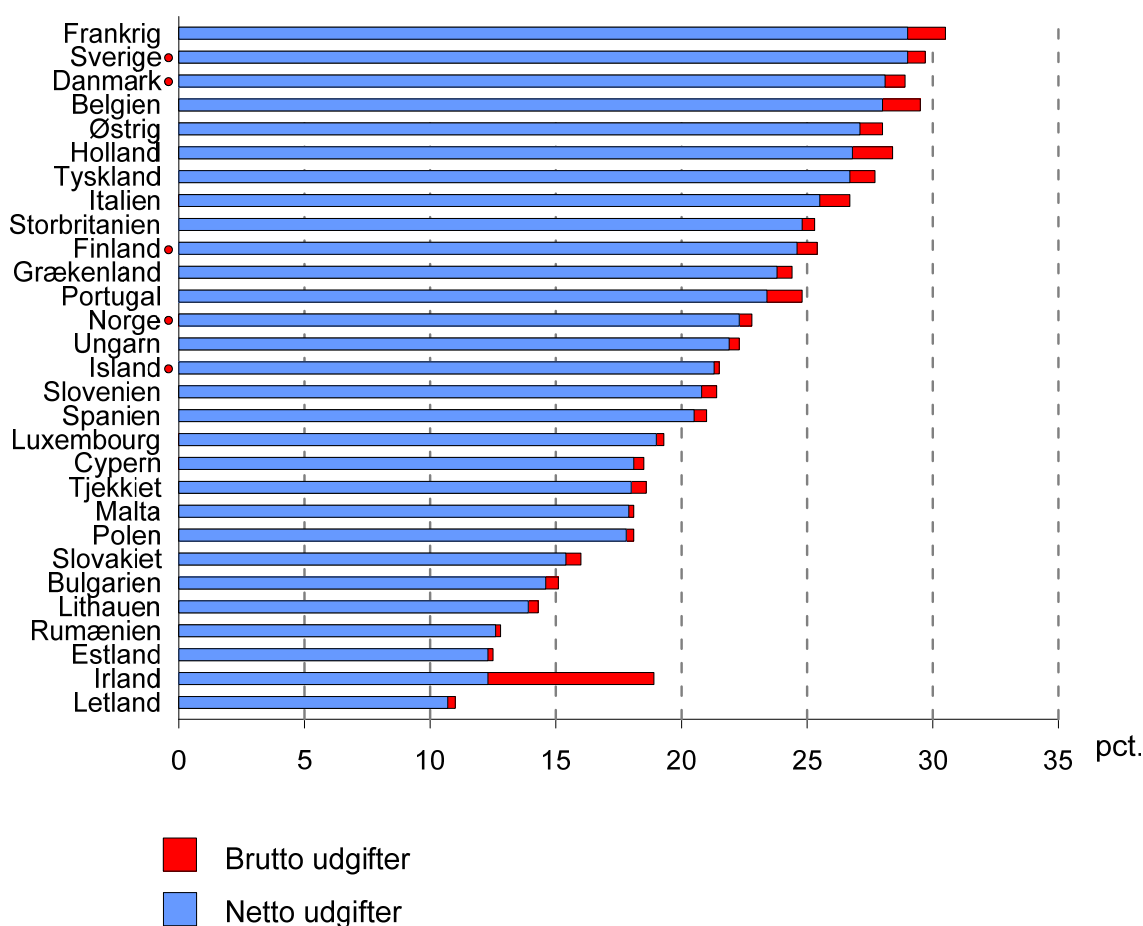
I OECD's beregninger af de sociale udgifter netto er både de direkte og indirekte skatter fratrasket de sociale udgifter. Tilsvarende er beregnede værdier af skattefradrag af sociale årsager lagt til. For at undgå dobbeltberegninger er de skattelettelse, der gives ved en lavere beskatning, og derved allerede er indregnet, ikke medtaget.

Der tilbagestår adskillige metodiske og praktiske spørgsmål i forhold til beregningerne af de sociale udgifter netto.

EU's beregninger er baseret på de sociale udgifter minus direkte skatter, jf. figur 9.2. Indirekte skatter indgår ikke i beregningerne. Af figuren fremgår, at det er Frankrig, der har de højeste sociale udgifter efterfulgt af Sverige, og at Letland har de laveste.

I alle de europæiske lande er de sociale udgifter netto mindre end i den traditionelle opgørelse af de sociale udgifter. Dog er der betydelige forskelle mellem de europæiske lande.

Figur 9.2 De sociale udgifter netto 2007 i pct. af BNP EU 27¹⁾

Kilde: Eurostat

1 2005 for Island

I Tabel 9.12 er medtaget beskatningsprocenterne inklusiv de sociale afgifter, for en enlig uden børn med en gennemsnitlig lønarbejders løn (AW100). Oplysningerne er hentet fra typetilfælde 0 og 1 til 6 (se bilag 1).

Når det gælder fødselsdagpengene drejer oplysningerne sig om en enlig uden andre børn end den nyfødte.

Tabellen illustrerer de forskelle, der er mellem landene i beskatning både af løn og sociale ydelser. Island, der generelt set har den laveste beskatning på lønindkomster, har stort set ingen skat på sociale ydelser. Tilsvarende findes der også i de øvrige lande en betydeligt lavere beskatning på flere af ydelserne, og især pensionerne. Tabellen giver ikke en uddybende forklaring på beskatningens betydning for de sociale ydelser, men er med til at illustrere effekten deraf.

Størstedelen af de sociale kontantydeler er skattepligtige i de nordiske lande.

I flere af de øvrige OECD lande bliver en væsentlig del af kontantydelerne ikke beskattet, eller der findes lempelige beskatningsregler for denne type af indkomster. Lavere sociale kontantydeler bliver på den måde kompenseret gennem skattesystemet.

I adskillige lande gives der også skattelettelser af sociale årsager i stedet for direkte kontantydeler. For eksempel vil skattelettelser for børn modsvare børnetilskud.

I de nordiske lande er der meget få skattefradrag af sociale årsager.

I tillæg til den direkte beskatning betaler modtagerne af sociale kontant-ydelser også indirekte skat gennem deres forbrug, hvor der er betydelige forskelle mellem landene. Den traditionelle måde at belyse de sociale udgifter på, tager ikke hensyn til disse forskelle i beskatningen.

Tabel 9.12 Skatteprocent og sociale afgifter af løn og sociale ydelser, pr. måned, for en enlig AW 100 pct. uden børn 2011

	Danmark	Færøerne	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
Løn brutto	31.031	25.722	3.423	366.000	37.750	31.513
Løn netto	19.086	14.653	2.396	257.892	27.006	23.357
Skat af løn i pct.	27	39	22	25	21	18
Dagpenge ved graviditet og fødsel brutto	16.417	25.000	2.368	160.000	37.750	24.454
Dagpenge ved graviditet og fødsel netto	10.895	14.352	1.764	138.875	28.023	16.886
Skat af dagpenge ved graviditet og fødsel i pct.	27	38	24	9	18	23
Dagpenge ved arbejdsløshed brutto	16.417	20.000	1.640	206.667	23.556	14.563
Dagpenge ved arbejdsløshed netto	10.870	12.173	1.278	166.391	17.894	10.617
Skat af dagpenge ved arbejdsløshed i pct.	27	35	21	14	16	20
Dagpenge ved sygdom brutto	16.417	16.747	2.156	.	37.750	20.700
Dagpenge ved sygdom netto	11.336	10.431	1.633	.	27.007	14.445
Skat af dagpenge ved sygdom i pct.	27	33	23	.	21	22
Alderspension brutto	15.797	-	1.966	190.320		17.804
Alderspension netto	11.347	-	1.553	161.325		12.811
Skat af alderspension i pct.	28	.	19	14		28
Førtidspension brutto	19.013	15.084	1.682	.	19.781	17.120
Førtidspension netto	13.374	12.845	1.370	.	17.112	12.365
Skat af førtidspension i pct.	29	13	17	.	10	28
Sociale ydelser, ikke-forsikrede brutto	11.734	-	-	167.000	9.554	8.325
Sociale ydelser, ikke-forsikrede netto	9.420	-	-	155.614	9.554	8.325
Skat af sociale ydelser til ikke-forsikrede i pct.	20	.	.	8	-	-

Tabel 9.13 Beskatning af kontantydelse 2010

	Sociale udgifter, mio. KR/EUR	Heraf kontantydelse, mio. KR/EUR	Skattefrie kontantydelse i pct. af alle kontantydelse	Skattepligtige kontantydelse i pct. af alle kontantydelse
	1.	2.	3.	4.
<i>Danmark</i>				
I. Familier og børn	70.648	27.597	63	37
II. Arbejdsløshed	42.562	39.422	4	96
III. Sygdom	128.047	19.795	2	98
IV. Ældre	214.223	179.762	1	99
V. Funktionshæmmede	84.467	58.346	4	96
VI. Efterlevende	145	2	-	100
VII. Boligydelser	13.181	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	15.338	10.251	5	95
IX. Bogførte udgifter til administration	15.016	-	-	-
I alt I.-IX.	583.628	335.175	7	93
<i>Finland</i>				
I. Familier og børn	5.845	2.957	52	48
II. Arbejdsløshed	4.370	3.838	-	100
III. Sygdom	13.468	2.305	-	100
IV. Ældre	19.116	17.016	-	100
V. Funktionshæmmede	6.419	4.412	12	88
VI. Efterlevende	1.724	1.720	2	98
VII. Boligydelser	923			
VIII. Andre sociale ydelser	1.301	678	95	5
IX. Bogførte udgifter til administration	1.480			
I alt I.-IX.	54.645	32.926	8	92
<i>Island</i>				
I. Familier og børn	48.023	22.711	51	49
II. Arbejdsløshed	25.303	24.276	4	96
III. Sygdom	131.651	21.702	1	99
IV. Ældre	78.778	71.374	0	100
V. Funktionshæmmede	52.784	41.012	6	95
VI. Efterlevende	8.827	8.827	3	97
VII. Boligydelser	16.255	16.255	83	17
VIII. Andre sociale ydelser	11.512	6.259	-	100
IX. Bogførte udgifter til administration	3.935	-		
I alt I.-IX.	377.070	212.416	14	87

Tabellen fortsættes

Tabel 9.13, fortsat

	Sociale udgifter, mio. KR/EUR	Heraf kontantydelse, mio. KR/EUR	Skattefrie kontantydelse i pct. af alle kontantydelse	Skattepligtige kontantydelse i pct. af alle kontantydelse
	1.	2.	3.	4.
<i>Norge</i>				
I. Familier og børn	79.433	34.511	50	50
II. Arbejdsløshed	20.599	13.822	0	100
III. Sygdom	200.653	65.914	0	100
IV. Ældre	193.352	142.772	0	100
V. Funktionshæmmede	110.034	95.906	4	96
VI. Efterlevende	6.963	6.805	0	100
VII. Boligydelser	4.129			
VIII. Andre sociale ydelser	18.760	7.898	62	38
IX. Bogførte udgifter til administration	12.348			
I alt I.-IX.	647.016	367.628	7	93
<i>Sverige</i>				
I. Familier og børn	103.777	50.753	51	49
II. Arbejdsløshed	45.297	35.820	0	100
III. Sygdom	248.216	34.729	0	100
IV. Ældre	402.854	326.667	0	100
V. Funktionshæmmede	141.640	65.387	2	98
VI. Efterlevende	17.190	17.190	0	100
VII. Boligydelser	15.282	-		
VIII. Andre sociale ydelser	23.664	12.304	100	0
IX. Bogførte udgifter til administration	18.174	-		
I alt I.-IX.	1.016.094	542.850	7	93

Tabel 9.14 Skattefrie og skattepligtige kontantydelse i alt samt i forhold til BNP 2000-2010¹⁾

	Skattefrie kontantydelse			Skattepligtige kontantydelse		
	I alt, mio. KR/EUR	I pct. af BNP	I pct. af samtlige kontantydelse	I alt, mio. KR/EUR	I pct. af BNP	I pct. af samtlige kontantydelse
<i>2000</i>						
Danmark	23.737	2	11	199.950	15	89
Finland	2.601	2	12	18.599	14	88
Island	5.672	1	9	57.501	9	91
Norge	23.736	2	12	178.615	13	88
Sverige	32.695	2	8	352.586	16	92
<i>2005</i>						
Danmark	25.970	2	9	250.079	16	91
Finland	2.730	2	11	23.001	15	89
Island	8.719	1	8	99.440	10	92
Norge	26.444	1	10	243.125	13	90
Sverige	34.379	1	7	455.309	17	93
<i>2009</i>						
Danmark	23.476	..	8	288.147	..	92
Finland	2.683	2	9	28.765	17	91
Island	26.293	2	12	187.866	13	88
Norge	25.549	1	7	324.999	14	93
Sverige	39.105	1	7	497.694	16	93
<i>2010</i>						
Danmark	23.057	..	7	312.118	..	93
Finland	2.787	2	8	30.139	17	92
Island	28.756	2	14	183.660	12	87
Norge	25.528	1	7	342.100	14	93
Sverige	40.126	1	7	502.724	15	93

1 Tal før og efter 2001 kan ikke sammenlignes for Norge

Bilag 1

Metode

Denne rapport følger ESSPROS -nomenklaturen i sin opbygning, afgrænsning og definitioner. Den overordnede afgrænsning i Social tryghed i de nordiske lande har dog tidligere været næsten identisk med den afgrænsning, EUROSTAT anvender.

Afgrænsning

Både i de tidligere udgaver af Social tryghed i de nordiske lande og i ESSPROS bygger statistikken på, at den primært skal omfatte samtlige offentlige indkomstoverførsler og serviceforanstaltninger, som har til formål at sikre borgerne i visse, nærmere bestemte situationer og mod følgerne af visse typer sociale begivenheder. Endvidere indgår også ordninger, som er obligatoriske for større grupper som følge af kollektive aftaler eller overenskomster.

Statistikken vedrører de løbende driftsudgifter. Som hovedregel medtages investeringsudgifter og skattelettelser ikke.

Finansiering

Indtægter eller bidrag til finansiering af de sociale udgifter er fordelt på midler, der stammer fra det offentlige, fra arbejdsgivere og fra forsikrede personer eller husholdninger. Indtægterne anvendes til løbende udbetalinger i årets løb, men i visse tilfælde også til opbygning af fonde, som skal bidrage til at sikre fremtidige udbetalinger. Efter behov og regler dækker fondsmidler også løbende udbetalinger.

Afkast fra fonde i form af rente- og formueindtægter forekommer først og fremmest på pensionsområdet. Når der sker overførsler til fonde, og når fondsmidler er medgået til finansiering af de løbende sociale udgifter, angives disse med nettobeløb i udgiftsstatistikken.

Ydelser fra det offentlige, som kun er beregnet til egne ansatte betragtes som ydelser fra arbejdsgiver. Visse ydelser fra arbejdsgivere til egne ansatte, for eksempel dagpenge i en vis del af sygeperioden, betragtes som værende finansieret af arbejdsgiver, selvom ydelserne i andre forbindelser betragtes som en del af de ansattes løn.

Borgernes egenbetaling (brugerbetaling) for sociale ydelser er ikke medregnet i tabellerne over de sociale udgifter. Afkast af fast ejendom indgår som en del af finansieringen efter ESSPROS' opgørelsesmetode.

Specifikationer

Specifikationer af de enkelte udgiftsposter kan hentes her.

Administrationsudgifter

Administrationsudgifterne er i denne rapport anført i én samlet post. I princippet er det kun udgifter til den direkte administration af de sociale udgifter som medtages. Det er dog ikke i alle tilfælde muligt at udskille administrationsudgifterne fra de øvrige løn- og driftsudgifter.

Fastprisberegninger

Ved omregning til faste priser er der anvendt konsumprisindekset, som hentes fra Nordisk Statistisk Årsbog.

Typetilfælde

Beregningerne, der foretages i forbindelse med typetilfælde, sigter mod at gøre de landespecifikke oplysninger så sammenlignelige som mulig landene i mellem.

Beregningerne giver et billede af, hvordan indkomstniveauerne ser ud for personer, der er på offentlig forsørgelse - typetilfælde I-VII - sammenlignet med en situation med lønindkomst - typetilfælde 0 - i de nordiske lande. På grundlag heraf beregnes kompensationsgrader for forskellige niveauer af indkomst fra 67 pct. op til 150 pct. af lønnen for en gennemsnitlig lønarbejder (den såkaldte AW-løn, se nedenfor).

Til at forestå beregningerne for typetilfældene og indkomstfordelingen er der nedsat en særlig arbejdsgruppe, som har ansvaret for dette.

De typetilfældeberegninger, som ligger til grund for tabeller og figurer om kompensation ved indkomstbortfald, bliver løbende revideret med hensyn til antallet af familietyper. Til gengæld er beregningsgrundlaget uændret siden 1998.

Der er således ved beregningerne af den disponible indkomst medtaget både boligstøtte og betaling for dagpasning af børn. Da størrelsen af såvel boligstøtte som daginstitutionsbetaling er afhængig af indkomsten, spiller dette en væsentlig rolle for kompensationen i forbindelse med de sociale begivenheder, som indgår i typetilfældeberegningerne.

Typetilfældet vedrørende socialhjælp opgøres den disponible indkomst også efter huslejen er betalt.

Siden 2004 har OECD (Færøernes Statistik for Færøerne) anvendt lønnen for en AW (gennemsnitlig lønarbejder) idet udviklingen i de fleste OECD-lande har gjort, at lønnen til en APW (gennemsnitlig produktiv lønarbejder) ikke er det bedste grundlag for at foretage sammenlignelige studier.

På NOSOSKO's hjemmeside findes der for 2004 kompensationsberegninger for 2004 både for AW og APW.

Beregningerne skal ske på et så aktuelt regel- og lovgrundlag som mulig, hvorfor der er valgt de regelsæt, der var gældende i 2010. OECD's AW'er findes kun for 2009, hvorfor landene har opdateret OECD's 2009 AW'er til 2010 priser ved at anvende de nationale lønindekser, jf. følgende oversigt:

Konstruktion af AW for 2011

		AW 2010	Lønindeks 2011	AW 2011
Danmark	DKK	376.100	1,003	377.288
Færøerne	DKK	303.808	1,016	308.665
Finland	EURO	39.982	1,027	41.075
Island	ISK	4.353.083	1,009	4.392.400
Norge	NOK	435.200	1,041	453.000
Sverige	SEK	368.208	1,027	378.150

Anmærkning: Kilden for Færøerne er Hagstova Føroya

De vigtigste forudsætninger for beregningerne af typetilfælde er gennemgået nedenfor:

Arbejdsgiverens omkostninger

For bedre at kunne belyse den samlede beskatning i de nordiske lande i form af såvel indkomstskat som sociale bidrag er arbejdsgiverens omkostninger, dvs. bruttolønnen plus arbejdsgiverens lovpligtige sociale bidrag, medtaget. (Det er forudsat at personen arbejder i den private sektor). Der er derfor udarbejdet to opgørelser over nettoindkomsten (dvs. bruttolønnen minus indkomstskat og lønmodtagerens sociale bidrag) i forhold til "bruttoindkomst": Dels nettoindkomst i forhold til arbejdsgiverens omkostninger, dels nettoløn i forhold til selve bruttolønnen. Arbejdsgiverbidraget for Norge svarer til det, der betales i Oslo.

Som et supplement er nettoindkomsten efter huslejebetaling også medtaget for at kunne beregne typetilfælde for socialhjælp.

For Danmarks vedkommende kan arbejdsgivernes lovpligtige sociale bidrag ikke beregnes. Det skønnes dog, at de for en lønmodtager med en løn svarende til AW udgør i størrelsesordenen 1½ pct. af lønnen. Dette skøn er alene anvendt i typetilfælde 0 for enlige med en løn svarende til AW. I beregningen af de laveste AW-værdier er socialhjælp ikke indregnet, selvom de pågældende med en sådan indkomst ville være berettiget dertil.

Skattebetaling

Der er anvendt gennemsnitlige skatteprocenter på landsplan, dvs. de gennemsnitlige kommunale skatteprocenter, inkl. de gennemsnitlige kirkeskatteprocenter samt den statslige skattedel.

Bruttoindkomsten

Bruttoindkomsten er den rene lønindkomst og inkluderer for eksempel ikke børnetilskud og boligstøtte.

Disponibel indkomst

Den disponible indkomst beregnes som bruttoindkomst plus børnetilskud og boligstøtte, fratrullet indkomstskat, sociale bidrag for lønmodtagerne og betaling for daginstitution. Lønmodtagernes sociale bidrag omfatter for Danmarks, Finlands og Sveriges vedkommende også bidrag til den frivillige arbejdsløshedsforsikring i form af kontingent til arbejdsløhedskassen. Derimod er der ikke medtaget fagforeningskontingenter i beregningerne.

De disponible indkomster er beregnet på årsbasis, både for lønmodtagere i beskæftigelse og i forbindelse med modtagelse af forskellige sociale ydelser. Beregningsmæssigt er det således forudsat, at de pågældende personer modtager de sociale ydelser hele året, selvom dette i nogle tilfælde, som ved for eksempel fødselsdagpenge, ikke er muligt. De angivne indkomster pr. måned er disse årsbeløb divideret med 12.

Ækvivalent disponibil indkomst

For at gøre den disponible indkomst sammenlignelig mellem husstande af forskellig størrelse er det almindeligt at man dividerer husstandens disponible indkomst med en ækvivalensvægt. I denne publikation anvendes den såkaldte modificerede OECD-skala. Den anvendes desuden i EU-SILC.

I denne skala gives vægten 1 til den første voksne person i husstanden og vægten 0,5 til følgende voksne personer i husstanden. Børn i alderen 0-13 år gives vægten 0,3 mens ældre børn får vægten 0,5.

Dette medfører at for et par med to små børn bliver ækvivalensvægten $1 + 0,5 + 0,3 + 0,3 = 2,1$

Hvis husholdningens årlige disponible indkomst er 500.000 kroner bliver den ækvivalente disponible indkomst:

$$500.000 / 2,1 \approx 238.000 \text{ kroner}$$

Kompensationsgrad

Kompensationsgraden udtrykker den indkomst man får efter en social hændelse (fx indkomst i form af arbejdsløshedsdagpenge ved arbejdsløshed) i forhold til den indkomst man ville have haft ved arbejde, hvis den sociale hændelse ikke var indtruffet. Indkomsten måles som ækvivalent disponibil indkomst, og kompensationsgraden udtrykkes i pct.

Kompensationsgrad = $100 \cdot \frac{\text{Ækvivalent disponibil indkomst efter hændelsen}}{\text{Ækvivalent disponibil indkomst før hændelsen}}$

Børnenes alder og benyttelse af daginstitution

Børnetilskuddets størrelse og betaling for daginstitution er beregnet ud fra følgende familietyper:

- Enlig med et 0-årigt barn, dvs. en nyfødt i typetilfælde I.
- Enlig med 1 barn: Barnet er 5 år, dvs. et barn som er i daginstitution.
- Par med 2 børn: ét barn på 5 år og ét barn på 8 år, dvs. ét barn som er i daginstitution og ét barn der går i skole, men som stadig har behov for pasning efter skoletid.

Betaling for daginstitution er så vidt muligt beregnet på grundlag af gennemsnitlige takster og betalingsregler på landsplan. I Norge er benyttet satserne i Oslo, på Færøerne på baggrund af satserne i Torshavn og i Island satserne i Reykjavik. For Finlands vedkommende er det forudsat at også andre børn i førskolealderen kun anvender deltidspasning.

I alle typetilfældene er det forudsat, at børnene er i daginstitution. Det gælder dog ikke den nyfødte i typetilfælde I. Med hensyn til børnetilskud er der ud over selve børnetilskuddene til enlige og parfamilier med børn også medregnet børnebidrag til enlige med børn svarende til størrelsen af de bidrag, som det offentlige udbetaler forskudsvis, jf. Kapitel 3.

Boligudgifter og boligstøtte

Det er forudsat, at familierne i alle tilfælde bor i en lejet bolig. Størrelsen af boligudgiften/huslejen afhænger kun af familietyper, men er uafhængig af indkomstens størrelse. Boligudgiften omfatter selve huslejen og ved beregningen af typetilfælde om socialhjælp udgifter til varme.

Det har ikke været muligt at fastsætte størrelsen af huslejen for de enkelte familietyper på en ensartet måde for alle landene. I nogle lande er huslejen fastsat på grundlag af skøn over størrelsen af udgifterne til lejeboliger for den enkelte familietype og opgørelser af den gennemsnitlige husleje pr. kvadratmeter på landsplan, mens den i andre lande er baseret på surveydata over huslejer for forskellige familietyper inden for bestemte kommunegrupper.

Med undtagelse af typetilfælde om socialhjælp er huslejen for de enkelte familietyper alene anvendt til at beregne størrelsen af en eventuel boligstøtte, mens selve huslejen ikke er medtaget ved beregningen af den disponible indkomst, med undtagelse af typetilfælde 0 (som et supplement) og typetilfælde om socialhjælp. Husleje i Island i disse tilfælde bygger på data som kun dækker Reykjavik. For Norge er der for boligudgifter/husleje benyttet statistik for Oslo i første kvartal 2011. Der er her antaget at husleien er afhængig af størrelsen på familien.

Boligstøtten er anslået ved hjælp af en boligstøttekalkulator fra Husbanken. Der er her også antaget satser som i Oslo.

Oversigt over typetilfældene

De forskellige typetilfælde, der anvendes i publikationen, ses i nedenstående tabel.

	Enlig med et barn	Enlig uden børn	Par med 2 børn	Par uden børn
Typetilfælde 0 Indkomst og skat i typetilfælde for AW 2010	Enlig med 1 barn. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Enlig uden børn. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Par med 2 børn. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.	Par uden børn. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.
Typetilfælde I Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med fødsel 2010	Enlig på dagpenge med et nyfødt barn, set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.		Par med 2 børn (5 og 8 år) ud over den nyfødte, hvor den person der havde den laveste indkomst er på dagpenge, set i forhold til et par med 2 børn (5 og 8 år), hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.	Par med et nyfødt barn, hvor den person, der har den laveste indkomst er på dagpenge, set i forhold til et par uden børn, hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.
Typetilfælde II Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med arbejdsløshed for forsikrede 2010	Enlig på arbejdsløshedsdagpenge med et barn set i forhold til en enlig med et barn i arbejde. AW 67 pct. og AW 100 pct.	Enlig på arbejdsløshedsdagpenge uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Par med 2 børn (5 og 8 år), hvor den person der havde den laveste indkomst er på arbejdsløshedsdagpenge set i forhold til et par med 2 børn (5 og 8 år), hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.	Par uden børn, hvor den person, der har den laveste indkomst er på arbejdsløshedsdagpenge set i forhold til et par uden børn, hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct.
Typetilfælde III Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med arbejdsløshed for ikke-forsikrede 2010		Enlig på kontanthjælp uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct., og AW 150 pct. Det er forudsat er vedkommende er fyldt 30 år.		

Tabellen fortsætter på næste side

Tabellen fortsat

	Enlig med et barn	Enlig uden børn	Par med 2 børn	Par uden børn
Typetilfælde IV .		Enlig på sygedagpenge uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	.	.
Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med sygdom 2010				
Typetilfælde V .		Enlig på alderspension uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 0 (forudsat at vedkommende aldrig har været på arbejdsmarkedet), AW 67 pct. og AW 100 pct. (forudsat at vedkommende har været på arbejdsmarkedet i 40 år)	.	.
Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med alderspension 2010				
Typetilfælde VI .		Enlig på førtidspension uden børn (pensjonsalder 50 år) set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 0 (forudsat at vedkommende aldrig har været på arbejdsmarkedet), AW 67 pct. og AW 100 pct. (forudsat at vedkommende har været på arbejdsmarkedet i mindst 25 år)	.	.
Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med førtidspension 2010				
Typetilfælde VII	Enlig på socialhjælp med et barn set i forhold til en enlig med et barn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Enlig på socialhjælp uden børn set i forhold til en enlig uden børn i arbejde. AW 67 pct., AW 100 pct. og AW 150 pct.	Par med 2 børn (5 og 8 år), hvor den person der havde den laveste indkomst er på socialhjælp set i forhold til et par med 2 børn (5 og 8 år), hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct. Der er ydermere forudsat, at begge hverken modtager løn fra erhvervsarbejde eller andre indkomsterstattendes ydelser.	Par uden børn, hvor den person, der har den laveste indkomst er på socialhjælp set i forhold til et par uden børn, hvor de voksne begge er i arbejde. AW 67/100 pct. og AW 100/100 pct. Der er ydermere forudsat, at begge hverken modtager løn fra erhvervsarbejde eller andre indkomsterstattendes ydelser.
Erstatningsniveau i typetilfælde i forbindelse med socialhjælp 2010				

Beregninger over indkomstfordelingen

Beregningsgrundlaget for tabellerne om indkomstfordeling og relativ risiko for fattigdom er følgende:

EU-SILC's definitioner:

Den første EU-SILC survey kom i 2004 med indkomstdata for 2003 og der er nu tilgængelige data for 2004-2009 for indkomstårene 2003 til 2008.

Der indsamles data i surveys for personer 16 år og ældre, der lever i private husholdninger.

Personer med risiko for fattigdom er defineret som den procentandel af befolkningen med en ækvivalent disponibel indkomst under 60 pct. af medianen.

For hver person er den ækvivalente disponible indkomst defineret som hans/hendes husholdnings disponible indkomst divideret med husholdningens ækvivalensvægt.

Husstandens samlede disponible indkomst er udregnet ved at sammenlægge al personlig indkomst fra husstandens medlemmer plus anden indkomst på husstands niveau. Husstandens disponible indkomst divideres med deres ækvivalensvægt og dermed fås et mål på den økonomiske standard, som gør husstande med forskellige sammensætninger af voksne og børn mere sammenlignelige.

Den disponible indkomst er husstandens samlede indkomst efter beskatning inklusiv sociale overførselsindkomster og ifølge EUROSTAT's definitioner er kapitalafkast ikke inkluderet i den disponible indkomst.

Andre indkomster så som renter og dividender er inkl. Kapitalindkomster som følge af bl.a. salg af aktier og obligationer er ikke inkl. Sociale indkomstoverførsler dækker førtids-, alders- og efterlevende pension og andre familieydelser, børnefamilieydelser, dagpenge ved graviditet og fødsel, bidragsforskud, boligydelse og andre sociale ydelser. Beregnede renteindtægter på boliger er først medtaget fra 2007 for indkomståret 2006, for Danmarks vedkommende var de dog allerede medtaget tidligere.

Husstande

En husstand består af personer, som lever sammen og er fælles om husstandsøkonomien. EU-SILC medtager ikke personer, der bor på institutioner/plejehjem, fængsler m.v. En husstand kan også bestå af andre familie typer (for eksempel husstande med flere voksne end to eller et par med børn + bedsteforældre).

Enlige

Enlige husstande består af en voksen (over 17 år) samt evt. børn som bor på samme adresse uanset barnets alder.

Samboende

Samboende består af 2 voksne (over 17 år) og evt. børn, som bor på samme adresse, uanset barnets alder. Husstande med mere end 2 voksne er også medtaget i denne gruppe.

Børn

Aldersgrænsen for afhængige børn er fastsat til personer under 16 år (0-16). Personer i alderen 17-24 år, som er økonomisk inaktive og som bor i samme husstand som mindst en forælder, tælles også som et afhængigt barn.

Købekraftspariteter

Købekraftspariteter (KKP) defineres som den valutaomregningsfaktor, der svarer til købekraften i de enkelte valutaer. Det betyder, at et vist beløb, når det omregnes fra forskellige valutaer ved hjælp af KKP-faktorer, vil kunne købe den samme mængde ("kurv") varer og tjenesteydelser i alle landene.

KKP-beregningerne er dels anvendt ved sammenligning af de sociale udgifter og dels ved sammenligninger af kompensationsgraderne for forskellige sociale begivenheder.

Købekraftspariteter (KKP) for de nordiske lande 2009 og 2010

	KKP 2010	KKP 2011
Danmark	10,62	10,19
Færøerne	10,62	10,19
Finland	1,23	1,22
Island	179,73	184,56
Norge	11,79	11,66
Sverige	11,43	11,57

KKP-beregningerne i denne publikation er i KKP-Euro (EU 27=1) for det private konsum. Der er anvendt 2010-estimer. Man udarbejder ikke et selvstændigt KKP for Færøerne, derfor anvendes det danske KKP i publikationen.

Mulighederne for at sammenligne Norden med andre

I indledningen til de enkelte kapitler er der en tabel over de sociale udgifter på de respektive områder, set i relation til BNP.

Når de sociale udgifter i Norden sammenlignes med andre EU-lande skal man være klar over, at de sociale kontantydelse for det meste er skattepligtige i de nordiske lande, mens en del af disse ydelser i de øvrige EU-lande er skattefrie. Desuden findes der i flere lande skattelettelse (fradrag) for børnefamilier, men disse beløb medregnes ikke som sociale udgifter.

Det skal desuden bemærkes at grænserne mellem social- og uddannelsessektoren varierer mellem landene. Således er der en meget tidligere skolestart i flere europæiske lande, hvorfor udgifterne til pasning af førskolebørn er vanskeligt at sammenligne.

OECD og EUROSTAT arbejder på at få udviklet modeller til beregning af de sociale netto udgifter (efter skat), jf. Figur 9.2.

Det skal bemærkes at OECD's opgørelser over udgifter til sundhedsvæsenet afviger væsentligt fra de opgørelser som findes i ESSPROS systemet og i denne publikation. Mens der i ESSPROS gøres bestræbelser på at få så nøjagtige oplysninger om udgifterne til den sociale service til ældre og funktionshæmmede som muligt, er størsteparten af dette i OECD's opgørelser i A System of Health Accounts medregnet som sundhedsudgifter. Dertil kommer at udgifterne i ESSPROS opgøres netto, mens OECD's opgørelser er bruttoudgifter (det vil sige inkl. investeringer, egenbetaling m.v.).

Øvrigt

Norge og Island er fra og med henholdsvis 2002 og 2007 gået over til at anvende nationalregnskabet som grundlag for beregningerne af de sociale udgifter. Dette har medført, at de sociale udgifter fra 2001/2006 og tidligere ikke er helt sammenlignelige med tallene for 2002 /2007 og senere. I 2004-udgaven var der en nærmere beskrivelse af dette for Norge.

Bilag 2

Grundlaget for reguleringen af de sociale ydelser

DANMARK: Alle overførselsindkomster og visse andre satser reguleres årligt pr. 1. januar med en satsreguleringsprocent, som afspejler årslønsudviklingen på arbejdsmarkedet, dog med en reduktion hvis lønudviklingen overstiger 2 pct. Den årlige regulering med satsreguleringsprocenten omfatter således satserne for bl.a. sociale pensioner, syge-, barsels- og arbejdsløshedsdagpenge, efterløn, kontanthjælp, revalidering, børnefamilieydelse og børnetilskud og boligydelse. De forskellige beløb, der indgår i grundlaget for beregningerne af de forskellige ydelser og støtte reguleres ligeledes med satsreguleringsprocenten. Boligsikring reguleres med stigningen i forbrugerprisindekset.

Arbejdsløshedsdagpengenes maksimale beløb reguleres med satsreguleringsprocenten. For personer, der får individuelle dagpenge under maksimumsbeløbet, reguleres beregningsgrundlaget for de individuelle dagpenge (dvs. den tidligere løn) med satsreguleringsprocenten. Dagpengene udgør herefter 90 pct. af det nye beregningsgrundlag. Modtagere af individuelle dagpenge under maksimumsbeløbet får således også reguleret deres ydelse pr. 1. januar.

Syge- og barselsdagpengenes maksimale beløb bliver ligeledes reguleret med satsreguleringsprocenten. For personer, der får mindre end det maksimale beløb og hvor dagpengene således udgør 100 pct. af deres tidligere løn, sker der en regulering af dagpengene, i det omfang lønnen hos de pågældendes arbejdsgivere reguleres typisk i henhold til overenskomsten.

Reguleringen er fastsat dels i en lov om en satsreguleringsprocent dels i de enkelte love om de forskellige kontantydelse m.v. Reguleringsprocenten beregnes på grundlag af ændringen i årslønnen for arbejdere og funktionærer i året to år forud for det år, reguleringsprocenten vedrører, set i forhold til året tre år forud. Reguleringsprocenten for 2010 er således fastsat på grundlag af ændringen i årslønnen fra 2007 til 2008. Såfremt ændringen i årslønnen er højere end 2,3 pct., reduceres satsreguleringsprocenten med 0,3 pct. Hvis ændringen i årslønnen er højere end 2 pct. men mindre end 2,3 pct., reduceres satsreguleringsprocenten med den del, der ligger ud over 2 pct. (dvs. med mellem 0 og 0,3 pct.). Et beløb svarende til reduktionen overføres til satsreguleringspuljen, som anvendes til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområderne med henblik på at forbedre vilkårene for modtagere af overførselsindkomster og svage grupper.

FÆRØERNE: Reguleringen af de sociale ydelser har baggrund i en særskilt lov, som fastsætter den årlige regulering. Reguleringen sker pr. 1. januar i året. Loven omfatter pensioner, pensionstillæg, særlige tillæg til pensionister og børnebidrag. Undtaget er dog alderspensionens grundbeløb, som ikke reguleres.

Enkelte forsorgsydelser reguleres afledt af dette, da ydelsesniveauet svarer til hel- eller delvis alderspension.

Arbejdsløshedsdagpenge, sygedagpenge, dagpenge ved graviditet m.v. reguleres i forhold til lønudviklingen på det private arbejdsmarked.

FINLAND: De sociale ydelser reguleres på følgende måde:

Arbejdsløshedsdagpenge, socialhjælp og grund/mindstepensionen reguleres en gang årligt efter det forrige års konsumprisindex.

Arbejdspensionen forhøjes årligt. For 20 pct.'s vedkommende i forhold til lønudviklingen og for 80 pct.'s vedkommende i forhold til konsumpriserne.

In addition, earnings and the money amounts in the earnings-related pension scheme are revalued to the level of the year of retirement using a wage coefficient, in which the weighting of changes in salaries is 80 per cent and the weighting of changes in prices 20 per cent. Also e.g. income limits related to sickness allowance and parental allowance are annually revalued in line with the wage coefficient.

Fra og med den 1. marts 2011 knyttede man minimumsydelserne (sygedagpenge, moderskabs-, faderskabs- og forældreydelserne og revalideringsydelsen,) børnetilskud og støtte til privat pasning af børn til folkepensionsindekset.

ISLAND: Alle sociale ydelser reguleres årligt pr 1. januar i forhold til løn- og prisudviklingen i reguleringsprocenten. De ydelser, der er omfattet er grundpensionen til alders og førtidspensionister, arbejdsløshedsdagpenge, de offentlige sygedagpenge og fødselsdagpenge for de personer, der er udenfor erhverv. Desuden reguleres indkomstgrænsen for grund- og førtidspensionen i forhold til lønudviklingen fra 1. september hvert år.

Arbejdspensionen bliver reguleret efter konsumprisindekset.

NORGE: Alderspensionen fra folketrygden beregnes med udgangspunkt i folketrygdens grundbeløb. Som et led i pensionsreformen er der fra 2011 indført nye reguleringsbestemmelser for folketrygdens grundbeløb og pensioner. Grundbeløbet fastsættes af Kongen og reguleres årligt fra 1. maj i overensstemmelse med væksten i indtægt for de erhvervsaktive. Til grund for bestemmelsen lægges forventet lønudvikling i reguleringsåret, justeret for eventuelle afvigelser mellem forventet og faktisk lønudvikling sidste år. Fra 1. maj 2012 vil afvigelser mellem forventet og faktisk lønudvikling gjelde for to sidste år. Der gennemføres forhandlinger mellem regeringen og pensionisternes organisationer om grundlaget for reguleringen. Alderspensioner reguleres først med indtægtsudviklingen (grundbeløbet) og fra denne sum fratrækkes 0,75 pct. Satserne for mindste pensionsniveau reguleres i overensstemmelse med indkomstudviklingen og justeres derefter for effekten af levealdersjusteringen for 67-årige i reguleringsåret.

Uførepension (førtidspensionen) beregnes med udgangspunkt i tidligere pensionsgivende indtægt og folketrygdens grundbeløb.

Den midlertidige folketrygdydelse arbejdsavklaringspenge beregnes ud fra modtagerens tidligere pensionsgivende indtægt. Ydelsen reguleres årligt i tråd med ændringerne i folketrygdens grundbeløb.

Udbetaling af sygedagpenge reguleres ikke i løbet af sygdomsperioden. Sygedagpengene reguleres dermed ikke, hvis der sker ændringer i den sygemeldtes lønniveau eller grundbeløb i sygedagpengeperioden.

Indtægtsgrundlaget for fastsættelse af dagpenge ved arbejdsløshed fastsættes for hele perioden ved overgangen til dagpenge ved arbejdsløshed, og ændres ikke ved ændringer i det generelle indtægtsniveau i samfundet.

Økonomisk socialhjælp er en behovsprøvet ydelse. Ydelsen udmåles konkret og individuelt. Der er givet statslige vejledende retningslinjer for udmåling til støtte til livsophold (økonomisk socialhjælp) til voksne og børn i forskellige aldersgrupper. Disse bliver vurderet og revideret årligt af departementet.

SVERIGE: De ydelser, der er et supplement til arbejdsindkomster eller en forlængelse af disse (så som pensioner) er oftest automatisk reguleret i forhold til prisudviklingen. Det er prisbasisbeløbet, der anvendes for reguleringen for mindstepensionen. Niveauet på pensionerne og loftet på syge- og forældreforsikringerne (syge- og forældredagpenge) er vigtige eksempler på ydelser som reguleres af prisbasisbeløbet.

Ydelser, der er behovsprøvet reguleres ofte på en anden måde.

Når det gælder rigsnormen for Socialbidraget (socialhjælpen) bliver der af regeringen årligt taget beslutning om regulering med udgangspunkt i prisændringer og Konsumentverkets (Forbrugerstyrelsen) beregning over hvad forskellige familietyper behøver til forsørgelse. I systemet er der indarbejdet muligheder for at tage hensyn til forandrede forbrugsmønstre m.v.

Boligydelserne er fastsat i faste beløb og ydes i relation til givne indkomster. De ændres kun efter politisk beslutning. Det samme gælder bidragsforskuddet.

Børnetilskuddet er et generelt tilskud, der til trods for dette ikke reguleres i forhold til prisudviklingen, men reguleres kun i forhold til en politisk beslutning.

Bilag 3

Den nordiske socialpolitik

Den nordiske velfærdsmodel

Den nordiske velfærdsmodel kan karakteriseres på følgende måde:

1. Den offentlige velfærdspolitik er omfattende. Velfærdspolitikken omfatter social sikring, social service, sundhed, uddannelse, bolig, beskæftigelse mv. med det formål at sikre de mest basale behov.
2. Statens involvering har været stærk på alle politikområder. De politiske foranstaltninger for at opnå fuld beskæftigelse har været baseret på både makroøkonomisk politik, socialpolitik og en aktiv arbejdsmarkedspolitik, hvor arbejdsmarkedets parter spiller en betydelig rolle.
3. De nordiske velfærdssystemer er baseret på en høj grad af universalisme forstået på den måde, at alle borgere har ret til basal social tryghed og service uafhængigt af deres position på arbejdsmarkedet. Universalismen har bidraget til en bred folkelig støtte til velfærdspolitikken.
4. Indkomstsikringen er baseret på to elementer: I de fleste ordninger er der en indkomstuafhængig grundsikring og en indkomstafhængig ydelse for dem, der har været på arbejdsmarkedet. Sammenlignet med andre industrialiserede lande spiller de offentlige indkomstoverførsler en betydelig rolle, hvorfor de sociale udgifters andel af BNP har været høj. Offentlig finansiering af overførselsindkomster har været betydelig og skatteniveauet har derfor været højt.
5. De nordiske lande kan endvidere karakteriseres som servicestater, hvor betydning af det lokale demokrati er stor. Social- og sundhedsservicen er finansieret gennem skatter uden høj brugerbetaling, hvor målsætninger er, at alle borgere får opfyldt deres behov. Servicen bliver ydet af de lokale og regionale myndigheder (kommuner og regioner/amter) og bliver for det meste også produceret af disse.
6. Indkomstfordelingen er relativt lige. Både i form af lønspredning og disponible indkomster har de nordiske lande en lav indkomstmulighed sammenlignet med andre lande. Der er ingen dybe kløfter mellem forskellige indkomstgrupper og som følge heraf har fattigdom og forskelle i levestandard været relativt begrænset.
7. Ligestilling mellem kønnene er et grundlæggende princip i de nordiske velfærdsstater. I de nordiske lande har kvinder en høj beskæftigelsesfrekvens og i de fleste familier er der to forsørgere. Socialpolitiske foranstaltninger er baseret på individuelle rettigheder, således at kvinder ikke er økonomisk afhængige af deres ægtefælle.

Selvom de grundlæggende principper for de nordiske velfærdstater stadigvæk er gældende er der i nogle lande stigende tendens hen imod anvendelse af brugerbetaling, i stedet for at finansiere alle velfærdsydelser gennem skatter. Fondsdannelser til finansiering af pensioner får ligeledes en større og større betydning.

Organiseringen af den nordiske socialpolitik

DANMARK: Der er et tredelt administrationssystem i Danmark (stat, regioner og kommuner). Skattesystemet er todelt, idet det kun er staten og kommunerne, der kan opkræve skatter.

Folketinget og regeringen har det overordnede ansvar for lovgivningen og tilrettelæggelsen af socialpolitikken, mens kommunerne og regionerne administrerer og udbetaler langt hovedparten af de sociale ydelser.

Det er de kommunale myndigheder, som har ansvaret for den største del af de sociale kontantydelse så som pensioner, sygedagpenge, revalidering, boligydelse, ydelser til flygtninge samt socialhjælpen. Kommunerne afholder udgifterne i første omgang, mens de efterfølgende bliver helt eller delvist refunderet af staten.

Administration og udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge foretages af de frivillige arbejdsløshedskasser.

Kommunerne er også ansvarlige for og administrerer den største del af den sociale service så som dagtilbud, døgninstitutionerne og forebyggende foranstaltninger for børn og unge, botilbud til funktionshæmmede og socialt udsatte grupper samt pleje og omsorg for ældre og funktionshæmmede (hjemmesygepleje, hjemmehjælp, plejehjem mv.). Udgifterne finansieres af den kommunale beskatning og bloktilskud fra staten.

Regionerne har det daglige ansvar for sundhedsvæsenet, hvilket omfatter driften af hospitalerne samt administration af ydelser fra sygesikringen, herunder udbetaling af ydelser til de praktiserende læger og tandlæger, samt tilskud til medicin. Regionernes udgifter finansieres af bloktilskud fra staten og kommunale bidrag på sundhedsområdet.

Kommunerne er ansvarlige for beskæftigelsesindsatsen i forhold til virksomhederne, de forsikrede ledige og de øvrige målgrupper (modtagere af kontanthjælp, revalidering, sygedagpenge mv.).

FÆRØERNE: Der er et todelt skatte- og administrativt system på Færøerne (hjemmestyret og kommuner). Hjemmestyret har det overordnede ansvar for lovgivningen og har også ansvaret for administration og udbetaling af hovedparten af de sociale ydelser samt hovedparten af den sociale service.

Kommunerne har ansvaret for dagtilbud til børn samt visse forsorgsydelser. Endvidere betaler kommunerne en mindre del af udgifterne til kommunelæger, skolelæger, sundhedsplejersker, hjemmesygeplejersker m.v.

Arbejdsløshedsforsikringen finansieres af arbejdsmarkedets parter og administreres af en bestyrelse sammensat af repræsentanter for arbejdsmarkedet.

I 1995 trådte en rammelov i kraft, der betød at sociale ydelser skulle administreres af de færøske myndigheder. Sociale ydelser blev herefter knyttet til bloktilskuddet, hvor det tidligere havde været baseret på refusionsordninger. Den efterfølgende færøske sociallovgivning kunne dermed tilpasses særlige færøske forhold, og danske myndigheders tilsynspligt på området kunne ophøre.

En del af alderspensionerne administreres og finansieres af parterne på arbejdsmarkedet. Der er tale om en solidarisk arbejdsmarkedspension, der udbetales til alle fra det fyldte 67. år. Udbetaling sker til alle med bopæl på Færøerne. Udlændinge kan dog søge om ydelsen, og retten til ydelsen følger af registreret bopæl og ophold på Færøerne gennem arbejdslivet.

FINLAND: Det er regeringen, der har det overordnede ansvar for lovgivningen i Finland. Beskatningssystemet er todelt (stat og kommuner) mens der er et tredelt administrativt system (stat, regioner og kommuner).

Pensionssystemet består af to dele. En arbejdspension og en folkepension. Arbejdspensionen er arbejds- og forsikringsbaseret, mens folkepensionen gives til alle borgere i landet, der enten kun har en lille eller ingen arbejdspension. Den private sektors arbejdspensioner administreres af de private pensionselskaber.

Kommunerne har ansvaret for såvel sundheden som den sociale service, som ydes til alle borgere i kommunerne. Det offentlige sundhedsvæsen bliver suppleret med private udbydere af sundhedsydelser, hvor udgifterne til dette delvist er dækket af den offentlige sygesikring.

Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed består dels af en optjeningsrelateret ydelse og dels af et basisbeløb. De fleste lønmodtagere er dækket af arbejdsløshedsforsikringen og disse er berettiget til den optjeningsbaserede ydelse.

ISLAND: Der er et todelt skatte og administrativt system i Island (stat og kommuner). Staten har det overordnede ansvar for lovgivningen og herunder beslutninger og ansvar for socialpolitikken. Staten har også ansvaret for den største del af den sociale service, så som hospitaler, sundhedscentre (det primære sundhedsvæsen) samt hjemmesygeplejen.

Kommunerne har ansvaret for hjemmehjælpen og institutioner og omsorg for børn og unge og fra 2011 for funktionshæmmede. I et samarbejde med staten har kommunerne også ansvaret for service til de ældre.

Når det gælder indkomstoverførsler (sociale kontantydelse og pensioner) deler staten ansvaret delvist med arbejdsmarkedets parter. Pensionerne er delvist administreret af den statslige socialstyrelse (grundydelse) og delvist af en uafhængig pensionsfond (arbejdsmarkedspensionerne), der er administreret af bidragsyderne (de ansatte og arbejdsgiverne).

Arbejdsløshedsforsikringen er administreret af staten, mens størstedelen af ydelserne ved sygdom kommer fra løn under sygdom.

Det er kommunerne, der har ansvaret for socialhjælpen.

NORGE: Der er et tredelt administrativt og politisk system i Norge (stat, amter og kommuner) og det samme gælder for det sociale område.

Størstedelen af de sociale indkomstoverførsler (kontantydelse ved arbejdsløshed, sygedagpenge, revalideringsydelse (arbejdsavklaringspenge) og pensioner) varetages af staten gennem folketrygden.

Folketrygden er finansieret gennem bidrag fra arbejdstagere, arbejdsgivere og staten. Arbejdsgivernes bidrag er afhængig af, hvilken regional zone virksomheden befinder sig i (i alt er der 5 zoner).

Kommunerne administrerer og har ansvaret for socialhjælpen, det primære sundhedsvæsen, hjemmehjælpen og hjemmesygeplejen samt institutionerne for såvel børn og unge som ældre og funktionshæmmede.

Staten har overtaget ansvaret for hospitalsvæsenet, hvilket har medført, at der kun er et mindre ansvarsområde tilbage i amterne.

SVERIGE: Der findes et tredelt administrativt system i Sverige (stat, amter og kommuner). Staten har ansvaret for de fleste indkomstoverførsler, så som sygedagpenge, forældreydelse, arbejdsløshedsdagpenge samt arbejdsskadeborsikringen, der administreres af Arbetslshetskassan Sverige. Størsteparten af pensionerne kommer fra pensionsfondene og er administreret af bidragsyderne. Amterne har ansvaret for hospitalerne og det meste af det primære sundhedsvæsen (sundhedscentre). Kommunerne har ansvaret for hjemmehjælpen, hjemmesygeplejen, socialhjælpen samt institutioner og omsorg til såvel børn og unge som ældre og funktionshæmmede.

Bilag 4

Yderligere information

Yderligere statistiske oplysninger om de nordiske landes sociale tryghedssystemer kan fås fra de enkelte statistikproducenter i de respektive lande.

Nedenfor gives oplysninger om, hvor man kan henvende sig, med henblik på at få mere information.

DANMARK

Danmarks Statistik

Web: www.dst.dk

Sundhedsstyrelsen

Web: www.sst.dk

SFI - Det Nationale Forskningscenter for Velfærd

Web: www.sfi.dk

Beskæftigelsesministeriet

Web: www.bm.dk

Pensionsstyrelsen

Web: www.penst.dk

Arbejdsmarkedsstyrelsen

Web: www.ams.dk

Arbejdsmarkedets Tillægspension

Web: www.atp.dk

Social- og Integrationsministeriet

Web: www.sm.dk

Ankestyrelsen

Web: www.ast.dk

FÆRØERNE

Almannamálaráðið

(Socialministeriet)

Web: www.amr.fo

Hagstova Føroya (Færøernes Statistik)

Kviggjartun 1

Web: www.hagstova.fo

FINLAND

Folkpensionsanstalten

Web: www.kela.fi

(THL) Institutet för helse og velfærd

Web: www.thl.fi

Pensionsskyddscentralen

Web: www.etk.fi

Social och hälsovårdsministeriet

Web: www.stm.fi

Statistikcentralen

Web: www.stat.fi

Arbets- och näringsministeriet

Web: www.tem.fi

ISLAND

Hagstofa Íslands (Islands Statistik)

Web: www.statice.is

Vinnumálastofnun (Arbejdsdirektoratet)

Web: www.vinnumalastofnun.is

Landssamtök Lífeyrissjóða
(De faglige pensionsfondsforbund)
Web: www.ll.is
Velferðarráðuneytið
Web: www.velferdarraduneyti.is

NORGE

Statistisk sentralbyrå
Web: www.ssb.no
Arbeids- og velferdsdirektoratet
Web: www.nav.no

SVERIGE

Socialdepartementet
Web: www.regeringen.se
Försäkringskassan
Web: www.forsakringskassan.se
Inspektionen för
arbetslöshetsförsäkringen, IAF
Web: www.iaf.se
Pensionsmyndigheten
Web: www.pensionsmyndigheten.se

Tryggingastofnun Ríkisins
(Direktoratet for socialforsikring)
Web: www.tr.is
Velferdsministeriet
Web: www.velferdarraduneyti.is

Arbejdsdepartementet
Web: www.regjeringen.no/aid

Socialstyrelsen
Web: www.sos.se
Statistiska centralbyrån
Web: www.scb.se
Skolverket
Web: www.skolverket.se

Publikationer udgivet af NOSOSKO efter 2000

Tilbagevendende publikationer

Nososko udgiver hvert år *Social tryghed i de nordiske lande* (engelsk version *Social Protection in the Nordic Countries*). Derudover er der udgivet et antal temapublikationer, som findes herunder.

Nordic/Baltic Social Protection Statistics 2000.

Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 19:03. København 2003.

Sustainable Social and Health Development in the Nordic Countries. Seminar 27th May 2003, Stockholm. Nordic Social-Statistical Committee no. 22:03. Copenhagen 2003.

Sustainable Social and Health Development in the Nordic Countries. Seminar 6th April 2006, Oslo. Nordic Social-Statistical Committee no. 29:06. Copenhagen 2006.

Ålderspensionssystem i Norden. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 34:08. København 2008.

Old-age Pension Systems in the Nordic Countries. Nordic Social-Statistical Committee no. 35:09. Copenhagen 2009

Opmuntrer de nordiske systemer 60-74-årige til at arbejde? Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 38:09. København 2009

Do the Nordic Welfare Systems Encourage the 60-74-Year-Olds to Work? Nordic Social-Statistical Committee no. 39:10. Copenhagen 2010

Udfordringer for den nordiske velferdsstaten. Sammenlignbare indikatorer
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 41:10. Copenhagen 2009

Challenges to the Nordic Welfare State. Comparable Indicators.
Nordic Social-Statistical Committee no. 42:10. Copenhagen 2010

'Ungdomsarbejdsledighed i Norden - En studie av rettigheter og tiltak for unge arbeidssøkere' Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 47:11. København 2011

'Youth Unemployment in the Nordic Countries - A Study on the Rights of and Measures for Young Jobseekers' Nordic Social-Statistical Committee no. 50:11. Copenhagen 2011